જુબેદા

અથવા

રહસ્યમયી રમણી

(ખંડ પહેલો)

કિમંત રૂા. ૧—૦—૦

જુબેદા

અથવા

રહસ્યમયી રમણી

લખનાર,
ચિત્રગુપ્ત

સંવત ૧૯૮૨

કિંમત રૂા. ૧

મુદ્રક અને પ્રકાશક
જયશંકર ખોડીદાસ દ્વિવેદી
મોજ-મજાહ પ્રીન્ટીંગ પ્રેસ, ખટાવ બિલ્ડીંગ
ગીરગામ-મુંબઈ ૪,

જુબેદા

અથવા

રહસ્યમયી રમણી

પ્રકરણ ૧ લું

પ્રિય પાઠક ! મારા જીવનમાં બનેલી ઘટનાઓ ઘણી વિસ્મયજનક, રોમાંચકર અને કૌતુહલોદ્દીપક રહસ્યથી પરિપૂર્ણ છે !

આટલાસ પર્વત શ્રેણીઓને વટાવી જઇ આફ્રિકાના ઉત્તપ્ત વાલુકામય પ્રદેશમાં એક અરબ્બી ઘોડા પર બેસી હું ચાલ્યો જતો હતો. આ વાલુકામય પ્રદેશમાં દૃષ્ટિ પહોંચે ત્યાં સુધી એક પણ વૃક્ષ કે માનવનું ચિહ્ન જણાતું નહોતું.

અલજીરીયાની દક્ષિણ દિશા તરફ આવેલો આ વિસ્તૃત સપાટ પ્રદેશ સહરાના રણથી પ્રખ્યાત છે. આ પ્રદેશમાં પડતા તાપને જો અગ્નિજવાળાઓ કહેવામાં આવે તો કાંઇ ખોટું કહેવાય નહિ. રેતીમાં ચાલીને અશ્વ થાકી ગયો હતો. મારી પાસેનો ખોરાક અને પાણી ખૂટી ગયાં હતાં. જુદીજુદી જાતની દુશ્ચિંતાથી મારૂં માથું ભમ્યા કરતું હતું. મારી તે સમયની અવસ્થાનું વર્ણન કરવું અશક્ય છે. મધ્યાનનો પ્રખર તાપ અને પવન વેગે ઉડતી રેતીની કણો મારી આંખ અને મ્હોડું ભરી દેતી હતી. ક્ષુધાથી હું પીડીત થઇ ગયો હતો. પાણીની એટલી તો પ્યાસ લાગી હતી કે, કંઠ અને ગળું સકાઇ ગયું હતું. મારૂં આખું શરીર પરસેવાથી તરબોળ થઇ ગયું હતું છતાં,

નીમકહલાલ ઘોડો આવા અગ્નિમય પ્રદેશમાં પણ મને પોતાની પીઠ પર મંદ ગતિએ લઇ ચાલ્યો જતો હતો.

લગભગ ત્રણ વાગે કેટલેક દૂરથી એક મોટો પર્વતના જેવો વંટોળીઓ મારી તરફ આવતો જણાયો. આ વંટોળીયાએ આકાશ અને પૃથ્વી એક કરી મૂકી હતી. થોડા વખતમાંજ તે વંટોળીયો મારી પાસે આવી પહોંચ્યો. મેં ઘોડાને ઉભો રાખ્યો અને પવન જૂદી દિશાનો હોવાથી વધારે ઇજા નહિ થતાં તેમાંથી સહી સલામત હું પસાર થઇ ગયો. આમ લગભગ પાંચ વાગ્યા એટલામાં થોડે દૂર કેટલાક ઉંટો અને ઘોડાનો કાફલો આવતો મારી દૃષ્ટિએ પડયો. તે જોઇ મારા દેહમાં કંઇક પ્રાણ આવ્યો. ઉંટની એક લાંબી હાર લાગી રહી હતી અને તેની પીઠ ઉપર આત્મરક્ષાનાં અનેક ઉપયોગી શસ્ત્રો લાદેલાં હતાં. સૂર્યકિરણો તેના પર પડવાથી તેનો ચમકારો આખા રણ પ્રદેશને ચમકિત કરી મુકતો હતો.

મેં મારા ઘોડાને તે તરફ વાળ્યો અને તે કાફલાની નજીક જઇ પહોંચું એટલામાં તેઓમાંથી એક માણસ મારી સામે આવીને ઉભો રહ્યો અને મારા સામે બંદુક તાંકી.

મેં ભયભિત બની આરબ ભાષામાં કહ્યું—" ભાઇ ! ખુદા તમારૂં ભલું કરશે. હું શત્રુ નથી પણ મિત્ર છું."

મારો અવાજ તેણે સાંભળી ઘોડાની લગામ પકડી લીધી અને મને નીચે ઉતરવા કહ્યું. મેં તેને પૂછ્યું—" આ કાફલાના વડા કોણ છે ?"

પેલા માણસે જવાબ આપ્યો—" બિરકુરાના સૌદાગર અલી બિન હાફિઝ !"

" ત્યારે શું તમે બધા જુમેન-નાસે જાઓ છો ?" મેં તેને પૂછ્યું.

રક્ષક મારો પ્રશ્ન સાંભળી સહજ વિસ્મિત બની ગયો; પરંતુ કૌતુહલને દબાવી દઇ તે બોલ્યો—" તમે કેમ જાણ્યું ? અમારા વડાની પાસે તમને લઇ જવા પડશે."

" મને પણ એટલુંજ જોઇએ છે." મેં તેને કહ્યું.

મારા મ્હોડામાંથી ઉપરોક્ત શબ્દો નીકળે છે, એટલામાં એક સુફેદ અશ્વપર સ્વાર થયેલ વૃધ્ધ સૌદાગર મારી સામે આવીને ઉભો રહ્યો. તેની સુદૃઢ કાયા, તેજસ્વી મુખ મુદ્રા અને નાભી સુધી પથરાયેલી સુફેદ દાઢી તથા તેનો રૂવાબ જોઈ મારા મનને ખાત્રી થઇ કે, આજ દલપતિ હોવો જોઇએ. મેં તેને મુસલમાની રીત પ્રમાણે અભિવાદન કરી તેનું મંગળ ઇચ્છયું.

વૃધ્ધે મારા તરફ જરા સંદિગ્ધ દ્દષ્ટિથી જોયા પછી રક્ષકને પૂછ્યું–" આ માણુસ કોણ છે? "

તરતજ મેં જવાબ આપ્યો—" હું એક અંગ્રેજ છું. મારૂં નામ સિસિલ હોકિંગ્બિ છે. ટવાટ જોવાને માટે જાઉં છું. પરંતુ મારૂં ભાવિ મને આપની પાસે ખેંચી લાવ્યું છે. આપના ઉંટોને બાંધેલાં ઘંટોનો ધ્વનિ મારા કાને આવ્યો એટલે ખુદાનો ઉપકાર માની મેં મારા અશ્વને આપની બાજુ ચલાવ્યો. બીજું ઇશ્વરની મરજી પણ આપણુને અહિં મેળવી આપવાની હોવી જોઇએ નહિ તો હું આપને અહિં મળું પણ કેવી રીતે? જુઓ, આપના નામનોજ એક પત્ર મારી પાસે છે. આપણા ઉભયના મિત્ર જેનરલ માલેજે આપને એક પત્ર આપ્યો છે."

મારા મ્હોડામાંથી જેનરલનું નામ સાંભળતાંજ વૃધ્ધ સૌદાગરની આંખો કૃતજ્ઞતાથી પ્રફુલ્લ થઇ ગઇ. પત્ર લઈ તેણે વ્યગ્ર ચિત્તે વાંચી જોયો. જેનરલે તેના આ વૃધ્ધ મિત્રને પત્રમાં લખ્યું હતું કે, આવનાર વ્યક્તિને તમારે દરેક રીતે સહાયતા કરવી.

પત્રને એ ત્રણ વાર વાંચી રહ્યા પછી વૃધ્ધે મને કહ્યું—" મી. હોકિંગ્બિ, અલ્લા પરમ દયાળુ, સર્વ શક્તિમાન અને સર્વજ્ઞ છે. તમોને જોઇતી દરેક મદદ તથા આશ્રય હું આપીશ પરંતુ તે પહેલાં તમારે અમારી સાથે ખાણું લેવું પડશે.

તરત જ કાફલાની કુચને અટકાવવામાં આવી. તે જ સ્થળે તંબુઓ ઠોકાયા અને એક કલાકમાં જ ન્હાના શહેર જેવો તે કાફલાનો દેખાવ થઇ પડયો.

વૃધ્ધ સૌદાગરે મને પોતાની પાસે બેસાડી સારી રીતે જમાડયો. ત્યાર

પછી હુક્કાની નળી મારા હાથમાં આપતાં મારા દેશની વાતો પૂછવા લાગ્યો. વૃધ્ધ મોરક્કોનો રહેવાસી હતો. છતાં મારા દેશની વાતો સાંભળવાનો તેને બહુ શોક હતો. મેં તેની સાથે કેટલીક રાજ પ્રકરણી વાતો કરવા માંડી. વૃધ્ધ ખુશ થયો. ધીમે ધીમે ચંદ્રોદય થવા લાગ્યો. આખા દિવસમાં ગરમીથી બેહાલ થઇ ગયેલાઓને અમૃત મળ્યું હોય એવો ભાસ થવા લાગ્યો. કારણ કે, ચંદ્રનાં શિતળ કિરણો અને શિતળ સમિર રણની મુસાફરીને ભુલાવી દેતો હતો. વૃધ્ધે કાફલાની ચારે બાજુએ પહેરેગીરો ગોઠવી દીધા અને ત્યાર બાદ જમીન ઉપર શેતરંજી પાથરી સુઇ ગયો.

મેં પણ મારા ઘોડાના જીનનું ઓશીકું કરી આખા શરીરે વસ્ત્ર ઓઢી લઇ દિવસના થાકને ઉતારવા માંડયો.

પ્રકરણ ૨ જું.

આ દુર્ગમ-વિકટ મરૂપથમાં મુસાફરી કરતાં કરતાં કેટલાયે દિવસો વહી ગયા. ઉત્તર આફ્રિકાના પ્રદેશથી હું અનભિજ્ઞ નહોતો. ત્યાંના જીવનનાં સુખ અને સ્વાધીનતાએ મારા હૃદય પટપર એક પ્રકારની મોહજાળ પાથરી હોય એમ જણાતું હતું. અને તેટલા જ માટે ટ્યુનિસ અને ત્રિપોલીની મુસાફરી હું કરી આવ્યો હતો. મોરોક્કોનાં પણ અનેક સ્થાને હું ફરી આવ્યો હતો. આવી રીતે આરબ જાતિ સાથેના વારંવાર મેળાપને લીધે તેઓ તરફ મારા દિલમાં સહાનુભૂતિ પ્રકટ થઇ હતી અને અનેક મુસલમાન બંધુઓ સાથે મને મિત્રતા થઇ હતી તેવા જ એક બંધુની સાથે આજે હું મુસાફરી કરતો હતો.

ત્રણ વર્ષ સુધી આરબ પ્રદેશમાં રહેવાને લીધે તેઓની ભાષા તથા કાવ્યોનો મર્મ હું સારી પેઠે સમજી શકતો હતો. એટલે મુસાફરી કરતાં મને અડચણ પડતી નહોતી અને તેઓની સાથે તેઓની ભાષામાં જ મને વાતચિત કરવાનું ફાવતું હોવાથી મિત્રતા થવાને વાર લાગતી નહોતી. અલી બિન હાફિઝ મારૂં જ્ઞાન તથા અરબ્બી ભાષા ઉપરનો મારો કાબુ જોઇ મારાં મુક્ત કંઠે વખાણ કર્યા કરતો હતો અને મને કોઇ પણ રીતે ઓછું ન આવે તેની ખબરદારી રાખતો.

એક દિવસે પ્રભાતમાંજ અમો મુસાફરી કરતા બાજુ બાજુમાં ઘોડા ચલાવતા ચાલ્યા જતા હતા, તે વખતે વૃદ્ધે મને પૂછ્યું—"તમારી યુવાન વય અને ઘેરે પુષ્કળ સંપત્તિ હોવા છતાં તમે આવા નિર્જન કષ્ટપ્રદ મરૂપ્રદેશમાં કેમ રખડયા કરો છો ? લગ્ન કરી શા માટે સંસારી જીંદગી ગુજારતા નથી ?"

મેં સહજ હસીને જવાબ આપ્યો—"લગ્ન કરવાથી શું ફાયદો છે ? અત્યારે મારા જેવો સુખી દુનિયામાં કોઇ નથી. માથા પર કોઇ પણ જાતની ચિંતાનો બોજો નથી. મરજી આવે ત્યાં જઇ શકું છું—ફરી ફરી શકું છું. વિવાહ કરતાંજ હાથ

પગમાં બેડીઓ પડી જાય અને તે બેડીઓ પછી કહાડવી ઘણી મુશ્કેલ થઇ પડે છે.

વૃધ્ધે જરા માથું હલાવી ગંભીર ભાવથી કહ્યું—" હા, પણ જેમ તમે બંધનથી દુર ન્હાસવા માગો છો, તેટલાજ પ્રમાણમાં તમે બંધનથી જકડાઇ જશો અને છુટી શકશો નહિ !"

મેં વિસ્મિત બની પૂછ્યું–" એનું કારણ ? આપ આ શું કહો છો ? આ કઇ જાતની દૈવવાણી ? "

" હા, દૈવવાણીજ કહેવી જોઇએ. આજે સવારનાજ મને તેની પ્રતીતિ થઇ છે. તમારાં થુંક ઉપર ઉંટનો પગ પડી ગયો છે ! "

" એટલે ? "

" તે ઘણી અમંગળસૂચક નિશાની છે."

મેં સહજ ગંભીર બની પૂછ્યું–" એ બધી આપના વહેમની વાતો છે. અમે શુકન–અપશુકન, જંતર–મંતર, એવું કાંઇ પણ માનતા નથી ! "

શેખે જરા રોષયુકત મુદ્રાથી કહ્યું–" તમે કાફરો કયાંથી માનો ! "

મેં તેમને શાંત કરવાના ઉદ્દેશથી કહ્યું–" વારૂ, ધારો કે માનીએ; પરંતુ થુંકના ઉપર પગ પડવાથી શું અમંગળ થઇ શકશે તે આપ જાણી શકો છો ? "

શેખે પોતાની દહાડીને પસવારતાં ગંભીર મુદ્રા ધારણ કરી કહ્યું–" તારે સાંભળવાની ઇચ્છા હોય, તો સાંભળ. તું યુવક છે, હું વૃધ્ધ છું એટલે મારી વાતને ઉડાવી નાખતો નહિ. તું યુવાવસ્થામાં આવેલો હોવા છતાં પણ હું અનુમાન કરીને કહું છું કે તું કોઇના પ્રેમમાં પડયો નથી ! "

" હા, ખરી વાત. આપનું અનુમાન સત્ય છે."

શેખનો કંઠ સ્વર કંઇક વધારે ગંભીર થવા લાગ્યો. તેમણે કહ્યું–" નૌજવાન ! સાવધાન રહેજે. થોડા વખતમાં એક દિવસ એવો આવશે, કે જ્યારે રમણીના મુખ કમળનેજ તું જીવનનું સારભુત માનીશ. તે યુવતીનાં પ્રભાતનાં શિશિર

બિન્દુના જેવાં નિર્મળ ચક્ષુઓ, પીચફળનાં જેવા લોહિત વર્ણ ઓષ્ઠ યુગલ અને નવ પ્રસ્ફુટિત ગુલાબ પુષ્પ જેવું તેનું મુખ કમળ જોઇ તારાં ચક્ષુઓ તેના પ્રેમમાં દીવાનાં બની જશે. તેની પાછળ તું પાગલ બની જઇશ-અને પછીજ મને યાદ કરીશ કે, વૃધ્ધ શેખે કહેલું ભવિષ્ય ખરૂં છે કે ખોટું. ”

નિરૂત્તર બની હું શેખની વાત સાંભળી રહ્યો. બન્ને જણા મૌનભાવે પથ અતિક્રમ કરવા લાગ્યા. જૂદી જૂદી જાતની ચિંતાઓથી મારૂં મન ઉદ્વિગ્ન બની ગયું.

આખરે મૌન ભંગ કરતાં મેં તેમને પૂછ્યું-“ મહાશય, ધારો કે આપની ભવિષ્યવાણી ખરી પડે, તો મારે શું કરવું ? આપ કાંઈ ઉપદેશ આપી શકશો ? ”

શેખે કહ્યું—“ ઉપદેશ ? હું કોઇને ઉપદેશ આપતો નથી. ઉપદેશ શું અદષ્ટની ગતિને રોકી શકે છે ? છતાં હું એટલું તો તને કહું છું કે, તું કદાચિત્ પ્રેમમાં પડે-તારી પ્રિયતમા ગમે તેવી મોહક અને સુન્દર હોય તો પણ-તેમાં લુબ્ધ થઇશ નહિ. તે યુવતી પરી જેવી ખૂબસૂરત હોય, તો પણ સ્વપ્નમાં પણ તેનો ખિયાલ આવવા દઇશ નહિ. કહે, આ પ્રતિજ્ઞા તારાથી પાળી શકાશે ? ”

“ મહાશય, આપ કહી શકશો કે તે યુવતી કઇ જાતની હશે ? આરબ, મૂર કિંવા મારી સ્વદેશવાસિની અગ્રેજ બાળા ? ”

શેખે કહ્યું-“ તે વાત મને પૂછીશ નહિ. હું કાંઇ પીર નથી કે બધી વાતના તને ઉત્તરો આપી શકું. પરંતુ એટલું તો ખરૂં કે, નાસ્તિકની માફક તું જેને કુસંસ્કાર કહે છે, તેનો અનુભવ તો તને મળ્યા સિવાય રહેશે નહિ. આવીજ રીતે થોડા વખત પહેલાં એક બનાવ બની ગયો છે, અને પરિણામ ભયંકર આવ્યું હતું ! ”

“ શું ? આપ શું કહો છો ? મારા પ્રાણને માટે આશંકા લાવવા જેવું તો નથી ? ”

“ પ્રાણને માટે તો હું કહેતો નથી, પણ એટલું તો ખરૂં કે, આ પ્રેમ સુખરૂપ થશે નહિ પણ ઉત્તપ્ત લોહભઠ્ઠીની માફક હમેશ તારા દિલને જલાવ્યા કરશે-વૃથા થઇ પડશે.”

મેં એક નિશ્વાસ મૂકી પૂછ્યું–" આપે કહ્યું કે, આવો જ એક બનાવ પહેલાં બની ગયો છે. આપ તે દુર્ઘટનાનું વર્ણન કરી શકશો ?"

શેખે કહ્યું–" હા. એ અતિ ઘોર--ભયાનક દુર્ઘટના હતી, તે વાત મારા સ્મૃતિપટપર આવતાં શરીરમાં કંપારી છુટે છે. તારે જ્યારે વાત સાંભળવી જ છે, ત્યારે સાંભળ. મારો એક ભત્રીજો હતો. તેની ઉમર તારા જેટલી જ હતી અને તને જેમ જેમ જોઉં છું તેમ તેમ તેની મને યાદ આવી જાય છે. કારણુ કે, તેના અને તારા ચ્હેરામાં મળતાપણું વિશેપ છે. રમજાનના ઉપવાસો ખલાસ થયા બાદ તેના પિતાની સાથે તે મોરક્કોના પશ્ચિમ પ્રદેશ તરફ ગયો હતો. એક દિવસ તેના ઉંટનો પગ તેનાં થૂંક ઉપર પડયો. તેના એક નોકરે તે બનાવ જોયો એટલે તેણે પોતાના માલેકને આવી પડનારી ભાવિ વિટંબનાઓથી સાવચેત કરી દીધો. નિબોધ યુવકે વિશ્વાસુ નોકરનું કહેવું માન્યું નહિ. તેણે માણસનો તિરસ્કાર કરતાં કહ્યું:—" બેનોના કાજીની પુત્રી ફાતમાની સાથે મારાં લગ્નની વાત નક્કી થઇ ગઇ છે. એટલે બીજી ગમે તેવી સુન્દર સ્ત્રી મળે તો પણ મારૂં ચિત્ત વિચળિત થશે નહિ" એમ તેના નોકરને તેણે ખાત્રી આપતાં તેણે કહેલાં ભવિષ્યની વાતને ઉડાવી દીધી."

વાતનો પ્રવાહ જેમ આગળ વધતો હતો, તેમ મારા દિલમાં પણુ તે ભવિષ્ય જાણવાની ઉત્કંઠા તીવ્ર વધતી થતી હતી. મેં કહ્યું–"પછી પરિણામ શું આવ્યું ?"

"પરિણામ ? ઘણુંજ ભયંકર. એક અઠવાડીયા પછી એ હતભાગ્ય યુવકે મોરક્કોની રાજધાનીમાં પ્રવેશ કર્યો. સિદિ નુમેન રસ્તાપર ચાલી જતાં એક દિવસ તેણે એક શેખની કન્યાને જોઇ. રસ્તે ચાલતાં પવનને લીધે તે યુવતીનો બુરક્રો ઉઘડી ગયો અને તેના મુખચંદ્રનાં દર્શન તે યુવકને થયાં. શેખની કન્યાનું આવું અતુલનીય રૂપ સૌંદર્ય જોઇ યુવક મોહાંધ બની ગયો. તે આત્મસંવરણુ કરી શકયો નહિ. તે તેના પર એટલો તો

આસક્ત બની ગયો કે, વાગ્દત્તા પત્નીની વાતને ભૂલીજ ગયો અને તેના નામનું રટણ કરવા લાગ્યો. આખરે યુવકે તે યુવતીના પિતાની મરજી સંપાદન કરી અને બન્નેનાં લગ્ન થઈ ગયાં."

મેં એક નિશ્વાસ મૂકી કહ્યું–"ઓહ ! આને તમે ભયાનક વાત કહો છો ? આના જેવું બીજું સુખ કયું હોય ?"

વૃધ્ધ મને ધીરજ આપતાં બોલ્યો–"ભાઇ, ઉતાવળો થા નહિ. આસ્તે આસ્તે તને બધી વાતનો સ્ફોટ થઇ જશે."

"વાત, આગળ ચલાવો."

"વિવાહ બાદ મારો ભત્રિજો તેના સસરાને ત્યાંજ રહેવા અને પત્નિ સાથે અમન ચમનમાં દિવસ ગુજારવા લાગ્યો. સુન્દર સ્ત્રી, અસંખ્ય દાસદાસીઓ, રાજમહેલ જેવું ભવન, આટલું બધુ મળતાં તેના સુખની સીમા રહી નહિ."

મેં મૃદુ હાસ્ય કરી કહ્યું–"વાહ ! સ્વર્ગજ મળ્યું કહોને ?"

વૃધ્ધે જરા ભવાં ચઢાવી કહ્યું:–"હા, સ્વર્ગ તો ખરૂં પણ નર્ક જેવું. શું તું એમ માને છે કે આ સુખ તેને કાયમ રહ્યું ?"

"ત્યારે શું થયું ?"

ત્રણ માસ બાદ એક દિવસે કોફીનો પ્યાલો પીતાંજ તે ખુદાના દરબારમાં ચાલ્યો ગયો. તે યુવતીએ પોતાનો પરિસુરત ચ્હેરો બતાવી તેને પાગલ કરી મૂકયો હતો, પરંતુ વસ્તુતઃ તે શયતાનની છોકરી હતી ! મારા ભત્રીજા પાસે જે કાંઇ માલ મિલકત હતી, તે બધી લઇ લીધા બાદ ઝેર આપી તેને મારી નાખ્યો !"

"ઓહ ! હું એકાએક કંપી ઉઠયો અને મારા મ્હોંડા-માંથી શબ્દો નીકળી પડયા........"ખુદા મને એવા પ્રેમથી બચાવે—ભયંકર ભવિષ્ય ! ભયંકર ભવિષ્ય ! !"

પ્રકરણ ૩ જું

જેમ જેમ અમો પંથ કાપવા લાગ્યા, તેમ તેમ મારા દિલમાં ચિંતા વધારે ઉદ્વિગ્નતા પ્રકટાવવા લાગી. વૃધ્ધની દૈવવાણી સાંભળી મારૂં ચિત્ત અસ્વસ્થ બની ગયું હતું. કારણ કે, બાલ્યાવસ્થાથીજ હું માતાપિતા વિહીન થઇ ગયો હતો. માથા પર શિરછત્ર તરીકે કોઇ ન હોતું એટલે મરજીમાં આવે ત્યાં ફર્યાં કરતો હતો. કોઇ વખત લંડનમાં, કોઇ વખત પેરીસ તો કોઇ વખત આફ્રીકાની બેદુઇન જાતોની અંદર હરી ફરી જીંદગીની મોજ ઉડાવ્યા કરતો હતો. વાસ્તવિક રીતે કહીએ તો આધુનિક સભ્યતાનો બાહ્યાડંબર, ભદ્ર સમાજનું કપટયુકત વર્તન અને રમણીઓનો છળ–પ્રપંચયુકત પ્રેમાભિનય, મને વિષવત્ જણાતો હતો.

સામાજિક બંધન જેવું મને કાંઇ પણ નહોતું એટલે કોઇ પણ સ્થાને હું સ્થીર ટકી શકતો નહિ. મારી અત્યાર સુધીની જીંદગીમાં મેં કોઇ પણ રમણી તરફ પ્રેમ નજરથી જોયું જ નહોતું એટલે સંસાર તરફ માયા મમતાની જાળથી બંધાઇ રહેવું પડે એમ નહોતું. સ્ત્રીને હું અંતઃસારશૂન્ય વિલાસની પુતળી માનતો હતો. સ્ત્રી જાતિ તરફ મને જરા પણ માન કિંવા શ્રધ્ધા ન હોતી. એટલે વૃધ્ધે કહી સંભળાવેલ દૈવવાણીને હું એક જાતનો વહેમજ માનતો હતો.

દિવસ પૂર્ણ થઇ સાંજ પડતાં અમો વિશ્રામ લેતા અને પુનઃ અરૂણોદય થયે અમારી યાત્રા ચાલુ કરતા. આવી રીતે મુસાફરી કરતાં કેટલાક દિવસ વીતી ગયા. એક દિવસ રાતના ચન્દ્રાલોકિત આકાશ પર દૃષ્ટિ ફેંકી તારા અને નક્ષત્રગણોને જોતો વૃધ્ધે કહેલી ભવિષ્યવાણીનો વિચાર કરતો હું નિદ્રાધીન થઇ ગયો હતો એટલામાં સુસવાટા કરતી ગોળીઓનો વરસાદ અને બંદુકના અવાજ સાંભળી એકાએક હું જાગ્રત થઇ ગયો.

પહેલાં તો શું બનાવ બન્યો છે, તે હું કલ્પી શક્યો નહિ. ઉદ્વેગ અને કૌતુહલથી મારૂં હૃદય વિચલિત બની ગયું હતું. મેં ચંદ્રપ્રકાશની અંદર બરાબર નિરીક્ષણ કરી જોયું તો શુભ્ર વેશ પરિધાન કરેલી ઘોડા પર સ્વાર થયેલી એક ટોળી અમારા પર આક્રમણ કરી રહી હતી. અમારા કાફલાના બધા માણસો એકઠા થઇ આત્મરક્ષાના ઉપાયો યોજી રહ્યા હતા.

હવે મારા સમજવામાં બધો બનાવ આવી ગયો. પ્રાયઃ હમેશાં બને છે તેમ રણમાં ભટકતી લુટારૂઓની ટોળીએ અમારા પર હલ્લો કર્યો હતો. તરતજ મારી રિવોલ્વર બહાર કહાડી હું ઉભો થઇ ગયો અને અમારા દળના લોકોની અંદર ભળી જવા હું થોડો આગળ વધવા જાઉં છું એટલામાં એક અસૂરના જેવો મહા બળવાન અને વજ્રદેહી આરબ મારો રસ્તો અટકાવી ઉભો રહ્યો. તેની ભયાનક મૂર્તિ જોઇ ઘડીભર તો હું સ્તંભિત બની ગયો. તેના હાથમાંનો તીક્ષ્ણ ધારવાળો છરો ચંદ્ર પ્રકાશમાં ચમકી રહ્યો હતો.

હવે વધારે વખત વિચાર કરવાનો નહોતો. અમો બન્ને એક બીજાની સામે થઇ ગયા. તેણે મારૂં ગળું મજબૂત પકડયું અને પાછળ હઠાવતાં અસ્ફુટસ્વરે બડબડ કરતાં હાથમાંનો તીક્ષ્ણ ધારવાળો છરો મારા માથા સામે ઉગામ્યો. મને લાગ્યું કે એક પળ માત્રમાં મારૂં માથું ધડથી જૂદું થઇ જશે. ભયથી મેં એક પળમાં મારાં ચક્ષુઓ ખોલ્યાં, અને નર પિશાચના હાથમાંથી ઝટકો મારી મારો જમણો હાથ છોડવી, ખિસામાં સંતાડેલી રિવોલ્વર બહાર કહાડી ત્વરિત ગતિએ તેના માથા સામે ધરી ઘોડો દબાવ્યો.

એક ક્ષણ માત્રમાં મહા બલિષ્ટ અને કદાવર આરબ આક્રંદ કરતો મને છોડી દઇ ત્રણ હાથ છેટો થઇ ગયો. તેના હાથમાંથી છરો સરી પડયો અને ચક્કર ખાતો તે રેતીની અંદર ધબ દઇને પડી ગયો.

તેને રેતીમાં તરફડતો મૂકી હું મારા સાથીઓને મદદ કરવા આગળ વધ્યો. બંદુકના ગંભીર અવાજોથી ચારે દિશાઓ પ્રતિ-

ધ્વનિત બની કંપિત જણાતી હતી. શત્રુઓ પ્રબળ જણાતા હતા. અમારા પક્ષના રક્ષકો એક પછી એક ઘાયલ થઇ પડવા લાગ્યા હતા.

વિપદ્ પર વિપદ્ વધ્યા જતી હતી. દરેક પળે પરાજયની આશંકાઓથી મારૂં દિલ ગભરાયા કરતું હતું. બન્ને પક્ષ તરફથી બંદુકનો મારો ચાલી રહ્યો હતો અને ગગનભેદી આર્તનાદોથી શાંત રણભૂમિ ગાજી રહી હતી એટલામાં એકાએક "શિરકકો"–મહા વંટોળીઓ ઉત્પન્ન થયો અને બન્ને પક્ષના માણસોને તેણે ઢાંકી દીધા.

આ પ્રલયકર વંટોળીયો ઉડી જતાં મારી દૃષ્ટિ મારા સહયાત્રી-મારા કરૂણ હૃદયના આશ્રયદાતાનાં ઉદાર મુખમન્ડળ તરફ પડી. બે લુટારાઓ તેમને પકડી હાથ પગ બાંધી પોતાના સરદાર પાસે ખેંચી જતા હતા. એટલામાં મનુષ્યના ખિયાલમાં પણ ન આવે તેવી વિસ્મયજનક રીતે તે તેમના હાથમાં છુટા થઈ ગયા અને પોતાની કમરે છુપાવેલી છુરી બહાર કહાડી એક લુંટારાની છાતીમાં ખોસી દીધી.

જખ્મી લૂટારો તમ્મર ખાઇ 'યા ખુદા" એવો ઉચ્ચાર કરતો જમીન પર પડયો અને તેની ભવલીલા સમાપ્ત થઇ ગઇ! પરંતુ આ ખુશાલી લાંબો વખત ટકી નહિ. થોડે દૂર ઉભેલા એક લૂટારાની સનસનાટ કરતી ગોળીએ અલી બિન હાફેઝનું માથું વીંધી નાખ્યું. મારો સહાયકર્ત્તા—અમારા દલનો દલપતિ—વધ્ધ સરદાર મૃત દસ્યુની બાજુમાંજ પડી ખુદાના દરબારમાં પહોંચી ગયો. બરાબર તેજ વખતે હું પણ બે દસ્યુઓના હાથમાં બંદીવાન થઇ પડયો. પછવાડેથી આવી એક જણે મને પકડી લીધો. બીજાએ દોરીનો ફાંસો નાખી તેમાં મને જકડી લીધો. હું મારી પિસ્તોલ તેની સામે ઉગામી મારવા જાઉં છું એટલામાં હાથ પર ફટકો મારી એકે મારી પિસ્તોલ પડાવી લીધી. તેઓના હાથમાંથી છુટવા માટે હું ઘણા પ્રયત્નો કરવા લાગ્યો પણ ફત્તેહ મળી નહિ. તરત જ તેઓએ મને સંપૂર્ણ રીતે બાંધી લીધો. સાક્ષાત્ યમ જેવા જણાતા રણુદસ્યુઓના હાથમાં

હું સપડાઇ ગયો. તેઓના હાથમાંથી બચવું એ મુશ્કેલ વાત હતી કારણ કે, યાત્રાળુઓના તેઓ કાળ ગણાતા હતા.

મારા બન્ને હાથોને પછવાડે બાંધી લેવામાં આવ્યા હતા. હું કાંઇ પણ કરી શકું એમ નહોતું. અમારા કાફલાનાં માણસો એક પછી એક ધરાશાયી થતા હતા. તેઓના આત્મરક્ષાના દરેક પ્રયત્નો વ્યર્થ જતા હતા.

લુટારાઓની સંખ્યા અમારા કરતાં લગભગ છ ગણી વધારે હતી. જોત જોતામાં અલી બિન હાફેઝની સર્વ સંપત્તિ, તેનાં અસ્ત્ર-શસ્ત્ર બધું લુટારાઓના હાથમાં જઇ પડયું.

હાથ પગથી જકડાઇ ગયેલો હું આ વિકટ હત્યાકાન્ડ જોવા લાગ્યો. મારાથી આ દેખાવ વધારે વાર જોઇ શકાયો નહિ. દુઃખથી અને અપમાનથી અધીર બની હું બોલી ઉઠયો: " ઓ નરાધમ શયતાનો ! મને પણ શા માટે બાંધી રાખી દુઃખ આપો છો ? ગોળી મારી મારો પણ જાન લઈ લ્યો—મૃત્યુના ભયથી હું ડરતો નથી."

મારા શબ્દો સાંભળી એક લુટારો બોલી ઉઠયો—" અરે ! આ શું કહે છે ? આ તો અરબ જેવો જણાતો નથી. જુઓ—જુઓ ફિરંગી—કાફર કુત્તો છે ! "

બીજો દસ્યુ બોલી ઉઠયો—" કોણ કાફર છે ? ત્યારે તો તેનો જાન લઈ લ્યો. એક ક્ષણનો પણ વિલંબ કરવો જોઇએ નહિ." એટલું કહી તેણે તેની છુરી બહાર કહાડી. બીજો એક તેનો હાથ પકડી બોલ્યો:—" નહિ દોસ્ત ! એને છુરીથી મારીશ નહિ. તેનાથી તો એક ક્ષણ માત્રમાં તે મરી જશે તેમાં આપણને મજાહ પડશે નહિ ! કાફરોનાં મૃત્યુ વખત તો ખુબ મોજ ઉડાવવી જોઇએ ! "

મેં મારાં ચક્ષુઓ ઉઘાડયાં અને પરમેશ્વરને પ્રાર્થના કરતાં કહ્યું—" હે ઇશ્વર ! આ વિપદ્‌માંથી મારો ઉધ્ધાર કર. "

પરમેશ્વરે મારી પ્રાર્થના સાંભળી કે નહિ, તે હું કહી શકતો નથી; પરંતુ બંધન દશામાંજ મને આખી રાત્રી ગાળવી પડી. પ્રભાતમાં ઉષાના રક્તવર્ણા પ્રકાશની અંદર મેં જોયું તો

દેખાઇ આવ્યું કે, અમારા પક્ષનો એકેએક માણસ લુટારાઓના હાથે ખુદાના દરબારમાં પહોંચી ગયો હતો.

બંધનયંત્રણા મને અસહ્ય થઇ પડી. તેમાંથી કેવી રીતે છુટવું તેનો હું વિચાર કરવા લાગ્યો, પરંતુ વધારે ચિંતા કરવી પડી નહિ. લૂટારાઓએ માલ અસબાબ બાંધી લઇ કુચ કરવા માંડી. મને પણ એક ઉંટની પીઠ પર બાંધી લેવામાં આવ્યો અને પૂર્વાભિમુખે બધું લશ્કર ચાલવા માંડયું.

બપોર થતાં પ્રખર સૂર્યના તાપથી મારૂં શરીર પસીનાથી તરબોળ થઇ ગયું. કંઠ સુકાવા લાગ્યો. પાણી વગર હમણાંજ પ્રાણ નીકળી જશે એવી સ્થિતિ થઇ, મેં પાણી માગ્યું પણ નિર્દય દસ્યુઓ-માંથી કોઇને મારી દયા આવી નહિ. લગભગ બપોર પછી ક્ષુધા-તૃષાથી પીડિત થઇ હું અર્ધ બેભાન સ્થિતિમાં આવી પડયો એટલે મને થોડીક ખજૂરની પેશીઓ આપવામાં આવી, જે ખાઇ મેં જીવને કાંઇક શાંતિ આપી.

સૂર્યાસ્ત પહેલાં અમો એક ન્હાના ખજુરીનાં વન પાસે આવી પહોંચ્યા. લુટારાઓએ અહિં વિશ્રામ લેવાનું નક્કી કર્યું. થોડા વખતમાં બીજા પણ લુટારાઓ ત્યાં તેમને આવી મળ્યા અને સારી લૂટ મળી છે એ જોઇ પરસ્પરમાં આનંદ માનવા લાગ્યા. ખુશાલીના આવેશમાં આવી તેઓ નૃત્ય કરી મારા માથામાં ટાપલી મારવા લાગ્યા. આખરે લૂટારાઓએ મને તેઓના દલપતિ પાસે લઇ જઇને ઉભો રાખ્યો. દલપતિનું નામ હાજી અબુ સલામ હતું. આ નામ પહેલાં પણ મેં સાંભળ્યું હતું. ભયંકર નરપિ-શાચ તરીકે આખા મોરક્કો દેશમાં તેની ગણના થતી હતી, એટલું જ નહિ પણ તેના ત્રાસથી—અત્યાચારથી કંટાળી જઇ ફ્રાન્સે પણ તેને પકડી આપનારને મોટું ઇનામ આપવામાં આવશે એમ જાહેર કર્યું હતું.

હાજી અબુ સલામ વૃધ્ધ જણાતો હતો. તેના મુખ પર શય-તાની ભાવો અંકિત થયેલા દેખાતા હતા. આંખો બંને મોટી અને ઉજ્વળ દેખાતી હતી. લલાટ સંકુચિત હતું અને તેની લાંબી દાઢીના વાળ પાકી ગયા હતા. તેને જોતાં જ એવો ભાસ થઇ

જતો હતો કે, પૃથ્વી પરનું એવું એક પણ દુષ્કર્મ નહિ હોય જે તેને અસાધ્ય હોય !

દસ્યુપતિ પાસે મને ઉભો રાખ્યા બાદ એક દસ્યુએ કહ્યું:– "આ અંગ્રેજ છે, એટલે એનો ન્યાય આપની પાસેજ કરાવવા અમોએ મારી નાખ્યો નથી."

દસ્યુપતિ તમાકુ પીતો તેની વાત શાંત ચિત્તે સાંભળ્યા કરતો હતો. તેના ચ્હેરા પર ઉત્સાહ કિંવા ઉત્તેજનાનાં ચિન્હો બિલકુલ જોવામાં આવતાં નહોતાં. બધી વાત સાંભળી લીધા પછી તેણે તમાકુ પીવાની બાજુએ મૂકી અને તીક્ષ્ણ દૃષ્ટિએ મારા સામે જોઇ ઠંડા સ્વરે કહ્યું:–"તું કાફર છે. કાફરો અલ્લાના શત્રુ છે તેટલા માટે ઉપયુક્ત શિક્ષા કરવા માટે અલ્લાએ તને મારી પાસે મોકલી દીધો છે. તારા જેવા વિધર્મી, ભ્રષ્ટાચારી નરપશુને છુરીના આઘાતથી મારી નાખવો એ દયા બતાવવા જેવું કામ છે. કાફરો પ્રત્યે તેવી રીતે દયા બતાવવી એ અલ્લાનો અપરાધ કર્યા બરાબર છે."

મેં ભયભીત બની વિનયથી કહ્યું:–"આપ વૃદ્ધ છો. મારા પિતાને સ્થાને છો. એટલે મારો શું અપરાધ છે, તે સાબીત કરી મને શિક્ષા ફરમાવો, હું ઘણી ખુશીથી સહન કરીશ. મેં આપનું અનિષ્ટ કર્યું નથી અને તેવા સંકલ્પથી આ દેશમાં આવ્યો નથી. હું એક મુસાફર છું. આપના દેશના રીત–રીવાજો, ભાષા તેમજ સાહિત્યનો અભ્યાસ કરવા માટે જ હું આ પ્રદેશમાં મુસાફરી કર્યા કરું છું."

સરદારે એક સિંહ ગર્જના કરતાં કહ્યું:–"ચોર–બદમાશ–કાફર ! ચુપ કર. તને એવી રીતે મારી નાખવામાં આવશે કે મૃત્યુ બાદ પણ તારી સદ્ગતિ થશે નહિ."

ત્યાર પછી તેણે તેના એક અનુચરને કહ્યું:–"આને પહાડની તળેટીમાં લઇ જા અને ઉપયુક્ત સજા કર."

તરત જ મને ગળામાંથી પકડી ખેંચી જવા માંડયો. મારી પછવાડે કેટલાક દસ્યુઓ આનંદથી નાચતા–કુદતા આવવા લાગ્યા. મને કેવી રીતે મારી નાખવાનો છે, એ વિષે હું અજ્ઞાત હોવાથી

મારા દિલમાં વિશેષ ચિંતા થવા લાગી. વૃધ્ધ અલી બિન હાફેજ ની ભવિષ્યવાણી મને યાદ આવી. મૃત્યુ તો નિશ્ચિત હતું, પણ તે પહેલાંનો પ્રેમાબિનય ક્યાં હતો ?

પહાડ વધારે ઉંચો નહોતો. તેની તળેટીમાં થોડાંક ખજૂરીનાં ઝાડ ઉગ્યાં હતાં તેમાંના એક ઝાડની સાથે મને દોરીથી સજ્જડ રીતે બાંધી લેવામાં આવ્યો. બંધન એટલું તો સખ્ત હતું કે હું મારા શરીરને હલાવી ચલાવી શકતો પણ નહોતો. જેમ જેમ હું છુટવાનો પ્રયત્ન કરવા લાગ્યો તેમ તેમ દોરીથી મારા શરીરમાં કાપ પડવા માંડયા, અસહ્ય યંત્રણાથી મારૂં મુખ વિકૃત બની ગયું તે જોઇ પિસાચો આનંદથી નૃત્ય કરવા લાગ્યા.

મેં તેઓની પાસે દયાની યાચના કરી નહિ. કારણ કે, નરહત્યા અને ઉત્પીડન એ તેઓનો ધર્મ જ હતો. એકાએક તેઓ આનંદમાં આવી ગયા. ખુશાલીના અવાજથી તેમણે આખી તળેટી ગજાવી મૂકી. મેં ઉંચું માથું કરી જોયું તો છાવણી તરફથી કેટલાક લોકો દોડતા આવતા હતા. તેઓમાંના એકના હાથમાં એક લાંબી લાકડી હતી અને તેના છેડે દોરીનો ફાંસો હતો. તે ફાંસામાં એક કયુટો જાતનો કાળો સાપ હતો. હું જાણતો હતો કે, આ સર્પનું વિષ એટલું તો તીવ્ર હોય છે કે, માત્ર એકજ દંશથી પળ માત્રમાં માણસ યમલોકમાં પહોંચી જાય છે.

મેં વિચાર્યું:–" શું મને કરડાવવા માટે આ સર્પ લાવ્યા હશે ? " આ વિચાર આવતાં જ મારૂં આખું શરીર ઠંડુગાર થઇ ગયું અને આંખે અંધારાં આવવા લાગ્યાં.

દસ્યુઓ આનંદ અને ઉત્સાહથી ઉન્મત્ત થઇ ગયા હતા. એક લાંબા ચિમટામાં સાપની પુંછડીને દબાવી રાખી હતી. સાપ પણ યંત્રણાથી ફુંફાડા માર્યા કરતો હતો; પરંતુ તેના ગળામાં ફાંસો હોવાથી તે માથું ઉંચું કરી શકતો નહોતો.

મારાથી ચાર પાંચ ફીટને અંતરે જમીનની અંદર એક ખુંટો ખોડવામાં આવ્યો. તેની સાથે જે ચિમટામાં સાપની પુંછડી દબાવી રાખી હતી તેને મજબુત બાંધી લેવામાં આવ્યો. ત્યાર પછી સાપના ગળાનો ફાંસો કહાડી નાખવામાં આવ્યો અને

પાંચ-સાત પગલાં પાછળ હઠી જઇ તેઓ સાપની રમત જોવા લાગ્યા.

સાપના ગળાનું બંધન ખુલી જતાં જ તે છૂટવાનો પ્રયત્ન કરવા લાગ્યો પણ પુંછડી ચિમટામાં અટકાવેલી હોવાથી નિરૂપાય બની ફેંણ પછાડવા લાગ્યો. એક વખત તે ખુંટાની આસપાસ વિંટળાઇ ગયો અને પછી સ્થિર દૃષ્ટિથી મારી સામે જોવા લાગ્યો.

હું પણ ભયભિત દૃષ્ટિએ તેની તરફ જોઇ રહ્યો હતો. હાલ ચાલવાનું મારામાં સામર્થ્ય નહોતું અને ચાર હાથ પર જ એક વિષધર સર્પ મારા સામે જોઇ ફુંફાડા મારી રહ્યો હતો. મેં વિચાર્યું કે, બંદુકની ગોળી કિંવા છુરીના આઘાતથી મને મારી નાખ્યો હોત તો આના કરતાં સેંકડોગણું મૃત્યુ વધારે સારૂં ગણાત. મારા લલાટ પરથી પસિનાનાં બિંદુઓ ટપકવા લાગ્યાં. એટલામાં એક દસ્યુએ સાપને લાકડી મારી એટલે સાપે ફેંણ ઉંચી કરી મારા તરફ ફુંફાડો મારી મને કરડવા પોતાનું મ્હોં પહોળું કર્યું. મેં મારાં ચક્ષુઓ બંધ કરી લીધાં અને હું બોલી ઉઠ્યો:— "ઓ ખુદા ! આવું ભયંકર મૃત્યુ દુશ્મનને પણ આપીશ નહિ."

પ્રકરણ ૪ થું

આમ હું બેશુધ્ધિમાં કેટલો વખત પડી રહ્યો તેની મને ખબર પડી નહિ, પરંતુ એટલું તો ખરૂં કે, બેભાન અવસ્થામાંથી જાગ્રત થયા બાદ મને જણાયું કે, પ્રભાત થવાને હવે થોડીજ વાર હતી. સાપ મારી સામે ટગર ટગર જોયા કરતો હતો. તેના ફુંફાડાથી ઉડતું વિષ મારા દિલ પર પડતું હતું. પરંતુ મૃત્યુ હજી સૂધી આવ્યું ન હોતું. મેં ચક્ષુઓ મુદ્રિત કરી વિચાર્યું કે, મૃત્યુ-ભયનાશક પ્રિય સુહૃદ-તું આવી મારો દુઃખમાંથી ઉધ્ધાર કર. ”

મારી માગણી હોવા છતાં મૃત્યુ આવ્યું નહિ, તેમ સાપના ડંખથી મરવાને મારો આત્મા કબુલ થતો ન હોતો. એટલામાં કંઈક કપડાનાં ઘર્ષણનો સળસળાટ મારા કાન પર અથડાયો. મારી નજીકમાં કોઇ આવતું હોય, એવો મને ભાસ થયો. બીજી ક્ષણેજ કોઇ એક વ્યકિતને મારી નજીકમાં ઉભેલી મેં જોઇ. તે વ્યકિતએ સુકોમળ શબ્દોમાં અરબ્બી ભાષામાં કહ્યું “ખુદા તમારૂં ભલું કરશે.”

મેં વિસ્મિત બની ઉપર જોયું અને મારી અજાયબી વચ્ચે બુરખો પહેરેલી એક રમણી મારી દૃષ્ટિએ પડી. જો કે, તેણે બુરખો પહેર્યો હતો, તો પણ તેમાંથી ચમકતાં તેનાં નયનો મારા તરફ વિસ્મિત દૃષ્ટિથી જોઇ રહ્યાં હતાં. અહા ! તેની આ દૃષ્ટિમાં કેટલી બધી કરૂણા ભરેલી હતી ! મારા જેવા મૃત્યુમુખમાં પડેલા મુસાફરને અત્યારે તે દેવી જેવી જણાવા લાગી. અનિમિષ નેત્રે હું તેનાં ચળકતાં નેત્રો તરફ જોઇ રહ્યો-તેના તરફથી હું મારી દૃષ્ટિ ફેરવી શકતો નહોતો. આ યુવતી વૃધ્ધા છે કે સુન્દરી તે હું જો કે બરાબર જાણી શકયો નહિ, પરંતુ તેનાં પ્રેમભીનાં નયનોનાં જાદુથી હું એટલું તો જાણી શકયો કે, મારા જેવા હતભાગિ મુસાફરનો ઉધ્ધાર કરવા ઇશ્વરે જ દયાની દેવીને મોકલી આપી છે. તેને જોયા પછી એક ક્ષણ સૂધી હું મારી સ્થિતિ પણ ભૂલી ગયો.

જો કે, તેનું મુખ હું જોઇ શકતો નહોતો પણ એટલી તો મને ખાત્રી થઇ ગઇ હતી કે રમણી યુવતી છે. તેના બન્ને સુગોળ હાથોમાં હીરા જડીત કંકણો ચમકી રહ્યાં હતાં. જમણા હાથમાં એક લાંબી છુરી હતી જે ચંદ્ર પ્રકાશમાં ચમકારો મારી રહી હતી.

મેં ક્ષીણ સ્વરે કહ્યું:–"સુન્દરી, આપ કોણ છો ? આપ શા માટે આવ્યાં છો ?"

યુવતી મૃદુસ્વરે બોલી:–"મુસાફર, હું તમારી શુભેચ્છક છું. ગડબડ બિલકુલ કરશો નહિ. તમારી માફક મારૂં જીવન પણ વિપદ્ગ્રસ્ત છે." એટલું કહી છુરી દ્વારા તે રમણીએ મારાં બંધનો કાપી નાખ્યાં અને મને છુટો કર્યો.

એક ક્ષણ માત્રમાં વલુકા શય્યાનો ત્યાગ કરી હું ઉભો થઇ ગયો. સાપનું શું થયું તે તરફ મેં દ્દષ્ટિ કરી નહિ, પણ મારો ઉધ્ધાર કરનારી દેવમૂર્તિ તરફ કૃતજ્ઞ દ્દષ્ટિએ હું જોઇ રહ્યો. યુવતીનો પોષાક જોતાં જ જણાઇ આવતું હતું કે, તે કોઇ ઉચ્ચકુળની લલના હોવી જોઇએ. તેના દેખાવ ઉપરથી તે કોઇ શેખની સ્ત્રી કિંવા પુત્રી હોવી જોઇએ એવું અનુમાન થઇ શકતું હતું. કારણ કે, તેનો પોષાક સંભ્રાન્ત શેખોની જનાનખાનાની હેરમો પહેરે છે, તેવો હતો. તેના માથા પર જરી કામથી ભરી લીધેલી મખમલની ટોપી આવેલી હતી. તેનું આખું શરીર એક આસમાની રંગની ઓઢણીથી આચ્છાદિત થયેલું હતું.

મેં કહ્યું–"સુન્દરી, મારા છુટકારા માટે આપે લીધેલા શ્રમ માટે હું આપને ધન્યવાદ આપું છું.'

યુવતીએ મૃદુ–મધુર કંઠે કહ્યું—'યુવાન, ધન્યવાદ આપવાની આવશ્યકતા નથી. સંકટમાંથી તમારો હું ઉધ્ધાર કરી શકી, એજ મને બક્ષીસ મળી ગયેલી છે." યુવતીનો કંઠ મરૂવાસિનીના જેવો નહિ પણ નગરવાસિની શિક્ષિત સ્ત્રી જેવો જણાતો હતો.

મેં પૂછ્યું–"મારા જેવા કાફરને મદદ કરી તમે તમારો જીવ શા માટે જોખમમાં નાખ્યો છે ?"

યુવતી બોલી—" દરખુ સરદારની પાસે તમને લઈ આવવામાં આવ્યા, તે વખતે મે તમને જોયા હતા. તમને કેવી રીતે દુઃખ દઈ મારી નાખવામાં આવનાર છે, તે પણ મેં સાંભળ્યું હતું. આ વિષે મારૂં કર્ત્તવ્ય શું છે, એનો મેં કલાકો સુધી વિચાર કર્યો અને આખરે તમોને મુક્તિ અપાવવી એવોજ મારા આત્માએ સંકલ્પ કર્યો અને એટલે અહિં આવી તમારો ઉધ્ધાર કરવાનો મેં પ્રયત્ન કર્યો. પરંતુ હજી સુધી તમે ભયમાંથી મુક્ત થયા નથી. માટે કોઈ પણ પ્રકારની ગડબડ નહિ કરતાં મારી પછવાડે આવો. "

યુવતી પહાડની છાયા પડી જે દિશા તરફ અંધકાર હતો, તે બાજુ ચાલવા લાગી. હું પણ તેનું અનુસરણ કરવા લાગ્યો. થોડે દૂર જવા બાદ યુવતી ઉભી રહી અને મારી તરફ પ્રસન્ન દ્રષ્ટિએ જોયા બાદ બોલી—મુસાફર, મને અને મારા સાથીઓને તમે ક્ષમા કરશો ? તેઓની નિષ્ઠુરતાનું હું સમર્થન કરતી નથી, પણ તેઓના અપરાધ માટે માફી માગું છું. "

મેં કહ્યું:—"સુન્દરી! તમે મને પ્રાણદાન કર્યું છે, માટે મારે ઉપકાર માનવો જોઈએ કે તમારે ?"

મારા શબ્દો સાંભળી સુંદરીએ મૃદુ હાસ્ય કર્યું. હાસ્ય જાણે કે પુષ્પોદ્યાનમાં કુસુમકલી ખીલી હોય તેવું સુમધુર હતું ! આ હાસ્યમાં સાહસ ધૈર્ય અને હૃદયના ઉંડા ભાવની સહાનુભૂતિ હતી. તે જોઈ મારા મનમાં ધીરજ આવી અને તેના સ્કન્ધ પ્રદેશ ઉપર હાથ મૂકી આદરયુક્ત સ્વરે મેં કહ્યું:— "સુંદરી ! તમારાં આ વદનકમળનાં એકવાર દર્શન થશે ? આવા મુખચન્દ્રને મેઘથી ઢાંકી રાખવું યોગ્ય નથી !"

યુવતી સહજ કંપી, બે પગલાં પાછળ હઠી ગઈ અને અધીર સ્વરે બોલીઃ— "નહિ, મારૂં મુખ જોવાનો તમને કોઈ જાતનો અધિકાર નથી—તમે કાફર છો."

મેં કહ્યું :—"તેમ હશે કદાચિત, પરંતુ અહિં તો તેનો કોઈ સાક્ષી નથી, માટે એક ક્ષણને માટે પણ તમારાં મુખચંદ્રનાં દર્શન કરાવી મારા આત્માને તૃપ્તી આપવામાં શું દોષ છે ?"

એટલું કહી તે યુવતીના મુખપરથી બુરખો ઉઘાડી નાખવા મેં મારો હાથ લાંબો કર્યો.

યુવતીએ બંને હાથે બુરખાને મ્હોડાપર પકડી રાખ્યો અને ભયભિત સ્વરે કહ્યું:–"નહિ, આવું અનુચિત કામ કરો નહિ. જેણે પોતાના જાનને જોખમમાં નાખી તમારો જાન બચાવ્યો–તમારા પ્રાણની રક્ષા કરી–તેના તરફ આવું અભદ્ર વર્તન તમોને શોભતું નથી." યુવતીના આ શબ્દોમાં ક્રોધ અને વિરક્તિનાં ચિન્હનો સ્પષ્ટ જણાઈ આવતાં હતાં.

મેં સહજ લજ્જિત બની કહ્યું:–"મને માફ કરો." એટલું કહી હું યુવતીના પાદપદ્મમાં નીચો વળ્યો અને તેના બન્ને કર કમલોને મારા હાથમાં લઈ ચુમવા લાગ્યો.

યુવતીએ મારા બન્ને હાથ પકડ્યા અને કહ્યું:–"ઉઠો, આપને મેં માફી બક્ષી છે. ચાલો, હવે મારી સાથે આવો."

હું તેની સાથે થોડે આગળ વધ્યો એટલે એક અરબ્બી અશ્વ સુસજ્જિત સ્થિતિમાં તૈયાર ઉભો હતો. યુવતીને જોતાં જ અશ્વ તેની પાસે દોડી આવ્યો અને પગથી જમીન ખોતરવા લાગ્યો.

યુવતીએ કહ્યું–" આ અશ્વ મારો પોતાનો છે. તમોને હું બક્ષીસ આપું છું મેં પોતે જ તેને શણગારી તૈયાર કર્યો છે. એની પીઠ પર જીનની સાથે ખાધા ખોરાકી અને પાણીની મશક પણ બાંધેલી છે. માટે તમે પૂર્વાભિમુખે ચાલ્યા જાવ. ત્રણ દિવસ બાદ તમે મેરકમ બેંશીશ પર પહોંચી જશો. અમોને પકડવા માટે ફ્રેંન્ચોની છાવણી ત્યાં પડેલી છે. તેઓનો આશ્રય મળતાં તમે ચિંતા મુક્ત થઈ શકશો; પરંતુ મહેરબાની કરી અમે કયે સ્થળે છીએ એનો પત્તો તેઓને આપશો નહિ."

મેં કહ્યું-" તમારૂં અનિષ્ટ થાય, એવું એક પણ પગલું હું ભરીશ નહિ."

પ્રભાત થવાને વિલંબ નહોતો. પૂર્વાકાશ ઉષાના રક્તવર્ણી પ્રકાશથી પ્રકાશી રહ્યું હતું. આ પ્રકાશમાં પુનઃ એક વાર મેં યુવતીનાં મુખ તરફ સતૃષ્ણ નયને જોયું.

મેં યુવતીના તુષારધવલ સુગોળ હાથોને મારા હાથમાં લીધા અને આગ્રહપુર્વ કહ્યું–" તમારૂં હૃદય કોમળ હોવા છતાં અત્યારે આટલું બધું કઠોર કેમ છે ? શું તમારી પ્રતિજ્ઞાનો ભંગ થાય છે ? આ મુખનાં શું મને એકવાર પણ દર્શન થશે નહિ ? જેણે મને જીવિતદાન આપ્યું, એવી દયાની મૂર્તિ–જો મને બીજીવાર મળે તો તેને ઓળખવાનું પણ સાધન નહિ મળે ?"

યુવતી ધીરસ્વરે બોલી—" મુસાફર, આપણે બન્ને એક બીજાને માટે અપરિચિત છીએ. તમે યુરોપિયન છો, હું પૂર્વની મરૂવાસિની છું. જીવનમાં એવું કયું પાપ કર્યું હશે કે, આજે હું મારૂં મુખ તમને બતાવી શકતી નથી. અને જો બતાવું તો મારી સ્મૃતિ, ભવિષ્યની અંદર તમારા દિલમાં અસુખનો દાવાનળ સળગાવી મૂકશે. સ્મૃતિ માણુસને કેટલું બધું કષ્ટ આપે છે, તેનો અનુભવ મને છે. અમારા ધર્મ ગ્રન્થોમાં—"

મેં તેને આગળ બોલતાં અટકાવી અને કહ્યું–" તમારા ધર્મગ્રન્થોમાં ગમે તે લખ્યું હોય, પણ મારા મનોગ્રન્થમાં તો તમારી સકરૂણ સ્મૃતિ હમેશને માટે તાજીજ રહેશે. જીંદગીના અંત સુધી તમને મહત્–હૃદયા, દયાવતી, રહસ્યમયી રમણી રત્ન કહી મનમાં યાદ કરીશ–કારણ કે, તમારા અનુગ્રહથીજ આજે મને નવી જીંદગી મળી છે."

યુવતી બોલી–" તમે મને તે પ્રમાણે માનો એવું હું પણ ઈચ્છું છું. વારૂ, આપનું નામ શું ? તે કહેવાની મહેરબાની કરશો ?"

" સિસિલ હોકમ્બિ."

યુવતી અરબ્બી ભાષાની માફક તેનો ઉચ્ચાર કરતાં બોલી:—" સિ–સિ–લ હો–ક–મ–બી !"

યુવતીના હસ્તદ્વય હજી મારા હાથમાંજ હતા. મેં તેના મુખ તરફ જોઇ કહ્યું :–"આપનું નામ કહી શકશો ?"

મારો પ્રશ્ન સાંભળી યુવતી સહજ ગભરાઇ. તેની રગોમાં લોહી દોડવા લાગ્યું અને નિશ્વાસપર નિશ્વાસ મૂકવા લાગી.

ત્યાર પછી જરા હિંમત લાવી તે બોલી :–"યુવાન, હવે

મને કાંઈ પણ પૂછશો નહિ. આ અશ્વપર સવાર થઇ પૂર્વ દિશા તરફ પ્રયાણ કરો. અલ્લા તમારૂં ભલુ કરશે.” થોડીવાર સ્થંભી જઇને પુન : બોલવા લાગી:–“મેં માથાપર અનેક વિપદો વ્હોરીને પણ તમને બચાવ્યા છે, માટે હું કોણ છું તે જાણવાની તમે ઇચ્છા કરો નહિ, તેમ હું જણાવીશ પણ નહિ. કારણ કે, જણાવું તો મહાઘોર દુર્ઘટના બનવાનો સંભવ છે.”

“નહિ, તમારે પરિચય તો આપવોજ જોઇશે.”

યુવતીએ મસ્તક નીચું નમાવ્યું અને મૌન ઉભી રહી.

મેં કહ્યું:–“તમે વિપદની નકામી આશંકામાં મુંઝાઓ છો. મારા માટે જે કાંઇ દુર્ઘટના બનશે, તે સહન કરવાને હું તૈયાર છું. આરામની સુકોમળ પુષ્પ શય્યાની અંદર શયનની આકાંક્ષા રાખીને હું આ સહરાના રણ–મરૂપ્રદેશમાં ફરવા નીકળ્યો નથી. તમારે કોઇ જાતની ચિંતા કરવાની નથી. તમારૂં નામ જાણ્યા બાદ કોઇ પણ જાતની મારા તરફથી દગાબાજી થશે, એવું તમે મનમાં પણ લાવશો નહિ.”

યુવતીએ મૃદુ હાસ્ય કરી ચંચળ કટાક્ષથી એકવાર મારા મુખ તરફ જોતાં કહ્યું:—“દિલેર યુવક ! દુર્ઘટના, વિપદ, શોક, દુઃખાદિ સહન કરવાની તમારામાં તાકાત હશે, પણ જગતની અંદર શું માણુસની દરેક ઇચ્છાઓ તૃપ્ત થાય છે ?–છતાં તમોને હું નિરાશ નહિ કરૂં.”

થોડો વખત શાંત ઉભા રહ્યા પછી યુવતી બોલી–“ મારૂં નામ જુએદા.”

“ જુએદા બેગમ ? ”

“ મરજી આવે તો બેગમ કહો ”–યુવતીએ એક દીર્ઘ નિશ્વાસ મૂકતાં કહ્યું.

“ આપના પિતાનું નામ ? ” પતિનું નામ પૂછવાની તો મારામાં હિંમત જ નહોતી.

“ પિતાનું નામ જાણવાથી તમોને શું ફાયદો છે ? મારા પિતાનું નામ જાણવાને માટે ઉત્સુક બનો નહિ–મારા પિતા માત્ર મારા સ્નેહમય પિતા જ નહિ, પણ અનેકના દુર્દમનીય

શત્રુ પણ હતા.''

"જુએદા બેગમ, હવે આપની પાસેથી રજા લઉં છું. અલ્લાની મહેરબાની હશે એટલા માટે જ આપણી આજે મુલાકાત થઇ છે. આ મુલાકાતની હમેશાની યાદગીરી—સ્મૃતિચિહ્ન આપ આપી શકશો ?''

યુવતીએ પોતાની આંગળીમાંથી એક અંગુઠી બહાર કહાડી મારી આંગળીમાં પહેરાવતાં મૃદુ હાસ્ય કરતાં કહ્યું—"જ્યારે તમે બહુ દૂરના દેશમાં ચાલ્યા જાવ અને આજના દિવસની તમને યાદ આવે ત્યારે આ અંગુઠી જોતાં જ તમારા મનમાં આવી જશે, કે તમારો કેવી વિપત્તિમાંથી ઉધ્ધાર થયો હતો, વળી તે સાથે તમારો ઉધ્ધાર કરનારીની યાદ પણ તાજી થશે. ગમે તેમ પણ તમે હવે ઉતાવળ કરો. હવે હું એક પળ માત્ર પણ અહિં ખોટી થઇ શકીશ નહિ.''

મેં પેગડામાં પગ મૂકતાં પૂછ્યું:—"જુએદા, જીવનમાં હવે આપણે ફરીથી કયારે મળીશું ? શું તમે કયારેય અલજીરીયા જવાનાં છો ?''

"હા, પણ તમારી મુલાકાત થઇ શકશે નહિ કારણ કે, અમારા ધર્મશાસ્ત્રમાં મના કરેલી છે.''

"વારૂ, પણ અલજીરીયામાં આવશો કયારે ?''

"પહેલાં તો અમે આલગુમાર જઇશું. પણ આ વાત તમે શા માટે પૂછો છો ? ભાગ્યયોગે ત્યાં આપણે ઉપસ્થિત થઇએ અને તમે મને જોવાની ઇચ્છા રાખશો તો મને મહા કલંકના સાગરમાં ડુબાવી દેશો. એટલુંજ નહિ, પણ મારો પ્રાણ જવાનો વખત આવી પહોંચશે. કાફરની સાથે કોઇ મુસલમાન કામિની વાત કરે, તો તેને કેવી શિક્ષા કરવામાં આવે છે તે તમે જાણો છો ?''

"જાણું છું; પરંતુ ઉપાય નથી. તમારી અને મારી મુલાકાત—એમાં અદ્દશ્યલિપિનોજ હાથ હોવો જોઇએ.''

"હા, કંઇક એમજ હશે; પરંતુ હું તમને પ્રાર્થના કરું છું કે, ભવિષ્યમાં જો કોઇ વખત આપણી મુલાકાત થઇ જાય તો તમે મને ઓળખો છો, એવો ભાવ કયારેક બતાવતા નહિ.''

"નહિ, મારી જીવનદાયિનીનાં નામને જરાપણ કલંક લાગે એવું પગલું હું ભરીશ નહિ."

"જાવ, અલ્લાનું નામ લઈ મેં બતાવી તે દિશાએ ચાલ્યા જાવ."

મેં તેનો હાથ પકડયો અને મસ્તક નીચું નમાવી તેને ચુંબન લઈ, હાસ્ય વદને ધન્યવાદ આપી પૂર્વાભિમુખે ઘોડો મારી મૂકયો.

જુબેદા સ્તબ્ધ ઉભી રહી અને બન્ને હાથ ઉંચા કરી મારી મંગળ કામના કરતી ખુદાનો ઉપકાર માનવા લાગી.

ઘોડો ભરવેગે ચાલવા લાગ્યો. જ્યાં સુધી મારી દૃષ્ટિ પહોંચતી હતી, ત્યાં સુધી હું પાછો વળી તેના તરફ જોવા લાગ્યો. જુબેદા, પણ સ્થીર-ગંભીર બની એકીટસે મારા તરફ જોઈ રહી હતી. ઉભયે હાથ ઉંચા કરી આખરી સલામ કરી અને મારા દૃષ્ટિપથમાંથી તે અદૃશ્ય થઈ ગઈ!

" વાંચક ? દૃષ્ટિપથમાંથી અદૃશ્ય થઈ, પણ શું મારા અંતઃકરણમાંથી અદૃશ્ય થઈ હતી ? "

પ્રકરણ ૫ મું.

સૂર્યના વિશ્વદાહી પ્રતાપને મસ્તક પર ધારણ કરતો હું સહરાના રણ પ્રદેશમાં આગળ વધવા લાગ્યો. મધ્યાન્હ થતાં ઘોડામાં ચાલવાની શક્તિ રહી નહિ. ક્યાં આશ્રય લેવો તેની ચિંતામાં હું પડ્યો. થોડે દૂર જતાં ખજુરીનાં વૃક્ષોની એક ન્હાની ઝાડી પાસે આવી પહોંચ્યો. આ સ્થળે મેં વિશ્રાંતિ લેવાનો વિચાર કર્યો. અશ્વ પરથી ઉતરી મેં તે છાયામય તૃણ-કુંજમાં પ્રવેશ કર્યો. ત્યાં બેસી ઘોડા પરથી સામાન ઉતારી કોથળો ખોલી જોતાં મારૂં મન પ્રસન્ન થઇ ગયું અને થયેલા પથ પરિશ્રમની અસર નીકળી ગઈ. ચામડાની એક નાની થેલીમાં પાણી ભરેલું હતું, જે પાણી તે વખતે મને અમૃતતુલ્ય લાગ્યું, તે સિવાય બીજી બે થેલીઓ તેમાં હતી. એકમાં ખાદ્યદ્રવ્ય અને બીજી રૂપેરી તારથી બાંધેલીમાં ફ્રાન્સમાં પ્રચલિત સ્વર્ણમુદ્રાઓ તથા એક પત્ર હતો. આ પત્ર એક ન્હાના કાગળ પર લખ-વામાં આવ્યો હતો. વિસ્મિત બની મેં તે પત્ર ખોલ્યો. પત્ર પેનસીલથી અરબ્બી શબ્દોમાં લખેલો હતો.

પત્રમાં શું લખ્યું હતું ? મારી ક્ષુધા–તૃષાને વીસરી જઈ હું તે પત્ર ધ્યાનપૂર્વક વાંચવા લાગ્યો. પત્રમાં લખ્યું હતું કે—

" હે વિધર્મી મુસાફર ! તમારા દુઃખદ પ્રસંગમાંથી તમારો ઉધ્ધાર કરવાને જરા પણ મારા તરફથી મદદ થઇ તે માટે હું અલ્લાનો આભાર માનું છું. તમો અને હું જૂદા દેશનાં છીએ છતાં ભવિષ્યમાં આ અભાગિનીના ઉધ્ધાર માટે કોઇ દિવસ ઉપકાર કરવાનો વખત આવે તો મને ભૂલશો નહિ. હવે પછી કદાચિત્ તમારો અને મારો મેળાપ થાય તો યાદ રાખજો કે, તમારૂં નામ આમીન છે. ઇશ્વરની દયાનો પાર કોઇ પામતું નથી. તે તમને નિરાપદ જગ્યાએ લઇ જશે."

પત્ર વાંચી હું વિચારમાં પડ્યો. પરંતુ આમ વિચાર કર્યે ચાલે એમ નહોતું. પેટમાં ભૂખથી ખાડો પડ્યો હતો એટલે

થોડીક ખજુર કહાડી ખાતાં ખાતાં વિચારવા લાગ્યો:–" આ યુવતી કેટલી બધી દયાળુ છે. સ્વધર્મી–સ્વજાતિ નહિ હોવા છતાં–હજારો ગાઉ દૂરની એક અપરિચિત વ્યક્તિ માટે દિલમાં આટલી બધી કરૂણા રાખવાવાળીને ધન્ય છે. પોતાના જીવનને સંકટમાં નાખીને પણ પોતાનો અશ્વ, ખાદ્ય સામગ્રી અને ભવિષ્યના ઉપકાર માટે પૈસાની મદદ કરી તે તેના મહત્ હૃદયની સાક્ષી પૂરે છે. આ રૂપવાન મરૂવાસિની કોણ હોવી જોઇએ ? ભવિષ્યમાં શું એના ઉપકારનો બદલો હું કોઇ દિવસ વાળી શકીશ ? શું એવું મારા ભાગ્યમાં લખેલું હશે ? જે સમાજને જગતની અંદર નિર્દય, ક્રૂર અને અનુદારતાપૂર્ણ કહેવામાં આવે છે, એવા સમાજની અંદર આવું નારીરત્ન ઉત્પન્ન કેમ થયું ?

હાજી અબુ સલામની સ્ત્રીની તે બાંદી હશે કે સ્ત્રી ? બાંદી હોય તો મારી સાથે પલાયન કરી જવાનો આવો સુયોગ ગુમાવે નહિ. તેનો સગર્વ ભાવ, હૃદયની દૃઢતા, સંયમ અને સર્વો-પરી આત્મસંમાન બાંદીમાં કયારેય પણ સંભવે નહિ. માટે તે અબુ સલામની બીજ હોવી જોઇએ. કારણ કે, જુબેદા બેગમ એ નામને માટે તેણે કિંચિત્ પણ નાખુશી બતાવી ન હોતી. જેની પાસે આટલા બધા અલંકારો, આવો મૂલ્યવાન પોષાક, સુન્દર સુસજ્જિત અશ્વ અને સ્વર્ણમુદ્રાઓ હોય, તેનો દસ્યુગૃહની અંદર સામાન્ય અધિકાર તો ન જ હોવો જોઇએ અને તેટલા માટેજ અમો ઉભપનો પરિચય ગુપ્ત રાખવાનો તેણે આગ્રહ કર્યો હતો.

થોડો વખત વિચાર કર્યા બાદ વળી મારા મનમાં આવ્યું કે, " આવી રૂપવતી–ગુણવતી રમણી પરસ્વાપહારક, પર પ્રાણ-ઘાતક, નૃશંસ કાર્ય કરનાર દસ્યુ પતિની પત્ની કેમ હોઇ શકે ? નહિ–નહિ. આ વાત માનવાને મારૂં મન કબૂલ થયું નહિ. આવી મૃદુહાસિની, અમૃતભાષિણી, સુકેશિની, હરિણ નયના, મોહિની પ્રતિમા સુન્દરી, તેવા બદસૂરત વૃધ્ધ કર્કશ પ્રકૃતિના નરપશુની અર્ધાંગભાગિની હોય ? ના–ના, મારો આત્મા પોકારીને કહેતો કે, આમાં કાંઇક પણ ભેદ હોવોજ જોઇએ.

પુનઃ મેં જુબેદાનો પત્ર ધ્યાનપૂર્વક વાંચી જોયો. પત્ર સુસંસ્કારી ભાષામાં અને શુધ્ધ લખાયેલો હતો. પત્રમાંથી હજી સુધી પણ કસ્તુરીની સુગંધ આવ્યા કરતી હતી. જુબેદા જ્યારે મારો છુટકારો કરવા આવી હતી, ત્યારે પણ તેણે પહેરેલાં વસ્ત્રોમાંથી સુગંધી અત્તરોની બહાર આવ્યા કરતી હતી. તે સ્મૃતિ જાગ્રત થતાં, ગત રાત્રિનો સમસ્ત બનાવ મારી નજર સામે તરવા લાગ્યો. હું વિહ્વળ બની ગયો. જુબેદાની માનસિક મૂર્તિ મારા ચિત્તપટ ઉપર અંકિત થવા લાગી--મારૂં હૃદય જુબેદામય બની ગયું.

આ વખતે વૃધ્ધ અલી બિન હાફિઝની ભવિષ્યવાણી મને યાદ આવી. અત્યાર સુધીમાં હું કયારેય રમણીના પ્રેમમાં પડયો નહોતો. સ્વદેશમાં કિંવા વિદેશમાં મને કોઇ પ્રકારનું બંધન નહોતું. મરૂભૂમિના મધ્યાન્હ વાયુની માફક વિશ્વમાં હું મનમાં આવે ત્યાં સ્વચ્છંદતાથી ફર્યા કરતો હતો. ત્યારે શું હવે તેમણે ભાખેલી ભવિષ્યવાણી મુજબ એક અજ્ઞાત કુલશીલ, અસભ્ય દસ્યુની આત્મીય રમણીના પ્રેમમાં પડી મારે જીવન અને યૌવન નષ્ટ કરવું પડશે? મને ખબર પડતી નહોતી કે, મારા ભાવિમાં શું લખાયેલું છે. મારૂં હૃદય ધીમે ધીમે-ઘણીજ મંદગતિએ તે સૌંદર્ય પ્રતિમાના સ્નિગ્ધ સૌંદર્ય સરોવરમાં ડુબી જઇ મરણના શ્યામ-સ્નિગ્ધ ખોળામાં વિરામ પામવાની ઇચ્છાએ આકુળ વ્યાકુળ બની ગયું હતું.

જુબેદા તરફથી મારા મનને હું પાછું હઠાવી શકતો નહોતો-તેટલી મારામાં તાકાત નહોતી. આત્મા વ્યાકુળ બની પોકારી ઉઠતો હતો કે, કયાં છે જુબેદા? તું ગમે ત્યાં હોય ત્યાંથી એકવાર આવી તારા મુખચન્દ્રનાં દર્શન કરાવ-તારા મુખની તુલના પૃથ્વીમાં કોઇની સાથે થઇ શકે એમ નથી.

આમ જુબેદાના વિચારમાં હું રેતીમાં ઢળી પડયો. આખા દિવસના શ્રમથી હું નિદ્રાધીન થઇ ગયો. બીજે દિવસે પ્રભાતના સ્નિગ્ધ સમીરની લહરીએ મને જાગ્રત કર્યો; પુનઃ મેં ઘોડાને તૈયાર કરી પ્રયાણ કરવા માંડયું. લગભગ ત્રણ દિવસ આમ

ચાલવા બાદ સાંજના વખતે હું ફ્રેન્ચોની છાવણીની નજદીક જઈ પહોંચ્યો.

એક અજ્ઞાત પણ યુરોપિયન મુસાફરને છાવણી તરફ આવતો જોઇ પ્રહરીઓ અચંબો પામ્યા. તેઓ મને ફ્રેંચ સેનાપતિ પાસે લઇ ગયા. સેનાપતિ એક વિશાળ તંબુમાં આરામ ખુરશી પર પડી ચીરૂટ પીતો હતો. મને જોતાં જ ઉઠીને બેઠો થયો અને હું ક્યાંથી આવું છું—ક્યાં જાઉં છું વગેરે હકીકત પૂછવા લાગ્યો.

મેં તેને અલી બિન હાફિઝની દુર્દશાની બધી વાત કહી સંભળાવી અને હાજી અબુ સલામના હાથમાંથી કેવી રીતે છુટકારો થયો અને અહિં આવી પહોંચ્યો તેનું અથથી ઇતિ પર્યંત વર્ણન કહી સંભળાવ્યું. આ વર્ણનમાં મેં જુબેદાનો કિંવા તેની મદદથી થયેલા મારા છૂટકારો કિંચિત્ પણ ઉલ્લેખ કર્યો નહોતો.

મારી વાત સાંભળ્યા પછી ફ્રેંચ સેનાપતિ ઘણો જ ખુશ થયો અને પોતાની સાથે ભોજન લેવાનું તેણે મને કહ્યું. અમો ઉભયે ભોજન લીધા બાદ તેણે એક લેફ્ટેનન્ટને બોલાવ્યો અને હુકમ કરતાં કહ્યું:—“ વિક્ટર, અબુ સલામનો પત્તો મળ્યો છે અને તેની તપાસ માટે તારે જ જવું પડશે. અહિંથી દક્ષિણમાં ત્રણ દિવસનો રસ્તો કાપતાં જ તે પકડાશે. જ્યાં સુધી તેને પકડી ન પાડે ત્યાં સુધી તેની પૂંઠ પકડયા સિવાય રહીશ નહિ.” ત્યાર પછી મારા તરફ ફરી તેમણે કહ્યું:—“ મી. હકોમ્બિ ! તમો અહિં જ રહેજો. અમારાથી બનતું તમારૂં સ્વાગત કરીશું.”

મેં સેનાપતિનો અંતઃકરણપૂર્વક ઉપકાર માન્યો. મને વિશ્રામ લેવા માટે એક અલાયદો તંબુ આપવામાં આવ્યો અને સૈન્ય કુચ કરવાની તૈયારી કરવા લાગ્યું. બધી તૈયારી પૂર્ણ થતાં બસોએક ઘોડેસ્વારો લશ્કરી સરંજામ સાથે બહાર પડયા અને વાયુવેગે અશ્વ ચલાવી દક્ષિણ દિશા તરફ અદૃશ્ય થઇ ગયા.

હું મારા તંબુમાં ઉભો રહી તેઓના પર દૃષ્ટિપાત કરી વિચાર કર્યા કરતો હતો કે, આ લોકો ત્રણ દિવસમાં ત્યાં પહોંચશે એટલામાં અબુ સલામ છ દિવસની મજલ જેટલો દૂર ચાલ્યો

જશે, એટલે પકડાવાનો સંભવ ઓછોજ છે ! એટલામાં પછવાડે જોયું તો ચંદ્રપ્રકાશની અંદર એક સૈનિક યુવક મારી દષ્ટિએ પડયો. અમારી ઉભયની દષ્ટિ મળતાં યુવકે મૃદુ હાસ્ય કરતાં કહ્યું:–" હું ધારૂં છું કે આપ અંગ્રેજ છો !"

"હા, પણ તમારા ઉચ્ચાર પરથી જાણી શકાય છે કે, તમે આરબ નહિ પણ ફ્રેન્ચ હોવા જોઇએ."

યુવકે અંગ્રેજીમાં જવાબ આપ્યો–"આપનું અપમાન સત્ય છે. આપ મારા તંબુમાં આવશો ? મેં પણ ઇંગ્લંડમાં વાસ કર્યો છે એટલે વાતચિતમાં મજાહ આવશે. જો કે, ચહા કિંવા ચિરૂટ સિવાય આપનું સ્વાગત કરવાને મારી પાસે બીજી સામગ્રી નથી, છતાં બન્નેને આનંદ આવશે."

તેના નિમંત્રણને માન આપી હું તેની સાથે તંબુમાં ગયો. ચંદ્રપ્રકાશની અંદર એક શેતરંજી બિછાવી અમે બને ચહા પીતા તેના પર બેઠા. પછી મેં પૂછયું:–" તમે ઇંગ્લંડ કેટલો વખત પહેલાં ગયા હતા ?"

તેણે કહ્યું:–"એક વાર ઇંગ્લાંડ ગયો હતો, પરંતુ–"

એટલું કહી તેણે ચાહનો એક ઘુંટડો પીધો અને પછી ચુપ થઇ ગયો.

મેં પૂછયું:–" કેમ વાત કરતા અટકી ગયા ? શું તમારો ઇંગ્લાંડનો પ્રવાસ કોઇ પણ રીતે કષ્ટપ્રદ થયો હતો ?"

યુવકે દીર્ઘ નિશ્વાસ મૂકતાં કહ્યું:—" કષ્ટપ્રદ ? અરે ! કષ્ટનું તો નામજ લેતા નહિ. સ્વદેશનો મેં પરિત્યાગ કર્યો છે, સ્વજનોની નજરે હું મરી ગયેલો છું, મેં મારૂં નામ બદલાવ્યું છે, જાતિની કથા ગુપ્ત રાખી છે. અરે, મારૂં જન્મસ્થાન પણ કોઇને જાણવા દીધું નથી ! ભૂત અને વર્તમાન સમય વચ્ચે કોઇ પણ પ્રકારનો સંબંધ ન રહે તેવા જીગરથી પ્રયત્નો કરૂં છું પરંતુ સ્મૃતિના અનલને બુઝાવી શકતો નથી."

મેં પૂછયું:–"શું તમે ખોટું નામ ધારણ કર્યું છે?"

"હા, ભૂતકાળના સર્વ બનાવોને હું ભુલી જવા માગું છું એટલે નામ પણ બદલ્યું છે. હાલમાં મારૂં નામ ઑક્ટેવ

જુની છે. મેં જીવનના માધુર્યનો ઉપભોગ કર્યો છે. જ્યારે જગતના સર્વ શ્રેષ્ઠ સુખનું સુધાપાત્ર હોઠે લગાડવાનો વખત આવ્યો ત્યારે એક ક્ષણ માત્રમાં એ પાત્ર મારા હાથમાંથી સ્ખલિત થઇ ગયું. સકળ સુખ–સકળ આશાઓ નષ્ટ થઈ ગઇ ! હવે તો મારી એકજ આશા છે અને તે કઇ તમે જાણો છો ?"

હું ઉત્તર આપ્યા વિના શાંત બેસી રહ્યો અને તેના મ્હોંડા તરફ ટગર ટગર જોવા લાગ્યો.

તે પુનઃ કહેવા લાગ્યો–" મારી અંતીમ ઇચ્છા એ છે કે, આ મરૂભૂમિ–રણમાંજ મારાં અસ્થિ પડે. જેનું જીવન શુષ્ક મરૂભૂમિ જેવું બની ગયું હોય તેનું અવસાન મરૂભૂમિમાં જ થવું જોઇએ."

મેં કહ્યું–" મી. ઑકટેવ, આટલા બધા નિરાશા શા માટે થાવ છો ? તમે યુવાન છો, વિશાળ કર્મક્ષેત્ર તમારી દૃષ્ટિ સન્મુખે પડયું છે. માટે નિરૂત્સાહી બનો નહિ. જીવનમાં સુખ–દુઃખના દિવસો ચાલ્યા જ કરે છે. તેમાં કાલ્પનિક દુઃખોને યાદ કરી જીવન પર બોજો વધારવો એ ધીર પુરૂષનાં લક્ષણ નથી. તમારી મનોવેદનાનું કારણ શું છે ? મને કહી શકશો. ?"

યુવકે સિગારેટ પીતાં કહ્યું–:" મારા હતભાગી જીવનનો ઇતિહાસ સાંભળવાનો તમે શા માટે આટલો બધો આગ્રહ કરો છો ? મારી જીવન કહાણી સાંભળી આપના આત્માને પણ દુઃખ થશે તેથી કોઇને લાભ થવાનો નથી."

મેં આગ્રહપૂર્વક કહ્યું:–" લાભની આશાથી કોઇ કોઇની સાથે સુખ દુઃખની વાત કરતું નથી; પરંતુ સહાનુભૂતિની કાંઈ કિંમત જ નથી ? મિત્રો પરસ્પરમાં શું હૃદયવેદના કહી બતાવી આત્માને શાંત કરતા નથી ? આવા મરૂપ્રદેશમાં આપણે એક બીજાના મિત્ર જ કહેવાઇએ માટે તમારી કહાણી ભલે ગમે તેવી શોચનીય હોય, પણ મને કહી સંભળાવો, તેથી તમારા આત્માને શાંતિ થશે. સુહૃદ્ પાસે મન ખોલી વાત કરવાથી હૃદયનો ભાર હલકો થઈ જાય છે."

મારો અત્યાગ્રહ જોઇ તેનો પ્રતિવાદ નહિ કરતાં ઑકટેવે ધીરે ધીરે પોતાનો આત્મવૃત્તાંત કહેવાની શરૂઆત કરી.

પ્રકરણ ૬ ઠું.

સાત વર્ષ પુર્વે ઓક્ષફોર્ડનાં વિશ્વ વિદ્યાલયમાંથી સન્માન સહિત પરીક્ષા પૂર્ણ કરી હું બહાર પડયો. મારા પિતા ફ્રાન્સની રાજ સભાના એક સભ્ય હતા. મોટાભાઈ ઇંગ્લૅન્ડના ગુપ્તચર વિભાગના એક દૂતના મિત્ર થતા હતા. હું પણ ઇંગ્લૅન્ડની કૂટ રાજનીતિનો અભ્યાસ કરવા માટે મોટાભાઇની સાથે રહેતો હતો. એક દિવસ રાતના મોટાભાઇની સાથે હું નાટક જોવા ગયો. નાટક ખલાસ થતાં તેમણે એક પરિસુરત રમણીની સાથે મારી ઓળખાણ કરાવી. ત્યાર પછી આ યુવતી સાથે મારો પરિચય દિન પ્રતિદીન વધવા લાગ્યો. અર્થાત અમો બન્ને પ્રેમમાં પડયાં. મેં તેને મારા હૃદયરાજ્યની અધિશ્વરી બનાવી. ભાઇ, તેનાં શાં વખાણ કરૂં. આખા ઇંગ્લૅન્ડમાં તેના જેવી ખુબસૂરત સ્ત્રી મળવી મુશ્કેલ હતી. તેનાં સૌંદર્ય ઉપર ઇંગ્લૅન્ડના લોકો એટલા તો દીવાના થઇ ગયા હતા કે, પોતાનાં બારી બારણામાં પણ તેના ફોટોગ્રાફો ટાંગી રાખતા હતા.

અમારા ઉભયનો પ્રેમ તેના માતા પિતાને ગમતો ન હોતો. કારણ કે હું લૉર્ડની પદ્વિ કિંવા પુષ્કળ સંપત્તિ ધરાવતો ન હોતો. તેઓ તેને એક બુઢ્ઢા કરોડપતિની સાથે પરણાવવાનો વિચાર રાખતાં હતાં. તેઓએ અમોને મુલાકાત લેવાની પણ બંધી કરી.

મારી પ્રિયતમા આ લગ્નથી નાખુશ હતી એટલે અમો બન્નેએ ગુપચુપ લગ્ન કરી લેવાનો નિશ્ચય કર્યો; પરંતુ અમારી આ મુરાદ બર આવી નહિ. તે બુઢ્ઢા સિવાય તેનો મામાનો દીકરો પણ તેને ચાહતો હતો અને તે પણ મારી પ્રિયતમાને પરણવા માગતો હતો. બુઢ્ઢાને આ બાબતની ખબર પડી. મારી પ્રિયતમા ઉપર તે દીવાનો થઇ ગયો હતો એટલે અમારા બન્નેનો કાંટો કહાડી નાખવાના તે પ્રયત્ન કરવા લાગ્યો. તેના મામાના દીકરાનું નામ જૅક હતું. એક દિવસે પ્રભાતમાં જ જૅક બિછાનાની અંદર

મરેલી સ્થિતિમાં મળી આવ્યો. પોલીસે તપાસ કરી તો તે સ્થળે મારી સિગારેટની પેટી તથા મારા નામની છૂરી મળી આવી. પહેરેગીરે જુબાનીમાં જણાવ્યું કે, રાતના દશ વાગે હું જૅકને મળવા આવ્યો હતો, વાત ખરી હતી; પરંતુ હું તેને મળી ઘેર જવાને બદલે મારા બીજા એક દોસ્તને ત્યાં મિજલસમાં ગયો હતો અને રાત ત્યાં જ પસાર કરી હતી. પ્રભાતમાં જ મોર્નિંગ પોસ્ટમાં ઉપરોક્ત ખુનનો રિપોર્ટ વાંચી હું તો દિંગ્મૂઢ બની ગયો. મારા નામની છૂરી અને સિગારેટ બોકસ મળી આવવાથી ખુનનો આરોપ મારા પર આવશે કારણ કે અમો બન્ને એકજ સુંદરીના પ્રેમના હરીફો હતા, એટલુંજ નહિ પણ પેલો બુઢો ધનપતિ પણ તેને પરણવા માગતો હતો એટલે તેણે એક કાંકરે બે પક્ષી મારવાનો ફંદો રચ્યો હોય એમ મારા મનને ખાત્રી થઇ એટલે ખુની તરીકે પકડાવા કરતાં ઇંગ્લૅન્ડનો ત્યાગ કરી હું આ મરૂ-ભુમિમાં આવી પહોંચ્યો છું અને અહિંજ જીંદગી પૂરી કરવાનો વિચાર છે. કારણ કે, સભ્ય દેશોના મુખમેં રામ બગલમેં છૂરી ધરાવતા લોકો કરતાં—"

ઑાકટેવ આ વાકય પુરૂં કરે તે પહેલાં બંદુકની ગોળીઓ છુટવાનો સણુસણાટ અમારે કાને આવ્યો. એક ક્ષણમાં હાથમાં ગોળી વાગતાં જ ઑાકટેવ જમીન પર ઢળી પડયો. બીજી પળે એક લૂટારાએ મારા માથા પર છૂરી ઉગામી પણ ઑાકટેવની સમયસુચકતાથી હું બચી ગયો. તેણે ડાબા હાથે રાઇફલનો ઘોડો દબાવ્યો, અને મને મારવા આવેલો દસ્યુ ચિત્કાર કરતો ભોંય પર પડી ગયો. છાવણીમાંથી બ્યૂગલના અવાજો આવવા લાગ્યા. લડવાને બધા તૈયાર થઇ ગયા. લગભગ બે કલાક સૂધી લડાઇ ચાલી હશે. આખરે લૂટારાઓનાં વિશેષ માણસો કપાઇ જવાથી તેઓ નાઠા. અમોએ તેમની પૂંઠ પકડી તેમાંથી બે જણને પકડી પાડયા. તેઓને પુછતાં અમોને જણાયું કે, હાજી અબુ સલામની ટુકડીએ જ અમારા પર હલ્લો કર્યો હતો. સેનાપતિએ હાજી અબુ સલામને પકડવાને માટે લગભગ બસો સવારને તેઓની પાછળ દોડાવ્યા પણ તેનો પત્તો લાગ્યો નહિ.

આવી રીતે રાત્રિની ભીષણ દુર્ઘટના બની ગયા પછી બીજા દિવસે બપોરના હું ઑક્ટેવના તંબુમાં ગયો. તેના હાથમાંથી ગોળી કહાડી નાખવામાં આવી હતી અને તે સ્થળે પાટો બાંધી લેવામાં આવ્યો હતો. લૂટારાની છૂરીમાંથી બચાવી મને તેણે પ્રાણદાન આપેલું હોવાથી હું તેનો અહેસાનમંદ બન્યો હતો. પહેલી મુલાકાતે જ મેં તેનો આભાર માન્યો એટલે તેણે સહજ હસીને કહ્યું:—" તેમાં શું થઇ ગયું, મારી ફરજ હતી; પરંતુ અજાયબ જેવું છે કે, હાજી અબુ સલામને અમારાં સ્થળની ખબર કેમ પડી. તેને પકડવા માટે આજે અમો વર્ષોથી મહેનત કરી રહ્યા છીએ, પણ અમે તેને પકડીએ તે પહેલાં તેનાં જ આક્રમણો અમારા પર થયાં છે."

અમારી આ પ્રમાણે વાતચિત ચાલતી હતી એટલામાં સેનાપતિએ એક માણસને મને બોલાવવા માટે મોકલ્યો. હું સેનાપતિ પાસે હાજર થયો એટલે તેણે કહ્યું:—" તમારો ઘોડો તૈયાર છે. હવે વિલંબ કરવાની જરૂર નથી. ચાલો તૈયાર થાવ."

ક્યાં જવાનું છે, એ હું જાણતો નહોતો છતાં ઑક્ટેવની વિદાય લઇ હું તૈયાર થઇ ગયો.

મેસક્રામનો ત્યાગ કરી લગભગ ઉત્તર દિશા તરફ અમે બાર દિવસ સુધી ચાલ્યા હોઇશું એટલે તેરમા દિવસે લીલી વૃક્ષરાજી અમારી દૃષ્ટિએ પડી. મારા આનંદનો પાર રહ્યો નહિ. અમો રણપ્રદેશનો ત્યાગ કરી ટયુગર્ટ નગરમાં આવી પહોંચ્યા હતા.

જ્યારે અમે ટયુગર્ટમાં પહોંચ્યા ત્યારે સૂર્યાસ્ત થવાને અધિક વિલંબ ન હોતો. અમોને શહેરમાં દાખલ થયેલા જોતાંજ સેંકડો પ્રજાજનો અમારી આસપાસ ફરી વળ્યા અને અમે શી ખબર લાવ્યા છીએ તે જાણવા માટે આતુર બની ગયા.

રણદસ્યુ હાજી અબુ સલામની લુટારૂ ટોળી અમારે હાથે પરાભુત થઇ છે, એ ખબર સાંભળી સમસ્ત નગરવાસીઓના આનન્દની સીમા રહી નહિ. દરેક અમારા નામનો જયઘોષ કરવા લાગ્યા. શહેરમાં દાખલ થયા પછી મને જણાયું કે,

અદ્ભુત અને પ્રાચ્ય ટયુગર્ટ નગરીમાં યુરોપિયન સભ્યતાએ પ્રવેશ કર્યો ન હોતો. બે ચાર ફ્રેન્ચ અધિકારીઓ સિવાય બીજા કોઇ ખ્રીસ્તી ત્યાં રહેતા ન હોતા. નગરને ફરતો કિલ્લો આવેલો હતો અને તેમાં પ્રવેશ કરવાને માટે માત્ર બેજ સિંહદ્વાર આવેલાં હતાં. નગરની સુન્દર અટ્ટાલીકાઓ અને ગગનચુંબિત મિનારાઓ નગરીના વૈભવનો ખ્યાલ આપી રહ્યા હતા. શહેરમાં હોસ્પીટલ અને સરકારી ઉતારાઓ પણ આવેલા હતા.

અમોએ એક બેરેકમાં અમારો ઉતારો લીધો. રાતના આહારાદિ માટે સુન્દર વ્યવસ્થા કરવામાં આવી હતી. હું સેનાપતિ તથા એક લેફ્ટેનન્ટ એમ ત્રણે જણ એક ટેબલ પર જમવાને બેઠા.

આજે લાંબા વખતે મનપસંદ ખાણું મેળવવાને હું ભાગ્યશાળી થયો હતો. મારા આનંદનો પાર નહોતો મદ્યપાનથી પ્રફુલચિત્તે અમો સિગારેટના ધુમાડા કહાડવા લાગ્યા. થોડીવાર પછી ચિરૂટ પીતાં સેનાપતિએ કહ્યું:–" હાજી અબુ સલામ બહુ ધૂર્ત છે. હમેશાં આપણને ફસાવી હલ્લો કરે છે, પણ આ વખતે તો તેને આપણા સપાટાની બરાબર ખબર પડી ગઇ હોવી જોઇએ."

" પણ હજી સૂધી આપણે તેનો પત્તો બરાબર મેળવી શક્યા નથી એ દિલગીર થવા જેવું છે ! " લેફ્ટેનન્ટે કહ્યું.

" વાહ ! " સેનાપતિએ જરા ખુરસીમાં ટટાર થઇ કહ્યું, " પવનની માફક જેની ગતિ છે, તેને કોણ અટકાવી શકે એમ છે ? કેટલી વખત પકડાતાં–પકડાતાં તે આપણા હાથમાંથી છટકી ગયો છે ! આજે અહિં તો કાલે વીસ ગાઉ દૂર તેણે લૂટ કરી તો ત્રીજે દિવસે સાંભળીએ કે કોઇ જૂદાં જ સ્થળે તેણે પરાક્રમ ગજાવ્યું છે. આમ તેની પાછળ ભૂખ–દુઃખનો ત્રાસ વેઠી આપણે હયરાન થઇએ છીએ ત્યારે તે તો તેનાં આબીલ પર્વતમાં આવેલાં ગુપ્ત સ્થળે મોજ–મજાહ ઉડાવી રહ્યો હોય છે ! "

મેં પૂછ્યું:–" ત્યારે શું તેનું હમેશનું રહેવાનું ઠેકાણું આબીલ પર્વતમાં છે ? અત્યાર સૂધી હું તો જાણતો નહોતો કે, તેનું કોઇ કાયમી વાસસ્થાન છે."

સેનાપતિએ કહ્યું:-"સાંભળવામાં આવ્યું છે કે, પહાડની એક ગુપ્ત જગ્યાએ તે રહે છે, અને તેની સાથે પરિવારમાં એક હજાર માણુસો છે !"

લેફ્ટેનન્ટ કિંચિત્ રસિક હતો. તે ખડખડ હસીને બોલ્યો:- "હં-આ હજાર માણુસોમાં પાંચસો યુવતીઓ અર્થાત્ તેની વિલાસની પુતળીઓ હોવી જોઇએ. વિલાસનો આવો આદર્શ પૃથ્વીમાં બીજે કયાંઈ જોવા મળે નહિ !"

સેનાપતિએ કહ્યું:—"તેના અંતઃપુરમાં અનેક દેશની સુન્દરીઓ છે. આ સુન્દરીઓને તેણે બાંદી તરીકે રાખી છે અને જો કોઇ તેની દાસી થઇને ન રહે તેને પહાડની ટોચ ઉપરથી ફેંકી દઇ તેના ચુરેચુરા કરી નાખવામાં આવે છે."

"કેવું ભયાનક કૃત્ય !" હું અજાયબીથી બોલી ઉઠયો. "પરંતુ આવી મોટી ફ્રેન્ચ ગવર્નમેન્ટ તેની ટોળી સાથે તેને પકડી શકતી નથી, એ નવાઇ પામવા જેવું છે!"

સેનાપતિ:-"તેનાં અનેક કારણો છે. પહેલાં તો એ કે પર્વતની અંદર કયાં ગુપ્ત સ્થળે તેણે પોતાનો નિવાસ રાખ્યો છે, એ જાણી શકવુંજ મુશ્કેલ છે તે સિવાય આખા મરૂ પ્રદેશની અંદર તેણે એટલા તો પોતાના ગુપ્ત દૂતો રાખ્યા છે, કે આપણી દરેક હિલચાલની તેઓને ખબર પડી જાય છે. તે સિવાય એક બીજી આશ્ચર્યજનક વાત પણ સાંભળવામાં આવે છે."

મેં અજાયબીથી પુછ્યું:—"શી વાત ?"

"સાંભળવામાં આવ્યું છે કે, તેની સાથે દૈવીજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરેલી એક સ્ત્રી છે કે જે કોઈ પણ ઘટના બનવા પહેલાંજ પ્રત્યક્ષવત્ જાણી જાય છે !"

મેં વિસ્મિત બની ઉત્તેજીત ભાવે પૂછ્યું:-"શું ? તે સ્ત્રી જાદુગરણી છે ?"

"હા, જાદુગરણી હોવાનોજ સંભવ છે. કહેવામાં આવે છે કે, તે સ્ત્રી ઘણીજ ખુબસુરત છે. સંપૂર્ણ યૌવનના પુર બહારમાં આવેલ છે. તેનો રૂવાબ અને દોરદમામ કાંઇક ઓરજ

છે! સેંકડો દાસીઓથી પરિવેષ્ટિત બની તે કારીખાનાની નીચે દરબાર ભરીને બેસે છે, તે વખતે દરેક દાસી તેને અભિવાદન કરી તેની આસપાસ વિંટળાઇ વળે છે. જે પુરૂષો તે સ્થળે આવે છે તેઓ ઘુટણીએ પડી જમીન સુધી મ્હોડું લઇ તેને પ્રણામ કરી તેની મહેરબાનીની દુવા ઇચ્છે છે. વળી એવી પણ વાત સાંભળવામાં આવી છે કે, મોરક્કોના સુલતાને આ રમણીને મેળવવા માટે હાજી અબુ સલામને પુષ્કળ દ્રવ્યની લાલચ આપી હતી; પરંતુ તે સ્ત્રીએ તેને પૈસા લેવા દીધા નહિ અને દમામ-માંજ કહ્યું કે, સુલતાનની જો તું કાંઇ પણ બક્ષીસ લઇશ તો તારા દળમાં ઘોર વિદ્રોહ ઉત્પન્ન કરી તારો નાશ કરી દઇશ. જો કે, આ વાત કયાં સુધી સત્ય હશે, તે હું નકકી કહી શકતો નથી, પણ એટલું તો ચોકકસ છે કે, આખા મરૂપ્રદેશપર તે રમણી એક સુલતાનાની માફક રાજ્ય ચલાવે છે એમાં કોઇ જાતનો સંદેહ લાવવા જેવું નથી."

મેં પુછ્યું—"આ સ્ત્રી કઇ જાતની છે? મૂર, અરબ કે હબસીની દુહિતા છે? આપને તેના નામની ખબર છે?"

"હા, તેને સૂર્યની કન્યા તરીકે ઓળખવામાં આવે છે!"

હું ચમકયો. ઉત્તેજિત સ્વરે બોલી ઉઠયો—"સુર્યની કન્યા?"

"હા, પણ તમે તે નામ સાંભળી આટલા બધા ચમકો છો કેમ? શું તમે તેના વિષે કાંઇ વિશેષ જાણો છો?"

"ના, જરા પણ નહિ. પરંતુ આ મરૂપ્રદેશમાં ભ્રમણ કરતાં તે માયાવિની મોહિની વિષે અનેક અદ્ભુત વાતો સંભળાયા કરે છે. ખરેખર, તે કોઇ રહસ્યમયી રમણી હોવી જોઇએ."

કેપટન મૂછના આંકડાને વળ દેતાં બોલ્યો:—"રહસ્યમયી તો એવી કે આજ સુધીમાં તેના ભેદને કોઇ પામી શકયું નથી! વળી વધુ અજાયબી જેવું તો એ છે કે, તે રમણી હાજી અબુ સલામની અંતઃપુરવાસિની છે!"

કેપ્ટનના ઉપરોકત શબ્દોએ મારૂં મર્મસ્થળ વીંધી નાખ્યું. મારા મનમાં અનેક વિચારો આવવા લાગ્યા. આ રમણી જો દસ્યુદલની અધિનાયીકા હોય તો શું હાજી અબુ સલામ તેના

આદેશાનુસાર લુટફાટનો ધંધો કરતો હશે ? જેની ઉપજીવિકા દસ્યુ વૃત્તિપર હોય તેનામાં આટલી બધી દયા પણ કેમ સંભવે ? તે સુંદરી જ જો દસ્યુદલની અધિષ્ઠાત્રિ હોય તો મને ગુપચુપ કેમ છોડાવ્યો ? તેના જીવન માટે પણ તેણે આશંકા કેમ બતાવી ? તે પરથી તો અનુમાન થઇ શકે છે કે, દસ્યુદલની અધિનાયિકા નહિ પણ મૂર્તિમંત દયાની દેવીએ જ વિપન્નાવસ્થામાંથી મારો ઉધ્ધાર કર્યો છે ! આમ અનેક તર્ક વિતર્કો કરવા છતાં હું કોઇ જાતના નિર્ણય પર આવી શકયો નહિ. ચારે દિશાએ મને ઘોર અંધકાર જણાવા લાગ્યો. મારા હૃદયમાં વિચારોનું તુમુલ તુફાન ચાલી રહ્યું.

મારા બન્ને સાથીઓ ચિરૂટના ધુમાડા કહાડયા કરતા હતા. મને વિચારગ્રસ્ત થયેલો જોઇ તેઓએ સુવાની તૈયારી કરી. અમો અમારા માટે ખાસ તૈયાર રાખેલા ઓરડામાં સુવાને ચાલ્યા ગયા. કેપ્ટન અને સેનાપતિ તો ધસધસાટ ઉંઘી ગયા પણ મને નિદ્રા આવી નહિ. સૂર્યની કન્યા—ભેદી રમણી જુબેદા કોણ હોવી જોઇએ ? તેનો ભેદ જાણવાની આશંકાએ મારા મનને વિચળીત બનાવી દીધું.

પ્રકરણ ૭ મું

ટ્યુગર્ટમાં કેટલાક દિવસ નિવાસ કર્યાં પછી હું અલજીયર્સમાં આવી પહોંચ્યો. આ અરબ નગરીમાં ફ્રેંચ શાસન હોવા છતાં પાશ્ચાત્ય ભૌતિક સુધારણાએ ત્યાં જેવો જોઇએ તેવો પગપેસારો કર્યો નહોતો.

આ રહસ્યમય નગરીમાં પહેલાં હું એક વાર આવી ગયો હતો અને તે દિવસથી જ તેનાં પ્રાકૃતિક સૌન્દર્યથી મુગ્ધ થઇ ગયો હતો. પૃથ્વીમાં આવી હૃદયાકર્ષક નગરી બીજી હશે કે નહિ તે હું કહી શકતો નથી; પરંતુ એટલું તો ખરૂં કે, મારા દિલ પર તો તેનું વિશેષ આકર્ષણ હતું. હું શહેરમાં કોઈ હોટલની અંદર રહેતો નહોતો. મેં મારૂં રહેવાનું સ્થળ પહાડ પર આવેલા મુસ્તફા નામના સ્થળે રાખ્યું હતું.

સંધ્યાકાળ થતાં હું મારા રહેઠાણથી હમેશાં બહાર ફરવા જતો. ફરતાં ફરતાં બે ચાર કાફીખાનાંની મુલાકાત લેતો અને ત્યાં બેસી અરબ લોકો સાથે અરબ્બીમાં ગપ્પાં મારી રાત્રિના વખતે શૂન્ય મને વિશ્રામ સ્થળે પાછો ફરતો.

મારો નોકર મારી અનન્યભાવે સેવા ચાકરી કરતો હતો અને મારી દરેક આવશ્યકતાઓને પૂરી પાડતો; પરંતુ હૃદયનો તનમનાટ મારા દિલને તડફડાવી રહ્યો હતો અને આ તડફડાટમાં શુક્રવારનો દિવસ કયારે આવે તેની હું કાગના ડોળે રાહ જોયા કરતો હતો.

આખરે જે શુક્રવારે જુએદાની સાથે મારે મુલાકાત થવાની સંભાવના હતી, તે દિવસ આવી પહોંચ્યો. જુએદાએ તિર્થ પર્યટનની વાત કરી હતી, અને તે આશાએ જ હું અહિં બેસી તેની રાહ જોયા કરતો હતો.

શુક્રવારે પ્રભાતમાં હું સિદિ જેબ્બામાં ઉપસ્થિત થયો. તેની નજીકમાં જ એક મુસાફરખાનું હતું ત્યાં જઇ બેઠો. જુએદા આ

રસ્તા પરથીજ જશે, તો તેનાં દર્શન થશે એવી આશાથી જ હું આ સ્થળે બેઠો હતો. હું એક મોટા પત્થર પર બેઠો હતો અને તેના પર મ્હોટા વૃક્ષની ડાળી આવેલી હોવાથી છાયા રહેલી હતી. મારા જેવા બીજા પણ અનેક મુસાફરો અને શહેરીઓ આ ઘટાની નીચે બેસી વિશ્રાંતિ લેતા હતા.

આકાશ નિર્મળ હતું. વાયુ લહરીએ ઉત્તપ્ત મરૂભૂમિના ઉષ્ણ નિશ્વાસોનું વહન કરવાનો આરંભ કર્યો ન હોતો. પક્ષીઓ ઘન વૃક્ષ ઘટામાં મધુર સ્વરે આરામ લઇ રહ્યાં હતાં. જ્યારે કેટલાક આકાશની અંદર ઉડી પાંખો ફફડાવી રહ્યાં હતાં. વાયુની મીઠી મંદ લહેકી કોઇ કોઇ વાર સુગન્ધિત કુસુમની મધુર સુવાસ લઇ આવતી હતી. આ પ્રમાણે પત્થર પર બેસી એક કાફીનો પ્યાલો ગટગટાવી જઇ હું ચીરૂટનો ધુમાડો કહાડયા કરતો હતો. વચ્ચે વચ્ચે આપાદ મસ્તક શ્વેત વસ્ત્રાવૃત રમણીઓનાં ટોળાં મારી દૃષ્ટિ સમીપથી ચાલી જતાં હતાં.

જુએદા આ તિર્થસ્થાનને શા માટે વિશેષ પસંદ કરતી હતી એ હું સમજી શકતો ન હોતો. તેનું જીવન-રહેણી કરણી મને ભેદ ભરેલી માલુમ પડતી હતી કે, જે પતિ પરિત્યકતા-સ્ત્રીઓ હોય છે તેઓજ ખાસ કરીને આ સ્થળે આવે છે. જેઓ ત્રણવાર આ તિર્થ સ્થળનાં દર્શન કરે છે અને અહિંના પવિત્ર કુવાના પાણીનું ત્રણવાર જલપાન કરે છે તેને થોડા વખતમાં જ પતિનો લાભ થાય છે. ત્યારે શું જુએદાનો પતિની સાથે વિચ્છેદ થયો હશે? કે માતા પિતાની પાસેથી તેને ખુંચવી લઈ તેની સાથે વિવાહ કરનાર પતિએ તેનો ત્યાગ કર્યો હશે? આ રહસ્યનો ભેદ કોણ ઉકેલી શકે એમ હતું?

મારા દૃષ્ટિપથ સામેથી આપાદ મસ્તક બુરખાથી ઢંકાયેલ રમણીઓ ધીમી ચાલે જ્યારે ચાલી જતી મેં જોઇ ત્યારે હું ચિંતાના સાગરમાં ડુબી ગયો હતો. આ બધાઓનાં બાહ્યાવરણ એકજ પ્રકારનાં હતાં-કોઇ કોઇનાં જુદાં પડતાં નહોતાં માત્ર સંભ્રાન્ત વંશની લલનાઓ કોણ અને સાધારણ ગૃહસ્થની સ્ત્રીઓ કોણ એ જાણવા માટે માત્ર એકજ ઉપાય હતો અને

તે માત્ર તેઓનો પોશાક અને બે પગપરથી જાણી શકાય એમ હતું. સાધારણ રમણીઓના પગ ખાલી જોવામાં આવતા ત્યારે સંભ્રાન્ત પરિવારની લલનાઓના પગમાં સુશોભિત રેશમી મોજાંઓ અને ઉત્તમ ફ્રેંચ બુટો નજરે પડતાં. જ્યારે તેઓ રસ્તા પરથી ચાલી જતી ત્યારે તેઓનાં રેશમી વસ્ત્રોમાંથી અત્તરની સુગંધ પવનને લીધે આસપાસ પ્રસર્યા કરતી હતી.

આમ એક મહિના સૂધી જૂદા જૂદા સ્થળોએ ફરી હું જુબેદાની તપાસ કરવા લાગ્યો; પરંતુ જેને જોવાની આશામાં હું આટલું બધું કષ્ટ ઉઠાવી રહ્યો હતો તેનાં દર્શન થયાં નહિ. તેને કેમ શોધી કહાડવી એ વિચારે મને દિવાનો બનાવી મૂકયો હતો. મેં વિચાર્યું કે, આવા ખુલ્લા રસ્તા પર તે કોઇ દિવસ આવે નહિ અને મુલાકાત થાય નહિ માટે કોઇ એવું રમણીય એકાંતવાળું સ્થળ હોય ત્યાં બેસી રહેવું ઉચિત છે. આવું એક સ્થળ મેં શોધી કહાડયું.

તે સ્થળે વૃક્ષની ઘટામાં બેસી આખો દિવસ હું તેનાજ વિચાર કરવા લાગ્યો, એક દિવસ હું આમ ગૂઢ વિચારોમાં નિમગ્ન બની તે કુંજવનની અંદર બેસી રહ્યો હતો, એટલામાં વૃક્ષની આડમાંથી એક રમણી તીવ્ર દૃષ્ટિએ મારા તરફ જોતી દેખાઇ. જ્યારે તે રમણીએ જોયું કે હું એકલોજ અહિં બેઠો છું ત્યારે તે ત્વરિત ગતિએ મારી પાસે આવી અને મૃદુસ્વરે હાસ્ય કરતાં બોલી:–"આમીન!"

મેં અજાયબીથી તેની સામે જોયું અને પૂછ્યું–"તમે મારૂ આ નામ કયાંથી જાણ્યું ?"

"મહાબળવાન હાજી અબુસલ્લામના હાથમાંથી તમારો છુટકારો કરનાર રમણી પાસેથી. કહો, તમારૂં નામ આમીન છેને ?"

"હા, તેજ સૌભાગ્યવાન પુરૂષ હું છું. પણ તમે કોણ છો ?"

"હું કોણ છું તે તમે ન ઓળખી શકયા ? તમારો ઉધ્ધાર કરનાર સ્ત્રી રત્નોમાં સર્વશ્રેષ્ટ ગણાતી અમારી અધિષ્ઠાત્રીને તમે ઓળખતા નથી ? તેણેજ મને હુકમ કર્યો છે કે,

જે મુસાફરને આપણે બચાવ્યો છે, તેની સાથે સાક્ષાત કરવાની જરૂર છે."

"ત્યારે શું તમે જુબેદા બેગમ તરફથી આવો છો?"

"હા, તેમણે મને મોકલી છે."

"હમણાં તે ક્યાં રહે છે? અને તમે બધાં અહિં ક્યારે આવ્યાં?"

"ત્રણ દિવસથી અમે અહિં આવ્યાં છીએ અને ગઇ કાલેજ તમે જ્યારે અહિં બેઠા હતા, ત્યારે તેમનાં કાજલ આંજેલાં ચમકીત નેત્રોએ તમને શોધી કહાડયા એટલે તમને તેડી લાવવા માટે મને મોકલી છે."

"તેમની સાથે કયા સ્થળે મુલાકાત થઇ શકશે?"

"સિદિ અબ્દુલ રહેમાનની સુપવિત્ર મસજીદની પશ્ચિમ દિશા તરફ આવેલા રસ્તા પર એક પ્રચંડ વૃક્ષ છે ત્યાં ચંદ્રોદય થાય એટલે તમે આવીને મારી રાહ જોતા ઉભા રહેજો હું તમને તે સ્થળેથી મારી માલિકાની પાસે લઇ જઇશ." એટલું કહી તે રમણી ચપળ ગતિએ ત્યાંથી ચાલી ગઇ.

રમણી વૃક્ષોની ઘટાની અંદર અંતર્ધાન થઇ જતાંજ હું મારા વાસસ્થાન પર આવી પહોંચ્યો અને ક્યારે રાત પડે તેની અધીર ચિન્તે રાહ જોવા લાગ્યો.

બરાબર ચંદ્રોદયના સમયે સંકેત સ્થાને ઝાડની નીચે હું જઇને ઉભો રહ્યો. એટલામાં પેલી રમણી ત્યાં આવી પહોંચી અને બોલી—"અમીના, મારી માલિકા તમોને મળવાને બહુ ઉત્સુક છે, પરંતુ તેને મળવા પહેલાં તમારે એટલી પ્રતિજ્ઞા કરવી પડશે કે જો તેનાં કાર્યો, વ્યવહાર, અને વર્તણુક તમારા દિલમાં કૌતુહલ ઉત્પન્ન કરે તો પણ તમારે તેના વિષે એક શબ્દ પણ જબાન બહાર કહાડવો નહિ અને તેના ખુલાસા માટે તમારે એક પ્રશ્ન પણ તેને પુછવો નહિ. કહો, આ શર્ત તમોને કબુલ છે?"

રમણીનાં વચનો સાંભળી હું વિસ્મિત બની ગયો. મેં તેને પુછ્યું! "શું મારામાં વિશ્વાસ નથી કે મને વચનથી તમે

બાંધી લેવા માગો છો ?"

"હા, મારી માલિકાનો તેવો હુકમ છે."

"તો તે હુકમને હું માથે ચડાવું છું."

"મારું વચન મળતાંજ તે રમણી અગ્રેસર થઇ અને અનેક ગલીકુંચીઓ વટાવતાં લગભગ અરધા કલાકે અમે એક પ્રચંડ અટ્ટાલિકાયુક્ત મકાન પાસે આવી પહોંચ્યાં. આ મકાનની એક ગુપ્ત બારી તેણે ઉઘાડી અને મને અંદર દાખલ કરી પુનઃ તે બંધ કરી દીધી. અમે સીડીપર ચડવા લાગ્યાં અને બીજે માળે એક સુન્દર રીતે શણગારેલા ઓરડામાં આવી પહોંચ્યાં. આ ઓરડામાંથી બીજા ઓરડામાં જવાતું હતું. જતાં એક હબસી ખુલ્લી તલવારે પહેરો ભરતો ઉભો હતો. વૃધ્ધ દાસીએ તેના કાનમાં કાંઇ કહ્યું એટલે મારા તરફ તીક્ષ્ણ દૃષ્ટિ ફેંકી તેણે અમને આગળ વધવાને રસ્તો ખુલ્લો કરી આપ્યો. અમે બન્ને એક બારણાં પાસે આવી ઉભાં. આ બારણાપર વિચિત્ર રંગના મખમલના પડદાઓ ઝુલી રહ્યા હતા. અમે પડદા પાસે આવી પહોંચતાં જ કોઈ અદૃશ્ય હાથોએ તે પડદા ઉંચકી લીધા એટલે રમણી બોલી—"આવો અંદર આવો."

મેં શું જોયું ? કુસુમ સૌરભથી સુગન્ધિત બનેલો એ ઓરડો ઉજ્જ્વળ આલોકમાળાથી જળહળી રહ્યો હતો. આ ઓરડાની સજાવટ અને ભપકો જોઇ હું આશ્ચર્યથી દિંગ્મૂઢ થઇ આભો બનીને ઉભો રહ્યો. બીજીજ પળે મારી દૃષ્ટિ પલંગ પર ગઇ ! બે ચમકીત નેત્રો ઉત્સુક દૃષ્ટિએ મારી રાહ જોતાં દૃષ્ટિએ પડયાં. જુબેદા—રહસ્યમયી રમણી—મારા હૃદયની દેવી—આતુર ચિત્તે પલંગ પર પડી મારી રાહ જોઇ રહી હતી.

પ્રકરણ ૮ મું.

મને જોતાંજ જુબેદા પલંગમાંથી ઉઠી અને મને આવકાર આપતાં બોલી:-" આવો, આમીન ! કેટલા દિવસ થયાં તમારી મુલાકાત લેવાની ઇચ્છા થયા કરતી હતી, પણ આજે ખુદાએ તે ઇચ્છા પાર પાડી."

મેં તેને અભિવાદન કરતાં કહ્યું-"હા, ખુદાની મહેરબાનીથી."

એટલામાં એકાએક બારણા પર આવેલા પડદાઓ ઢંકાઇ ગયા અને મેં ચમકિત નયને ચારે દિશાએ દૃષ્ટિ કરી જોઇ. ઓરડામાં મારા અને જુબેદા સિવાય બીજું કોઇ ન હોતું.

ત્યાર પછી જુબેદા પલંગ પર તકીયાને અઢેલીને બેઠી અને મને પોતાની પાસે બેસવાની આજ્ઞા કરી તેણે એક સુવર્ણ નિર્મિત સિગારેટની પેટી ખોલી. તેમાંની એક મને આપી અને બીજી પોતે લઈ તે પીતાં પીતાં પ્રસન્નદૃષ્ટિએ મારા તરફ જોવા લાગી.

અમો ઉભય આમ કેટલીક ક્ષણો સુધી મુંગાંજ બેસી રહ્યાં. વાતચિતની શરૂઆત કેમ કરવી તેની વિરંચનામાં બન્ને પડયાં હતાં, એટલામાં મૌનભંગ કરતાં જુબેદા બોલી:-"આમીન ! ખુદાએ અચાનક આપણી મુલાકાત કરાવી આપી ત્યારથી આપણે એક બીજાનાં સ્નેહી નહિ પણ વિશેષ આત્મીય બન્યાં છીએ; પરંતુ સુખનો કીનારો મારી દૃષ્ટિએ પડતો નથી. આ હતભાગી દેશનો પરિત્યાગ કરી જો હું તમારી સાથે ન્હાસી આવું તો કેટલી બધી સુખી થાઉં !. પરંતુ હાય ! મારૂં જીવન ઘણુંજ વિચિત્ર અને દુ:ખમય બની ગયું છે અને મૃત્યુ પોતાનું વિકાળ મુખ પહોળું કરી મારો ગ્રાસ કરવાને આગળ વધી રહ્યું છે—મૃત્યુ અતિ શોચનિય મૃત્યુ !"

મેં પૂછ્યું:—" જાણે કે તમે નજરો નજર જોતાં હો તેમ મૃત્યુની વાત કેમ કરો છો ? શું તે તમને હમણાં દેખાય

છે ? તેનું રહસ્ય શું છે ? મને તો કાંઇ સમજણ પડતી નથી. તમારૂં ભાવિ તમે કેમ જાણ્યું ?"

"તેનો ખુલાસો હું આપી શકું એમ નથી—તમે દાસી પાસે પ્રતિજ્ઞા લીધી છે કે, કોઇ પણ કૌતુહલનો ભેદ જાણવા પ્રશ્ન કરશો નહિ, તે યાદ રાખો."

"હા, તે વાત ખરી, પણ—હું તમોને ખરા જીગરથી ચાહું છું, તમોને કાંઇ પણ વિપદની આશંકા જણાય તેનું નિવારણ કરવું એ મારી પવિત્ર ફરજ હું સમજું છું."

મારા શબ્દો સાંભળી જુએદા કાંઇક ખુશ થયેલી જણાઇ. તેણે સહજ સ્મિત કરી માથું હલાવી મારા જમણા હાથમાંની મારા પિતાએ આપેલી અંગુઠી કહાડી ધીમે ધીમે પોતાના હાથમાં પહેરતાં કહ્યું:—" આમીન ! આજની રાત્રીનાં સ્મૃતિચિહ્ન તરીકે મેં આ લીધી છે."

"મારાં એવાં કયાંથી સદ્‌ભાગી હોય કે મારી અંગુઠી તમારાં કરકમળને શોભાવે. વારૂ, પણ તમે જે આશંકા—ભય દર્શાવ્યો તેનું નિવારણ શું મારાથી થઇ શકે એમ નથી ?"

જુએદાએ મારા આ પ્રશ્નનો જવાબ આપ્યો નહિ પણ ઓરડાની ચારે બાજુએ દૃષ્ટિપાત કરી જોવા લાગી. ચારે બાજુ એથી સુમિષ્ટ સૌરાભરાશિ મારી આસપાસ ફરી વળવા લાગી. મારાં મોહાચ્છન્ન નેત્રો સમક્ષ સુરલોકનું માયાચિત્ર વિકસિત થઈ ગયું.

મેં પુનઃ પૂછ્યું--" તમે અહિં એવાં કયાં બંધનથી આબદ્ધ છો કે, ન્હાસીને છૂટવાને હિમત ચાલતી નથી ? જે વિપદની આશંકા હોય, તેને દૂર કરવી એ બુધિમત્તાનું લક્ષણ મનાય છે માટે મારા જીવના જોખમે પણ હું તમોને મદદ કરીશ. ઇશ્વર મહા દયાળુ છે. તે જેમ મૃત્યુ આપે છે, તેમ જીવન પણ આપે છે."

"તમે જે વાત કહો છો તે સત્ય છે; પરંતુ આ સ્થાનનો ત્યાગ કરી ન્હાસી જવું એ સહેલી વાત નથી. ઘણી હિમ્મતથી હું તમોને આજે અહિં દાખલ કરી શકી છું. ઇશ્વર

જાણે છે કે, તે માટે મને કેટલી વિપદ વેઠવી પડી છે. અહિંથી ન્હાસી જવું એ કાલના મૃત્યુને આજે આમંત્રણ આપવા જેવું છે.”

હું કેટલીક વાર સુધી વિચારગ્રસ્ત સ્થિતિમાં બેસી રહ્યા. પછી પૂછ્યું–“ અહિંના પહેરેગીરોને લાલચથી વશ કરી શકાય એમ નથી ? ”

“ ના. એવી આશા રાખવી વૃથા છે. પહેરેગીરો જો કે મારા નોકર છે, છતાં એકલા નોકર નહિ પણ આ સ્થળના રક્ષકો પણ છે. મારૂં રક્ષણ કરવાનો ભાર તેઓને શિર છે કોઇ પણ ઉપાયે હું અહિંથી અંતર્ધાન થઇ જાઉં તો તેઓનો વધ થયા સિવાય રહે નહિ. તમે જાણો છો કે અહિંના લોકો કેટલા બધા ક્રૂર હોય છે ? તમે તેઓની ક્રૂરતાનો જે થોડો ઘણો અનુભવ લીધો તે તો યત્ સામાન્ય છે. જો હું અહિંથી પલાયન કરી જાઉં તો પણ મને ફરીથી અહિં આવવું પડે અને તેઓની ક્રૂરતાની કઠોર શિક્ષાનો ભોગ થવું પડે; પરંતુ તમારી તે સ્થિતિ નથી. તમે તમારા સ્વદેશમાં જઇ કેટલાક મહિના બાદ મારી સ્મૃતિને પણ ભુલી જાઓ એમ છે.”

મેં દઢસ્વરે કહ્યું–“ નહિ, તમારી પરીક્ષા ભૂલ ભરેલી છે. તમે જાણી શકતાં નથી કે તમારા પ્રત્યે મારો અનુરાગ કેટલો બધો તીવ્ર છે ! તે પત્થર પર કોતરેલી રેખા જેવો છે–ભૂંસાઈ શકે એવો નથી.”

જુએદાએ જાણે મારી વાત સાંભળી ન હોય તેવો ભાવ દર્શાવી કહ્યું–“ તમે તમારા સ્વદેશમાં જઇ એકાદ સુન્દરી સાથે વિવાહ કરશો. તે સુન્દરીઓ કાંઇ અમારા દેશની માફક કુસંસ્કારી અને અનઘડ હોતી નથી. તેઓ તો ખુલ્લે મ્હોડે મરજીમાં આવે ત્યાં જઇ હરી ફરી શકે છે.”

મેં માથું હલાવતાં કહ્યું–“ ના, ના. જુએદા, તમોને હું મારા પ્રાણ કરતાં પણ વિશેષ ચાહું છું. આ જન્મનાં હું કોઇ બીજી સ્ત્રી સાથે પ્રેમમાં પડું એ અસંભવીત વાત છે.”

જુએદાએ ઉત્તર આપ્યો નહિ. તે મારા મ્હોંડા તરફ જોઇ

હાથમાંની આંગુઠી ફેરવ્યા કરતી હતી. ત્યાર પછી મારો હાથ પકડીને બોલી—"શું ખરેખર તમે મારા માટે પ્રાણ આપવાને તૈયાર છો ? કોઇ પણ જાતના સંકોચ વગર મારા માટે આત્મોત્સર્ગ કરવા જેવો અનુરાગ તમારામાં છે ?"

મેં કોઇ પણ જાતની ચિંતા નહિ કરતાં તરત જ કહ્યું—"તમે મારામાં સંપૂર્ણ વિશ્વાસ રાખો. હું નાહિમતી તેમજ ડરપોક નથી. માત્ર તમારા હુકમની જ રાહ જોઉં છું."

ઝુબેદા મારી નજીકમાં આવી અને મૃદુસ્વરે કાનમાં કહેવા લાગી—"આમીન ! હું ઘણીજ વિપન્નાવસ્થામાં છું. મારાં જીવનની કોઇ કિંમત નથી. આ જીવન જતાં સંસારમાં કોઇનાં દિલમાં વધઘટ થવાની એ હું જાણું છું છતાં મરવાની ઇચ્છા થતી નથી. આટલી ન્હાની ઉમર અને આવું સૌંદર્ય હોવા છતાં અતૃપ્ત આશા—આકાંક્ષાઓ મનમાં સમાવી જ દઇ મરવા માટે શું જગતમાં મારો જન્મ થયો હશે ?"

મેં કહ્યું—"ઝુબેદા, હવે મને વધારે અંધારામાં રાખવો એ એયસ્કર નથી. તમે બધો ખુલાસો કરો. તમો શી વિપદમાં છો ? તમારૂં જીવન શા માટે સંશયગ્રસ્ત છે ? તમારા પ્રાણની રક્ષા કરવાનો બોજો મારા શિરે ઉઠાવવાં પહેલાં મારે તમારી વિપદથી માહિતગાર થવું જોઇએ !"

ઝુબેદા—"આમીન, પ્રકૃતિનું એક અદ્દભુત રહસ્ય હું જાણું છું. પ્રેતલોકના અતિ કૌતુહલોદ્દીપક રહસ્યમાં આ અભાગિનીનો દૃષ્ટિ પ્રવેશ થયો છે. તેનાંજ બળે મેં એવી શકિત મેળવી છે કે જે શક્તિનો જો ઉપયોગ કરવામાં આવે તો મહા ભયંકર પ્રલયકાંડ ઉત્પન્ન થયા શિવાય રહે નહિ. પરંતુ મારા જીવન ઉપર એક અભિશાપ આવી પડયો છે—જીવનની કોઇ આશા નથી. માત્ર તમે જીગરથી પ્રયત્ન કરો તો આ પ્રબળ મૃત્યુ સ્ત્રોતમાંથી મને ખેંચી મારો ઉધ્ધાર કરી શકો એમ છો. છતાં મારા મનમાં એક શંકા રહ્યા કરે છે. તમે પરદેશી છો એટલે મારા જેવી એક વિદેશિની રમણી માટે આટલો આત્મોત્સર્ગ કરી શકશો કે નહિ ?

તેની શંકા રહ્યા કરે છે. માટે હું તમોને બધું રહસ્ય કહી સંભળાવું તેને સત્ય માની તમે તેમાં વિશ્વાસ મૂકી શકો છો કે નહિ તે જાણવા ઇચ્છું છું. આમીન ! તે ઘણીજ અદ્દભુત અને રહસ્યમય કથા છે ! ”

મેં કહ્યું:–“ તમે જે કાંઇ કહેશો તે વાત ગમે તેવી અસંભવિત અને પ્રાકૃત હશે તો પણ તમારા એકેએક શબ્દોમાં હું વિશ્વાસ રાખીશ. પૃથ્વિ ઉપર એવી અનેક ઘટનાઓ બને છે કે જે સ્વાભાવિક રીતે જ માની શકાતી નથી. પરંતુ તમારાં વાકયોને હું ઇશ્વરનાંજ વાકય માનીશ. તમે જે કહેશો તેને સત્ય માની તમારી આજ્ઞાનું પાલન કરીશ અને મારા પ્રાણની પણ દરકાર કર્યાં વિના તમારો ઉધ્ધાર કરી તમારી સાથે વિવાહ–”

“ બસ કરો. ” જુબેદા મને આગળ બોલતો અટકાવી બોલી. “ વિવાહનો શબ્દોચ્ચાર કરશો નહિ. વિવાહ એ શી વસ્તુ છે, તેની હું ધારું છું કે, તમને ખબર નથી. વિવાહના પાશમાં હું બધ્ધ થઇ શકું એમ નથી. કારણ કે, મારું જીવન કયા વખતે દેહથી વિચ્છિન્ન થઇ જશે તેનો ભરોસો નથી. ”

“ પરંતુ તમારા કહેવા ઉપરથી જાણી શકાય છે કે, મૃત્યુના હાથમાંથી બચવાનો તમારા હાથમાં ઉપાય છે. તે ઉપાય મને બતાવશો ? ”

“ તમારે જાણવો છે ? જાણવો હોય તો તમોએ લીધેલી પ્રતિજ્ઞા બરાબર પાળવી પડશે. મારી સાથે પ્રકૃતિના અજ્ઞાત રહસ્ય–રાજ્યમાં પ્રવેશ કરવો પડશે. ”

“ ઘણી જ ખુશીથી. ”

હું વધારે બોલું તે પહેલાં જુબેદાએ એક રૂપાની ઘંટડી વગાડી કે તરતજ ચમકિત પોશાકમાં સજ થયેલો એક હબસી ગુલામ તે ઓરડામાં દાખલ થયો. પહેલાં તે ગાલીચા ઉપર નીચો વળ્યો અને જુબેદાને અભિવાદન કરી તેની રાહ જોતો ઉભો રહ્યો.

એટલામાં બીજી બે દાસીઓ શુભ્ર વસ્ત્ર પરિધાન કરી

હાથમાં મોટું સ્વર્ણપાત્ર લઇ ત્યાં દાખલ થઇ. આ સ્વર્ણપાત્ર સુગન્ધિત પાણીથી ભરેલું હતું. જુબેદાએ તે પાત્રમાં હાથ બોળી બન્ને હાથો ધોઇ નાખ્યા અને તે પ્રમાણે મને પણ ધોવાની આજ્ઞા કરી.

હાથ ધોઇને લૂછી રહ્યા બાદ જુબેદાએ મને કહ્યું—"આમીન ! તમારા આત્મામાં જરા પણ ભયનો સંચાર હોય તો મને પહેલેથી કહી દો. મારી સાથે તમોને મૃત્યુના દ્વારમાં આવવું પડશે—ત્યારે શું આપણુને ઉભયને મૃત્યુયંત્રણાઓ પણ ભોગવવી પડશે ! કહો, તમારામાં હિંમત છે ?"

હું તો સ્તબ્ધ બની તેના મ્હોડા સામુંજ જોઇ રહ્યો. પછી હિંમત લાવી બોલ્યો—"જુબેદા, તમારા માટે ગમે તેવા વિકરાળ કાળના મુખમાં પડવાને હું તૈયાર છું."

જો કે, મેં આ શબ્દો હિમ્મતથી તેને કહી સંભળાવ્યા, પણ તે વખતે મારૂં હૃદય તો ધડકતું જ હતું. રગોમાં લોહીનો પ્રવાહ એક સરખો વહ્યા કરતો હતો. હું ઉપરોક્ત જવાબ આપી શાંત ચિત્તે જુબેદા બીજો શો હુકમ કરે છે, તેની રાહ જોતો તેના મુખ સામે જોઇને ઉભો રહ્યો.

જુબેદાની ઇશારત થતાં જ બીજી એક બાંદીએ સ્વર્ણ દીપક સળગાવ્યો. તેમાંથી આસમાની રંગનો પ્રકાશ નીકળવા માંડ્યો. હું દિગ્મૂઢ બની જઇ વિચારવા લાગ્યો કે, મારી નજર સામેજ તે રહસ્યમય બનાવની શરૂઆત થઈ ગઇ છે. જુબેદા મને કયે સ્થળે લઇ જવા માગે છે ? શું કરવા ઇચ્છે છે ? આ વિચારોએ મને મુઝવ્યો અને સ્તંભિત બની હું ઉભો રહ્યો.

અમે જે ઓરડામાં ઉભાં હતાં ત્યાં એક રૌપ્યમય મુક્તાભૂષિત મેજની ઉપર સ્વર્ણદીપક મૂકી હબસી ગુલામ ત્યાંથી ચાલ્યો ગયો. ત્યાર પછી થોડી વારમાં જ તે એક હીરાજડીત દાબડો જુબેદાના હાથમાં મૂકી બહાર ચાલ્યો ગયો.

જુબેદાએ તે દાબડો પોતાના હાથમાં લીધા બાદ મારા તરફ જોઇને કહ્યું—"હવે હું જે અનુષ્ઠાન ક્રિયાઓ કરીશ, તે અતિ ભયંકર છે. એટલું જ નહિ પણ તેથી ધર્મહાની થવાની સંભાવના પણ રહે છે. અનેક અદ્‌ભુત રહસ્યો તમારી નજરે પડશે. જે સંકટમાં પડવાને આપણે તૈયાર થયાં છીએ—તેમાં આપણા પ્રાણ જવાની પણ આશંકા રહે છે—અરે ! વધારે શું કહું : કદાચિત આપણો આત્મા પણ નર્કમાં પડે."

ભયભીત બની જીજ્ઞાસાવૃત્તિથી મેં પૂછ્યું—"જીવન જવાનો પ્રસંગ આવે કિંવા આત્મા નર્કમાં પડે, એવા કઠણ કાર્યમાં હસ્તક્ષેપ કર્યા સિવાય તમારો ઉધ્ધાર થઇ શકે એમ નથી ?"

"ના, બીજો કોઇ ઉપાય નથી. તમે શું એમ માનો છો કે હાથે કરીને કોઇ મોતને આલિંગન કરવાની ઇચ્છા કરે ? જુઓ, આ દાબડામાં ભસ્મ છે. તે કોની છે તે જાણો છો ? એ હજાર વર્ષ પહેલાના ન્યૂમિડિયાના રાજા મેસિનિસની છે. આ ભસ્મની સહાયતાથી જ આપણે પ્રકૃતિના અજ્ઞાત રહસ્યના ભેદ ઉકેલી શકીશું."

એટલું કહી જુબેદાએ તે દાબડામાંથી એક મુઠ્ઠી ભરીને ભસ્મ બહાર કહાડી પેલા અદ્‌ભુતાકૃતિ દીપકપર થોડી થોડી ફેંકવા માંડી. પહેલાં તો દીપકનો પ્રકાશ અત્યંત ઉજ્વલ થવા લાગ્યો, પરંતુ પછીથી એકાએક ભયાનક ધૂમાડાથી આખો ઓરડો ભરાઇ ગયો. આ ધુમાડો મારી શ્વાસ નલિકાઓમાં પ્રવેશ કરી મને મુંઝવવા લાગ્યો. જુબેદાએ ત્રણવાર મંત્રોચ્ચાર કરી ત્રણ મુઠ્ઠી ભસ્મ દીપક ઉપર નાખી. આ વખતે તેની દાસીઓ ઘુંટણીએ પડી બે હાથ જોડી તેની સાથે મંત્રોચ્ચારનો સૂર પૂર્તો કરતી હતી. ત્યાર પછી જુબેદાએ થોડી ભસ્મ ચપટીમાં લીધી અને મારા લલાટ પર ચોપડી. એવીજ રીતે તેણે

પણ પોતાનાં વક્ષસ્થળ અને લલાટ પર ભસ્મ ચોપડી દીધી.

પછી ઝુબેદાએ ગંભીરપણે ઇશારત કરતાં જ એ દાસીઓ બીજા ખંડમાં ગઇ અને હાથની અંદર એક નાનો પ્યાલો લઇ આવી. આ પ્યાલામાં સફેદ પ્રવાહી પદાર્થ દેખાતો હતો. એક દાસીના હાથમાં તીક્ષણ ધારવાળી છુરી પણ મારા જોવામાં આવી. છુરીનો હાથો સોનાનો હતો અને તેમાં કીમતી જવાહીરો જડી લેવામાં આવ્યાં હતાં. છુરી અને પ્યાલાને એક ન્હાના મેજ ઉપર રાખ્યા બાદ દાસીઓ તે ઓરડો છોડી બહાર ચાલી ગઇ.

ત્યાર પછી ઝુબેદાએ પોતાનાં ઉજ્વળ ચક્ષુઓ મારી તરફ વાળ્યાં અને કહ્યું:—" આમીન ! હવે જલ્દીજ પ્રકૃતિનાં અદ્દભુત ગુપ્ત રહસ્યનો પરિચય તમોને થઇ જશે. આ રહસ્ય સમસ્ત પૃથ્વી પર મારા સિવાય બીજુ કોઇ જાણતું નથી. મારી સાથે હવે તમે જે કાંઇ જુઓ—અનુભવો, તે ગમે તેવું અદ્દભુત કાર્ય હોય તો પણ બહાર તેનો પ્રકાશ નહિ કરવાની તમે પ્રતિજ્ઞા લીધી છે તે યાદ રાખજો. તમે મને ચાહો છો. આપણો પરસ્પરનો આ પ્રેમ મૌખિક નથી પણ ઉભયનાં હૃદયનો—આત્માનો યોગ થઇ ગયો છે. આ પ્રવાહી પદાર્થ અને છુરી આપણા આત્માનાં બંધનોને વિશેષ દૃઢ બનાવશે એવી મને ખાત્રી છે."

મારૂં માથું ભમવા લાગ્યું. શ્વાસ પણ ઘણી મુશ્કેલીથી હું લેવા લાગ્યો. આખો ઓરડો જાણે મારી નજર સામે ફરતો હોય એમ જણાવા લાગ્યું. મેં ઝુબેદાને પૂછ્યું.:— " તમોને ચાહે, તેના મુક્તિલાભ માટે બીજો કોઇ ઉપાય નથી શું ?"

" ના, તેને શાન્તિ કિંવા આનંદ મળી શકે એમ નથી. એટલું જ નહિ પણ ઇશ્વરની દયા માટે પણ તેને અધિકાર રહેતો નથી."

" તો પછી પ્રકૃતિનું રહસ્ય જાણવાથી શું ફાયદો ? જગતની અંદર મનુષ્ય શાંતિ—આરામ—આનંદ ઇચ્છે છે. આમાનું

એક પણ મળવાની સંભાવના નથી, તો પછી જીવનને આવું કષ્ટ આપવાની શી જરૂર છે ?"

આ પ્રશ્નનો ઉત્તર તમને હમણાં મળશે નહિ. મેં તમોને પહેલાં જ વિપદની સંભાવના માટે કહ્યું હતું અને તમે બધી વિપદો માથા પર લઇ મને સહાય કરવાનું વચન આપ્યું હતું. તે વચનનો શું તમે હવે ભંગ કરવા માગો છો ? શું તમે આટલી વારમાંજ ભયથી કંપી ગયા છો ?"

"ના, ના. જુબેદા, હું ભયથી ડરતો નથી. ભયથી ફરી જઇ હું તમારી સાથે વાત કરતો નથી. તમારા પર મારો અગાધ વિશ્વાસ છે, મારા પ્રાણની પણ પરવાહ કર્યા વગર તમારી સેવા કરવા હું તૈયાર છું. તમારા રહસ્યનો ભેદ જાણવાને હું બહુ ઉત્સુક છું."

"હા, તમે બોલો છો ખરા, પણ કોઈ કોઇ વાર તમારા હૃદયમાંથી નિરૂત્સાહના નિશ્વાસ નીકળતા જણાઇ આવે છે. તેમાં તમારો વાંક નથી, એ મનુષ્ય પ્રકૃતિની દુર્બળતાનું ફળ છે. તમારા હૃદયની આ દુર્બળતા દૂર કરવા માટે મારે એક કામ કરવું પડશે. જુઓ, આ પ્યાલાની અંદર જે પ્રવાહી પદાર્થ છે, તેનો તમારા લોહીમાં પ્રવેશ કરાવવો પડશે. આ છુરીની અણીથી એ હું તમારા શરીરમાં દાખલ કરીશ. આ પ્રવાહી પદાર્થ એક પ્રકારનું વિષ છે. આ પદાર્થનું એક જ બિંદુ મનુષ્યના પ્રાણ લઇ લેવાને પુરતું છે, પરંતુ તેનામાં એક ખાસ વિશેષ ગુણ છે. જો ત્રણ વખત તેને ફરી ફરીને શરીરમાં દાખલ કરવામાં આવે તો મગજ શકિત વધે છે અને શરીરની અંદરથી ભયનો નાશ થઇ નવી શકિત પ્રાપ્ત થાય છે."

એટલું કહી જુબેદાએ મારો હાથ ખેંચી લઇ પોતાના હાથમાં પકડયો અને કોટ ખસેડી નાખી પેલી છુરીના અગ્રભાગેથી હાથને ટોચી પ્રવાહી પદાર્થનું એક ટીપું તેમાં મુકી દીધું. આહ ! આ એક ટીપાએ તો મારૂં શરીર બળતું હોય તેમ ભયંકર અગ્નિ જ્વાળાઓ ઉત્પન્ન કરી દીધી. મેં મારો હાથ પાછો ખેંચી લેવા માંડયો, પણ જુબેદાએ છોડયો નહિ. તેણે બીજી વખત પણ

તેવીજ રીતે એક બિંદુ મારા શરીરમાં પ્રવેશ કરાવી દીધું. આ વખતની અગ્નિજવાળા એટલી તો વધી ગઇ કે જાણે હું બેશુધ્ધ થઇને જમીનપર પડી જઇશ એમ જણાવા લાગ્યું.

"જરા શાંતિ પકડો–માત્ર હવે એકજ બિંદુ અને મામલો ખતમ. એમ કહી જુબેદાએ ત્રીજીવાર મારા શરીર પર વિષ પ્રયોગ કરવા માંડયો. દુઃખથી મારૂં મુખ વિકૃત બની ગયું હતું. મેં જોરથી હાથ ખેંચ્યો, પણ પોતાનાં હાથમાંથી તેને છૂટવા નહિ દેતાં જુબેદા બોલી:–"શું બહુ દુઃખ થાય છે?"

"હા, જાણે કે તપાવેલા લોઢાનો રસ શરીરમાં રેડયો હોય તેમ અગ્નિજવાળાઓ ઉત્પન્ન થાય છે–મારાથી આ જવાળાઓ સહન થઇ શકતી નથી."

જુબેદા–કઠણ હૃદયની જુબેદા–મારી વિનવણીથી જરા પણ વિચલિત નહિ થતાં શાંત ભાવે બોલી:–"આટલામાંજ ડરી જઇ પાછળ પગલાં ભરશો તે હવે કેમ ચાલશે? હવે તો જે હાથમાં લીધું છે, તે પુરૂં કર્યે જ છુટકો. તમારાં શરીરમાં બે બિંદુઓનો પ્રવેશ કરાવ્યો છે. હવે માત્ર એક જ બિંદુ–તે જો નહિ દ્યો તો તમારી સ્થિતિ વિપરીત થઇ જશે. આવો, ત્રીજું બિંદુ તમારા શરીરમાં મૂકી દઉં–આ બિંદુ અમૃત સમાન છે."

એટલું કહી છુરીની અણીથી ચામડી ટોચી તેણે ત્રીજીવાર વિષ પ્રયોગ કર્યો. આ વખતની યંત્રણા હું સહન કરી શકયો નહિ. મારા પગ સ્થીર રહ્યા નહિ, હું ઉન્મતની માફક અધીર બની પટકાઇ પડયો.

પરંતુ મારી અજાયબી વચ્ચે મેં શું જોયું? જુબેદાએ છુરી લીધી અને પોતાના હાથમાં ત્રણ સ્થળે ટોચી તેમાં પેલા પદાર્થનાં ટીપાં નાખી દીધાં! આ વખતની તેની દઢતા અને ધૈર્ય જોઈ હું અત્યન્ત વિસ્મિત બની ગયો. કોમળાંગી રમણીની આવી સહનશીલતા મેં ક્યારેય જોઇ નહોતી.

આટલું કાર્ય પૂર્ણ થતાં જ જુબેદાએ સહજ વિરક્ત બની પેલી છુરી ફેંકી દીધી અને પોતાના લલાટ ઉપર હાથ ફેરવવા માંડયો. તેના મ્હોડા પર જે અસ્વચ્છંદતાનો ભાવ

દેખાતો હતો તે દૂર થઇ ગયો. પછી તે બોલી—" આમીન ! આજથી તમારો અને મારો સંબંધ અવિચ્છિન્ન બન્યો છે આજે ઉભયના આત્માનું મિલન થયું છે. આજ પછી જગતની એવી એક પણ શક્તિ નથી કે જે તમારા આત્મા સાથે મારા આત્માનો વિચ્છેદ કરાવી શકે. આપણે હવે એક થયાં છીએ—જૂદાં નથી."

પ્રવાહી કહો, યા તે વિષયી કહો—હું ધીમે ધીમે બેશુધ્ધ થવા લાગ્યો. મારૂં માથું ભમવા લાગ્યું. આખું વિશ્વ જગત મારી નજર સામે ફરી જઇ દુર જતું એમ જણાવા લાગ્યું. આસ્તે આસ્તે જુએદાની મુખ છબી અસ્પષ્ટ દેખાવા લાગી. તેનો કંઠસ્વર દુરથી આવતી સંગીતની તાન માફક હવામાં મળી જતો હોય તેમ ભાસ થવા લાગ્યો.

એકાએક ઉન્માદિનીની માફક જુએદા મારી સામે ઉભી રહી અને પોતાનાં વક્ષ સ્થળ પરનું વસ્ત્ર ખસેડી નાખતાં બોલીઃ—" આમીન ! વિષપ્રયોગની અસર થવા લાગી છે. ધીમે ધીમે દેહમાંથી જીવ નીકળી જવા માંડયો છે. થોડા વખતમાં જ આપણો પ્રાણ વિયોગ થઇ જશે."

મેં ભયભીત બની લથડતા અવાજે કહ્યું—"ઓહ ! ત્યારે શું મને વિષપ્રયોગથી મારી તું મારી સાથે મરી ? જુએદા—જુએદા ! કુસુમમાં આવો કીટક, ચંદ્રમાં આવું કલંક, રમણી-હ્રદયમાં આવું કાલકુટ વિષ શું સંભવે છે ? તોબા—તોબા—ખરેખર, હું પણ મરૂં છું."

જુએદા મને આશ્વાસન આપતાં બોલીઃ—" આમીન ! ખોટા આક્ષેપો કરવા છોડી દો. મારા પર તમે વિશ્વાસ રાખો હું વિશ્વાસઘાતિની નહિ બનું. હું તમોને જે કાંઇ બતાવીશ, તેનું જ્ઞાન સમસ્ત માનવ જાતિમાં મારા સિવાય કોઇને નથી. તે અપૂર્વ દ્દશ્યની કલ્પના પણ થઇ શકે એમ નથી. તમારા કહેવાતા સુધરેલા દેશના લોકો જડવિજ્ઞાનનો દંભ કરી જે શેખી મારે છે, તેઓ પણ આ જ્ઞાન સુધી પહોંચી શકયા નથી. તમારી નજર સામે ચિરઅંધકારાવ્રત પરલોકનાં વિસ્મયજનક દ્દશ્યો—અભૂતપૂર્વ અદ્દભૂત ઘટનાઓ—વિકસિત થશે, તેને માટે મૃત્યુને

આલિંગન કરવાનો ભય રાખવો એ તમારા જેવા વીર પુરૂષને શોભતું નથી. આ ઇચ્છામૃત્યુ છે ! આ મૃત્યુ હમેશનું વિરહ-વેદના યુક્ત નથી કે જગતમાં આપણી દષ્ટિ સામે દેખાય છે ! આ તો માનસિક શક્તિનો વિકાસ છે. આ શક્તિના વિકાસ દ્વારા દેહની સાથે મનનો સંબંધ વિશેષ દૃઢ થાય છે, આત્મા દેહનો સંબંધ ત્યાગ કરી જડજગતની સીમા વટાવી જઇ ચેતનાના રાજ્યમાં પ્રસ્થાન કરે છે. આપણા જીવનનો તે સમયજ આવી પહોંચ્યો છે હું સ્પષ્ટ રીતે જોઇ શકું છું કે, આપણા આત્માઓને દેહત્યાગ કરવાને હવે વધારે વિલંબ નથી—આપણે મૃત્યુના સોપાન પ્રદેશ સૂધી આવી પહોંચ્યાં છીએ. જીવન જાણે કે વાયુ પ્રવાહથી હીલતી દીપકની જ્યોત માફક ચંચળ બની ગયું છે."

જુબેદાની વાત સાંભળી હું ઉત્સાહિત થઇ શક્યો નહિ. મારો મરણકાળ આવી પહોંચ્યો હતો. જુબેદાનો કંઠસ્વર પણ મૃત્યયંત્રણાથી કંપિત બની લથડતો હતો તેનું મુખ પાડુંવર્ણ બની ગયું. બન્ને ચક્ષુઓ નિસ્તેજ થઇ ગયાં. આખરે ઉન્માદિની સ્રીની માફક તે એકાએક ચંચળ બની ગઇ—તેનાં બન્ને ચક્ષુઓ એક પ્રકારનાં અસ્વાભાવિક તેજથી ચમકી ઉઠયાં. તેનાં આખા શરીરમાંથી જાણે કે વિદ્યુત પ્રવાહ વહેતો એમ જણાવા લાગ્યું હું મંત્રમુગ્ધ બની આ માયાવિની જાદુગરીનાં મુખ સામે એકીટસે જોઇ રહ્યો.

પ્રકરણ ૧૦ મું

જુએદાનાં નેત્રોમાં વૈદ્યુતિક પ્રવાહનો સંચાર થયેલો જોઈ આશ્ચર્યથી સ્તંભિત બની જઈ હું મૂઢની માફક કેટલીક ક્ષણ સુધી ઉભો રહ્યો. મારી નસો માંહેલો રક્તપ્રવાહ જોરથી વહેવા લાગ્યો. શરીરની ગરમી એટલી તો વધી કે તેનો ઉત્તાપ હું સહન કરી શક્યો નહિ. મારો કંઠ પ્રદેશ સુકાવા લાગ્યો. મારૂં આખું શરીર થરથર કંપવા લાગ્યું. ભયચકિત બની મેં મારા ચક્ષુઓ બંધ કરી દીધાં.

મારાં મૃત્યુનો હવે વિલંબ નથી, એમ મને જણાવા લાગ્યું. મારા આત્માનું આકર્ષણ કરી તેને કોઈ મૃત્યુની સામેપાર અજ્ઞાત રાજ્યમાં લઈ જતું હતું. એકાએક મારા મનમાં સંદેહ ઉત્પન્ન થયો. જુએદા મારા હૃદયની ઉપાસ્ય દેવતા જુએદા-દીવાની તો નહિ બની ગઈ હોય ? હું શાન્તભાવ ધારણ કરવા ઘણા પ્રયત્નો કરવા લાગ્યો, પણ તેમાં ફ્તેહ મળી નહિ. મારૂં હૃદય ભયથી ધડકવા લાગ્યું.

જુએદા મારા મુખ ઉપર તેની અસ્વાભાવિક ઉજ્વલ દૃષ્ટિથી જોઈ બોલી:–"હવે આપણી સંપૂર્ણ તૈયારી થઈ ગઈ છે. આપણો આત્મા દેહથી વિચ્છિન્ન થઈ જાણે કે દૂર પ્રદેશમાં ચાલ્યો જતો હોય એમ જણાય છે. આમીન ! ત્યાંના અદૃષ્ટપૂર્ણ દૃશ્યો જોવા માટે મારી સાથે તૈયાર થાવ."

એટલું કહી જુએદાએ મારો હાથ પકડયો અને બલપૂર્વક તેને દબાવી એક ગુપ્તદ્વાર તરફ જવા લાગી. હું પણ મંત્રમુગ્ધવત તેની પછવાડે જવા લાગ્યો.

ગુપ્તદ્વાર ખોલી તેમાં દાખલ થતાંજ એક અપ્રશસ્ત સુરંગ પથ મારી દૃષ્ટિએ પડયો. તેની અંદર ઉતરવા માટે એક પત્થરની સીડી હતી. સીડી પરથી અમે નીચે ઉતરીયે તે પહેલાં તેણે ગુપ્તદ્વાર બંધ કરી દીધું. સુરંગમાં આ વખતે ઘોર અંધકાર વ્યાપેલો હતો; પરંતુ જુએદાએ પોતાના એક હાથમાં દીવો

લીધેલો હોવાથી તે ધીમે ધીમે આગળ ચાલવા લાગી.

હું જુબેદાના હાથમાં બંદીવાન થઇ ગયો હતો. ઇચ્છા થાય તો પણ તેના હાથમાંથી છુટી શકાય એમ નહેતું. અર્થાત હવે તો જે થાય તે જોયા કરવું એમ માની ભયભીત બની હું તેની પછવાડે ચાલવા લાગ્યો. તેના ચાલવાથી શરીર પરના અલંકારો અને વસ્ત્રોનો મૃદુલ ગુંજનધ્વનિ થતો હતો અને તેથી પાષાણુબધ્ધ સુરંગ પથમાં ઘોર શબ્દધ્વનિ પ્રતિધ્વનિત થતો હતો. સુરંગ માહેલી હવા ગરમ થઈ ગયેલી હતી એટલે શ્વાસ લેવા માટે પ્રતિકુળ જણાતી હતી. જેમ જેમ અમે આગળ વધવા લાગ્યાં, તેમ તેમ સુરંગ પથ સાંકડો થવા લાગ્યો. કેટલા યુગોની ધુળથી આ રસ્તો છવાઇ ગયેલો હશે તેની કલ્પના પણ હું કરી શકતો નહોતો. આ સુરંગપથ ખલાસ થતાંજ એક બારણું આવ્યું. બારણું ઉઘાડી અમે જમણા હાથ તરફ કેટલેક દૂર સુધી ચાલવા લાગ્યાં. તે રસ્તો પણ ઘણોજ સાંકડો હતો.

ચાલતાં ચાલતાં જુબેદા એકાએક ઉભી રહી અને મારા ચ્હેરા સામે જોવા લાગી. દીપકના અજવાળામાં મેં પણ તેના મુખ તરફ જોયું. તેનાં મુખનું પરિવર્તન થઇ ગયું હતું. હું દિંગમૂઢ બની તેની સામે જોઇ રહ્યો. મેં શું જોયું ? વિષ પ્રયોગથી તેનું યૌવનસુલભ વિકસિત સૌન્દર્ય—જેનું હું રાત દિવસ ધ્યાન ધરતો હતો અને જેને માટેજ હું તેના પાદપદ્મમાં મરવા માટે આવ્યો હતો—તે સૌન્દર્યનો નાશ થઇ ગયો હતો. તેનું મુખ વિવર્ણ બની ગયું હતું. ચક્ષુઓ નિસ્તેજ—જ્યોતિહીન—દેખાતાં હતાં. લલાટ પરનું માંસ સુકાઇ ગયેલું હતું. જાણે કે અસહ્ય યંત્રણાઓ ભોગવતી તે ગુપ્તપથમાં મહાયાત્રા કરતી હોય એમ દેખાતું હતું.

મેં તેની સામે જોઇને પૂછ્યું:—" તમારા આત્માને બહુ દુઃખ થાય છે ? તમોને કોઇ પણ જાતની સહાયતાની જરૂર છે ? "

" ના. આ દુઃખ-યંત્રણાઓમાંથીજ આપણે પસાર થવું પડશે. જ્ઞાનનો પથ સુખમય નથી. તેની ફલપ્રાપ્તિ માટે જીવ-

સટોસટની પરીક્ષાઓમાંથી પસાર થવું પડે છે. આમીન ! મારા માટે તમે ચિંતા કરશો નહિ તમે પણ હિંમત હારશો નહિ. સાહસ અને હિંમત વિના આ પથે આગળ વધી શકાય એમ નથી. અજ્ઞાત રાજ્યની સામેજ રહસ્ય મંદિર છે. તે મંદિરમાં હવે આપણે પ્રવેશ કરીશું; પરંતુ તમને વિનંતિ કરીને કહું છું કે, તમે તમારા મગજને ઠંડુ રાખજો—જરા પણ ચંચળ થવા દેશો નહિ અને તમારી વિવેચનાશકિત જડતા પ્રાપ્ત ન કરે તેની ખબરદારી રાખજો. તમે જે કાંઇ જુઓ તેનો યુકિત કિંવા તર્કદ્વારા તેનાં કાર્યકારણનો વિચાર કરજો. આમીન ! તમારા અને મારા આત્માનું મિલન થઇ ગયું છે, એટલે આપણે જે જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરશું તેનાથી આપણે આપણા સ્વજાતિય સમાજ ઉપર અખંડ પ્રભુત્વ સ્થાપિત કરી શકીશું. આપણે જે કાર્ય માટે અત્યારે અગ્રેસર થયાં છીએ તે માત્ર કૌતૂહલની શાંતિ માટે નથી, પણ તે દ્વારા સિધ્ધિ મેળવ્યા બાદ ભવિષ્યની કેટલીક આશાઓ પૂર્ણ કરવા માટે છે. આપણે મૃત્યુના મુખ સુધી આવી પહોંચ્યા છીએ, પરંતુ ભય પામતા નહિ જીવન અને મૃત્યુનાં સંધી સ્થળે આવી પહોંચ્યા સિવાય આ લોકથી પણ દૂર એવાં પરલોકનાં રહસ્યજ્ઞાનનો લાભ મેળવવાનો કોઇને બિન્દુ માત્ર પણ અધિકાર નથી.''

મારૂં માનસિક ચંચળપણું જુએદાની દષ્ટિએ જરાપણ પડવા દેવું નહિ એમ વિચારી બાહ્ય દઢતાનો ભાવ બતાવતાં મેં તેને કહ્યું:—"સુન્દરી ! જ્યાં સૂધી તમે મારી સાથે છો, ત્યાં સૂધી હું શયતાનથી પણ ડરૂં એમ નથી. તો પછી પરલોકની તો વાતજ શી કરવી !''—આ શબ્દો હું બરોબર ઉચ્ચારી શકયો કે નહિ તે હું કહી શકતો નથી, પરંતુ એટલું તો ખરૂં કે આ શબ્દો બોલતાંજ મારૂં મસ્તક જાણે ભમી ગયું એમ મને જણાયું.

તેણે પુનઃ પૂછયું:—"આમીન ! તમે જે કાંઇ જુઓ તેના વિષે મૃત્યુલોકના કોઇ પણ માનવી પાસે એક શબ્દોચ્ચાર પણ કરશો નહિ, એ પ્રતિજ્ઞા તમોને યાદ છે ને ?''

મેં કહ્યું:—"હા, યાદ છે. તે ભૂલી શકાય એવી પ્રતિજ્ઞા નથી. મારા માટે તમે એટલી ખાત્રી રાખજો કે, પ્રાણ જતાં પણ તે વાતનો હું સ્ફોટ કરીશ નહિ."

"વારૂ, ત્યારે જુઓ; સામે રહસ્ય મંદિરનું દ્વાર દેખાય છે. ચાલો મારી સાથે. ઇશ્વર ઉપર ભરોસો રાખજો. તે તમારા આત્માનું કલ્યાણ કરશે." એટલું કહું જુએદાએ રહસ્ય મંદિરના દ્વાર પરનો પડદો ખસેડી નાખ્યો અને અમે મંદિરમાં પ્રવેશ કર્યો.

એક અંધકારમય ઓરડામાં અમે આવી પહોંચ્યાં; પરંતુ તે અંધકારમય ઓરડાની વસ્તુઓ મારી દૃષ્ટિથી અગોચર રહી નહિ. હું એક સ્થાને શાંત ભાવ ધારણ કરી ઉભો રહ્યો અને તેનું અવલોકન કરવા લાગ્યો. જેમ જેમ હું વધારે નિરીક્ષણ કરવા લાગ્યો તેમ તેમ મારૂં હૃદય સ્તંભિત બની ગયું અને રગોમાં લોહી પ્રવાહ ઠંડો પડી જવા લાગ્યો. મારી અજાયબી વચ્ચે મેં જોયું તો જણાયું કે, ઓરડો કાંઇ બહુ મોટો નહોતો. વચ્ચોવચ્ચ એક કાળો ગાલીચો બીછાવવામાં આવ્યો હતો. ગાલીચો ઘણોજ સુકોમળ હતો. એક વાર મનમાં ઇચ્છા થઇ આવી કે થોડો વખત ગાલીચા પર આડો પડી શાંતિ લઉં; પરંતુ જુએદાના હુકમ પ્રમાણેજ ચાલવાનું હોવાથી મેં મારી ઇચ્છા મનમાંજ દબાવી દીધી. ઓરડાની દિવાલો સંગેમરમરના પત્થરોની હતી અને તેના પર ઉત્તમોત્તમ બારીક નકસીકામ કરવામાં આવ્યું હતું. એક બાજુ એક ગોળાકાર વેદી આવેલી હતી. વેદી અષ્ટધાતુની બનાવવામાં આવેલી હતી. તેના પર એક રત્નદીપ બળતો હતો. દીપકનું તેજ માત્ર નામનુંજ હતું. વેદીની પછવાડેના ભાગમાં એક રકતવર્ણી તારો ઝળકી રહ્યો હતો. તેમાંથી રકતપ્રકાશ નીકળતો હતો. અંધકારની નિબીડતા દૂર કરવાને બદલે તે તેમાં ઓર વધારે કરતો હતો. તેના ચમકારાથી ઓરડાની ભીષણતા વિશેષ જણાતી હતી.

હું મંત્રમુગ્ધ સર્પની માફક તે દિશા તરફ આગળ વધવા લાગ્યો. જુએદા મારી પછવાડે ચાલતી હતી. તેણે મને એક

દમ આગળ વધતો અટકાવી દીધો અને પોતે વેદીની પાસે ઉભા રહી ઘુંટણીએ પડી. પછી પોતાનું માથું ઠેઠ ગાલીચા સુધી લઈ ગઈ અને ન સમજી શકાય તેવા મંત્રનો બડબડાટ કરવા લાગી. આવી રીતે તેણે ત્રણ ચાર વાર વેદીને પ્રણામ કર્યાં ત્યાર પછી બન્ને હાથોમાં માથું દબાવી, ઉંચે જોઇ મારાથી અપરિચિત એવી ભાષામાં કાંઇક બોલવા લાગી. તે કોને લક્ષ્યમાં રાખી શું બોલતી હતી, તે મારા સમજવામાં આવ્યું નહિ.

આટલા વખતમાં મેં એક નવી શોધ કરી. ભયચકિત દ્દષ્ટિએ હું આખા ઓરડાનું નિરીક્ષણ કરતો હતો. આ નિરક્ષણમાં કાળો ગાલીચો જે વચ્ચોવચ્ચ પાથરેલો હતો તે જોઇ હું અજાયબીથી દિંગ્મૂઢ થઇ ગયો. તે ગાલીચો શેનો હતો? બીજા કશાનો નહિ પણ મહા વિષધર કાળા સર્પનો! કેટલાક સાપો ગોળાકૃતિમાં ત્યાં પડયા હતા અને તે અંધારામાં ગાલીચાનો ભાસ આપતા હતા તે સિવાય કેટલાક કાળા વીંછીઓ પણ વેદીપર અહિંતહિં દોડતા મારી દ્દષ્ટિએ પડયા! કેટલાક સર્પો કુંડલીના આકારમાં બની જઇ તેઓનાં ચમકિત નેત્રોથી મારી સામે લોલુપદ્દષ્ટિથી જોઇ રહ્યા હતા. તેઓનાં નેત્રોનો આ ચમકારો ઘોર અંધારી રાત્રે ગગનમંડળમાં ચમકતા નક્ષત્ર ગણ જેવો દેખાતો હતો. તેઓના મ્હોડાના ફુંફાડા ઓરડાની શાંતિનો ભંગ કરતા હતા. છતાં જુએદાનું ધ્યાન તેઓ તરફ નહોતું. તે તો ખુલ્લા પગે તેઓના પર ફર્યા કરતી હતી.

મંત્રોચ્ચાર પૂર્ણ થયા બાદ જુએદા પુનઃ નીચી વળી અને વેદી પરનું આવરણ ધીમે ધીમે ખેંચી કહાડ્યું. તરતજ એક પ્રાચીન જીર્ણ થઇ ગયેલું સમાધીસ્થાન મારી દ્દષ્ટિએ પડયું.

જુએદા ત્વરિતગતિએ મારી પાસે આવી અને મારું કાંડું પકડી વેદી પાસે ખેંચી ગઇ અને મને સાષ્ટાંગ પ્રણિપાત કરવાનું કહ્યું. અમો ઉભયે એક બીજાના હાથ પકડી તે પ્રમાણે કર્યું. વેદીને અમોએ પ્રણામ કર્યા. ત્યાર પછી તેની નજીકની જમીનને ત્રણ વાર ચુંબન કરી અમે ઉઠયાં. જુએદાએ તેના કટિ

પ્રદેશમાંથી એક તીક્ષ્ણ ધારવાળી છુરી ખેંચી કહાડી. તેનાથી તેણે પોતાના કાંડા પર ત્રણ ઠેકાણે નાના ઘા માર્યાં. તરતજ નજીકમાં બળતા એક અગ્નિકુંડ પાસે તે ગઇ અને તેમાં તેણે પોતાનાં રક્તનાં ત્રણ ટીપાં નાખ્યાં. ટીપાં પડતાંજ ભયંકર ધ્વનિ અગ્નિમાંથી ઉત્પન્ન થયો અને આખો ઓરડો ગાજી રહ્યો.

આ વખતે જુએદાના કંઠમાંથી યંત્રણાસૂચક દુઃખદ ઉદ્દગારો નીકળવા લાગ્યા; અલ્પ ક્ષણમાંજ આત્મસંયમ કરી દૃઢ સ્વરે તે બોલી—" જેઓએ મનુષ્ય ચરિત્રમાં રહેલી સાધારણ દુર્બળતા, ભ્રમ અને દંભથી મુક્તિ મેળવી છે, તેઓને ધન્ય છે ! જેઓની સામે આ રહસ્યમય અજ્ઞાત રાજ્યનાં ભીષણ દૃશ્યો ખુલ્લાં થાય છે તેઓને ધન્ય છે ! તેઓના જીવનનો સૌભાગ્ય સૂર્ય હંમેશ પ્રકાશિત રહે છે. પવિત્રતા તેઓના જીવનનો મૂળમંત્ર રહે છે. અમો જ્ઞાન પિપાસાની તૃષાથી તૃષાતુર બની ગયાં છીએ પરંતુ અમારા જીવનને શાંતિ નથી. અમારાં મિલનથી જીવનની ગતિ પરિવર્તિત થશે—સુખના દિવસો જોવાનો અધિકાર પ્રાપ્ત થશે. જે ગુપ્ત રહસ્ય જીવ જગતમાં જાણી શકાય એમ નથી—તેનો ભેદનો પડદો હમણાંજ અમારી નજર સામે ખુલી જાય એજ પ્રાર્થના છે ! "

આ પ્રમાણે જુએદા શબ્દોચ્ચાર કરે છે એટલામાં અગ્નિકુંડમાંથી એકાએક ધુમાડાના ગોટેગોટા નીકળવા લાગ્યા. તે ધુમાડો હવામાં વિલીન થઇ જાય ત્યાં સૂધી જુએદા તેની સામે એક દૃષ્ટિએ જોઇ રહી. ધૂમાડો ખલાસ થતાં મૃદુ પણ દૃઢ સ્વરે તે બોલી:—" આમીન ! જુઓ, આપણી પ્રાર્થનાનો સ્વીકાર થયો છે. કેવી ખુશીની વાત છે કે, આપણાં અહિં આવવાનો ઉદ્દેશ વૃથા નહિ થાય. તમે મને જાદુગરણી માનો છો તો ભલે-હું બીજાં રહસ્યો તમને બતાવું."

એટલું કહી જુએદા પુનઃ વેદી પાસે આવી અને તેનો એક પત્થર ખેંચી કહાડયો. ત્યારપછી પોતાના હાથમાંના દીપકને ઉંચો ધરી તેની અંદરની પત્થરની બનાવેલી ઘોર બતાવતાં તે કહેવા લાગી—" જુઓ, જુઓ; કાંઇ જોઇ શકો છો

નહિ કે ?”

મેં કૌતુહલથી માથું નીચું નમાવી તે ઘોર તરફ જોયું. તેની અંદરનો દેખાવ જોતાંજ ભયથી હું ચાર ડગલાં પાછળ હઠી ગયો.

ઘોરની અંદર એક શબના જેવો મૃતદેહ પડયો હતો. આ મૃતદેહ વૃધ્ધ માણસનો હતો. તેનો રંગ સફેદ પૂણી જેવો થઇ ગયો હતો અને ચાંદીના જેવા સુફેદ વાળ તેની છાતીપર પથરાઇ ગયેલા હતા.

મને ભયભીત બનેલો જોઇ જુબેદા બોલી:–“ આ મૃતદેહ એક પવિત્ર માણસનો છે. ત્રણ વરસ થયાં તેમણે દેહ ત્યાગ કરી આ આનંદભવનમાં વાસ કર્યો છે; પરંતુ જુઓ, આજે પણ તેમનો દેહ જેવો ને તેવો રહ્યો છે. જીવનની અશાંતિથી તેમણે હમેશને માટે મુકિત મેળવી લીધી છે. તેમનાં અંગને સ્પર્શ કરી જુઓ, એટલે તમને ખાત્રી થશે કે તેના પ્રાણ નીકળી ગયા છે.”

મેં મૃતદેહપર વાંકા વળી તેના લલાટપર હાથ ફેરવી જોયો. તેનો દેહ બરફની માફક ટંડો જણાયો. તે વખતે જાણે કે મારા શરીરમાંથી વિદ્યુત પ્રવાહ નીકળી જતો હોય એમ દેખાયું. તરતજ મેં તેના શરીર પરથી હાથ ઉઠાવી લીધો.

જુબેદા બોલી:–“ હું તમને સપ્રમાણ બતાવવા માગું છું કે, તેના દેહમાં બિલકુલ પ્રાણ નથી ! એટલું કહી તેણે હાથમાંની છુરી મૃતવ્યકિતની છાતીમાં ખોસી દીધી. પછી બોલી હવે તો મને ખાત્રી છે કે, તમારો સંદેહ દૂર થયો હશે.”

મેં કહ્યું:—“ ના.” જો કે, હું સમજી શકતો નહોતો કે, જુબેદા આ બતાવી શું કરવા માગે છે ! પરંતુ જુબેદાએ કોઇ પણ જાતનો પ્રશ્ન નહિ પૂછવાની પ્રતિજ્ઞા લેવરાવી હોવાથી હું ચુપ રહ્યો. તે જે કાંઇ કરતી તે ઉત્સુક બની હું જોયા કરતો. તેણે ઘણીજ ત્વરાથી એક સાપને પકડયો અને તેને અગ્નિ પર પકડી રાખી મંત્રોચ્ચાર કરવા લાગી. આ વખતે સાપ દુ:ખથી તરફડીયાં મારી ગુંચળું વળી ગયો હતો. મંત્રોચ્ચાર ખલાસ થતાંજ જુબેદાએ તે સાપને અગ્નિકુંડમાં પધરાવી દીધો.

આ પ્રમાણે આપને અગ્નિકુંડમાં નાખ્યા બાદ પુનઃ બે ત્રણ વખત તે પ્રાર્થના કરતી હોય તેમ શરીરને નીચું નમાવી મંત્રો બોલવા લાગી. ત્યાર પછી મને કહ્યું–" આમીન ! જુઓ, આજે તમારી નજર સામે અદ્ભુત રહસ્યનો ભેદ ખુલ્લો કરું છું. શયતાન પાસેથી મેં જે શક્તિ મેળવી છે, તેનો આજે તમોને પરિચય આપું છું."

તે આ પ્રમાણે બોલે છે એટલામાં તેનું શરીર જાણે કે વધી જતું હોય એમ જણાવા લાગ્યું અને આખું શરીર ધ્રુજવા લાગ્યું. તેણે મારો જમણો હાથ પકડયો અને મૃતદેહ પાસે મને લઇ ગઇ. ત્યાર પછી તે મૃતદેહ પર વાંકી વળી. તેણે પુનઃ મંત્રો બોલવા માંડયા. પછી મૃત વ્યક્તિના મુખ ઉપર હાથ ફેરવતાં તે બોલી–" સિદ્દિ આસ્માર–બિન મોખાલા ! તમોને હું આવાહન કરું છું. તમે આ અવિશ્વાસી પુરૂષને અલૌકિક લોહનિર્મિત અર્ધચંદ્ર બતાવો. તમારા આત્માનું કલ્યાણ થશે."

એટલું કહી જુએદા ચુપ રહી, તેનાં બન્ને ચક્ષુઓ કોઇ અવર્ણનીય ચમકારાથી ચમકી રહ્યાં હતાં. તેના માથા પરનો કેશ કલાપ છુટો થઇ વક્ષસ્થળપર પથરાઇ ગયો હતો. જુએદા ઘોર ઉન્માદિની જેવી દેખાતી હતી !

પુનઃ તે ગંભીર પણ કર્કશ સ્વરે આજ્ઞા કરતી બોલીઃ—

"ઉઠો, હું જુએદા–સૂર્યનન્દિની ! તમને આદેશ કરું છું કે, તમારા દેહ અને આત્માનું ક્ષણ કાળને માટે મિલન થાવ, અને મારા કાર્યમાં તમે મદદ કરો."

તેનો આટલો શબ્દોચ્ચાર થયા બાદ તે પ્રાચીન પાષાણ સમાધીમાંથી જાણે કે નિશ્વાસ નીકળતો હોય તેવો શબ્દધ્વનિ સંભળાવા લાગ્યો. હું તીવ્ર દ્દષ્ટિથી તેના તરફ જોઇ રહ્યો. મૃતદેહ ધીમે ધીમે સમાધીમાં ઉઠી બેઠો થવા લાગ્યો. રક્તહીન શુષ્ક જીર્ણ મૃતદેહમાં પ્રાણનો સંચાર થયેલો જોઇ હું તો જ્યાંનો ત્યાં સ્થંભી ગયો. મારી બધી ઇંદ્રિયો બહેર મારી ગઇ ! સમસ્ત ઘટના મારી નજર સામે અદ્ભુત, અસ્વાભાવિક અદ્દષ્ટપૂર્વ સ્વપ્ન કિંવા ઇંદ્રજાળની માફક દેખાવા લાગી.

પ્રકરણ ૧૦ મું.

ધીમે ધીમે મૃતવ્યક્તિ સમાધી શય્યામાંથી ઉઠી બેઠી થઇ. ત્યાર પછી તે અમારી સામે આવીને ઉભી રહી. તેનાં બન્ને ચક્ષુઓની પાંપણો જરા પણ હિલતી ન હોતી. દૃષ્ટિ સ્થિર હતી. જાણે કે મારબલની પત્થરની બે આંખો કડી લીધી હોય તેવો ભાસ થતો હતો. તેની ચામડી એટલી તો પાતળી હતી કે, મ્હોડા પરનાં બધાં હાડકાં ગણી શકાય એમ હતું તેની આંગળીઓના અગ્રભાગે આવેલા નખ લાંબા થઇ વળી ગયા હતા અને પશુઓના નખ જેવા દેખાતા હતા.

હું અવાક્ બની આશ્ચર્યમય દૃષ્ટિથી તેના તરફ જોતો ઉભો રહ્યો. મારા મ્હોડામાંથી એક પણ શબ્દ નીકળી શકયો નહિ. મારો આવી રીતનો ભાવ જોઇ જુબેદાએ કહ્યું—"આમીન! આમ બાધા જેવા થઇ શું જુઓ છો? કોઇ દિવસ મરેલા માણસને જોયો નથી શું?"

"ઘણાને જોયા છે, પરંતુ આ વ્યક્તિ શું મરેલી છે? મરેલો માણસ આમ ઉઠીને ઉભો થાય અને ચાલવા લાગે? મરેલા માણસના દેહમાં પ્રાણનો સંચાર થાય એ અત્યારે પ્રત્યક્ષ જોવા છતાં પણ હું માની શકતો નથી." એકાએક મારા મનમાં વિચાર આવ્યો કે, શું આ ઇંદ્રજાળ તો નહિ હોય?

જુબેદા બોલી:—"શું તમારી બુધ્ધિનો લોપ થઇ ગયો છે? મેં તો તમને પહેલેથીજ સ્પષ્ટ રીતે કહ્યું છે કે, આ મૃત વ્યક્તિ છે ત્રણ વર્ષ પહેલાં તેનું મૃત્યુ થયેલું છે. તો પણ તમે અવિશ્વાસ ધરાવો છો? વાહ, હું ફરીથી તમને કહું છું કે, આ મૃતવ્યક્તિ છે" એટલું કહી જુબેદાએ પોતાના હાથમાની છુરી તેના શરીરમાં ખોસી દીધી.

છુરી મૃતવ્યક્તિના શરીરમાં પેસી ગઇ; પરંતુ તે વ્યક્તિ તો નિશ્ચલ ભાવે ઉભીજ રહી. છુરીના આઘાતથી થતી વેદનાનો જરા પણ સંચાર તેણે બતાવ્યો નહિ.

મેં કહ્યું:–"મારી ખાત્રી થઈ છે કે, તમે જુઠું બોલતાં નથી. પરંતુ આ દૃશ્ય–કેવું ભયાનક–બિભત્સ દૃશ્ય છે!"

"હા, હવે મને ખાત્રી છે કે, તમારા મનમાં વિશ્વાસ બેઠો છે" પછી તેણે તે છુરી કહાડી લીધી અને પુનઃ પોતાનાં કપડાંમાં સંતાડી દઇ મૃતદેહ તરફ જોઇ બોલી:—"હે ધાર્મિક પુરૂષ! હું તમને વિનંતિ કરૂં છું કે, તમે મને એવું જ્ઞાન આપો કે જેથી હું શયતાન ઉપર પ્રભુત્વ સ્થાપન કરી શકું."

વાયુની લહરીથી જેમ લતા પત્રાદિ હિલવા લાગે તેમ જુબેદાનું શરીર કંપવા લાગ્યું. છતાં તે વખતનો તેનો રૂવાબ એક સામ્રાજ્ઞીના જેવો હતો. તેના શરીર પરના અલંકારોનો ગુંજન ધ્વનિ સંભળાયા કરતો હતો. જુબેદાની વિનંતિનો મૃત-વ્યકિતએ ઉત્તર આપ્યો નહિ. છબીની માફક તે ઉભી રહી. અનિમિષ દૃષ્ટિએ તે મારા તરફ જોઇ રહી.

જુબેદાએ ત્યાર પછી ગાલીચા પરથી એક સાપને ઉંચક્યો અને મૃત વ્યકિતના બરફ જેવા ઠંડા હાથોમાં મૂક્યો. મૃત વ્યક્તિએ તેના રકતહીન હાડકાં જેવી આંગળીઓમાં તેને દબાવ્યો અને અગ્નિકુંડ પાસે જઇ તેમાં તેને નાખી દીધો.

આ વખતે જુબેદા ઘુંટણીએ પડી ગાલીચા પર બેસી ગઇ અને મને પણ તેમ કરવા કહ્યું. તેના ઉપદેશ મુજબ હું પણ ઘુંટણીએ પડયો. તેણે એક સાપને પકડયો અને પોતાના માથા પર ફેરવવા લાગી. કેટલાક સાપો તેના પગની આસપાસ ફરવા લાગ્યા. તેમાંથી એક સાપને તેણે પગની લાત મારી દૂર ફેંકી દીધો.

મૃતવ્યકિતએ એક અદ્‌ભુત ક્રિયાનો આરંભ કર્યો. અમારી તરફ પીઠ કરી તે વેદીની સામે ઉભી રહી. ત્યાર પછી તેણે શું કર્યું, તે હું સમજી શક્યો નહિ; પરંતુ અગ્નિકુંડમાંથી એકદમ ધુમાડાના ગોટેગોટા નીકળવા માંડયા. અગ્નિ એટલો તો પ્રબળ થઇ ગયો કે, તેના ઉત્તાપથી અગ્નિકુંડમાં આવેલા સળીયા પણ લાલચોળ થઇ ગયા. ત્યાર પછી ધીમે ધીમે મૃત વ્યકિતએ ત્રણ વખત પ્રાર્થના કરી લલાટ પર બને હાથ રાખી

અમારી સામે જોયું. જુબેદાએ પુનઃ તેને પ્રાર્થના કરવાની આજ્ઞા કરી.

મૃત વ્યક્તિએ પુનઃ વેદીની પાસે ઉભા રહી પૂર્વવત્ પ્રાર્થના કરી તે સાથે અગ્નિકુંડમાંથી પુષ્કળ ધુમાડાના ગોટા નીકળવા માંડયા. આ ધુમાડાની વાસ યવક્ષાર જેવી આવતી હતી. ધુમાડાથી મારૂં માથું ફરવા લાગ્યું અને હમણાં પડી જઈશ એમ જણાવા લાગ્યું. એટલામાં એકાએક બંદુક ફુટવાના જેવો અવાજ થયો. મેં ભયભીત બની જોયું તો વેદીનો એક પત્થર ફાટી ચૂર્ણવિચૂર્ણ થઈ જઈ ખરી જતો દેખાયો.

જુબેદાએ મારી તરફ જોયું અને ઉમંગમાં આવી બોલીઃ— " આમીન ! આપણી આગળ અજ્ઞાત રહસ્યનો સ્ફોટ થવા માંડયો છે. હવે આપણે મરણનો ભય રાખવાનો નથી. આ રહસ્યના અધિકારી થઈએ એટલે વિષ કિંવા જગતની કોઈ પણ ચીજ આપણા પર પ્રભાવ પાડી શકશે નહિ. "

મૃતવ્યકિતએ નીચા વળી પ્રણામ કરી વેદી તરફ જવા માંડયું. પછી ઘુંટણીએ પડી વિદીર્ણ થઈ ગયેલ પત્થરને ખસેડી ખાડામાં હાથ નાખી તેમાંથી અર્ધચંદ્રાકૃતિ જેવી પેટી બહાર કહાડી. પેટીને ચામડાની અંદર મઢી લેવામાં આવી હતી. મૃતવ્યકિતએ પેટી ખોલી અને તેમાંથી એક લોઢાનો અર્ધચંદ્રાકાર ટુકડો કહાડયો. તેના બન્ને છેડા અણીદાર હતા, જ્યારે વચલો ભાગ બે ઇંચ જેટલો પહોળો હતો અને ખંડિત થયેલો હતો. તેના પર પ્રાચીન મિસરી ભાષામાં કેટલાંક સાંકેતિક ચિહ્નો લખેલાં હતાં.

જુબેદા વિસ્મિત દૃષ્ટિએ મૃતવ્યક્તિ તરફ જોવા લાગી. મૃતવ્યકિતએ કોઈ પણ જગા પર દૃષ્ટિપાત નહિ કરતાં તે અર્ધચંદ્રાકાર ટુકડાને અગ્નિકુંડ ઉપર ધરીને ગરમ કર્યો.

જુબેદાએ તેને સ્પષ્ટસ્વરે પૂછ્યું—" સિદ્ધિ આરમાર બિન ઓખાલા ! કહો, આ યુવકને આ રહસ્યનું જ્ઞાન થશે કે નહિ ?"

મૃતવ્યક્તિના મ્હોડામાંથી કાંઈ પણ ઉત્તર મળ્યો નહિ. તેણે અગ્નિમાંથી નીકળતા ધુમાડા તરફ જોવા માંડયું. તેણે

વધારે ધુમાડો નીકળવા માટે પૂર્વવત્ અનુષ્ઠાન ક્રિયાઓ કરવા માંડી; પરંતુ ધુમાડાની વૃધ્ધિ થઇ નહિ. જુબેદા ગુપચુપ ઉભી રહી. કિંચિત્ હતાશ ભાવ ધારણ કરી તેમના તરફ જોવા લાગી.

આખરે મૌનભંગ કરતાં જુબેદા મારી તરફ જોઇ નિરાશા-સૂચક સ્વરે બોલી—"આમીન ! તમારા આત્મામાં વિશ્વાસ નથી એટલે આ ગુપ્ત રહસ્યનાં જ્ઞાનનો જરા પણ લાભ તમે મેળવી શકશો નહિ. મેં આ જ્ઞાનની જેટલી પ્રાપ્તિ કરી છે, તેનો શતાંશ પણ તમે મેળવી શકશો નહિ. મારા મનમાં પહેલેથીજ સંદેહ હતો અને તે ખરો પડયો. મેં મારા વખતની નકામી બરબાદી કરી આટલું બધું કષ્ટ વેઠયું."

મેં હતાશ બની તેને પુછ્યું:—"શું આ લોઢાના અર્ધ ચંદ્રાકારનો કંઈ ઉપયોગ થઇ શકશે નહિ?"

"ના, ઇશ્વરની તેવી મરજી નથી. તમારી પાસે હું કોઇ જાતનો ખુલાસો કરી શકું એમ નથી."

"તમોને શી પ્રતિતી થઇ તેનો ખુલાસો તો આપી શકશો કે નહિ?"

"ના. ચાલો, હવે આપણે બહાર જઇએ. પછી બીજી બધી વાત."

એટલું કહી જુબેદા એક ખુણામાંથી સોનાનો થાળ લઇ આવી અને તેને મૂતવ્યક્તિ આગળ ધર્યો. મૂતવ્યક્તિએ ઉત્તપ્ત લોહખંડના બંન્ને ટુકડા થાળમાં મૂકી દીધા. જુબેદા થાળ હાથમાં લઈ તે ઓરડામાંથી બહાર ગઇ અને જતાં જતાં મને કહેતી ગઇ કે, 'ડરતા નહિ, થોડા વખતમાંજ હું પાછી આવું છું.' હું કિંકર્તવ્યવિમૂઢ બની તે જગ્યાએ ઉભો રહ્યો. મૃતવ્યક્તિ સ્થિર ભાવે મારી સામે ઉભી હતી. ચારે દિશાઓ નિસ્તબ્ધ જણાતી હતી. માત્ર વચ્ચે વચ્ચે બે ચાર સાપના ફુંફાડાઓ નિસ્તબ્ધતાનો ભંગ કરતા હતા.

લગભગ પાંચેક મિનિટ બાદ જુબેદા પાછી આવી. આ પાંચ મિનિટો મારે મન તો પાંચ યુગ જેવી જણાઇ. તેના હાથમાં અન્ય

લોહખંડના ટુકડાઓ હતા. તેનું મુખ પ્રફુલ્લ જણાતું હતું. તેનું પૂર્ણ સૌંદર્ય તેના મુખારવિંદ પર ઝળકી રહ્યું હતું તેના દિલમાંથી નિરાશા અને અસ્વસ્છન્દ ભાવ દૂર થઇ ગયો હતો. તેનાં બંન્ને નેત્રો હસતાં હતાં.

મારી પાસે ઉભી રહી જુબેદા હસતાં હસતાં બોલીઃ—
" આમીન ! આખરે રહસ્યનું મૂળ મને જ્ઞાત થઇ ગયું છે. એક વર્ષ પહેલાં હું તેના અસ્તિત્વ વિષે માહિતગાર થઇ હતી. તે વખતે મેં કલ્પના પણ કરી ન હોતી કે, આખરે હું તેને હસ્તગત કરીશ. તેને પ્રાપ્ત કરવા માટેજ મેં પ્રાણની પણ દરકાર કર્યા વિના મેં આ સાહસ કર્યું છે, અને તેમાં ફ્તેહ મળી છે."

" પણ આવી રીતે તમારા જીવનને મોતના ડાચામાં નાખવાનું કારણ શું ?"

" માત્ર તમારા લીધે. આમીન, તમોને હું કેવા પ્યારથી ચાહું છું, તે તો મારો ખુદા જાણે છે. તમારા માટેજ મેં આ રહસ્યજ્ઞાન મેળવવા આવું ભયંકર સાહસ કર્યું છે. તમે પણ ભય નહિ પામતાં મારી સાથે આવી મને જે સહાયતા કરી છે, તે ખાતર તમારો ઉપકાર માનું છું. આમીન—પ્રાણાધિક આમીન ! આખરે આપણો વિજય થયો છે."

" ત્યારે હવે આ મૃતદેહનું શું થશે ?"

તેમનો મૃતદેહ પુનઃ તેજ સ્થળે વિરાજી જશે. અને તેમના આત્માને જે સ્થળેથી હું ખેંચી લાવી છું ત્યાં પાછો ચાલ્યો જશે"

એટલું કહી જુબેદાએ મૃતવ્યક્તિના સ્કન્ધપ્રદેશ પર હાથ મૂકી કહ્યું. સિદિ આસમાર બિન મોખાલા ! તમારૂં કાર્ય પૂર્ણ થઇ ગયું છે. તમે હવે તમારાં પરિજન—પરિવેષ્ટિત પુણ્ય ધામે ચાલ્યા જાવ. ત્યાં નદી તીરે પુષ્પોદ્યાનમાં તેઓ તમારી પ્રતીક્ષા કરી રહ્યા છે, માટે હવે તમારા સમાધિસ્થાનમાં ચાલ્યા જાવ. પુનઃ જ્યારે શયતાનના ઉપર પ્રભુત્વ સ્થાપન કરવાની જરૂર પડશે ત્યારે તમારી પાસે આવીશ અને મારો આદેશ તમોને કહી સંભળાવીશ."

જુબેદાએ મૃત વ્યક્તિનો હાથ પકડ્યો અને આસ્તે આસ્તે

સમાધિ સ્થાન તરફ જવા લાગી. મૃત વ્યક્તિએ પણ તેનું અનુસરણ કર્યું. સમાધિ નજીક આવી પહોંચતાંજ તેણે સમાધિ ગર્ભમાં પ્રવેશ કર્યો. જુએદાએ ઇશારત કરતાં હું તેની પાસે ગયો. મૃત વ્યક્તિનો દેહ પૂર્વવત પડયો હતો. ચક્ષુઓ પલકહીન બની ગયાં હતાં. મેં તેના પર હાથ મૂકી જોયો. મૃતદેહ ઠંડોગાર થઇ ગયો હતો. હું વિસ્મિત બની તેની સામે જોઇ રહ્યો.

મારો સંશય દૂર કરવા જુએદા બોલી—"તેનો પ્રાણ ચાલ્યો ગયો છે. આ પ્રાણહીન દેહમાં છૂરી મારવા છતાં પણ વિકંપિત નહિ થાય તેની ખાત્રી કરવી છે?" આ પ્રમાણે કહી તેણે છૂરી પોતાના હાથમાં લીધી અને મૃતવ્યક્તિની છાતીમાં ખોસી દીધી. મૃતદેહ પર તેની કાંઇ અસર જણાઇ નહિ. જુએદાએ પુનઃ છૂરી તેની છાતીમાંથી કહાડી અને પોતાની કમરે ખોસી દીધી, પછી કહ્યું:—"આમીન! ચાલો હવે આપણે પાછાં જઇએ."

એટલું કહી ત્વરિત ગતિએ તે આ રહસ્ય મંદિરમાંથી બહાર નીકળી. હું પણ તેનું અનુસરણ કરવા લાગ્યો.

પ્રકરણ ૧૧ મું.

સુરંગપથમાંથી પાછાં ફરી અમો દિવાનખાનામાં આવી પહોંચ્યાં. અબલુસના લાકડાંમાંથી કોતરી કહાડેલા મેજ ઉપર જુએદાએ દીપક મૂકી દીધો અને વિશ્રામ લેવા માટે એક કોચ ઉપર આડી પડી. ક્ષણુ કાળ સુધી અમો બન્ને ચુપ રહ્યાં. પછી મૌન ભંગ કરતાં મેં તેને પૂછ્યું:—

"જુએદા, તમારી સાથે આવી મેં જે જે જોયું તેમાંનું હું તો કાંઇ પણુ સમજી શકયો નથી. કઇ શકિતદ્વારા તમે મૃત વ્યકિતના દેહમાં જીવનનો સંચાર કહી તેને કાર્યમાં પ્રવૃત્ત કરી ?"

"તે બધા આ લોહનિર્મિત અર્ધચંદ્રના પ્રતાપ છે."

"ત્યારે તેની ગુપ્ત શકિતનો ભેદ મને કેમ કહેતાં નથી ?"

"આમીન ! આપણાં ઉભયનાં શુભ માટેજ હું તમોને અહિં લાવી છું પરંતુ તમે નાસ્તીક હોવાથી તે રહસ્યનો ભેદ પામી શકયા નહિ—તેટલા માટેજ તે અલૌકિક અદ્ભુત જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવા માટે નિષ્ફળ ગયા."

"વારૂ, હું એક પ્રશ્ન પૂછું છું. તમે સરળતાથી તેનો ઉત્તર આપશો ?"

"શા માટે નહિ ? તમે શું જાણુવા માગો છો ?"

"જુએદા—હું માત્ર એટલુંજ જાણુવા માગું છું કે તમે સધવા છો કે વિધવા ?"

મારો પ્રશ્ન સાંભળી જુએદાનું મુખમંડળ લજ્જાથી લાલ બની ગયું. તેણે કહ્યું:—"આમીન, જો હું સધવા હોત તો તમોને આમ મારી પાસે કદી બોલાવત નહિ—તમારી સાથે આવું પ્રિય સંભાષણુ કરત નહિ—કિંવા મારા પ્રણુયી સાથે રહસ્યાનુસન્ધાન માટે પ્રવૃત્ત થાત નહિ. માત્ર તમે એટલુંજ યાદ રાખજો કે, જેટલો તમે રહસ્ય ભેદ જાણી શકયા છો, તે કરતાં પણુ વિશેષ રહસ્ય જાળમાં મારૂં અસ્તિત્વ વિંટાયેલું છે. આમીન ! મારા પ્રેમને માટે તમે ગમે તેવું દુસાધ્ય—કષ્ટકર કામ

કરી શકશો ?"

"શા માટે નહિ ? તમારા માટે પૃથ્વીને પેલે પાર જવું પડે તો પણ હું હિંમત હારૂં એમ નથી."

"વારૂ, ત્યારે મારી કથા ધ્યાન દઇને સાંભળો. જે રહસ્યનો ભેદ જાણવા હું તમોને મારી સાથે લઇ ગઇ હતી, તેમાં તમે નિષ્ફળ નીવડયા છો. લોહનિર્મિત અર્ધચંદ્રનું કોઇ પણ પ્રકારનું જ્ઞાન તમે મેળવી શકયા નથી. તથાપી જો તમે જન-હીન-વિજન મરૂભૂમિ પાર કરી તુવારજ નામના સ્થાને ગુપ્ત વેશમાં પહોંચી શકો અને ત્યાંના લોકોના હાથમાં સપડાવ નહિ તો હું ખાત્રીથી કહું છું કે, તમે પુષ્કળ ધન સંપત્તિ તથા સામર્થ્ય પ્રાપ્ત કરી શકશો. એટલુંજ નહિ પણ તેથી આપણા ઉભયનું પણ મિલન થઇ જશે."

"ત્યાર પછી શું આપણે લગ્ન ગ્રંથીથી જોડાઇ શકાશું ?"

"હા."

"હું ઉત્સાહિત બની ઉઠી ઉભો થયો અને કહ્યું—"મારે શું કરવાનું છે, તેની આજ્ઞા કરો. તમારા પ્રેમને માટે હું અગ્નિમાં પણ ઝંપલાવા તૈયાર છું; પરંતુ જે સ્થળે તમે મને જવાનું કહો છો, ત્યાં પહોંચ્યા પછી શું આ ગુપ્ત રહસ્યનો ભેદ ઉકલી શકાશે ?"

"અફસોસ ! તેજ શંકાની વાત છે. સેંકડો વિપદોને વટાવી જો તમે આ અર્ધચંદ્રને ત્યાં લઇ જવા સમર્થ થાવ, તો હું ખાત્રીપૂર્વક કહું છું કે ગુપ્ત રહસ્યનો ભેદ જાણી શકશો."

"પરંતુ આટલા વખતમાં તમારી ગતિ શું થશે ?"

"જ્યાં સુધી તમે આ કાર્ય પાર પાડી નહિ આવો, ત્યાં સુધી હું અમારી ટોળી સાથે રહીશ. તમે આ કામમાં પ્રવૃત્ત થાવ, પછી મારા વિષે ઘણી વાતો સાંભળશો, પણ તેને કાન પર ધરતા નહિ અને હાથમાં લીધેલું કામ પાર પાડવા નિર્દિષ્ટ સ્થાને પહોંચવા આગળ વધજો. તમે પ્રતિજ્ઞા લઇને કહો કે, મારા વિષે કોઇ જુઓ, સાંભળો, તેમાં વિશ્વાસ રાખશો નહિ."

"જુબેદા, હું ઇશ્વરના સોગંદ ખાઇને કહું છું કે, તમારા ઉપદેશ મુજબ ચાલવા માટે મારાથી બનતો પ્રયત્ન કરીશ."

"ઠીક છે. પ્રતિજ્ઞા સંપૂર્ણ પાળજો. જુઓ, આ પૃથ્વીમાં માત્ર એવું એકજ સ્થળ છે કે, જ્યાંથી આ અદ્‌ભુત રહસ્યનો ભેદ પામી શકશો. જ્યારે તમે અહિંથી દૂર ચાલ્યા જાવ, ત્યારે હું તમોને ભુલી જઇશ એમ મનમાં લાવશો નહિ. દરેક પળે હું તમારી ખબર રાખીશ. એટલુંજ નહિ પણ આપણાં અંતરોમાં સંવાદની આદાન-પ્રદાન ક્રિયાઓ પણ ચાલુ રહેશે. કારણ કે, આપણા આત્માઓનો યોગ થઇ ગયો છે. આપણે પરસ્પરનું શુભાશુભ જાણી શકીશું."

"પરંતુ તમે ક્યાં હશો, એ શું હું હમેશ જાણી શકીશ ?"

"ના. તેવો કોઇ સંભવ નથી. ચિંતાદ્વારા હૃદયની અંદર મારૂં અસ્તિત્વ અને શુભાશુભ તમે અનુભવી શકશો, પરંતુ જ્યાં સૂધી તમે કાર્ય સિધ્ધિ કરી પાછા ન આવો, ત્યાં સૂધી આપણી મુલાકાત થશે નહિ."

"ત્યારે શું તમે અહિં નહિ રહેતાં તમારા જાતભાઇઓની સાથે મરૂભુમિમાં ચાલ્યાં જશો ?"

"હા, ત્યાંજ જઇશ."

"પુનઃ દસ્યુદળમાં દાખલ થઇ નિરાશ્રય પથિકોને લુંટવાનું કામ કરશો ? તમે સ્ત્રી જાત છો. શું તમારૂં આ કર્તવ્ય છે ?"

"શેનું કર્તવ્ય ?" જુબેદાએ સહજ રોષમિશ્રિત સ્વરે કહ્યું.

"આ દસ્યુ વ્યવસાય-લુંટ-નિરપરાધી પથિકોનું સર્વસ્વાપહરણ-એ શું સ્ત્રીનું કર્ત્તવ્ય છે ?"

જુબેદા મારા હાથમાં હાથ રાખી બોલીઃ-"આમીન ! હું બધું જાણું છું. આ સ્ત્રી કિંવા પુરૂષને યોગ્ય કાર્ય નથી. છતાં હું કેવી વિપદમાં છું તે તમોને કેવી રીતે સમજાવી શકું ? ખરેખર, હું ચિર-અભાગિની છું. હું જરા પણ પ્રતિકુળ

શબ્દ કિંવા વર્તન દેખાડું કે તરતજ મારા જીવનની સમાપ્તિ થતાં વાર નહિ લાગે—મારા દેહને થેલામાં બાંધી સમુદ્રમાં તેઓ ફેંકી દીધા સિવાય રહેશે નહિ."

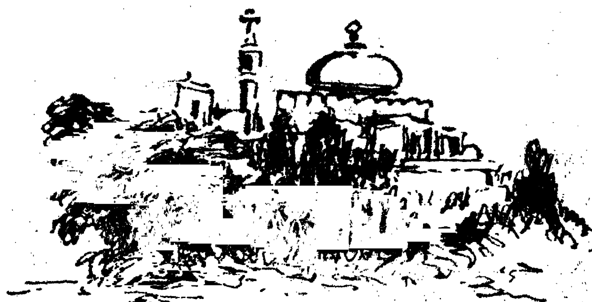
"ત્યારે હું કેવી રીતે તમારી રક્ષા કરી શકું? તમે કેવી રીતે મુક્તિ મેળવી શકશો?"

"મે તમને જે કરવા કહ્યું છે, તે કાર્યમાં ફ્-તેહ મેળવો એટલે મારા દુર્ભાગ્યમાંથી મારો ઉધ્ધાર થતાં વાર નહિ લાગે. એટલુંજ નહિ પણ મૃત્યુ યંત્રણા કરતાં પણ વિશેષ ભયંકર યંત્રણાઓનો ભય રાખવાનું કારણ પણ રહેશે નહિ."

એટલું કહી જુબેદાએ એક પેટી ઉઘાડી. તેમાંથી કાગળ બહાર કહાડયો અને ખડીયો કલમ લઇ અરબ્બી ભાષામાં એક પત્ર લખવા લાગી. પત્ર નીચે પ્રમાણે હતો:—

"ઇશ્વરના સુયોગ્ય પરિચારક, જ્ઞાની અને શક્તિમાન મહાશય, આ પત્રવાહકને આપની સેવામાં મોકલ્યો છે. તેની સાથે લોહ—અર્ધચંદ્ર મોકલાવ્યો છે. પ્રકૃતિના અજ્ઞેય રહસ્ય ભેદને જાણવા તેને આપની પાસે મોકલાવેલ છે. ભાઇ, મારૂં જીવન બહુ વિપન્ન છે. ડગલે ડગલે મૃત્યુ ભયથી દેહ કંપી ઉઠે છે. અર્થાત્ આપ આ વ્યક્તિને યોગ્ય સ્થળે પહોંચાડી દેશો. આપની ઇચ્છા હશે, તો બધી વિપદોમાંથી હું મુક્તિ લાભ મેળવી શકીશ."

લી. આપની ભગિની

પ્રકરણ ૧૨ મું.

પત્રને લીફાફામાં મૂકી મને આપતાં જુબેદાએ કહ્યું:—" આ પત્ર અને અર્ધચન્દ્ર લઇ તમે આગાદેઝ નગરના પ્રધાન ઇમામ હાજી મહમદ બિન ઇસાકની પાસે જાવ. પત્ર અને અર્ધચન્દ્ર પોતાના હાથમાં મળતાંજ તે મારો અભિપ્રાય સમજી જશે. તમે તેને કહેજો કે, રહસ્ય મંદિરની મુલાકાત જુબેદાની સાથે મેં પણ લીધી છે; પરંતુ ત્યાંનો રહસ્યભેદ જાણી શકયા નથી. આ ખુલાસો સાંભળી તેઓ તમને તમારા કર્તવ્યનો યથાયોગ્ય ઉપદેશ આપશે "

મેં અજાયબીથી પૂછયું—" શું આગાદેઝ જવું છે? ઓહ! ઘણુંજ દૂર! સહરાનું રણ પાર કર્યા સિવાય ત્યાં પહોંચી શકાય એમ નથી. જનશૂન્ય, જળશૂન્ય અને પથ વગરના એ રેતીના રણમાં લગભગ બે હજાર માઇલ મુસાફરી કર્યા સિવાય ત્યાં પહોંચી શકાય એમ નથી. ત્યાં પહોંચતાં પ્રતિક્ષણે મૃત્યુની કરાલ છાયાની ભીતિ ચોવીસે કલાક માથા પર ઝઝુમતીજ રહેશે!"

" હા, હું તે જાણું છું; પરંતુ મેં કહ્યું તે સ્થાને પહોંચ્યા સિવાય તે દુર્ભેદ્ય રહસ્યનો ભેદ તમે પામી શકશો નહિ. શું તે સ્થાન પર જવા માટે તમે ભય પામો છો?"

" ના, જુબેદા—તમારા એક શબ્દને ખાતર પણ હું મારો પ્રાણ કુરબાન કરવા તૈયાર છું. કહો તો હમણાં ને હમણાં હું ત્યાં જવાને રવાના થાઉં."

મારો આવો દૃઢ સંકલ્પ જોઇ જુબેદા નિશ્ચિંત ભાવે બોલી:—" આમીન! એટલું તો યાદ રાખજો કે, મારૂં ચિત્ત હમેશાં તમારી તરફજ રહ્યા કરશે. જ્યારે તમે વિપદ જાળમાં ઘેરાઇ જાવ અને તમારૂં જીવન સંકટમય બની જાય તે વખતે તમારા મનમાં એવા વિચારો ઉદ્ભવે કે, હાય! કયાંથી હું આ અબલાના નકામા ફંદામાં ફસાયો—ત્યારે દયા કરી આ અભાગિનીના જીવન રક્ષણને માટેજ તમે આ સાહસ કરો છો

એમ યાદ લાવી કર્તવ્યને ભૂલતા નહિ. મારા પ્રત્યે તમારો પ્રેમ કેવો છે, તે હું જાણું છું. તમે મને કેટલા પ્રેમથી ચાહો છો એ હું સમજી શકું છું. આમીન! માત્ર આટલું કાર્ય પૂર્ણ કરો અને પછી—''

જુબેદા ઉપરોક્ત વાક્ય પૂર્ણ કરે તે પહેલાં તો બારણું એકાએક ઉઘડી ગયું અને એક હૃષ્ટપુષ્ટ હબસી ત્યાં દાખલ થઇ જુબેદાના કાનમાં કંઇ કહી ગયો. તે સમાચાર સાંભળી જુબેદાનું મુખ વિવર્ણ બની ગયું. આખું શરીર થરથર કંપવા લાગ્યું. તેના મનનો આવો ભાવ જોતાંજ કોઇ ભયંકર વિપદ આવી પડવાની આશંકાથી મારૂં હૃદય પણ ધડકવા લાગ્યું.

જુબેદા ઉઠીને ઉભી થઇ. મારા મ્હોડા તરફ જોઇ લથડતા અવાજે બોલી:—'' આમીન, જલ્દી ચાલ્યા જાવ. નહિ તો બે જણમાંથી એકનો પણ પ્રાણ બચી શકશે નહિ.''

મેં વિસ્મિત બની ભયભિત સ્વરે પૂછ્યું: '' પણ શેનો ભય છે, તે તો મને કહો?''

'' ના, તમે હમણાં ને હમણાં અહિંથી પલાયન કરી જાવ. તમે અહિં છો એવી કોઇને પણ ખબર પડવી જોઇએ નહિ. આ અર્ધચંદ્ર અને પત્ર લઇ તમે પ્રભાતમાં મરૂ પ્રદેશમાં યાત્રા શરૂ કરજો. અને આખરે છેવટના બે બોલમાં એટલુંજ કહેવાનું કે મેં જે ઉપદેશ આપ્યો છે, તે સ્મરણમાં રાખી તદનુસાર કાર્ય કરજો. ગમે તેવું સંકટ આવે તો પણ પ્રતિજ્ઞા ભંગ કરશો નહિ. આગાદેજથી પાછા ફરો તે પહેલાં મારા વિષે જે સાંભળો, જુઓ, તે વિષે કૌતૂહલ કિંવા સંશય દર્શાવતા નહિ. મારા આ છેલ્લા શબ્દો ખાસ યાદ રાખજો.''

'' તે વિષે ચિંતા કરશો નહિ. ''

'' ત્યારે શિઘ્ર અહિંથી ચાલ્યા જાવ. ઇશ્વર તમારા કાર્યમાં ફત્તેહ આપશે. અહિં જેટલી વાર વધારે રોકાશો તેટલાં ઉભયના જીવન વિપન્ન બની જશે માટે—'' એટલામાં હબસી પુનઃ ત્યાં આવ્યો. જુબેદાએ તરતજ એક નાનું ગુપ્ત દ્વાર ખોલ્યું અને કહ્યું:—'' આમીન, આની પછવાડે જલ્દી જાવ. ઇશ્વર તમારૂં

ભલું કરશે.”

અમો બન્ને તે બારણામાં દાખલ થઇ આગળ ચાલવા લાગ્યા. જુબેદાએ બારણું બંધ કરી દીધું. ગુપ્ત પથ ઘોર અંધકારથી છવાયેલો હતો. કોઇ કોઇને જોઇ શકતું ન હોતું. હબસીએ મારો હાથ પકડી મારા કાનમાં કહ્યું:—“ભય પામશો નહિ. હું આપને નિરાપદ સ્થાને પહોંચાડી દઇશ.”

અમો સહજ આગળ વધ્યા એટલામાં અંતઃપુરમાંથી હૃદયવિદારક કરૂણ ક્રંદનધ્વનિ સંભળાવા લાગ્યો. આ સ્વર મારો અપરિચિત નહોતો. જુબેદાના રડવાનો અવાજ સંભળાતો હતો. હું તેજ જગ્યાએ સ્થંભી ગયો. હૃદય કંપવા લાગ્યું. શું તે કોઇ વિપદમાં આવી પડી હશે? આ શંકા ઉત્પન્ન થતાં જ મેં હબસીને કહ્યું:—“સબર, હું આગળ વધી શકીશ નહિ. જુબેદા સંકટમાં સપડાયેલી હોય એમ લાગે છે. તેને તેવી વિપન્નાવસ્થામાં મૂકી હું એક ડગલું પણ આગળ વધી શકીશ નહિ. ચાલ, આપણે પાછા જઇએ.”

હબસી ગંભીર સ્વરે બોલ્યો—“ક્યાં જશો? જે ઠેકાણે જવાની તમે ઇચ્છા રાખો છો, ત્યાં ફરીથી જઇ શકાય એમ નથી.”

“ત્યારે જુબેદાને બચાવી નહિ શકાય? તેનો દુઃખદાયક ક્રંદનધ્વનિ સાંભળવા છતાં શું હું પલાયન કરી જાઉં? નહિ, કદી નહિ બને. મને તું પાછો લઇ ચાલ.”

“સાહેબ, એ મારાથી બની શકશે નહિ. જે સ્થળે તમે ગયા હતા, ત્યાં આજ સુધીમાં એક પણ બહારની વ્યક્તિ પગ મૂકી શકી નથી.”

તેના બોલવા તરફ લક્ષ નહિ આપતાં હું પાછો ફરી તે બારણું ઉઘડાવવા પ્રયત્ન કરવા લાગ્યો એટલે હબસી મારા બન્ને હાથ પકડી ખેંચી જવા લાગ્યો. તેના શરીરમાં અસુરના જેવી શક્તિ હતી. તે મને ખેંચતો ખેંચતો એક મોટા દરવાજા પાસે લઇ આવ્યો. દરવાજો ખોલી તેણે મને કહ્યું:—“અહિંથી બહાર ચાલ્યા જાવ.” એટલું કહી તેણે જોરપૂર્વક

મને ધક્કો મારી બહાર કહાડી દરવાજો બંધ કરી દીધો.

દરવાજાની બહાર આવી વ્યગ્રચિત્તે હું ચારે દિશાએ જોવા લાગ્યો. હું એક પત્થરથી જડી લીધેલી નાની ગલીમાં ઉભો હતો.

કેટલીક ક્ષણ સુધી કિંકર્તવ્યવિમૂઢ બની હું ત્યાંજ ઉભો રહ્યો. આખરે નિશ્વાસ મૂકી મેં ત્યાંથી ચાલવા માંડયું. આ વખતે રાત્રિનો બીજો પ્રહર વ્યતિત થઇ ગયો હતો. રસ્તો જનમાનવ શૂન્ય જણાતો હતો. સર્વત્ર શાંતિનું સામ્રાજ્ય વ્યાપું હતું. આખું જગત્ ઘોર નિદ્રામાં સુતું હતું ત્યારે રખડતો રઝળતો લગભગ એક કલાકે હું મારા હોટલ પાસે આવી પહોંચ્યો.

હોટલના બારણા પાસે આવીને જોયું તો અરબ પહેરેગીર ઝોકાં ખાતો હતો. તેને જાગ્રત કરી મેં દરવાજો ઉઘડાવ્યો અને મારા નિર્દિષ્ટ ઓરડામાં હું દાખલ થયો.

મારા મનની સ્થિતિ આ વખતે એટલી તો વિચળિત બની ગઇ હતી કે, હું બિછાનામાં પડયો. છતાં મને ઉંઘ આવી નહિ. એટલે બારીમાં બેસી ચંદ્રજ્યોત્સ્નાથી આચ્છાદિત થયેલી પૃથ્વીને જોઇ મનને આનંદ આપવા પ્રયત્ન કરવા લાગ્યો પણ શાંતિ મળી નહિ. લગભગ એક કલાક સુધી આમ પ્રકૃતિનું સૌંદર્ય જોયા બાદ જુએદા પાસે કરેલી પ્રતિજ્ઞા મને યાદ આવી. આ પ્રતિજ્ઞાનું પાલન મારાથી થઇ શકશે કે કેમ ? એ વિવંચનામાં હું પડયો.

ગમે તે થાય તો પણ મેં જે સંકલ્પ કર્યો હતો, તેમાંથી પાછા હઠવું એ નામર્દીપણાનું લક્ષણ હું માનવા લાગ્યો. પ્રતિજ્ઞા ભંગ એ વિચારજ મને મુંઝવી નાખવા લાગ્યો. એક બાજુ મારૂં જીવન-પ્રાણ જવાની આશંકા, બીજી બાજુ જુએદા—મારા હૃદયની આનંદવિધાયિની દેવી—મારા સકળ સુખની આશા—એ બધું તે મરવાસિની રૂપસુંદરીમાંજ સમાયેલું હતું. પ્રેમને માટે પ્રાણનો પણ ભોગ આપવો પડે તો હરકત નહિ એમ નિશ્ચય કરી હું નિદ્રા લેવા પ્રયત્ન કરવા લાગ્યો. સહસા અલી બિઝ હાફેજની ભવિષ્યવાણી મને યાદ આવી. શું તેમની

આ ભવિષ્યવાણી ખરી પડશે? શું આ પ્રેમ સુખકર નહિ થાય? આનું પરિણામ શું ભય-બંધન વા મૃત્યુમાં આવશે? ગમે તેમ થાય—ભવિષ્યવાણી ખરી પડે યા ખોટી—પરંતુ એક રાત વિશ્રામ લઇ મેં મુસાફરી કરવાનો દૃઢ નિશ્ચય કર્યો.

વિચારમાં ને વિચારમાં હું ક્યારે નિદ્રાધિન થઇ ગયો તેની મને ખબર પડી નહિ; પરંતુ દરવાને જ્યારે મને બિછાનામાંથી ઉઠાડયો ત્યારે દિવસ ઘણો ચડી ગયો હતો. ઉઠી, મ્હોડું ધોઇ એક કાફીનો પ્યાલો પી હું બહાર ફરવાને નીકળી પડયો.

લગભગ બે કલાકે હું હોટલમાં પાછો ફર્યો. આ વખતે અરબ પહેરેગીરે મારા હાથમાં એક નકશીકામથી સુશોભિત એવી લાકડાની પેટી મૂકતાં કહ્યું:—"સાહેબ, એક કલાક પહેલાં એક માણસ આપનું નામ લઇ આવ્યો હતો અને આપને આપવા માટે આ પેટી આપી ગયો છે."

મેં વિસ્મિત બની પૂછ્યું-:"શું મને આપવા માટે આપી ગયો છે? તે માણસ કોણ હતો? કોની પાસેથી આવ્યો હતો?"

"તે એક હબસી હતો. તેણે મને કહ્યું કે, આમાં ઘણી અગત્યની ચીજ છે, અને તે આપને આપવાની છે."

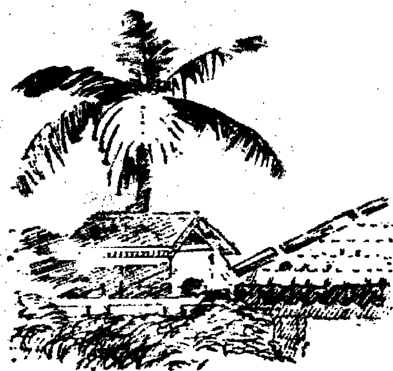
આ પેટી કોણે મોકલાવી હશે? શા માટે મોકલાવી હશે? એમ વિચાર કરતો પેટી લઇ હું મારા ઓરડામાં આવ્યો. પેટી ઉપર અરબ્બી ભાષામાં મારૂં નામ લખેલું હતું. મેં દરવાજો બંધ કર્યો અને ચંચળ ચિન્તે પેટીને ઉઘાડી જોઇ.

પેટી ખોલતાંજ વજ્રપાત થાય તેવો દેખાવ મારી નજરે પડયો. "યા ખુદા!" એવા ઉદ્દગારો એકાએક મારા મ્હોડામાંથી નીકળી પડયા. પેટી તરફ હું શૂન્ય દૃષ્ટિએ દસેક મિનિટ સુધી જોઈ રહ્યો. મારામાં હાલવા-ચાલવાની શકિત રહી નહિ.

આ પેટીમાં શું હતું? એક રેશમી રૂમાલ હતો અને તેની અંદર જુએદાનો જમણો હાથ કાપેલો હતો. હાથની આંગળી પર મેં આપેલી મારી વીંટી મોજૂદ હતી!

કંપતાં કંપતાં મેં પેટીમાંથી તે હાથ બહાર કહાડયો.

રક્તથી લાલચોળ થઇ ગયેલો તે હાથ ઠંડોગાર જણાયો. આવું ભયંકર કૃત્ય કોણે કર્યું ? કાલે રાતના જુએદાનો જે ક્રંદનધ્વનિ સંભાળ્યો હતો તેનુંજ આ પરિણામ નહિ હોય ? હાય ! મારે શું કરવું ? ચારે દિશાએ મને અંધકાર જણાવા લાગ્યો. જુએદાના હાથને મેં છાતી સરસો ચાંપ્યો—હું બે શુધ્ધ થઇ તેજ જગ્યાએ ઢળી પડ્યો.

પ્રકરણ ૧૩ મું.

લગભગ કલાક બાદ બેશુધ્ધિમાંથી હું જાગ્રત થયો. કાળા રેશમી રૂમાલની અંદર તે લોહીવાળો હાથ જોઇ હું અનેક ક્ષણ પર્યંત ભય અને વિસ્મયથી બિહ્વળ બની ગયો. પહેલાં તો તે છિન્નહસ્તની બરાબર રીતે પરીક્ષા કરવાને પણ મારી હિમત ચાલી નહિ; પરંતુ આખરે મેં તેના દરેક અંશો ધ્યાનપૂર્વક તપાસી જોયા અને મારા મનને ખાત્રી થઇ કે, આ જુબેદાનોજ હાથ છે, એમાં કોઇ જાતનો સંદેહ લાવવા જેવું નથી. આ દુર્ભેદ્ય સમસ્યાનો ઉકેલ મારૂં મન કરી શક્યું નહિ.

ત્યારે શું ખરેખર આ જુબેદાનો છિન્ન હસ્ત હતો ? શું જુબેદાની કોઇએ હત્યા કરી છે ? અમારો ઉભયનો ગુપ્ત પ્રેમ જાણી જઇ નૃશંસ દસ્યુપતિ નરપિશાચ અબુ સલામે તેનો આમ નિર્દય રીતે વધ કર્યો હશે ? અને પોતાની પ્રતિહિંસાની પરિતૃપ્તિ થઇ છે એમ બતાવવા આ કાપેલો હાથ મને ઉપહાર તરીકે મોકલ્યો હશે ? આવી રીતે હું જૂદી જૂદી કલ્પનાઓ દોડાવવા લાગ્યો; પરંતુ કોઇ પણ સિધ્ધાંત ઉપર નિશ્ચિત થઇ શક્યો નહિ. હું વિચારવા લાગ્યો—" ઓહ ! આવી કોમળપ્રાણા સુરસુંદરીના હૃદયમાં છુરી ચલાવવાની તે બદમાશની કેમ હિંમત ચાલી હશે ? " મારી નજર સામે જુબેદાની મૃત મૂર્ત્તિ દેખાવા લાગી. મને લાગ્યું કે, હબસી ગુલામની સહાયતાથી શયતાન દસ્યુરાજે જુબેદાને મારી નાખી તેના દેહને સમુદ્રમાં ફેંકી દીધો હશે. જુબેદાએ પણ ભાવિ આશંકાથી વિપદની સંભાવના વિષે મને કહ્યું હતું—તે બોલી હતી કે, આજે રાતના પણ મારૂં મૃત્યુ આવી પહોંચે—શું તેનું આ અનુમાન સત્ય હશે ?

એક ક્ષણ સુધી જૂદી જૂદી જાતની આલોચના કર્યા બાદ છિન્ન હસ્તને મેં રૂમાલમાં વીંટાળી પેટીની અંદર મૂકી પેટી પેટી બંધ કરી દીધી. આ શોચનિય દૃશ્ય જોઇ મારા અંતઃકરણમાં અનેક તર્ક વિતર્કો થયા કરતા હતા. મારે શું કરવું તેનો

હું નિર્ણય કરી શક્યો નહિ. આવી રીતે ચિંતાતુર સ્થિતિમાં બેસી રહેવાનું મને યોગ્ય લાગ્યું નહિ. પેટીને મેં હાથમાં લીધી અને મધ્યાહ્નના પ્રખર તાપમાં પણ હું મારા આવાસની બહાર નીકળી પડયો. મેં વિચાર્યું કે, ગઇ રાત્રિએ હું જે ઘરમાં ગયો હતો, ત્યાં જઇ પહોંચું અને તપાસ કરૂં કે આ હત્યાકાંડને માટે કોણ દોષિત છે !

આમ વિચાર કરતો કરતો હું યહુદીઓના લત્તામાં આવી પહોંચ્યો. ત્યાર પછી એક સંકીર્ણ પથ વટાવી જુબેદા મને જે ઘરમાં લઇ ગઇ હતી, તેની તપાસ કરવા લાગ્યો. ચારે બાજુએ તપાસ કરી જોઇ, આખું શહેર ફરી વળ્યો પણ તે ઘરનો પત્તો લાગ્યો નહિ. બુઢ્ઢી બાંદી મને એવી રીતે ગલી કુંચીઓમાં ફેરવીને લઇ ગઈ હતી કે, તે રસ્તાઓનું પણ મને ભાન રહ્યું નહોતું. એટલે મરજીમાં આવી તેમ ફરીને હું ઘરની પરીક્ષા કરવા લાગ્યો અને નિરૂત્સાહ બની ભટકવા લાગ્યો. આખરે સાંજ સુધી રખડવા પછી પરિશ્રમથી કંટાળી જઇ હું એક મુસાફરખાનાના આગલા ભાગમાં પડેલા બાંકડા પર જઇને વિશ્રામ લેવા બેઠો. પેટીને મારી બાજુમાંજ મૂકી મેં મુસાફરખાનાના એક નોકરને કાફીનો પ્યાલો લાવવાનો હુકમ કર્યો.

વૃધ્ધ અરબ નોકર કાફીનો પ્યાલો લેવા ગયો, એટલામાં ચિથરેહાલ સ્થિતિમાં એક માણસ ત્યાં આવી પહોંચ્યો અને મને સલામ કરી મારી પાસે બેસી ગયો. તેને જોતાંજ તે ભીખારી જેવો જણાતો હતો. તેનું મ્હોડું પાતળું અને ગોળ હતું. તેની બન્ને આંખો કોઇ વિચિત્ર પ્રકારના તેજથી ચમકતી હતી.

મેં પણ તેને સલામ કરી અરબ્બી ભાષામાં ઉત્તર આપ્યો. અમારા સામે એક બીજા બાંકડા ઉપર એક વૃધ્ધ અરબ બેઠો હતો અને મારી તરફ એકાગ્ર દૃષ્ટિએ જોઇ રહ્યો હતો. મારા મ્હોડામાંથી અરબ્બી ભાષાના શબ્દો નીકળતાંજ તે ચમક્યો અને બોલ્યો:—“ અજાયબ જેવું છે કે, પરદેશીઓ પણ અમારી ભાષા સાથી સરસ રીતે બોલી શકે છે ! ”

મેં હસીને કહ્યું:–" તેમાં આશ્ચર્ય થવા જેવું કાંઇ નથી. લાંબા વખતથી હું આ પ્રદેશમાં ફરૂં છું અને અહિંના લોકોના ગાઢા સંસર્ગમાં આવું છું એટલે શુધ્ધ ભાષા બોલી શકાય એ સ્વાભાવિક છે."

બન્ને આરબો મારી વાત સાંભળી કૌતુહલથી એક બીજાની સામે જોવા લાગ્યા. તેઓની દૃષ્ટિ જોતાંજ મને લાગ્યું કે, આ લોકો મારા તરફ સંદેહની દૃષ્ટિથી જુએ છે. વાસ્તવિક રીતે જોતાં આમાં તેઓનો અપરાધ ન હોતો. કારણ કે તે વખતે હું સાહેબી પોષાકમાં હતો.

વૃધ્ધે મને પુછ્યું–" આપે કયારેય સહરાના રણમાં મુસાફરી કરી છે?"

"હા, ઘણી વખત. અલી બિન હાફેજની સાથે મુસાફરી કરી છે. એટલુંજ નહિ પણ હાજી અબુ સલામના હાથમાં પણ સપડાયો હતો છતાં ઇશ્વરની કૃપાથી મૃત્યુના મુખમાંથી બચી ગયો છું."

"ઇશ્વરે તમને બચાવ્યા તે માટે તેનો ઉપકાર માનો. કારણ કે, અબુ સલામની ટોળી આ દેશના લોકોને નિશ્ચિંત રહેવા દેતી નથી. આ દેશમાં તેના જેવો નરપિશાચ ડાકુ બીજો કોઇ નથી."

અમારી આ પ્રમાણે અરબ્બી ભાષામાં વાતચિત ચાલતી હતી એટલામાં દશબાર બીજા આરબો અમારી આસપાસ ફરી વળ્યા અને મારા અરબ્બી ઉચ્ચાર સાંભળી તેઓ પરસ્પરમાં કૌતુહલ દર્શાવવા લાગ્યા. પછી પ્રથમ શખ્સ જે મારી સાથે વાર્તાલાપ કરતો હતો, તેણે કહ્યું:–" અલી બિન હાફેજ અહિં ઘણી વાર આવી ગયા છે. આ સરાઇમાં બેસી અમો ઘણી વાર શેતરંજની રમત રમ્યા છીએ એકવાર એક પરદેશી અહિં આવ્યો હતો. તે ચિત્રકળાનો ઘણોજ શોકીન હતો. સરાઇમાં તેમની અને ચિત્રકારની દોસ્તી થઇ ગઇ એટલે ચિત્રકારે તેઓ હુક્કો પીતા હતા તે વખતનું તેમનું ચિત્ર પાડી લીધું છે. આપને તે ચિત્ર જોવું છે?"

"હા, ઘણી ખુશીથી. તેઓ મારા મુરબ્બી છે."

"ચાલો ત્યારે." એટલું કહી તે મને મુસાફરખાનાના એક ઓરડામાં લઇ ગયો. ઓરડામાં દાખલ થતાંજ સામેની દિવાલપર મેં અલી બિન હાફેજની પેનસીલથી આંકેલી છબી જોઇ. હું છબી પાસે ગયો અને તેના ચિત્રકારનું નામ જોવા લાગ્યો. ચિત્રકાર સામાન્ય માણસ નહોતો, પણ ઇંગ્લાંડનો એક નામાંકિત ચિત્રકાર હતો.

છબી જોઇ રહ્યા પછી "છબી ઘણી સારી ચીતરી છે." એટલું કહી કાફીનો પ્યાલો લઇ હું જે બાંકડા પર બેઠો હતો, ત્યાં જવા લાગ્યો. જેવો હું બાંકડા પાસે ગયો ત્યારે પેલો અરબ મારી દૃષ્ટિએ પડયો નહિ મારા પેટમાં ફાળ પડી. મેં બાંકડા પર જોયું !—હાય ! સર્વનાશ થઇ ગયો. મારી પેટી મારી પ્રિયતમા જુબેદાની હસ્તની નિશાની—કોઇ ચોરી ગયું હતું !

હું એકાએક બૂમ પાડી ઉઠયો અને સરાઇના રખેવાળને પૂછયું—"આ બાંકડા પર હું મારી પેટી રાખી છબી જોવા ગયો હતો, એટલામાં પેટી કોણ ઉપાડી ગયું ?"

દરવાને માથું હલાવી પોતાને ખબર નથી એમ કહ્યું. બીજા બે ચાર અરબો પણ મારી આસપાસ ફરી વળ્યા અને કહેવા લાગ્યા—"સાહેબ ! આપ આ શું બોલો છો ? અહિં કોઇ બદમાશ માણસો આવતા નથી. આપ શું ખરેખર અહિં પેટી લાવ્યા હતા ? બરાબર તપાસ કરી વિચારી જુઓ. બીજે તો કયાંઇ ભૂલી આવ્યા નથી ?"

"ના-ના, જે માણસ મારી સાથે વાતચિત કરતો હતો, તેજ એ પેટી લઇ ગયો છે." એટલું કહી ત્વરિત ગતિએ મુસાફરખાનામાંથી હું બહાર નીકળ્યો અને તેની તપાસ કરવા લાગ્યો. આખું શહેર ફરી વળ્યો પણ તેનો પત્તો લાગ્યો નહિ. આખરે નિરાશ થઇ હું એક વૃક્ષની નીચે બેઠો અને વિચારવા લાગ્યો:—"શું મારી વિરૂધ્ધમાં કોઇ ષડયંત્ર રચાતું હશે ? એ ષડયંત્રનું ફળ તો આ ચોરી નહિ હોય ? કે પછી પેટીની અંદર કોઇ મૂલ્યવાન ચીજ હશે એમ ધારી તે ઉપાડી ગયો હશે ? પેટી

ખોલતાં કીમતી ચીજને બદલે કાપેલો હાથ નજરે પડતાં શું તે પોલીસમાં જાહેર નહિ કરી દે ? ખૂન કરવાનો આરોપ મારા પર મૂકી મને ફસાવવાનો તો આ ઉદ્યોગ નહિ હોય ? અને જો પ્રત્યક્ષ પ્રમાણ મળવાથી મને પકડવામાં આવે તો મારે કેવી રીતે મુક્તિ મેળવવી ? આ કોનો હાથ છે ? મારી પાસે કેમ આવ્યો ? વગેરે ખુલાસો હું કેવી રીતે કરી શકીશ ?" આવી રીતે અનેક શંકા-કુશંકાથી મારૂં મન વિચળીત બની ગયું.

લગભગ વિચારશૂન્ય બની હું તે ઝાડ નીચે બેસી રહ્યો અને કોઇ પણ રીતે આ રહસ્યમય સમસ્યાનો ઉકેલ કરી શક્યો નહિ. માત્ર એટલું તો સમજી શક્યો કે, પેટી ચોરનાર વ્યકિત કોઇ પાકો ચોર હોવો જોઇએ. મને છબી બતાવવાની લાલચ આપી તેણે પોતાનો દાવ અચ્છી રીતે સાધ્યો હતો. તેને પકડવાની હવે કોઇ આશા નહોતી, એટલે હું વૃક્ષ તળેથી ઉઠયો અને મારાં વિશ્રામ સ્થળે આવી પહોંચ્યો.

આજના રહસ્યમય બનાવને લીધે ખાવા પીવાનું પણ મને ભાન રહ્યું ન હોતું. ખાધા વીનાજ હું બિછાનામાં પડયો અને વિચારના લાગ્યો-"જુબેદા પાસેથી છુટા પડતાંજ મેં પ્રતિજ્ઞા કરી હતી કે પ્રભાત થતાંજ હું આગાદેજ જવા પ્રમાણ કરીશ અને ત્યાંથી પાછા ફર્યા બાદ તેની મુલાકાત લઇશ; પરંતુ મુસાફરી શરૂ કરૂં તે પહેલાં જ આ અદ્‌ભુત બનાવ બની ગયો ! ત્યારે શું તેની અને મારી મુલાકાત આ જીવનમાં કયારેય થશે નહિ ? તેનું ખૂન કરવામાં આવ્યું હોય અને તેની ખાત્રી માટે હાથ મારી પાસે મોકલવામાં આવ્યો હોય તો પછી મરૂભૂમિમાં પ્રવાસ કરી આગાદેજ જવાનું શું પ્રયોજન ?"

આવી રીતે અનેક તર્કવિતર્કો મારા મનમાં ઉત્પન્ન થતા હતા, છતાં તે જીવંત હોય યા મરી ગઇ હોય-પરંતુ જે પ્રતિજ્ઞા મેં લીધી હતી તે છોડી દેવાને મારો આત્મા કબૂલ થતો ન હોતો ! એટલે રાતના વખતેજ દક્ષિણાભિમુખે મુસાફરી કરવાનો મેં નિશ્ચય કરી તે માટેની તૈયારીઓ કરવા માંડી.

આ વખતે મારા ચિત્તની અંદર પ્રબળ ક્ષુબ્ધ ચાલી

રહ્યું હતું. આ બધી ઝંઝટ છોડી સ્વદેશમાં પ્રત્યાગમન કરવા માટે મારો આત્મા કેટલી વાર અધીર બની જતો; પરંતુ ઇશ્વરે મારી સદ્બુદ્ધિમાં ફરક પડવા દીધો નહિ—પ્રતિજ્ઞા ભંગ માટે હું વિચળીત બન્યો નહિ. ગમે તેમ હોય પણ લોહનિર્મિત અર્ધચન્દ્રનું રહસ્ય જાણવાને હું અધીર બની ગયો હતો. તેનાથી મને લાભ થાય યા નહિ, પણ તેના રહસ્યભેદનો ઉકેલ કરવા માટેની ચિન્તાએજ મને ઉન્મત્ત કરી મૂક્યો હતો. અને જ્યાં સુધી હું આ સ્થાનનો ત્યાગ કરી ન જાઉં ત્યાં સુધી મારા મનને ક્ષણ માત્ર પણ શાંતિ વળે એમ નહોતું. આહારમાં રૂચિ નહોતી. વિશ્રામ લેવાની ઇચ્છા થતી નહોતી. અજ્ઞાત રીતે મારા આત્માને કોઇ આગદેજ તરફ જવાને પ્રેરતું હતું. આ કોણ હતું ? બીજું કોઇ નહિ પણ પરલોકપ્રાન્તનિવાસિની રહસ્યમયી—જાદુગરણી—મરૂવાસિની જુબેદાજ હતી ! જુબેદાની મૂર્તિ મારી નજર સામે તરવા લાગી, તેનો આદેશ—તેની આજ્ઞા—શિરસાવંદ્યમાની મૃત્યુના મુખમાં પણ હું ઝંપલાવવાને તૈયાર થયો. મધ્ય રાત્રિ થઇ એટલે બધો મુસાફરીનો સરંજામ સાથે લઇ હું અશ્વારોહણ કરી શહેરનો ત્યાગ કરી દક્ષિણાભિમુખે અશ્વને ચલાવવા લાગ્યો.

પ્રકરણ ૧૪ મું.

પુનઃ હું સુવિસ્તીર્ણ અગ્નિજ્વાળાઓ વર્ષાવતી ભયંકર મરૂભુમિમાં આવીને ઉપસ્થિત થયો. સમસ્ત પ્રકૃતિ નિસ્તબ્ધ હતી. જીવનની ગતિ સ્તંભિત થઇ જતી હતી.

આવી રીતે મરૂભૂમિમાં મુસાફરી કર્યા બાદ ત્રીજે દિવસે હું બિસક્રામાં આવી પહોંચ્યો. અહિં રેલ્વે છે એટલે એક દિવસ વિશ્રામ લઇ મારા ઇષ્ટ મિત્રોને પત્ર લખી બીજે દિવસે પુનઃ જુબેદાએ આપેલા અશ્વ પર ચઢી ટયુગર્ટ તરફ મુસાફરી શરૂ કરી.

આ મરૂભુમિમાં પહેલાં મેં મુસાફરી કરી હતી એટલે નવીન મુસાફર જેટલો મારા મનને ભય જણાતો નહોતો રણુ ડાકુઓની સર્વત્ર હાક વાગતી હોવાથી મેં મારા પહેરવેશમાં ફેરફાર કરી નાખ્યો હતો. ડાકુઓ મને એકાદ ધનાઢ્ય વ્યક્તિ ધારી મારા પર આક્રમણ કરી હયરાન કરે એટલા માટે મેં યથાસંભવ ગરીબનો વેશ ધારણ કર્યો હતો. બિસક્રાની બજાર-માંથી મેં એક જરી પુરાણો પોશાક ખરીદ્યો હતો. તે સિવાય મૂલ્યવાન સામગ્રીમાં મારી પાસે એક ઉત્કૃષ્ટ રાઇફલ હતી. એક સારો પોષાક અને જુબેદાએ આપેલો અર્ધચન્દ્ર મેં ઘોડાના જીનમાં છુપાવી રાખ્યો હતો. માત્ર એક ચીજ—તેણે ઇમામ સાહેબ પર આપેલો પત્ર—મેં મારા કપડાના ખીસામાં રાખ્યો હતો.

દીર્ઘપથ પર્યટનથી હું ઘણો પરિશ્રાન્ત થઇ ગયો હતો. જેણે ક્યારેય પણ સહરાના રણમાં મુસાફરી કરી હોય, તેને તે મુસિબતનો ખ્યાલ આવી શકે. એકલા માણસે ત્યાં મુસાફરી કરવી એ ઘણી કષ્ટપ્રદ છે. પાણી અને આહાર વિના તરફડીયાં મારી મરેલાં મનુષ્યો, ઉંટ અને ઘોડાઓનાં હાડકાંઓ ક્ષણેક્ષણે દ્રષ્ટિએ પડે છે. આ દેખાવ અને તેની કલ્પના મુસાફરોનાં ગાત્રો ગાળી નાખવાને પુરતી છે. આવી ભયંકર

રણભૂમિમાં પાંચ દિવસ મુસાફરી કર્યા બાદ હું ટ્યુગર્ટમાં આવી પહોંચ્યો. ત્યાં કેપ્ટન કારમિરની છાવણી પડેલી હતી. ત્યાં જઇ વિશ્રાંતિ લીધી.

કેપ્ટને મારો ઘણો આદર સત્કાર કર્યો. અમો ઘણા દિવસે મળેલા હોવાથી ચ્હા પીતાં પીતાં અમો અનેક પ્રકારની વાતો કરવા લાગ્યા. અલજીરિયાથી જે હું નવીન સમાચાર લાવ્યો હતો તે બધા મેં તેને કહી સંભળાવ્યા. પરંતુ જુબેદા વિષેનો એક પણ શબ્દોચ્ચાર મેં કર્યો નહિ.

કેપ્ટને મને એકાએક પૂછ્યું:—"આપ આ સ્થાનનો ત્યાગ કરી કઇ દિશા તરફ મુસાફરી કરવા ઇચ્છો છો?"

"આગાદેજ તરફ!" મેં કહ્યું.

"શું? આગાદેજ જવા ઇચ્છો છો? અને તે પણ તમે એકલા? ત્યાં જવા માટે મોટા વેપારીના કાફલાઓ પણ હિંમત કરી શકતા નથી. ત્યારે તમે જવાની હિમત કરો છો એ અજાયબ જેવું છે. હું તમોને આ મુસાફરીમાંથી હાથ ઉઠાવી લેવાને કહું છું."

"નહિ, મારાથી એમ બની શકે તેમ નથી. મારે ત્યાં જવુંજ જોઇએ. માત્ર મુસાફરીની ઇચ્છાએ હું ત્યાં જતો નથી, પણ કેટલાંક જરૂરી કામ માટે જાઉં છું."

"આપ શું જાણતા નથી કે, તે જાદુગરોનું રાજ્ય છે! ત્યાંના લોકો એટલા તો ઝનૂની છે કે, પરદેશીઓનું જીવન ત્યાં નિરાપદ મનાતું નથી. જીવનનો આવો સોદો કરી તમે જવાની ઇચ્છા ધરાવો છો તેનો અર્થ હું સમજી શકતો નથી!"

"કેપ્ટન સાહેબ, માત્ર હું એટલુંજ કહી શકું એમ છું કે મારી આ મુસાફરીનો હેતુ જેટલો ભેદી છે તેટલોજ ગોપનીય છે. મારા પ્રાણના ભોગે પણ મેં ત્યાં પહોંચવાની પ્રતિજ્ઞા લીધી છે."

"ત્યારે તો—હું માનું છું કે, કોઇ ખુબસુરત રમણી પાસે તમે પ્રતિજ્ઞા લીધી હોવી જોઇએ. તે વિના—પ્રેમમાં પાગલ બન્યા વિના—મનુષ્ય આવાં ભયંકર જીવ સટોસટના કાર્યમાં ઝંપલાવ

થાય નહિ."

"આપને આવું અનુમાન કરવાનું કાંઇ કારણ ?"

"પ્રેમને માટે મનુષ્ય અશક્યને શક્ય કરવા પ્રયત્ન કરે છે. કાં તો પ્રેમ અને કાં તો ધર્મ—આ બે ચીજ માટે મનુષ્ય પોતાના દિલ પર ઉદાર થઇ જીવન કુરબાન કરી નાખે છે. પ્રેમનો મોહ એટલો બધો પ્રબળ હોય છે કે, તેના મોહમાં મનુષ્ય અંજાઇ જઇ સારાસારના ભાન વિનાનો બની જાય છે. માટે હું તમોને પ્રાર્થના કરૂં છું કે આગાદેઝ જવાનો વિચાર માંડી વાળો."

"મુરબ્બી, આપની સલાહ યોગ્ય છે, પણ કર્તવ્ય પાલન માટે પાછળ નહિ હઠવું એમાંજ પુરૂષનું પુરૂષત્વ સમાયેલું છે."

અમો ઉભય આમ વાતચિત ચલાવી રહ્યા હતા એટલામાં પૂરજોશથી એક ઘોડેસ્વાર અમારી તરફ આવતો દેખાયો. એ પળમાં તો તે આવી પહોંચ્યો અને ઘોડા પરથી ઉતરી કેપ્ટનને સલામ કરી કહેવા લાગ્યો:—"ઓસ્સાફ્લાથી એક અરબ સવાર જરૂરી ખબર લઇને આવ્યો છે."

કેપ્ટને તરતજ તેને પોતાની પાસે લાવવાનો હુકમ કર્યો.

બેએક મિનિટમાં એક પાતળો સરખો બેદુઇન સવાર ત્યાં હાજર થયો અને કેપ્ટનના હાથમાં એક પત્ર મૂક્યો. પત્ર વાંચતાંજ કેપ્ટનના ચ્હેરા પર કાળાશ છવાઇ ગઇ. પત્ર વંચાઈ રહેતાંજ તે હતાશ બની બોલી ઉઠયો:—"ઘણાજ માઠા સમાચાર છે—બધી મહેનત પાણીમાં ગઈ."

"કેમ, પત્રમાં શું લખ્યું છે ?" મેં પુછ્યું.

"શત્રુના હાથે અમારો પરાજય થયો છે. એટલુંજ નહિ પણ એક શખ્સ પણ પ્રાણ બચાવીને પલાયન કરી શકયો નથી. સેનાપતિ પોલે પણ આ રિપોર્ટ લખ્યા પછી કેટલાક કલાક બાદ પ્રાણ ત્યાગ કર્યો છે. આ રિપોર્ટ પણ આહામેલના એક સરદારે મોકલી આપ્યો છે. તે અમારો મિત્ર છે. તે પણ લખે છે કે, શત્રુઓએ જખમી થયેલા સિપાહીઓ પર પણ ઘણો પાશવિક અત્યાચાર કર્યો છે."

પોલ મારો મિત્ર થતો હતો એટલે આ સમાચાર સાંભળી

મારા મ્હોંડામાંથી એકદમ સ્વર નીકળી પડ્યો:—" હાય ! પોલ, તારા જીવનનું કેવું શોચનિય પરિણામ !

કેપ્ટન સાહેબે પણ સહાનુભૂતિ દર્શાવતાં કહ્યું:—" પોલ ઘણોજ સારો માણસ હતો ફ્રાન્સના સૈન્યમાં એવા સાહસી વિરનરો બહુજ થોડા છે." ત્યાર પછી તેણે અરબ દુતને કહ્યું:– " તમે શેખ પાસેથી સમાચાર લખી લાવ્યા તે માટે હું તમારો ઉપકાર માનું છું અને તમારાં સાહસ માટે ધન્યવાદ આપું છું. હમણાં તમે પહેરેગીર સાથે છાવણીમાં જાવ અને વિશ્રાંતિ લ્યો."

અરબ દૂતના જવા બાદ કેપ્ટન કેટલાક વખત સુધી હિંમ્મૂઢની માફક બેસી રહ્યો. ત્યાર પછી તેણે ખડીઓ કલમ મંગાવ્યાં અને બિસકાના પ્રધાન સેનાપતિ પર મોકલવાનો રિપોર્ટ લખવા માંડ્યો. રિપોર્ટમાં તેણે જણાવ્યું કે વિદ્રોહીઓને દાબી દેવા માટે ફ્રાંન્સે હવે સંપૂર્ણ બળથી કટીબધ્ધ જવું જોઇએ:"

એક ઘોડેસ્વારના હાથમાં આ રિપોર્ટ આપી તેણે તેને બિસકા પહોંચાડવાની આજ્ઞા કરી.

રિપોર્ટ લઇ સૈનિક ચાલ્યો ગયો. કેપ્ટને પણ કેટલાંક જરૂરી કામસર પોતાને એકાંતની જરૂર છે એમ જણાવ્યું એટલે હું ત્યાંથી ઉઠ્યો અને ટ્યુગર્ટનો જૂનો ઐતિહાસિક કિલ્લો જોવાને ચાલ્યો ગયો.

રસ્તે ચાલતાં ચાલતાં મને શેખના દૂત સાથે મુલાકાત થઇ. આહારાદિથી નિવૃત થઇ તે એક ખજૂરીનાં વૃક્ષ નીચે બેસી સિગાર પીતો હતો. તેને જોતાંજ મેં ઓળખી લીધો. તેની નજીક ગયો અને પરાજય વિષેની બે ચાર હકીકતો તેને પુછી જોઇ; પરંતુ તે બિચારાએ લડાઇ નજરે જોઇ ન હોતી કિંવા તે વિષે તેણે કાંઇ સાંભળ્યું ન હોતું એટલે ખુલાસો કરી શક્યો નહિ. માત્ર તેણે એટલું કહ્યું કે, આવતી કાલે ઇન-સાલા તરફ જવાનો તે ઇરાદો ધરાવે છે. મેં પણ વિચાર્યું કે, આની સાથે મુસાફરી કરવાથી આલબિયા સુધી સંગાથે મુસાફરી કરી શકાશે, પછી સંગાથનું જોઇ લેવાશે."

આ અરબ દૂતનું નામ ગાબેરી હતું. માણસ ઘણોજ

વિશ્વાસુ અને નમકહલાલ જણાતો હતો. તેમ ન હોય તો શેખ તેને આવું વિશ્વસનીય કામ સોંપે નહિ. મેં તેને મારા વિચારો જણાવ્યા અને ઉભયે આવતી કાલથી સાથે મુસાફરી કરવી એમ નિશ્ચિત કર્યું.

આ પ્રમાણે સંકેત કર્યાં બાદ હું કિલ્લો જોવાને ચાલ્યો ગયો. લગભગ બે કલાક સુધી શહેર અને કિલ્લો જોયા બાદ એક કાફીખાનામાં હું વિશ્રાંતિ લેવા બેઠો. મેં કાફીનો એક પ્યાલો મંગાવ્યો. તેટલામાં કેપ્ટન પણ ત્યાં આવી પહોંચ્યા. અમો ઉભય કાફી પીવા લાગ્યા. આ વખતે સેંકડો લોકો રસ્તા પરથી આવ જાવ કરી રહ્યા હતા. કોઈ કાફીખાનામાં તો કોઈ બહારના બાંકડા પર બેસી કાફી પી ગુફતગુ ચલાવી રહ્યા હતા. હું અને કૅપ્ટન રણુદરશુઓ વિષે વાર્તાલાપ કરી રહ્યા હતા એટલામાં રસ્તા પરના એક બાંકડા પર બેસી કૉફી પીતા બે માણસો પર મારી નજર પડી. તે બેમાં એક શેખનો ગુપ્તદૂત ગાજેરી હતો અને બીજો માણસ–જેને જોતાંજ મારા મનને શંકા ગઈ કે આ માણસને મેં ક્યાંઈ પણ જોયો છે. તે કોઈ અપરિચિત માણસ ન હોતો પણ હું તેના સંસર્ગમાં આવ્યો છું એમ મારા મનને ખાત્રી થઈ. હું મારી યાદદાસ્ત તાજી કરવા લાગ્યો. મેં તેને ક્યાં જોયો હતો એ વિવંચનામાં હું પડયો એટલામાં તેની દૃષ્ટિ મારા પર પડી. તે ચમકયો અને કાફીનો પ્યાલો જેમનો તેમ પડતો મૂકી ગજેરીના કાનમાં બે શબ્દો બોલી સલામ કરી ત્યાંથી ચાલ્યો ગયો. તેના જવા બાદ ગાજેરી પણ ઉઠયો અને બીજી દિશા તરફ વળ્યો.

આ આરબને મેં ક્યાંઈ પણ જોયો હતો. ક્યાં જોયો હતો એ હું વિચારવા લાગ્યો. એકાએક મને યાદ આવ્યું કે, અલજીરીયાના મુસાફરખાનામાં જે માણસને ચિથરે હાલ સ્થિતિમાં મેં જોયો હતો, તેજ આ માણસ–તેજ મારી પેટી ઉઠાવી ગયો હતો !

આ કલ્પના મારા મગજમાં આવતાં હૃદયમાં એક પ્રકારની ગડમથલ થવા લાગી. શું આ માણસ કોઈ ખાસ વ્યક્તિનો ગુપ્તદૂત હશે ? શા માટે તે મારી પછવાડે પડયો છે ? પેટી

ચોરી જવાનું તેને શું પ્રયોજન ? શું તે ગાઝેરીનો મિત્ર હશે ? તેમ હોય તો પછી તેની સાથે મુસાફરી કરી શકાય કે કેમ ? રસ્તામાં તે દગાબાજી તો નહિ કરે ? આમ અનેક તર્ક વિતર્કો મારા મગજમાંથી પસાર થઈ ગયા. આ વિચારમાળામાં કૉફીનો પ્યાલો પણ ઠરી ગયો. કૅપ્ટને મને તે બાબતની સૂચના કરી ત્યારેજ મારૂં ધ્યાન તે તરફ ખેંચાયું. કૉફીનો બીજો પ્યાલો મંગાવ્યો અને તે પીધા બાદ અમો છાવણીમાં આવ્યા. છતાં મારા મનમાંથી પેલો અરબ અને ગાઝેરીના વિચારો નીકળી શકતા નહોતા. શું કરવું ? મુસાફરી કરવી કે નહિ ? એ વિચારમાં ને વિચારમાં આખી રાત પસાર કરી. બીજે દિવસે પ્રભાતમાં ઉઠીને મેં નિર્ણય કર્યો કે, ભલે ગમે થાય પણ ગાઝેરીની સાથે આ સ્થાનનો ત્યાગ તો કરીજ જવું. યથા સમયે અમોએ પોત પોતાના ઘોડા પર બેસી મુસાફરી શરૂ કરી; પરંતુ રસ્તામાં કઈ જાતની વિટંબના આવી પડશે તેની આશંકામાંથી મારૂં મન ઉદ્વિગ્ન રહ્યા કરતું હતું.

પ્રકરણ ૧૫ મું.

અશ્વપૃષ્ઠ ઉપર મુસાફરી કરતાં દિવસ પર દિવસ જવા લાગ્યા. મારો સોબતી સુરક્ષિક, રહસ્યપ્રિય, વાતુડીઓ અને સાહસી અરબ હતો. અશ્વારોહણ વિદ્યામાં તે વિશેષ પારંગત હતો. છતાં તેના પર હું સંપૂર્ણ વિશ્વાસ મુકી શકતો ન હોતો. કારણ કે કારીખાનામાં પેલા ચોરની સાથે થયેલી મુલાકાત મારા હૃદયમાં ડંખતી હતી.

મારો આ સંદેહ મજબુત થવાનું એક દિવસ ખાસ કારણ મળ્યું. એક દિવસ રાતના અમે એક ખજૂરીના વનની અંદર રાવટી ઉભી કરી વિશ્રાંતિ લેવા માંડી. સુતી વખતે લોહ અધચંન્દ્ર સંતાડી રાખેલી થેલી મેં મારા ઓશીકે મુકી. લગભગ બેએક કલાક મેં નિદ્રા લીધી હશે, પછી એકાએક મારા સોબતીના પગરવથી હું જાગ્રત ગયો. નિદ્રાભંગ થવા છતાં હું ઉઠયો નહિ પણ અર્ધ ખુલ્લાં નેત્રે તે શું કરે છે એ જોવા લાગ્યો. ગાજેરી ઉઠીને બેઠો થયો હતો અને હું જાગું છું કે ઉંઘું છું એ જાણવા માટે મારી સામે જોયા કરતો હતો. મારાં મિચાયેલાં નેત્રો અને ગાઢ ભાવથી મૂકાતા નિશ્વાસો સાંભળી હું નિદ્રા લઉં છું એમ તેના મનને ખાત્રી થઇ ગઇ હતી.

તે મારી પાસેથી ધીમે ધીમે ઉઠયો અને મારી સામે દૃષ્ટિ રાખી તેણે કમર ઉપર બાંધેલી એક લાંબી છુરી બહાર કહાડી. તેના હાથમાં આવી ચકચકીત તીક્ષ્ણ ધારવાળી છુરી જોઇ હું ભયથી કંપી ઉઠયો. મારા પ્રાણ ઉડી ગયા અને એક ક્ષણ માત્રમાંજ મારૂં આવી બન્યું એમ મારી ખાત્રી થઇ. મારી સામે જોઇ તે મનમાં અને મનમાં અરબ્બી ભાષામાં કાંઇક બડબડયો. પછી છુરીને બે દાંત વચ્ચે દબાવી ઘુંટણીએ ચાલી રાવટીની બહાર ઉભો રહ્યો. શું આ વખતે તે તેના સંગી ડાકુની રાહ જોતો હશે? આવા વિચારો ક્ષણે ક્ષણે મારા મનમાં ઉત્પન્ન થવા લાગ્યા, શું તેઓએ મારો વધ કરવાનો સંકેત કર્યો હશે?

મેં કાને સતેજ કરી સાંભળવા પ્રયત્ન કરવા માંડયો પણ નૈઋ-વાયુ પ્રવાહને લીધે તાલપત્રોના સર સર ધ્વનિ સિવાય બીજું કાંઇ સાંભળવામાં આવ્યું નહિ. કોઇ કોઈ વાર દૂરથી આવતા શૃગાલોનો ક્રંદનધ્વનિ કર્ણપથ પર અથડાતો હતો, પણ મનુષ્યનો કંઠસ્વર સાંભળવામાં આવતો નહોતો. અનેક ક્ષણ પછી મનુષ્યનો કંઠસ્વર મારા કાન પર અથડાયો—મેં મારી રિવૉલ્વર હાથમાં પકડી અને તીક્ષ્ણ દૃષ્ટિથી હું ગાર્જેરી તરફ જોવા લાગ્યો.

મેં શું જોયું ? ગાર્જેરી અત્યન્ત સતર્ક ભાવે-સન્દિગ્ધની માફક મુઠીમાં છૂરી પકડી સામેના ખુલ્લાં મેયદાન તરફ ચાલ્યો જતો હતો.

આમ કરવામાં તેનો શું હેતુ હશે એ હું સમજી શકયો નહિ. મારો ભય ઉત્તરોત્તર વધવા લાગ્યો. હાથમાં અસ્ત્ર લઇ મારા તરફ તીક્ષ્ણ દૃષ્ટિથી તેને જોતો જોઇને મારા દિલમાં ખાત્રી થઇ હતી કે, મારા પ્રાણનો વિનાશ કરવાનોજ તેનો ઉદ્દેશ હોવો જોઇએ. તો પછી તેણે તરતજ મને કેમ મારી નાખ્યો નહિ ? બહાર મયદાનમાં શું કોઇ તેના સાથીઓ હશે ? તેની મદદ લેવા ગયો હશે ?

આ પ્રમાણે વિચાર કરતાં પંદર મીનીટ થઇ ગઇ, પણ ગાર્જેરી પાછો આવ્યો નહિ. મેં અનુમાન કર્યું કે, મારી પછ-વાડે પડેલા અરબને મારા નિદ્રાધીન થવાની ખબર આપવા ગયો હોવો જોઇએ. નિદ્રાધીન થયેલા શખ્સને મારે છૂરીનો એકજ વાર પ્રાણનાશ કરવાને પૂરતો છે. આમ હું સંદેહના વમળમાં ઝોકાં ખાતો હતો એટલામાં ગાર્જેરી પાછો ફર્યો. તેની સાથે કોઈ બીજી વ્યક્તિ હશે એવી મેં આશા રાખી હતી, પણ તે એકલોજ આવ્યો હતો, એટલે મેં શાંતિથી નિશ્વાસ મૂકયો.

ગાર્જેરીએ પાછા ફરી પોતાની છૂરી તેની જગ્યાએ બરાબર મૂકી દીધી. ત્યાર પછી મારી નજીકમાં બેઠો અને બહાર મયદાન તરફ તીક્ષ્ણ દૃષ્ટિથી જોઇ રહ્યો. કેટલીક મીનીટ સુધી આમ જોયા બાદ તે મારી બાજુમાં સુતો અને તરતજ નિદ્રાધીન

થઈ ગયો.

તે રાતના મને બિલકુલ ઊંઘ આવી નહિ. કોઈ દગો ફટકો થાય અને હું ગફલતીમાં રહી વિપત્તિમાં આવી પડું એવા ભયથી આખી રાત મેં જાગીનેજ કહાડી. અને નિદ્રા આવે પણ કેમ? જ્યાં સુધી મનમાં મૃત્યુના ભયની ધાસ્તી હોય ત્યાં નિદ્રા આવેજ કેમ! પરંતુ ભયનું કોઈ કારણ જણાયું નહિ એટલે ચિત્તને કંઈક શાંતિ વળી. આવી રીતે સુતાં સુતાં હું ગાજેરીનાં વિસ્મયજનક વર્તનનાં કારણો વિષે મનમાં ને મનમાં આલોચના કરવા લાગ્યો.

આ પ્રમાણે વિચારમાં ને વિચારમાં રાત્રિ વ્યતિત થઈ ગઈ. પ્રભાત થતાંજ અમે પુનઃ કુચ શરૂ કરી, પણ રસ્તામાં કોઈ જાતની શંકા રાખવા જેવું કારણ બન્યું નહિ. એક દિવસ સાંજના અમે આરામ લેતા ખજૂરીનાં વૃક્ષ નીચે પડયા હતા, તે વખતે પેલા અરબ વિષેની કાંઈ પણ ગુપ્ત વાત મળે એવા ઉદ્દેશથી મેં તેને પૂછયું:—"આપણે જે દિવસે ટયુગર્ટથી મુસાફરી શરૂ કરી તેની આગલી સાંજે કાફીખાનામાં તમે એક અરબ સાથે વાતચિત કરતા હતા તે કોણ હતો?"

મારો પ્રશ્ન સાંભળી ગાજેરી મારા મ્હોડા પર એક ચંચળ સંદિગ્ધ કટાક્ષ ફેંકી બોલ્યો:—"એ એક અપરિચિત મુસાફર હતો."

મેં કહ્યું:—"તમારે મન અપરિચિત હશે, પણ હું તો તેને ઓળખું છું."

"શું? આપ તેને ઓળખો છો? ત્યારે તો તમે તે સાથે નિરાપદ રહેવા માટે ઉપાયો પણ શોધી રાખ્યા હશે!"

"ગાજેરી, તમે શું કહો છો? મારા પર કોઈ વિપત્તિ આવી પડવાની છે? શા માટે તમે તે વાતથી મને અજ્ઞાત રાખો છો?"

"તેનાં કેટલાંક કારણો હતાં; પરંતુ આજે જ્યારે તમે વાત ઉપાડી છે, તો ખુલાસો કરૂં છું. આપની આસપાસ એક ભયંકર કારસ્તાન રચાઈ રહ્યું છે. જે માણસને તમે મારી સાથે વાતચિત કરતાં જોયો હતો, તેણે આપની વિરૂધ્ધમાં મારી પાસે

એક પ્રસ્તાવ મૂકયો હતો. મેં તેની બધી વાત કઢાવી લીધી અને મને ખાત્રી થઇ કે, તેનું નામ લાબાકાન છે અને રણ-ક્ષેત્રમાં ભયથી હાહાકાર મચાવી મૂકનાર સુપ્રસિધ્ધ ડાકુ હાજી અબુ સલામનો તે એક નિમકહલાલ નોકર છે.''

'' તેણે આપની પાસે શી માગણી કરી હતી ? ''

'' તમારો પ્રાણવધ કરવામાં હું મદદ કરૂં તો એક સ્વર્ણ મુદ્રાથી ભરેલી થેલી ભેટ આપવા કબૂલ થયો હતો.''

'' તમે શું જવાબ આપ્યો ? ''

''તેના જેવા નિર્લજ્જ નરપિશાચને મદદ કરૂં એવો હું નમકહરામ નથી. મેં તરતજ તેની વાતને તુચ્છકારી કહાડી.''

'' પણ મારા પ્રાણનો નાશ કરવા તે તત્પર થયો છે, તેનું કારણ ?''

'' તે વિષે લાબાકાને મને થોડી વાતો કરેલી છે. હાજી અબુ સલામની ટોળી આપને પકડી વધ કરવાને લઇ ગઇ હતી, પણ આપ ચતુરાઇથી તેઓની પાસેથી છટકી ગયા હતા. એટલુંજ નહિ પણ ત્યાંથી ન્હાસી આવવા પહેલાં તમે એક બહુમૂલ્ય રત્ન પણ તમારા પાકીટમાં લઇ આવ્યો છો !''

'' બહુમૂલ્ય રત્ન ? તમે શું કહો છો ? હું તેમનું રત્ન ચોરી લાવ્યો નથી. શત્રુના હાથમાં પ્રાણ સપડાયા હોય તે વખતે રત્નનો લોભ રાખી વધારે વિપદમાં પડું એવો હું મૂર્ખ નથી.''

'' પણ લાબાકાન તો કહેતો હતો કે, આપ જે ચીજ ચોરી લાવ્યા છો તે સ્વર્ણરૌપ્ય કિંવા હીરાની નહિ પણ તેઓની જાતીય સંપત્તિ તુલ્ય અતિ કીમતી અને દુર્લભ ચીજ છે. તે ચીજ તમારી પાસેથી મેળવવા માટે પોતાનો પ્રાણ જાય તો હરકત નહિ પણ મેળવવીજ તેવો તેણે નિશ્ચય કર્યો છે અને હાજી અબુસલામે તેવી આજ્ઞા કરી છે. આ ચીજ તે તમારી પાસેથી લઇ આવે તો તેને પોતાના જનાનખાના માંહેલી સર્વ શ્રેષ્ઠ સુંદરી આપવાનું તેણે જાહેર કર્યું છે. અને જો તે રત્ન વિના પાછો ફરે તો તેનું માથું ધડથી જૂદું કરવામાં આવશે એવી તેને સખ્ત તાકીદ કરવામાં આવી છે.''

"આવી કીમતી ચીજ કે જે મેળવવા માટે આટલું બધું સાહસ કરવા તે તૈયાર થયો છે, તે વિષે તમે ખુલાસો પૂછ્યો છે?"

"હા, પણ તેણે સ્પષ્ટ ઉત્તર આપ્યો નથી. માત્ર એટલીજ ખબર પડી કે, તે ચીજ એક વખત હાથમાંથી ગઇ, તો તેની પૂર્તિ કરે તેવી જગતમાં એક પણ ચીજ અસ્તિત્વ ધરાવતી નથી."

"વારૂ, લાબાકાન એકલોજ મારી પછવાડે આવે છે કે, તેના બીજા સાથીઓ પણ છે?"

"લાબાકાને મારી સાથે જે વાતચિત કરી છે, તે પરથી હું માત્ર એટલું જાણી શકયો છું કે, તમારો વધ કરવા માટે એક ભયંકર પ્રપંચજાળ બિછાવવામાં આવી છે. તમે તેઓનું કોઇ ગુપ્ત રહસ્ય પણ જાણી ગયા છો અને તે તમે કોઇ ત્રીજી વ્યક્તિને જણાવો તે પહેલાં તો તમારૂં ધડ શીરથી જૂદું કરી નાખવું એવી આજ્ઞા થયેલી છે. એટલે હવે આપ એકલા મુસાફરી કરો એ હું યોગ્ય ધારતો નથી."

"યોગ્ય હોય યા નહિ, હાથમાં લીધેલું કાર્ય પૂર્ણ કર્યા સિવાય છુટકો નથી. આગાદેજ નગરમાં જ્યાં સુધી હું પ્રવેશ ન કરી શકું ત્યાં સુધી મને શાંતિ મળે એમ નથી. મેં પણ જીવનનો—દાવ ખેલીનેજ આ પ્રતિજ્ઞા કરી છે. જો રસ્તામાં મારા પ્રાણ જાય તો નિરૂપાય છું—બાકી દેહમાં પ્રાણ છે ત્યાં સુધી કાર્યોધ્ધાર કર્યાં સિવાય રહીશ નહિ."

"ઇશ્વર તમારી પ્રતિજ્ઞા પુર્ણ કરો. તેની પ્રાર્થના કરો એટલે રેતીના વંટોળીયાની માફક તમારી બધી આપત્તિ ઉડી જશે."

"ગાજેરી, તમારી આ મંગળકામના માટે ઉપકાર માનું છું. મારા જેવા વિદેશી તરફ સ્નેહભાવ દર્શાવી તમે જે મદદ કરી છે, ભાવિ સંકટ માટે સચેત કર્યો છે, તે માટે ઇશ્વર તમારૂં ભલું કરશે, અને મૃત્યુ બાદ તમે બિહિશ્તમાં જશો."

આમ વાતચિત ચાલી રહી હતી એટલામાં ગાજેરી નિદ્રામાં પડયો, પણ મારા મનની વિચલિત સ્થિતિને લઇને નિદ્રા આવી નહિ. મારી ચારે બાજુએ વિપત્તિનો સાગર ઉછળી રહ્યો હતો. લોહ અર્ધચન્દ્ર મારી પાસે છે, તેની હાજી આણુ સલામતે ખબર

પડી ગઇ છે અને મારા પ્રાણનો પણ નાશ કરીને તે મેળવવા માટે લાબાકાનને મોકલ્યો છે, એ વાતમાં અવિશ્વાસ લાવવા જેવું કારણ નહોતું. હવેજ મારા મનને ખાત્રી થઇ કે, ગાઝેરી તે રાતના છૂરી લઇને બહાર નીકળ્યો હતો, તેનું કારણ શું હોવું જોઇએ. મારા પર અપકાર કરવા નહિ પણ ઉપકાર કરવા. શત્રુના આક્રમણથી મારૂં રક્ષણ કરવા માટેજ તે રાત દિવસ સચેત રહેતો હતો. અહા! કહેવાતી અશિક્ષિત જાતિમાં પણ કેટલી નમકહલાલી અને ઇમાનદારી! એવા ઉદ્ગાર મારા મુખમાંથી નીકળી પડયા. તેની તરફ સંદેહની દૃષ્ટિએ જોઇ મેં પાપ કર્યું હતું. મારા મનને ઘણો પશ્ચાતાપ થયો પણ મેં તેને તે વાત જણાવી નહિ.

પરંતુ એક વાતનો સ્ફોટ મને થઇ શકતો ન હોતો. લોહ અર્ધચન્દ્ર મારી પાસે છે, તેની હાજી અબુ સલામ વા તેની ટોળીના માણસોને કયાંથી ખબર પડી? જુબેદા એ વાત કોઇને કાને કરે એમ માની શકાય નહિ. ત્યારે શું સંદેહનું પરિણામ હશે? તેટલા માટેજ સંદેહને વશ થઇ જુબેદાનો હાથ કાપી નાખવામાં આવ્યો હશે અને મારૂં મસ્તક કાપી નાખવાનો હુકમ ફરમાવવામાં આવ્યો હશે?

ગમે તેમ હોય, મારૂં જીવન નિરાપદ નથી એ સ્પષ્ટ સમજી શકાતું હતું. લાબાકાન મારી પછવાડે પડયો હતો. પોતે હિંમતવાન નહિ હોવાથી કોઇને પણ લાલચ આપી તે મારો વધ કરાવવા માગતો હતો. ગાઝેરીને તેણે પોતાના પક્ષમાં લેવા પાસો ફેંકયો હતો, પણ તેમાં તેને ફત્તેહ મળી નહિ. પૃથ્વી પર શું બધા ગાઝેરી જેવા હશે? કેમ માની શકાય? લોભને વશ થઇ કોઇ દગલબાજી નહિ કરે તેની શી ખાત્રી? આમ વિચારમાળામાં મારૂં જીવન વ્યતિત થતું હતું.

એ દિવસ બાદ અમે આલ્બીયામાં આવી પહોંચ્યા. ત્યાં એક રાત વિસામો લઇ ગાઝેરી પોતાના રસ્તે ચાલ્યો ગયો અને હું કોઇના પણ સંગાથ વિના શત્રુદલવેષ્ઠિત અપરિચિત પથે મારી મુસાફરી શરૂ કરવા લાગ્યો.

પ્રકરણ ૧૬ મું.

ગાજેરીએ મારાથી છુટા પડયા પહેલાં આલ્જિયામાં એક સંભ્રાન્ત શેખની સાથે મારી મુલાકાત કરાવી આપી હતી તેની સાથે ઉંટપર ચડી મેં જાનેટ નગર તરફ યાત્રા શરૂ કરી.

હું જે કાફલાની સાથે મુસાફરી કરતો હતો, તેના સરદારનું નામ માકિતા હતું. તેની ટોળીમાં લગભગ સ્ત્રી પુરૂષો અને બાળ બચ્ચાં મળી પચ્ચીસેક માણુસો હતાં. તે સિવાય અમારી સાથે પચાસેક ઉંટ પણ હતા. તેઓ ખજુર અને મીઠું લઇ સાલા નામના સ્થાને વણુજાર લઇને ગયા હતા અને ત્યાંથી કપાસ અને રેશમી કપડાં લઇ પોતાના દેશમાં પાછા ફરતા હતા.

માકિતા ભલો અને સદ્‌ગુણી સરદાર હતો. ઘણા થોડા વખતમાંજ તેને અને મારે મિત્રતા જામી ગઇ.

એક દિવસ અમે જેરદેવ નામના કુવા પાસે મધ્યાહ્નકાળે બેસી વિશ્રાંતિ લેતા હતા, તે વખતે તેણે કહ્યું:—"આપણે જે રાજયની હદમાંથી મુસાફરી કરીએ છીએ, તે રાજય એક કેલ-ફદિ નામના દુર્દાન્ત નરપશુનું છે. અહિંના રહેવાસીઓમાં દાસ-દાસીઓ વેચવાની પ્રથા પ્રચલિત છે. તેઓ ગુલામોને પકડવા માટે દુરનાં રાજયોમાં પણ જઇ પહોંચે છે. એટલુંજ નહિ પણ કોઇ કોઇવાર ટયુગર્ટ સુધી આવી લુંટ કરીને મનુ-ષ્યોને પકડી જઇ ગુલામ તરીકે વેચે છે. તેઓ સ્વભાવે ઘણા ક્રૂર અને દયાહીન હોય છે."

મેં ઉદ્વેગથી પૂછયું:—"ત્યારે શું આપણા પર તેઓ હલ્લો કરે તેવી આપના મનમાં શંકા રહે છે?"

માતિકા એક દીર્ઘ નિશ્વાસ મૂકી બોલ્યો:—"ખુદાની મરજી હશે તેમ થશે." ત્યાર પછી દાઢીપર હાથ ફેરવતાં તે બોલવા લાગ્યો:—"આપણા કાફલા માંહેલો એક ઉંટ સ્વાર મને કહેતો હતો કે, બે દિવસ પહેલાં એક સશસ્ત્ર માણુસને પહાડની આડે-છુપાઇને આપણી ગતિવિધિ જોતો તેણે જોયો

હતો. હું ધારૂં છું કે, તે શત્રુદળનો કોઇ ગુપ્તદૂત હોવો જોઇએ.

મેં પૂછ્યું:—" શું આ રાજ્યની હદ છોડી બીજે રસ્તેથી આપણે મુસાફરી કરી શકીએ એમ નથી ?"

" ના, બીજો રસ્તો એવો વિકટ છે કે, રસ્તામાં વિશ્રાંતિનું સ્થળ કિંવા પાણીનું ટીપું પણ મળી શકે એમ નથી. માટે આ રસ્તેથી મુસાફરી કર્યા સિવાય આપણો બીજો કોઇ ઉપાય નથી."

આ પ્રમાણે હૃદયમાં ભયને ધારણ કરી અમે કેટલાક દિવસ સુધી મુસાફરી કરી, પણ કોઇ જાતની અમોને અડચણ પડી નહિ.

એક દિવસ સંધ્યા સમયે અમે પર્વતોથી ઘેરાયેલા એવા જારજાઉયા નામના કુવા પાસે વિશ્રાંતિ લેવા છાવણી ઠોકી. જાનેટથી આ સ્થાન માત્ર ત્રણ દિવસના રસ્તા પર હતું. ત્રણ દિવસમાં અમે જાનેટ પહોંચી જઇશું એવા વિચારથી અમારા દળનાં સ્ત્રી–પુરૂષોનાં હૃદય પ્રફુલ્લ બની ગયાં

તંબુઓ ઠોકાયા પછી અગ્નિ પ્રજ્વલિત કરવામાં આવ્યો અને ખાવાનું તૈયાર થવા લાગ્યું. થોડા વખતમાંજ ચંદ્રોદય થયો. હું અને માતિકા તંબુની બહાર બેસી સિગારેટ પીતા વાતો કરવા લાગ્યા. એટલામાં નૃત્ય જોવાની માતિકાની ઇચ્છા થઇ. તેણે તરતજ પોતાના દળ માંહેલી સુદાનની દાસીઓને નૃત્ય કરવાનો હુકમ કર્યો. શિતળ વાયુની લહરીઓમાં નૃતિકાઓનો ખંજરી નાચ એટલો તો સુન્દર લાગ્યો કે, મારા દેહનું પણ ભાન વીસરી હું તેજ જગ્યાએ નિદ્રાદેવિના ખોળામાં ઢળી પડયો.

મારી આ સુખનિદ્રા લાંબો વખત ટકી નહિ. નૃત્ય ગીત બંધ થઇ ગયું અને ચોમેરથી આવતા બંદુકોના અવાજોથી મારા કાનો ચમકી ઉઠયા. જોત જોતામાં તો દસ્યુઓ અમારી આસપાસ ફરી વળ્યા. અમારી ટોળીના માણસો બંદુક લઇ તેઓનો પ્રતિકાર કરે, તે પહેલાં તો તેઓની સનસનાટ કરતી ગોળીઓએ અમારામાંના કેટલાકના પ્રાણ લઇ લીધા.

અમે સંખ્યામાં થોડા હતા તો પણ જીવનની આશાનો

ત્યાગ કરી ઘણાજ ઉત્સાહથી તેઓની સાથે યુધ્ધ કરવા લાગ્યો. સ્ત્રીઓ અને બાળબચ્ચાંઓ હતાશ ભાવે રૂદન કરવા લાગ્યા. તેઓનાં જીવનની રક્ષા માટે અમે પણ વ્યાકુળ બની ગયા. મારી પાસે મેગેઝીન રાઇફલ હતી. સૌભાગ્યવશાત: તે મારા હાથમાંજ હતી એટલે તેનો સદ્‌વ્યવહાર કરવામાં મેં વિલંબ લગાડયો નહિ. દરેક ગોળીએ દસ્યુદળમાંથી એક એક શત્રુ ભૂમિને પ્રણામ કરવા લાગ્યો. અમારાં સાથીઓ પણ લક્ષ્યભેદમાં સિધ્ધહસ્ત હોવાથી અને તેઓ પણ બલિષ્ટ યોધ્ધાઓ હોવાથી શત્રુદળનો કચ્ચરઘાણ કહાડવા લાગ્યા; પરંતુ તેનાથી કાંઇ લાભ થાય એમ નહોતો. દુશ્મનોની સંખ્યા અમારાથી ઘણીજ વધારે હતી.

લગભગ અર્ધો કલાક યુધ્ધ ચાલ્યા બાદ સમરક્ષેત્રમાં બીજી એક અશ્વારોહી ટોળી આવી પહોંચી. દુશ્મનોના દળમાં આવી રીતે વધારો થતો જોઇ મારા પ્રાણમાં ભયનો સંચાર થયો. અમારી જીત થાય એવી આશા રખાય તેમ નહોતું. કારણ કે બસો ઘોડેસ્વારો સાથે યુધ્ધ કરવું એ હવામાં બાસકાં ભરવા જેવું હતું. તો પણ અમોએ હિંમતનો ત્યાગ કર્યો નહિ. યાહોમ કરીને મરવું યા મારવું એવા નિર્ણય પર આવી અમો દુશ્મનો પર હલ્લો કરવા લાગ્યા મારી અમોઘ ગોળીના પ્રતાપે એક પછી એક અરબ દસ્યુ અશ્વ પરથી ઉછળી પડી પૃથ્વી માતાને પ્રણામ કરવા લાગ્યો; છતાં અમારો પરાજય થશે એ વાત તો નિશ્ચિત હતી. કારણ કે અમે પણ ઘણીજ થોડી સંખ્યામાં જીવતા રહ્યા હતા.

એકાએક દુશ્મનોની ગોળીથી અમારો સરદાર માતિકા જમીન પર પછડાઇ પડયો. હવે મારા જીવનની પણ આશા નહોતી. મેં વિચાર્યું કે, જો બચી જાઉં તો કોઇ ન કોઇ દિવસે આ પ્રદેશમાં પાછો ફરીશ–પરંતુ જો અર્ધચન્દ્ર કોઇના હાથમાં જાય તો ? એ વિચારે મારા સમસ્ત શરીરને કંપાવી મૂક્યું. અર્ધચન્દ્ર તે વખતે મારી પાસે નહોતો. મારા ઉંટની પીઠ પર લાદેલા સામાનમાં હતો, અને તે ઉંટ મારાથી બસો હાથ દૂર તંબુના ખુંટા સાથે બાંધેલો ઉભો હતો. એક અરબ દસ્યુ તેના

પરના અસબાબને છિન્ન વિચ્છિન્ન કરી નાખતો મેં જોયો. હું તરતજ તે તરફ દોડયો. બીજો એક ડાકુ મને આગળ વધતો અટકાવવા આડો પડયો. મેં હાથમાં છુપાવેલી છુરી તેના સ્કન્ધ પ્રદેશપર એવો તો જોરથી મારી કે તે તરતજ ચિત્કાર કરતો નીચે રેતીમાં પડી ગયો. હું આગળ વધ્યો. શું જોયું ? એક ક્ષીણકાય અરબ મારો થેલો તપાસતો હતો. એકાએક મારા મ્હોડામાંથી ઉદ્દગારો નીકળી પડયા. હાય ! સર્વ નાશ થયો– બધું થઈ ચૂકયું.

માલિકાને બહુ સખ્ત આઘાત લાગ્યો હતો એટલે થોડા વખતમાંજ મોતને શરણ થયો. સરદારને મૃત્યુમુખમાં પડેલો જોઇ તેના સાથીઓ પણ ભયથી પલાયન કરવા લાગ્યા. સ્ત્રીઓ અને બાળકો જે અમારી સાથે હતાં તેમને દુશ્મનોએ બાંધી લીધા. પલાયન કરી જનારાઓમાંથી જેટલા દુશ્મનોના હાથમાં હાથમાં સપડાયા તેઓનો તેમણે તેજ સ્થળે વધ કરી નાખ્યો.

જે ડાકુ મારો થેલો તપાસતો હતો તેણે તેમાંથી અર્ધ ચન્દ્રને બહાર કહાડયો અને તે શું પદાર્થ છે એ જોવા મશાલના અજવાળામાં તપાસ કરવા લાગ્યો. મેં હવે છેલ્લો પ્રયત્ન અજમાવી જોયો. સિંહની માફક ગર્જના કરી હું તેના પર એકદમ તૂટી પડયો. જુબેદાની સ્મૃતિએ આ વખતે મારા શરીરમાં અતુલ બળ ઉત્પન્ન કર્યું હતું. મેં બળજબરીથી તેના હાથમાંથી અર્ધચન્દ્ર લઇ લીધો અને તે મારા પર આક્રમણ કરે ન કરે એટલામાં તો મેં મારી છૂરી તેની છાતીમાં ખોસી દીધી. તેણે ચિત્કાર કરતાં ભૂમિને પ્રણામ કર્યા. રકતસ્રાવથી તેનું આખું શરીર લોહી લુહાણ બની ગયું.

એક નિમિષ માત્રમાં હું ત્રણ ડાકુઓના હાથમાં જઇ પડયો. મારામાં હાલવા ચાલવાની શકિત રહી નહિ. તેઓના ચ્હેરા એવા તો વિકાળ હતા કે તેમની પાસે દયાની આશા રાખવી એ આકાશકુસુમવત્ હતું. તેઓના હાથમાંથી છુટવા હું ઘણા પ્રયત્નો કરવા લાગ્યો. પરંતુ વ્યર્થ. મારા બધા પ્રયત્નો નિષ્ફળ ગયા. તેઓએ એક સુદઢ રસીથી મારૂં શરીર બાંધી લીધું. એક ક્ષણ

માત્રમાંજ હું ન્હાના બાળકની માફક દુર્બળ બની ગયો.

પરંતુ તે વખતે- જીવન મૃત્યુની સન્ધિ—મુહૂર્ત વખતે પણ—મેં લોહ અર્ધચન્દ્રનો પરિત્યાગ કર્યો નહોતો. બંધનાવસ્થામાં હું તેને હાથમાં રાખી શકું એમ નહોતું. એક દસ્યુએ મારી પછવાડે આવી તે કહાડી લીધો. ત્યાર પછી તે કોના હાથમાં ગયો તેનો હું નિર્ણય કરી શક્યો નહિ.

મેં વિચાર્યું કે, આ લોહ અર્ધચન્દ્રમાં કેવો અદ્ભુત ગુણ છે, તેની પ્રતીતિ તેઓને હોય એ સંભવિત નથી. એટલુંજ નહિ પણ દેખીતી નજરે તે કોઇ મૂલ્યવાન ચિજ હોય એવો પણ ભાસ થાય એમ નથી એટલે તેઓ નિરૂપયોગી ધારી ફેંકી તો નહિ દે? અને તેમ કરે તો? મેં અત્યાર સુધી વેઠેલા જોખમ ઉપર પાણી ફરી વળ્યા સિવાય તેનું બીજું શું ફળ આવે! લોહ અર્ધચન્દ્ર વિના જુબેદાને કેવી રીતે હું મારૂં મુખ બતાવી શકું?

આવી રીતે બંધનાવસ્થામાં માટીની અંદર પડી હું ચિન્તા કર્યા કરતો હતો; પરંતુ આ ચિંતાથી શું લાભ થવાનો હતો? કાંઇજ નહિ. પ્રભાત થતાંજ સૂર્ય ભગવાનનાં હું દર્શન કરી શકીશ કે નહિ એ શંકા પડતી વાત હતી! તો પછી અદૃષ્ટ-લિપિ વિષે ચિંતા કરવી ન કરવી એ સરખુંજ હતું. આ વખતે મને થુંક પર પડેલા ઉંટના પગની યાદ આવી. અલી બીન હાફેઝની ભવિષ્યવાણી ખરી પડવાનાં ચિન્હો સ્પષ્ટ દેખાવા લાગ્યાં. કારણ કે, દુશ્મનોના હાથમાં સપડાઇ આવી રીતે પ્રાણ જવાનો વખત આવી પહોંચશે એવી મેં પહેલાં કલ્પના પણ કરી ન હોતી!

પ્રકરણ ૧૭ મું.

અમારી લડાઇ બંધ પડી ગયા પછી જે શોચનીય હત્યાકાંડ બન્યો તેનું યથાર્થ વર્ણન કરવાને ઉપયુકત ભાષા નથી તેમ લખવાને શકિત નથી. અમારી ટોળી માંહેલા કેટલાક શખ્સો થોડા ઘણા ઘાયલ થયેલા પડયા હતા અને બે દિવસની સુશ્રુષાથી સારા થઇ જાય તેવા હતા, પરંતુ ડાકુઓએ તેમને સાથે લેવા બોજારૂપ માની ત્યાં ને ત્યાં કત્લ કરી નાખ્યા. એક ન્હાના બાળકની આંગળીએ છુરીનો જરા ઝટકો લાગ્યો હતો. બાળકે બૂમરાણ કરી મૂકયું એટલે તેની માતાએ તેને છાતી સાથે દબાવી ચાંપવા માંડયું; એટલામાં એક ડાકુએ તેના હાથમાંથી બાળકને ઝુંટવી લેવા માંડયું! પરંતુ માતા શું પોતાના હાથમાંથી એક ઘાતકી નરપશુના હાથમાં પોતાનું બાળક આપે? નહિ. તે અરબ રમણીનો ક્રોધ ભભુકી ઉઠયો. તેનામાં એવું તો અસીમ બળ આવ્યું કે એટલા તો જોરથી પેલા દસ્યુને તેણે પગની લાત મારી કે તે ત્રણ પગલાં દૂર જઇને પડયો!

ડાકુની આવી સ્થિતિ જોઇ તેના બે ત્રણ મદદગારો ત્યાં આવી પહોંચ્યા. તેઓએ માતાની ગોદમાંથી બાળકને ઝૂંટવી લીધું અને તલવારના એકજ ઝટકાથી તેના બે ટુકડા કરી નાખ્યા! આવું હ્રદયભેદી દશ્ય જોઇ અભાગિની માતા જમીન પર પછડાઇ પડી એવું તો આક્રંદ કરવા લાગી કે પત્થર જેવાનું હ્રદય પણ પીગળી જાય; પરંતુ પિશાચ હ્રદયી નર રાક્ષસોને તેની બિલકુલ દયા આવી નહિ તેઓના પ્રાણ જરા પણ વિચલિત થયા નહિ. માત્ર તેનું આક્રંદ જોઇ તેઓ આનંદથી નાચી અટ્ટહાસ્ય કરતા કહેવા લાગ્યાઃ—" કેવી મજાહ!"

આ કરૂણ દશ્ય જોઇ મારા પ્રાણ કંપી ઉઠયા. શું કરૂં? હું નિરૂપાય હતો. મને એવી તો સખ્ત રીતે બાંધી લેવામાં આવ્યો હતો કે, મારાથી જરા પણ ચસકી શકાય તેમ નહોતું.

આખરે ડાકુઓએ બંધન અવસ્થામાંજ મને એક ઉંટની પીઠ પર બાંધ્યો, ત્યારે સુર્યોદય થઇ ગયો હતો. મારી સાથે બીજા પણ જેઓ બંદીવાન થયા હતા તેઓને પણ ઘોડાની સાથે બાંધી લીધા. આવી રીતે કેદી અવસ્થામાં તેઓએ અમારી ફરતો પહેરો રાખી ચાલવા માંડયું. તેઓના હાથમાંથી છુટવાની મને કોઇ જાતની બારી મળી નહિ. દસ્યુપતિ લુબ્ધ દૃષ્ટિથી જે પ્રમાણે મારા તરફ જોતો હતો, તે પરથી મને ખાત્રી થઇ ગઇ હતી કે, અમોને ગુલામો તરીકે વેચી નાખી સારા પૈસા પેદા કરવાની તેની વૃત્તિ છે.

અતિ દુર્ગમ એવા આ મરૂપથ પર અમે કુચ કરવા લાગ્યા. ડાકુઓ પણ પથશ્રમની કંટાળી ગયા હતા, એમ તેઓની પરસ્પરની વાતચિત પરથી સમજી શકાતું હતું. તેઓમાંનો એક બોલ્યોઃ–" એક વખત અમો આ રસ્તેથી જતા હતા ત્યારે વંટોળીયાના સપાટામાં સપડાઇ ગયા હતા. તે વખતની કષ્ટકર વાત હમણાં યાદ આવતાંજ પ્રાણ કંપી ઉઠે છે. આસકિયાની સમસ્ત ધન–સંપતિ મળે તો પણ પુનઃ તેવી વિપદમાં પડવાનું મન થાય નાહ "

મેં તે અરબને પૂછ્યુંઃ–" તમે કોની ધન–સંપત્તિની વાત કરો છો ? હું ઉત્તરનો રહેવાસી છું એટલે તે વિષે મેં કાંઇ સાંભળ્યું નથી."

અરબ દસ્યુ પ્રત્યુત્તર આપતાં બોલ્યોઃ–" શું તમે અમારા પૂર્વ પુરૂષ આસકિયાની કથા સાંભળી નથી ? "

" ના, મોરોકકોમાં તો કોઇ જાણતું નથી. શું તેઓ મોટા માતબર હતા ? "

" હા. સહરાની અંદર તેમના જેવો ધન સંપત્તિ ધરાવનાર બીજો કોઇ માણસ નહોતો. તેઓ એટલા તો ધનવાન હતા કે, સોના ઉપર તો તેમને વિરાગ ઉત્પન્ન થયો હતો અને તેટલા માટેજ તેઓ મસ્તક ઉપર સોનાને બદલે લોઢાનો મુકુટ ધારણ કરતા હતા."

" ત્યારે તો તમે તેમના સમસ્ત જીવનથી માહિતગાર હશો ?"

"હા. અમારા પૂર્વ પુરૂષ હાજી મહમદ આસકિયા એક દિગ્વીજયી સમ્રાટ હતા. તેઓ હજાર વર્ષ પહેલાં પોતાનું રાજ્ય શાસન સહરાની અંદર ચલાવતા હતા. પોતાના બાહુબળથી તેમણે અનેક દેશો જીત્યા હતા. સામ્રાજ્યનો ભાર પોતાના માથે લીધા પછી બે વર્ષ બાદ તેમણે આગાદેજના રાજાપર ચડાઈ કરી. છ માસ સુધી આગાદેજને ઘેરો ઘાલ્યા બાદ એક લડાઈમાં ત્યાંનો રાજા ઘાયલ થયો અને સમસ્ત નગરી આસકિયાના કબજામાં આવી. તેમણે આ જાદુગરની રાજધાનીને લુંટી લીધી. કરોડોની સંપત્તિ તેમના હાથમાં આવી પડી તેની ગણત્રી પણ થઇ શકે તેમ નહોતું; પરંતુ તેમના નિષ્ઠુરાચરણને લીધે તેમના પર ખુદાનો કોપ ઉતર્યો. આખા નગરમાં મરકી ફાટી નીકળી. તેમનું સૈન્ય હવાલ દિલ થઈ ગયું. તેઓમાંના કેટલાક મૃત્યુમુખમાં પડયા ત્યારે કેટલાક પ્રાણ બચાવવા તેમનો ત્યાગ કરી ત્યાંથી પલાયન કરી ગયા એટલે આસકિયાએ હજારો ઉંટો પર લુંટનો સામાન લાદી પોતાના દેશ તરફ પ્રયાણ કરવા માંડયું. આ વખતે તેમના સાથે માત્ર ચારજ અનુચરો હતા."

મેં તેને આગળ બોલતો અટકાવી પુછ્યું:—"હજારો ઉંટ પર લાદેલું દ્રવ્ય તો અગણીત હોવું જોઇએ"

"હા. પરંતુ આ બધું દ્રવ્ય લઇ સુલતાને કયે રસ્તે ચાલવા માંડયું તે કોઇ કહી શકતું નથી. તેમ ઇતિહાસમાં પણ તેનાં પ્રમાણ મળી આવતાં નથી. કહેવાય છે કે, મરૂભૂમિમાં મુસાફરી કરતાં તેઓ ભૂલા પડયા હતા. લોકો કહે છે કે, આગાદેજનો ત્યાગ કરી તેઓએ એક માસ મુસાફરી કર્યા બાદ તેમની સમસ્ત ખાદ્ય સામગ્રી અને પીવાનું પાણી પણ ખલાસ થઇ ગયું હતું. તેઓ અને તેમના સાથીદારો મરૂભૂમિમાં મૃતકલ્પ—અવસ્થામાં પડયા હતા ત્યારે એકાએક આકાશમાં કૃષ્ણવર્ણી મેઘનો સંચાર થયો. આસકિયાએ તે મેઘની તરફ સતૃષ્ણ નયને જોયું. મેઘ ઉપર એક શુભ્ર વસ્ત્ર પરિધાન કરેલી સૌમ્ય સાધુ મૂર્તિ તેની દુરવસ્થા જોતી તેને દેખાઇ. તે મૂર્તિએ કહ્યું:—"તારો અને તારા સાથીઓનો પ્રાણ બચા-

વવાની ઇચ્છા હોય તો આ બધી ધન-સંપત્તિની માયા છોડી, તેનો પરિત્યાગ કરી પૂર્વ દિશા તરફ ચાલ્યો જા. તેમ કરવાથી તારા પથશ્રમનું નિવારણ થવા સાથ ક્ષુધા-પિપાસાનાં દુઃખમાંથી પણ તું મુક્ત થઇશ."

આસકિયા સાધુ મૂર્તિના પ્રસ્તાવને સંમત થયો. પરંતુ ધન-સંપત્તિનો તે સ્થાને પરિત્યાગ નહિ કરતાં તેણે ત્યાંજ દાટી દીધી અને પોતાના અનુચરો સાથે પૂર્વ દિશા તરફ પ્રયાણ શરૂ કર્યું. થોડે દૂર જતાંજ તેના દિલમાં સંદેહ ઉત્પન્ન થયો. તેના સંગીઓ તેની ગેરહાજરીમાં પાછા ફરી બધું દ્રવ્ય લઇ જાય તો તેઓ તેના કરતાં પણ વિશેષ સંપત્તિશાળી બની જાય એવી કુશંકાથી તેનું ચિત્ત ઉદ્વિગ્ન બની ગયું. તેણે એક દિવસ રાતના પોતાના ચારે અનુચરોને નિદ્રાવસ્થામાં યમસદનમાં પહોંચાડી દીધા. તેના આવાં કુકર્મથી ખુદાનો ગૈબ તેના પર વિશેષ ઉતર્યો. રાત્રિ પુરી થાય ન થાય એટલામાં લોહીની ઉલટીઓ કરી તે પણ ખુદાના દરબારમાં પોતાનાં કર્મોનો હિસાબ આપવા ચાલ્યો ગયો. તે દિવસથી આ અમૂલ્ય ધન-સંપત્તિ પૃથ્વીના કયા સ્થળમાં છુપાવેલી છે, તેનો કોઇ પત્તો મેળવી શક્યું નથી."

તેની આ વાત સાંભળી હું મારૂં દુઃખ ભૂલી ગયો હતો. મેં વિસ્મિત બની પુછ્યું:-" શું તે વાત કોઇ જાણતું નથી.?"

"ના, હજી પણ તે ગુપ્તજ છે."

મેં તેને હવે વધારે પ્રશ્ન પૂછવાનું માંડી વાળ્યું. પણ મારા મનમાં સંશય ઉત્પન્ન થયો. જુબેદા કેવી રીતે આ રહસ્ય જાણી શકી ? શું આ ધન-સંપત્તિ ક્યાં છુપાયેલી છે તેની તેને ખબર હશે ? આ પણ એક વિષમ જટિલ રહસ્ય હતું. મારા આ પ્રશ્નોનો ઉત્તર આપે તેવું ત્યાં કોઇ નહોતું.

——:૦:——

પ્રકરણ ૧૮ મું.

કેટલાક દિવસ બાદ આ વિકટ મરૂપથ અતિક્રમ કરી અમે આલિકિ નગરમાં આવી પહોંચ્યા. આ નગર વેપાર ઉદ્યોગ માટે પ્રખ્યાત હતું. ડાકુઓ અમને લઇને બજારમાં ઉપસ્થિત થયા. બજાર મોટું અને વિશાળ હતું. ત્યાં ગુલામોનો વેપાર ચાલતો હતો, અર્થાત્ અમોને ગુલામ તરીકે વેચવાની તેઓએ તૈયારી કરવા માંડી. હાય વિધાતા! આખરે એક ગુલામ તરીકે વેચાઇ મારે કોઇ શેખની ગુલામી કરવી પડશે! પરંતુ ઇશ્વરની મરજી એમ વિચારી જીવનને તે જે દિશાએ ઘસડી જાય ત્યાં જવું એવો મેં મનમાં નિશ્ચય કર્યો.

બજારની અંદર ઘણા શહેરોમાંથી દાસ-દાસીઓ વેચાવાને માટે આવ્યાં હતાં. ચારે બાજુએ તેઓના બોલાતા ભાવો પરથી કોલાહલ મચી રહ્યો હતો. જે સ્થળે સુંદરીઓનું વેચાણ થતું ત્યાં વધારે ભીડ હતી. કેટલાકો અંગુલી નિર્દેષ કરી કઇ દાસી સારી છે એમ એક બીજાને બતાવતા હતા અને તેનાપર બીટ મારતા હતા, જ્યારે કેટલાક ઠઠ્ઠા મશ્કરી કરી તેઓના જીવનની ઉપેક્ષા કરતા હતા. એકાદ સુસ્વરૂપ દાસીને જોતાંજ મદમત્ત મધુકરોની માફક ખરીદનારાઓનું ટોળું તેના તરફ વળતું અને એક પળમાં તો તેની લીલામમાં બીટ વધી જતી અને વધારે પૈસાવાળો તેને ઉપાડી જતો હતો!

આ ગુલામી વેપાર જોઇ મારૂં હૃદય કંપી ઉઠયું. ગુલામોનો આવી રીતે વેપાર કરવો એ હૃદયવિદારક ઘોર નૃશંસાચાર છે, એવું તેઓના મનમાં આવતુંજ નહોતું. જેઓ ભાગ્યદોષે ડાકુઓના હાથમાં પડી અહિં વેચાવાને માટે આવતાં હતાં તેઓનાં મુખ જોતાંજ શરીરનાં રોમાંચ ખડાં થઇ જતાં હતાં. એક મુઠી સ્વર્ણમુદ્રા માટે પતિપ્રાણા સાધ્વી સ્ત્રીને તેના પ્રેમમય પતિના બાહુપાશમાંથી ખેંચી લઇ પશુની માફક વેચી નાખવામાં આવતી અને તેનો નિસહાય પતિ આ દુરાચાર સહન કરતો દૂર

દેશમાં બીજાને ત્યાં વેચાઇ જતો હતો ! માતાના ખોળામાંથી પુત્ર કન્યાને ઝુંટવી લેવામાં આવતાં હતાં. શિશુઓનો ક્રંદન-ધ્વનિ અને માતા તરફની તેની અશ્રુપૂર્ણ દૃષ્ટિ ગમે તેવા પત્થર જેવાનાં હૃદયને પણ પીગળાવી નાખવાને બસ હતાં; પરંતુ આ લીલામખાનામાં કોઇના દિલમાં રહમનો જરા પણ છાંટો હોય એવું દેખાતું નહોતું.

આ લીલામખાનામાં એક બીજો પણ દેખાવ મારી દૃષ્ટિએ પડયો. કેટલાક માલેક પોતાના જૂના દાસ-દાસીઓને વેચી નવા ખરીદ કરવાને આવ્યા હતા. કોઇ કોઇ દાસી જૂના માલેકના પંજામાંથી છૂટી નવા માલેકના હાથમાં જઇશું એવા વિચારથી પ્રફુલ્લ જણાતી હતી ! તેઓનું મુખ જોઇ જણાઇ આવતું હતું કે, આવા ફેરફારને તેઓ આવશ્યક ગણે છે ! કારણ કે તેઓમાંથી કોઇ એકાદ દયાળુ માલેકની મહેરબાની સંપાદન થતાં ભવિષ્યમાં સુખની આશા રહી શકે છે; પરંતુ મોટે ભાગે માલેક નિષ્ઠુર હૃદયના હોય છે તેઓના હાથમાંથી મૌત સિવાય તેઓનો છુટકો થતો નથી. મૌતને તેઓ પોતાની શુભ ક્ષણ માને છે.

હવે મારી વેચાવાની વારી આવી. મને ખરીદવાને માટે દસ બાર માણુસો મારી આસપાસ ફરી વળ્યા હતા. જાણે ઘોડા ખરીદવા કેમ આવ્યા હોય તેમ તેઓ તીક્ષણ દૃષ્ટિથી મારી પરીક્ષા કરતા હતા ! મને એક શેખને બતાવતાં મારા સરદારે કહ્યું:-"આવો ગુલામ નસીબમાં હોય તેનેજ મળે છે. ગુણની કિંમતમાં તેનું મૂલ્ય ઘણુંજ ઓછું છે-વિના મૂલ્યેજ તેને વેચી નાખવામાં આવે છે. આ માણુસ ઘણોજ પરિશ્રમી, વિનયી અને આજ્ઞાધારક છે. એટલુંજ નહિ પણ તે લખી વાંચી જાણે છે. તેના હસ્તાક્ષર જાણે કે મોતીના દાણા કેમ ન હોય, તેવા છે ! તે સિવાય ગાવા-બજાવવાનું કામ પણ જાણે છે. માટે જે ભાગ્યવાન હોય તેજ તેને ખરીદ કરી શકશે." પરંતુ મારૂં મૂલ્ય સાંભળી ખરીદદારો પરસ્પરમાં તર્કવિતર્ક કર્યાં કરતા હતા. એટલામાં એક સંભ્રાન્ત શેખ મારી પાસે આવ્યો. તેણે આંખ પર ચશ્માં ચડાવી મારૂં સર્વાંગ તપાસી જોયું. પછી પરીક્ષા

માટે એક વાજીંત્ર મને વગાડવા આપ્યું. મેં વાજીંત્ર એવું તો સુમધુર વગાડયું કે બધા ખુશ થઇ ગયા. શેખે સરદારના કહેવા મુજબ એક સ્વર્ણમુદ્રાથી ભરેલી થેલી આપી મને ખરીદી લીધો. તપાસ કરતાં જણાયું કે, આગાદેજના સુલતાન માટેજ મને ખરીદ કરવામાં આવ્યો હતો.

આ સંવાદ સાંભળી મારા હર્ષનો પાર રહ્યો નહિ. કારણ કે જે સ્થળે હું જવાને ઇચ્છતો હતો, ત્યાંજ મને ગુલામ તરીકે લઇ જવામાં આવતો હતો.

લગભગ ત્રણ અઠવાડીયા બાદ મને સુલતાન હમીદના રંગમહેલમાં લઇ જવામાં આવ્યો. સુલતાનના એક વિશ્વાસુ ખોજાના હાથ નીચે મારે કામ કરવાનું હતું. તેણે અંતઃપુરના રક્ષકોનાં હથિયાર સાફસુફ રાખવાનું કામ મને સોંપ્યું હતું. તે સિવાય વજીર સાહેબના ચિત્ત વિનોદ માટે મારે કોઇ કોઇવાર ગાવા–બજાવવાનું કામ પણ કરવું પડતું. સુલતાનનો રાજમહેલ સુવિસ્તીર્ણ અને વિશાળ નગરના જેવો હતો. તેની ચારે બાજુએ કિલ્લો આવેલો હતો અને તેની અંદર નાનાં ઉપવનો તથા ઝરાઓ વહ્યા કરતા હતા. આ રાજમહેલના રક્ષણને માટે એક સૈનિકોની ટુકડી હમેશ રહેતી અને તેઓ માટે પણ ખાસ સ્વતંત્ર મકાનો બાંધવામાં આવ્યાં હતાં. એક બાજુ સુલતાનનું જનાનખાનું આવેલું હતું અને બાહ્ય જગત સાથે તેને કોઇ જાતનો સંબંધ નહોતો. અહિં સુલતાન અને તેમના વિશ્વાસુ ખોજાઓ સિવાય દાખલ થવાનો કોઇને અધિકાર નહોતો. અંતઃપુરમાં જવા માટે માત્ર એકજ સાંકડો રસ્તો હતો અને ત્રણ ઠેકાણે લોહદ્વાર પસાર કર્યા સિવાય ત્યાં દાખલ થઇ શકાય તેમ નહોતું.

આ ત્રણે દરવાજા પર ભીમના જેવા શરીરવાળા બળવાન સીદીઓ હાથમાં નગ્ન તલવાર લઇ રાત દિવસ પહેરો ભરતા હતા.

આ અદ્‌ભુત સ્થાનમાં અદ્‌ભુત પ્રકૃતિના માણસો વચ્ચે મારા દિવસો પસાર થવા લાગ્યા. ખોજાઓનાં વાસસ્થાનની નજીકમાંજ રહેવા માટે મને એક ઓરડો આપવામાં આવ્યો હતો. પહેરે-

ગોરાનાં શસ્ત્રોને સરાણુ પર ચડાવવાના તથા સાફસુફ કરવાનાં કામમાં મારો દિવસનો મોટો ભાગ વ્યતિત થતો હતો. રાતના ત્રણુ ગાયકોની સાથે મળી વજીર સાહેબ પાસે મને ગાવા માટે જવું પડતું. કોઇ કોઈ વાર દાસીઓ પણુ તાલ સુરથી નૃત્ય કરતી અને વજીર સાહેબ તથા તેમના સાથીદારો કાષ્ટનાં પુતળાંની માફક આ નૃત્ય સંગીત જોઇ દિંગ્મૂઢ બની જતા.

આવી રીતે દિવસો પછી દિવસો પસાર થવા લાગ્યા. હું સુલતાનના મહેલમાં દાસત્વ કરવા લાગ્યો. અહિં બંદીવાન બની જેવી રીતે હું ગુલામી કરતો હતો, તેમાંથી છૂટવાનો કોઇ ઉપાય નહોતો. કોઇ કોઇ વાર તો મને એટલું બધું સહન કરવું પડતું કે, આ ગુલામી કરતાં આત્મહત્યા કરી ખુદાના દરબારમાં પહોંચી જવું એ વધારે સારૂં છે. અહિં આવ્યાને મને ઘણા દિવસ થઇ ગયા હતા. ત્યાંના પ્રધાન ઇમામ હાજી મહમદ એ ઇસાક પર જુએદાએ જે પત્ર આપ્યો હતો તે મારી પાસેજ હતો, પરંતુ તેની પાસે પહોંચાડવાના માટે કોઇ ઉપાય મને જડતો નહોતો.

એક દિવસ સાંજના હું કેટલીક તલવારોને સરાણુપર ચડાવી ધાર કહાડતો હતો, એટલામાં મારા ઉપરીએ આવી કહ્યું કે, "આજે રાતના વજીર સાહેબ પાસે તારે ગાવા જવાનું નથી. માટે જ્યારે સુવું હોય ત્યારે સુઇ જજે." મારા આનંદનો પાર રહ્યો નહિ. શસ્ત્રોને સાફસુફ કરી હું મારા ઓરડામાં આવ્યો અને સુઇ ગયો. જુદી જુદી જાતના વિચારોમાં ક્યારે નિદ્રા આવી તેની મને ખબર પડી નહિ.

મધ્ય રાત્રીના વખતે એકાએક મારી ઉંઘ ભાંગી. એક ખોજો કર્કશ સ્વરે મને ઉઠાડતાં કહેવા લાગ્યો–"બદમાશ ! સુતો છે શું ! ચાલ ઉઠ, અને આ તલવાર સાફ કરી દે." એટલું કહી તેણુ એક લોહીથી ખરડાયેલી તલવાર મારી સામે મૂકી.

તે વખતે રાત્રિની ગંભિરતા વિશેષ હતી. સર્વત્ર શાંતિ સુપ્તિ વિરાજિત હતી. દિવસના કોલાહલથી ગાજી રહેલો રાજમહેલ શાંત નિસ્તબ્ધ જણાતો હતો. છતાં કોઇ

કોઈ ઓરડામાંથી દીવાઓનો પીત પ્રકાશ બહાર આવતો હતો. પ્રધાન ખોજાઓનો મહેલ અંધકારાચ્છન્ન હતો. માત્ર તેની દેવડીપર એક વિરાટ દીપક બળતો હતો. મેં તે લોહીલુહાણ થયેલી તલવાર હાથમાં લીધી. ત્યારપછી એક લુગડાના કટકાથી તેને લૂછી નાખી સરાણપર ચડાવી ખોજો તલવારની રાહ જોઇ બેસી રહ્યો હતો. તલવારને ધાર નીકળી રહેતાંજ મેં તેના હાથમાં મૂકી. તેણે તેને મિયાનમાં મૂકી અને ત્યાંથી ચાલ્યો ગયો. મેં વિચાર્યું કે, "કંદર્પ–દેવતાના કુસુમ કુંજમાં આવી ગંભીર મધ્ય રાત્રીએ એક નાટક ભજવાઇ ગયો જણાય છે–કોઇ અભાગિની આ સંસાર છોડી ખુદાના દરબારમાં પહોંચી ગઇ છે!"

હું ઓરડાના ઓટલાપર ઉભો રહી આમ વિચાર કર્યા કરતો હતો, એટલામાં કેટલાક ખોજાઓ નિશ:બ્દ સ્થિતિમાં એક શબને લઇને જતા મારા જોવામાં આવ્યા. શબનાં કીમતી કપડાં જોઇ મારા મનને ખાત્રી થઇ કે, આમાં કોઇ બેગમનોજ મૃતદેહ હોવો જોઇએ એવી કઇ દુર્ભાગિની અબળા હશે, કે જેનાં રક્તના ડાઘ મારે ધોઇ નાખવા પડયા! શા માટે તેને મારી નાખવામાં આવી હશે? આ વિચારે મને ગુંચવાડામાં નાંખી દીધો; પરંતુ તે જાણવાને કોઇ ઉપાય નહોતો.

પ્રકરણ ૧૯ મું.

મારા ક્ષુદ્ર ઓરડામાં બેસી હું ઉપરોક્ત ઘટના વિષે ચિંતા કરવા લાગ્યો. આ રહસ્યપૂર્ણ બનાવ જોઇ મારા વિસ્મયની સીમા રહી નહોતી. રાત્રિ ગંભીર થવા લાગી; પરંતુ મને નિદ્રા આવી નહિ.

એકાએક મારા ઓરડાથી થોડે દૂર કોઇ બે વ્યક્તિઓ ચુપચુપ અરબ્બી ભાષામાં વાતચિત કરતી હોય એવો અવાજ આવ્યો. આવી ગંભીર રાત્રિએ તેઓ શી વાતચિત કરતા હતા, તે જાણવા મારા મનમાં કુતૂહળ ઉત્પન્ન થયું. હું ઓરડાના બારણા પાસે આવ્યો અને બરાબર કાન માંડી તેઓનો વાર્તાલાપ સાંભળવા લાગ્યો. એક વ્યક્તિ ઘણાજ ધીમા અવાજે બોલી:–"તું જાણતો નથી કે, આપણા પાસા હવે દિનપ્રતિદિન નબળા પડતા જાય છે! આનું કારણ સુલતાનની વડી બેગમનું મૃત્યુજ છે!"

"આહ!" મારા દિલમાંથી આશ્ચર્યના ઉદ્દગાર નીકળી પડયા. આ કંઠ મારો પરિચિત હતો. ખુદ વજીર સાહેબના મ્હોડામાંથી ઉપરોક્ત શબ્દો નીકળ્યા હતા.

બીજી વ્યક્તિ નિમ્ન સ્વરે બોલી:–"આપ જે કહો છો, તેમાં લેશ માત્ર પણ સંદેહ લાવવા જેવું નથી. સુલતાનની વડી બેગમ જ્યારે એક સાધારણ વનિતા હતી, ત્યારે આપણે એક સામાન્ય દરજ્જાના પહેરેગીરનું કામ કરતા હતા. રોશનઆરાને સુલતાનની સાથે મેળવી આપવાથીજ આપણી આ ઉન્નતિ થયેલી છે. આપ વડા વજીર બન્યા અને હું બન્યો ખોજા સરદાર! પરંતુ હવે આપણો સૌભાગ્યનો સૂર્ય અસ્તાચળ તરફ જતો દેખાય છે. આવતી કાલે આપણા ધડ પર માથાં હશે કે નહિ તે શંકા પડતી વાત છે."

વજીર બોલ્યો:–"તું જે કહે છે તે સત્ય છે. મહા દયાળુ અલ્લા આપણા પર મહેરબાની ન કરે તો આપણું જીવન ભયમાં

છે. વડી બેગમનાં મૃત્યુથી સુલતાન જો ખુરશીદની સલાહથી રાજ્ય-શાસન ચલાવશે તો આપણો નાશ થયા સિવાય રહેશે નહિ!"

"ત્યારે તેનો ઉપાય?"

"ઉપાય મેં શોધી કહાડયો છે; પરંતુ તે વાત ત્રીજા કાને જાય તો આપણો ભેદ ફુટી જવા સાથે આપણા રાઇ રાઇ જેટલા ટુકડા થઇ જાય એવો સંભવ છે."

"શું આપને મારામાં વિશ્વાસ નથી?"

"છે, અને તેટલા માટેજ હું તારી સાથે આજે આપણાં ભાવિ સુખમાં આડે આવતા કંટકનો નાશ કરવા મસલત કરી રહ્યો છું. કહે, તું વફાદાર રહી કામ બજાવશે?"

"હુજૂર! મારા વિષે સંશય લાવવાનું કાંઇ કારણ? હું સોગંદ ખાઇને કહું છું કે, તમારી સાથે હું બેવફાઇ કરીશ નહિ."

"ત્યારે સાંભળ. ઉપાય કઠણ નથી. સહેલો—અત્યંત સહેલો—માત્ર તારી સહાયતાનીજ જરૂર છે. કેમ સહાયતા કરીશ કે નહિ?"

"શા માટે ન કરૂં? કહો, આપનો શો હુકમ છે?"

"હુકમ એટલોજ કે, "હત્યા—"

"શું? આપ સુલતાનની હત્યા કરવા કહો છો?"

"હા. વિચાર કર. સુલતાનને પકડી કારાગારમાં કેદ કરવાથી આપણો સ્વાર્થ કાંઇ સંધાય એમ નથી. આપણા પ્રતિસ્પર્ધિઓ પ્રભુત્વ લાભની ઇચ્છાએ તેને મદદ કર્યા સિવાય રહે નહિ. માટે શત્રુનું તો મૂળજ કહાડી નાખવું એ રાજનીતિના સિધ્ધાંત પ્રમાણે વર્ત્યા સિવાય બીજો કોઇ રસ્તો નથી. માત્ર એકજ તલવારના ઝટકાથી આપણું કાર્ય સિધ્ધ થઇ જશે. બોલ, આ કાર્ય કરવા તું તત્પર છે કે નહિ?"

"આપને આ કાર્યમાં બીજા કોઇ અમીર ઉમરાવની સહાયતા છે?"

"હા. બે ચાર ઉમરાવ અને તે સિવાય ખુદ શાહજાદો! શાહજાદા અબ્દુલ કરીમની ઉંમર વીશ વર્ષ ઉપર થઇ ગઇ છે

અને તેને સુલતાનપદનો લોભ જાગ્યો છે. આ બધા આપણા તંત્રમાં મળેલાજ છે. માત્ર તારી મદદનીજ જરૂર છે. તારી તલવારનો એકજ ફટકો આપણા બધાનાં ભાગ્ય ફેરવી નાખવાને પૂરતો છે."

"નહિ, મારાથી આવું નૃશંસ કાર્ય નહિ બને. મારો હાથ સુલતાન પર તલવાર ઉગામી શકશે નહિ—"

"વાહ! વાહ!! તું આવો દુર્બળ પ્રકૃતિનો હશે, એવું તો મેં આજેજ જાણ્યું! તારા હાથે જનાનખાનાની કેટલીએ રમણીઓનાં માથાં ધડથી જુદાં થઈ ગયાં છે—કેટલીએ સુરસુંદરીઓના ગળા પર તારા હાથે છુરી ફરેલી છે, તે તું ભૂલી ગયો? અને આજે કહે છે કે, સુલતાનને મારવા મારો હાથ ઉપડશે નહિ! એજ સુલતાનની આજ્ઞાથી તેં સેંકડો સ્ત્રી હત્યાનાં પાપ કર્મ કર્યાં છે—તેજ સુલતાનનો વધ કરવાથી તું નિરાપદ—માત્ર નિરાપદ નહિ પણ અતુલ ઐશ્વર્યનો અધિકારી બને છે—છતાં કહે છે કે તેનો વધ કરવાને મારો હાથ ઉપડશે નહિ! તો પછી તારો હાથજ કેમ કાપી નાખતો નથી કે એવાં પાપ કર્મોથી તો તું બચે!"

"પરંતુ સુલતાન—"

"સુલતાન પણ માણસજ છે. એક પલક માત્રમાં વિજળી માફક તલવાર ચમકાવ અને પછી જોઈ લે મજાહ!"

સરદાર ખોજો વજીરની વાત સાંભળી અનેક ક્ષણ સુધી વિચારગ્રસ્ત સ્થિતિમાં ઉભો રહ્યો. પછી બોલ્યો:—"હું આપની આજ્ઞા માથે ચડાવું છું. આપની યુક્તિ ઉત્તમ છે. સુલતાનનાં મૃત્યુ સિવાય આપણામાંથી કોઈનો ઉધ્ધાર થવાનો નથી. ખુદાની મહેરબાની હશે તો મારા સ્વહસ્તેજ બધું કામ પાર પાડી દઈશ. કહો, સુલતાનની એકાંતમાં મુલાકાત કયે સ્થળે થશે?"

"તે બધું મેં નક્કી કરી રાખ્યું છે. આવતી કાલે—" એટલા શબ્દો બોલતાં વજીરે ખોજાના કાનમાં ગુપ્ત સંકેતની વાત કરી દીધી અને બન્ને તે સ્થળેથી ચાલ્યા ગયા.

ત્યાર પછી કોઈનો એક શબ્દ પણ સંભળાયો નહિ. હું

એકલો બિછાનામાં બેસી આ કપટ જાળ માટે વિચારવા લાગ્યો.

સુલતાનને આ બાબતની કેવી રીતે ખબર કરવી—એજ મારો ચિંતાનો વિષય હતો. મારાથી સુલતાન પાસે ઉપસ્થિત થઇ શકાય એમ નહોતું. કારણ કે હું ગુલામ હતો. એટલે જનાનખાનામાં પહોંચી આ વાતથી તેને જાણકાર કરવાનું બની શકે એમ નહોતું. આવી ચિંતામાં ને ચિંતામાં મેં સમસ્ત રાત્રિ વીતાવી. તે રાતના મને જરા પણ નિદ્રા આવી નહિ.

પ્રભાત થતાંજ હું મારા કામે લાગ્યો. અસ્ત્ર શસ્ત્રો લઇ હું સાફસુફ કરી તલવારોને સરાણ પર ચડાવવા લાગ્યો, એટલામાં સરદાર ખોજાએ મારા ઓરડામાં પ્રવેશ કર્યો. તેના મ્હોડા પરના ઉદ્વેગનાં ચિહ્નો પરથી સ્પષ્ટ સમજી શકાતું હતું કે, તેણે પણ સમસ્ત રાત્રિ વિચારગ્રસ્ત સ્થિતિમાં વીતાવી છે. તેણે મારા હાથમાં એક તલવાર આપતાં કહ્યું:—"એકજ ઝટકે હરણના દેહના બે કટકા થઇ જાય એવી રીતે આને ધાર કહાડી આપ."

તલવાર હાથમાં લેતાંજ મારા બન્ને હાથો થરથર ધ્રુજવા લાગ્યા. મેં કહ્યું:—"હુજૂર, જેવો આપનો હુકમ." પરંતુ સરદારના મુખ તરફ હું જોઇ શક્યો નહિ. કદાચિત મારા મુખ પરની સંદેહની છાયા જોઇ તે જાણી જાય એવી મારા મનમાં ધાસ્તી રહ્યા કરતી હતી. તલવારને મેં સરાણ પર ચડાવી અને બરાબર તીક્ષ્ણ ધાર નીકળતાંજ એકવાર પરીક્ષા કરી કાંઇ પણ બોલ્યા ચાલ્યા વિના સરદાર તે લઇને ચાલ્યો ગયો.

જેમ જેમ દિવસ ચડવા લાગ્યો તેમ સુલતાનને બચાવવાના વિચારોથી મારો આત્મા તળપાપડ થવા લાગ્યો. આ દારૂણ ષડયંત્રની કથા હું કોઇને મ્હોડે કરી શકું એમ નહોતું. તેમ કરવા જતાં સુલતાનની પહેલાં મારાજ પ્રાણનો વધ થઇ જવાનો સંભવ હતો.

એકાએક મારા મગજમાં એક તરકીબ સુઝી આવી. તે તરકીબ પાર પડે તો સુલતાન પાસે પહોંચી જવાય એમ મેં માન્યું. મારા ઓરડાની બાજુમાં દારૂગોળાથી ભરેલો ઓરડો આવેલો હતો. મારી પાસે પણ થોડોક બંદુકનો દારૂ હતો. મેં આ દારૂગોળો

ઉડાવી નાખવાનો તાગડો રચ્યો. મારી પાસેનો દારૂ મેં દારૂખાનાના ઓરડા સુધી પાથરી દીધો અને એક છેડેથી જામગરી લગાવી ત્રડો હાથમાં લઇ હું કુવા તરફ જવા લાગ્યો.

આ કુવો જનાનખાનાના દરવાજા સામેજ આવેલો હતો, તે કુવા પાસે હું પહોંચ્યું ન પહોંચ્યું એટલામાં તો એક જબરદસ્ત ધડાકો થયો. દશે દિશાઓ ભૂકંપથી કંપતી હોય એવી દેખાવા લાગી. મારા તથા દારૂખાનાવાળા ઓરડામાંથી અગ્નિજ્વાળાઓ નીકળવા માંડી. જનાનખાનાની દેવડી પર જે પહેરેગીરો હતા તેઓ ભય વિહ્વળ બની તે તરફ દોડવા લાગ્યા. તેની સાથે અસંખ્ય કર્મચારીઓ અને સૈનિકો પણ ઉપરોકત ઘટના બની હતી ત્યાં જઇ પહોંચ્યા.

મેં જોયું કે, આવો સુયોગ ફરી ફરીને મળે એમ નથી. જનાનખાનાની દેવડી પર એક પહેરેગીર નહોતો. કોઇ આવતા હતા, કોઇ જતા હતા, કોઇ દોડાદોડી કરી આગ ઓલવવા માટે પ્રયત્નો કરતા હતા. આવી રીતની ગડબડનો લાભ લઇ મેં વિદ્યુત્ ગતિએ જનાનખાનાના દરવાજામાં પ્રવેશ કર્યો. થોડે દૂર જતાંજ બીજો એક દરવાજો આવ્યો. આ દરવાજો અર્ધ ખુલ્લો હતો. તેમાં હું દાખલ થઇ આગળ વધ્યો એટલે એક સુંદર રંગમહેલ મારી દ્રષ્ટિએ પડયો. તેના દરવાજામાં પ્રવેશ કરતાં મારા મનને ધીરજ આવી કે હવે સુલતાનને મળવા માટે વિલંબ લાગશે નહિ; પરંતુ મારી એ ધારણા નિષ્ફળ નીવડી. હું જરા આગળ વધ્યો એટલે એક બીજો દરવાજો મને નડયો. આ દરવાજો ઉઘાડવા હું બળપૂર્વક પ્રયત્ન કરવા લાગ્યો પણ મારો શ્રમ વ્યથા ગયો. દરવાજો લોહશંખલા બન્ધ હતો. સુલતાનને બચાવવા આટઆટલો પ્રયત્ન કરવા છતાં કિસ્મત મારી વિરૂધ્ધમાં હતું—જનાનખાનામાં હું પ્રવેશ કરી શકયો નહિ.

પ્રકરણ ૨૦ મું.

હું હાથમાં કડું પકડી ઘણુાજ બળપૂર્વક દરવાજો ઉઘાડવાનો પ્રયત્ન કરવા લાગ્યે; પરંતુ મહેનત અફળ ગઇ એટલે નિરૂત્સાહ બની ત્યાંજ બેસી ગયો. આવી અવસ્થામાં હતાશ ભાવે હું ચિંતા કર્યા કરતો હતો, એટલામાં દેવડીની બન્ને બાજુએ પીળા પડદા લટકતા મારી દૃષ્ટિએ પડયા. હું પડદા પાસે ગયો. મેં તેને ખસેડી જોયા એટલે એક કાળા રંગનું કડું મારી દૃષ્ટિએ પડયું. તે કડાને મેં ફેરવવા માંડયું અને મારી અજાયબી વચ્ચે લોહદ્વાર એકાએક ઉઘડી ગયું ! મેં દરવાજામાં પ્રવેશ કર્યો પણ પથ એટલો તો સાંકડો હતો કે, એક માણસ પણ ભાગ્યેજ સુખરૂપ ચાલી શકે ! મેં વિચાર્યું કે, સુલતાનના ઓરડામાં જવા માટે આજ ગુપ્તદ્વાર હોવું જોઇએ.

સંકીર્ણ પથ વટાવી આગળ વધતાંજ સુન્દર સુસજ્જિત ઓરડાઓ મારી દૃષ્ટિએ પડયા. ગુલાબના ફુવારાઓ ઉડી રહ્યા હતા અને નાની નાની લતા કુંજોમાંથી મધુર સુવાસિત પુષ્પોની સુગંધ દિલને બાગ બાગ કરી દેતી હતી. આ ગૃહ અને તેના આસપાસની લતા કુંજોનું વર્ણન કરવાની મારામાં શક્તિ નથી.

કેટલીક ક્ષણુ સુધી મંત્રમુગ્ધવત હું આ સ્વર્ગીય સૌંદર્યનું નિરીક્ષણુ કરવા લાગ્યો. મારા ચક્ષુ સમીપ અપ્સરાઓનું ઉન્માદનામય દૃશ્ય ખુલ્લું થવા લાગ્યું. ક્ષણુ કાળ સુધી હું વિહ્વળ ભાવે જડવત્ ઉભો રહ્યો; પરંતુ ત્યાર પછી મેં વિચાર્યું કે, સમય અલ્પ છે અને મારે કામ વિશેષ કરવાનું છે. એમ વિચારી નકામો વખત નહિ ગુમાવતાં હું સામેની દિશાએ દોડવા લાગ્યો. કેટલા મહેલ, કેટલાં ચોગાનો વટાવી હું આગળ વધ્યો તે કહી શકતો નથી, પણુ એટલું તો ખરૂં કે સુલતાનનું આ જનાનખાનું એક વિશાળ નગર જેવું હતું એમાં કોઇ જાતની શંકા લાવવા જેવું નહોતું. વળી ખૂબી તો એ હતી કે, હજી સુધી મને કોઇએ આગળ વધતો અટકાવ્યો નહોતો, તેમ મને કોઇ મળ્યું નહોતું.

આખરે સુલતાનના ખાસ મહેલ પાસે પહોંચતાંજ મને અટકાવ થયો. એક વિરાટ દેહધારી ખોજો દ્વાર રક્ષા કરતો ઉભો હતો. મારો પોષાક જોઇ તે સમજી ગયો કે હું એક ગુલામ છું.

આ ખોજાને બળપુર્વક હટાવી દઇ અંદર પ્રવેશ કરવાની મારામાં શકિત નહોતી. હબસી ખોજો યમદૂત જેવો દેખાતો હતો. મને તે એક ક્ષણ માત્રમાં ચાંચડની માફક ચોળી નાખે એમ તેના દેહ પરથી દેખાઇ આવતું હતું. મને જોતાંજ તે પોતાના બાહુઓનો વિસ્તાર કરી પકડવા આગળ વધ્યો; પરંતુ હું નીચો વળી ગયો અને તેના બાહુમાં નહિ સપડાતાં એકદમ આગળ દોડવા લાગ્યો. ખોજો પણ મારી પછવાડે પડયો.

તે વખતે મને કાંઇ ભાન નહોતું. દોડતાં દોડતાં મેં વિશાળ દિવાનખાનામાં પ્રવેશ કર્યો. તેના સ્તંભો સોનેરી રંગથી રંગેલા અને કારીગરીવાળા હતા. સર્વત્ર મખમલ જડી લેવામાં આવ્યું હતું અને પ્રત્યેક બારીમાં સુગંધિત પુષ્પોનાં કુંડાં લટકતાં હતાં. દીવાનખાનાની ભીંતો જુદી જુદી જાતનાં ચિત્રોથી સુશોભિત કરવામાં આવી હતી. તેનો આવો શૃંગાર જોઇ મને ખાત્રી થઇ કે, આજ સુલતાનનો ખાસ ઓરડો હોવો જોઇએ. હું જરા આગળ વધ્યો કે, એક શ્વેત સિંહાસન પર બેઠેલો સુલતાન મારી દષ્ટિએ પડયો. સુલતાને બહુમૂલ્ય ચકચકીત પોષાક પહેર્યો હતો. તેની પછવાડે કૃષ્ણવર્ણી બે ખોજાઓ હાથમાં મયુર પુચ્છના પંખા લઇ તેને પવન નાખતા હતા. એટલામાં ઉન્મત્તની માફક દોડતો દોડતો હું સુલતાનની સમીપ ઉપસ્થિત થયો. મારી પછવાડે પેલો રાક્ષસના જેવો કૃષ્ણવર્ણી ખોજો બૂમ પાડતો હતો કે, " પકડો-પકડો ! ગુલામ અહિં વગર રજાએ ન્હાસી આવ્યો છે ! "

તેના આ શબ્દો સાંભળી એક સાથે દશ તલવારો મિયાન-માંથી બહાર આવી. બધા તલવાર ઉગામતા મારી સામે આવી ઉભા.

હું ભયવ્યાકુળ ભાવે સુલતાનના સિંહાસન પાસે જઇ, ઘુંટ-ણીએ પડી તેને વિનંતિ કરતાં કહેવા લાગ્યો, "અય પરાક્રમી સુલતાન ! દયા કરી મારી વાત એક વખત સાંભળો મારી વાત

સાંભળ્યા પછી મારી આવી બેઅદબી માટે આપને જે યોગ્ય લાગે તે શિક્ષા કરજો."

જે ખોજો મારી પછવાડે પડયો હતો તે સુલતાનને અભિવાદન કરતાં બોલ્યો:—"હજૂર, એક તુચ્છ ગુલામ સાહસ કરી વગર રજાએ આપની પાસે ફરિયાદ કરવા આવ્યો છે!" એટલું કહી તેણે પોતાના બન્ને હાથોમાં મને મજબૂત પકડી લીધો.

મેં ઉન્મત્તની માફક સુલતાનને આર્જવ કરતાં કહ્યું:—"નહિ, ખુદાવંદ, મારી કોઇ ફરિયાદ નથી. આપને ચેતવવા—સવેળાની ચેતવણી આપવા આવ્યો છું. મારા બોલ પર વિશ્વાસ રાખી સાવધાન થઇ જજો. આપને ખુદાના દરબારમાં મોકલી આપવાનું કાવતરૂં રચાઇ ચુકયું છે અને થોડા વખતમાંજ આપ યમસદનમાં પહોંચી જશો. માટે આપને ચેતવણી આપી આપના પ્રાણની રક્ષા માટે હું સાહસ કરીને અહિં સુધી આવ્યો છું."

મારા શબ્દો સાંભળી સુલતાન ક્રોધથી કંપિત બની જઇ કર્કશ અવાજે બોલી ઉઠયો:—"ચુપ કર નમકહરામ! વગર રજાએ મારા જનાનામાં પ્રવેશ કરી મારાજ પ્રાણવધની અમંગળ વાત સંભળાવે છે? બદમાશ, મારી રજા સિવાય અહિં પક્ષી પણ આવી શકતું નથી, છતાં તેં હિંમત કરી છે, તો તેનું ફળ તને હમણાંજ ચખાડું છું. તારૂં માથું અહિંજ ધડથી જુદૂં કરાવી દઉં છું."

હું વ્યાકુળ ભાવે બોલી ઉઠયો:—"ખુદાવંદ! મારા જીવને જોખમમાં નાખી હું આપનો જીવ બચાવવા આવ્યો છું ત્યારે બદલામાં આવો પુરસ્કાર? સાવધાન—સુલતાન, હજી પણ સાવધાન નહિ રહો તો આજે તમારો દેહ હતો ન હતો થઇ જશે."

સુલતાન ગર્જના કરતાં બોલ્યો:—"ચૂપ રહે કુત્તા! એક ક્ષુદ્ર હલકા ગુલામની વાત હું સાંભળવા માંગતો નથી."

મેં કહ્યું:—"ભલે આપ મારી વાત ન સાંભળો, પણ એટલી તો ખાત્રી રાખજો કે, જેઓ આપની સત્તા અને વૈભવની ઇર્ષ્યા કરે છે તેઓએ આજ મધ્યાન્હે આપની હત્યા કરવાનો કપટવ્યૂહ રચી રાખ્યો છે—એ વાત મેં મારા કાનેજ—"

સુલતાન બોલ્યો:—" લુચ્ચા, પાજી, તારૂં માથું ભમી ગયું છે, છતાં તે માટે હું પ્રાણદંડની સજા રદ કરી શકતો નથી. હમણાંજ હું ખોજાઓને હુકમ કરૂં છું કે, તને પકડી તારી જીભના રાઇ રાઇ જેવા ટૂકડા કરી નાખે કે જેથી સુલતાનને માટે અમંગળસૂચક શબ્દો તારી જીભ ઉચ્ચારી શકે નહિ."

મેં આર્જવ કરતાં દીનવાણીથી કહ્યું—:" હે દયામય સુલતાન ! આપનું જીવન બચાવવા હું ચુપચુપ—"

મને આગળ બોલતો અટકાવી સુલતાને ખોજાઓને હુકમ કરતાં કહ્યું:—" હમણાંને હમણાં આને અહિંથી લઇ જાઓ અને તેની જીભને ખેંચી કહાડી ટુકડે ટુકડા કરી નાખો. ત્યાર પછી વધ્ય ભૂમિપર લઇ જઇ તેનું માથું ધડથી જૂદું કરી દો. જાવ, હમણાંજ તેને લઇ જાવ."

સુલતાનનો આવો નિષ્ઠુર હુકમ સાંભળી અવસન્નભાવે હું ભૂમિ પર પડી તેને વિનંતિ કરતાં કહેવા લાગ્યો:—"હું આપના ગુલામોનો પણ ગુલામ છું. આપનું શુભ કરવાની ઇચ્છાથી મારા જીવને વિપન્ન દશામાં નાખીને પણ હું આપને બચાવવા આવ્યો તે માટે શું આપ મારા તરફ જરા પણ દયા બતાવી શકશો નહિ ?"

સુલતાને મારી અરજી સાંભળી નહિ. તેણે બાહુ પ્રસારી અનુચરોને આજ્ઞા કરતાં કહ્યું—:"જાઓ, આને જલ્દી લઇ જઇ તેની જીભ કાપી નાખો એટલે બોલતો બંધ રહે !"

સુલતાનનો કડક હુકમ સાંભળી હું હતાશ બની ગયો. હું ઘુંટણીએ પડી બોલ્યો:—"હે દયાળુ પરમાત્મા ! મારી રક્ષા કર."

સુલતાન મને કુત્સિત રીતે ગાળો દેતો ત્યાંથી ઉઠયો અને દિવાને આમ તરફ જવા લાગ્યો. હું તેમની દૃષ્ટિએ ન પડું એટલે ખોજાઓ મને પકડી થાંભલાઓની આડેથી ચાલવા લાગ્યા. દિવાને આમમાં ઉપસ્થિત થતાંજ વજીર મુક્તિયારખાં ત્યાં આવી પહોંચ્યો અને ભૂમિ સુધી નીચા વળી તેણે સુલતાનને પ્રણામ કર્યાં. ત્યાર પછી ધીમા સાદે તે સુલતાનના કાનમાં કોઇ વાત કહેવા લાગ્યો. મેં વિચાર્યું કે, સુલતાનનો પ્રાણ જવાને હવે વધારે વિલંબ લાગશે નહિ. મારી નજર સામેજ સુલતાનનું

મૃત્યુ નિશ્ચિત હતું. સુલતાન અને વજીર વાતચિતમાં મશગુલ હતા એવામાં બાજુમાંથી એક બારણું ઉઘડયું અને તેમાંથી આવનાર વ્યક્તિને સુલતાન જુએ ન જુએ એટલામાં તો તેણે એક ચકચકીત તલવાર મિયાનમાંથી બહાર કહાડી અને સુલતાનનું હીરાજડીત રાજમુકુટથી શોભતું માથું ધડથી જુદું કરી નાખ્યું

સર્વત્ર હાહાકાર વ્યાપી રહ્યો. સુલતાનનું ખુન થયેલું જોઇ ખૂની વ્યક્તિને પકડવા માટે મારી સાથેના ખોજાઓ દોડી પહોંચ્યા. હું છુટો થઇ ગયો. આ ગડબડનો મેં લાભ લીધો. લોકો એટલી તો ધાંધલમાં પડી ગયા હતા કે કોઇ કોઇને કાંઇ પુછતું નહોતું. હું તરતજ ત્યાંથી ન્હાસી છુટયો. મને અટકાવનાર ત્યાં કોઇ નહોતું.

પ્રકરણ ૨૧ મું.

આ ભયંકર ખૂનામરકીની ગરબડ થોડા વખતમાંજ શાંત થઇ ગઇ, હું ભયભીત ચિત્તે મારા વાસસ્થાને આવી પહોંચ્યો. સુલતાનની પાસે ઉપસ્થિત થઇ તેને મેં જે વાત કરી હતી, તેની ખબર સરદાર ખોજાને પડી નહોતી. પૂર્વવત હું તેની આજ્ઞાનું પાલન કરવા લાગ્યો. આ બધા વખતમાં જુબેદાની સ્મૃતિ મારા હૃદયપટપર રાત–દિવસ જાગ્રત રહ્યા કરતી હતી. પ્રેમની સ્મૃતિ વાલુકારાશિપર લખાયેલી હોતી નથી, તે તો પત્થરપર કોતરેલી હોય છે-તેના ડાઘ ક્યારેય ભૂંસાતા નથી.

મારા વાસગૃહ માંહેલો દારૂગોળો મેં ઉડાવી દીધો હતો, એવી કોઇના મનમાં શંકા પણ આવી નહોતી. બધા તેને દૈવ દુર્ઘટના માનતા હતા. મારૂં વાસસ્થાન બળી જવાથી મને રહેવા માટે બીજી જગ્યા આપવામાં આવી હતી.

સુલતાનના મૃત્યુ બાદ રાજ્યમાં કોઇ જાતની ઉથલપાથલ થઇ નહિ! કેવું અદ્‌ભુત રાજ્ય! પ્રજાએ જાણ્યું કે, શિકારે જતાં જંગલી પશુના તેઓ ભોગ થઇ પડયા! બાકી જેઓ ખરી હકીકત જાણતા હતા, તેઓને તો સુલતાનની સાથે ખુદાના દરબારમાં પહોંચાડી દેવામાં આવ્યા હતા જ્યારે બીજાઓ વજીર પક્ષના હોવાથી સ્વાર્થને ખાતર મૌન ધારણ કરીને બેઠા હતા.

પરંતુ જે દિવસે સુલતાનની બે મુખ્ય બેગમોનો ખોજાઓને હાથે વધ કરવામાં આવ્યો, તે દિવસથી જનાનખાનાની બીજી બેગમો તથા માણસોના મનમાં સંદેહ ઉત્પન્ન થઇ ગયો હતો, અને હવે કોના પ્રાણ ક્યારે જશે એવા ડરથી દરેકનાં મન રાત દિવસ ધડકતાં હતાં.

વસ્તુત: સુલતાનના મૃત્યુ બાદ અનેકના પ્રાણ તેના દેહથી વિચ્છિન્ન કરી નાખવામાં આવ્યા. એક પછી એક બેગમોનાં શબો મારી દૃષ્ટિ સમીપથી ચુપચુપ જવા લાગ્યાં. હું અવાક થઇને તે દિશા તરફ મંત્રમુગ્ધની માફક જોઇ રહેવા લાગ્યો. પાછા

પાછળ જે વિચિત્ર ભયંકર હત્યાકાંડ ચાલી રહ્યો હતો, તે જોઇ મારું હૃદય ફાટી જતું હતું.

આખરે સુલતાનનો પુત્ર અબ્દુલ કરીમ ગાદીએ બેઠો. આખા નગરમાં ઉત્સવ ઉજવવાનો હુકમ ફરમાવવામાં આવ્યો.

રાજ્યને ઉત્તમ રીતે પત્ર, પુષ્પ, પતાકા આદિથી રીતે શણગારમાં આવ્યો અને રાત્રિના વખતે દિપમાલાઓથી સમસ્ત શહેર ઝગમગી ઉઠયું, તે દિવસે ગુલામોને પણ મોજ–મજાહ કરવાની છુટી આપવામાં આવી.

આ ઉત્સવના દિવસે મને પણ છુટી મળેલી હોવાથી નિશ્ચિત મને હું વિશ્રાંતિ લેતો હતો એટલામાં મને ઉદ્દેશી મૃદુસ્વરે બોલાયલા શબ્દો મારે કાને પડયા :– અય પરદેશી ! ચેતીને ચાલજે. તારા શત્રુઓના હાથમાં સપડાતો નહિ.”

આ કોણ બોલ્યું ? હું વિસ્મિત બની ચારે બાજુએ જોવા લાગ્યો. એક ભીમના જેવા શરીરવાળો કદાકાર બલીષ્ટ હબસી મારી દૃષ્ટિએ પડયો. તેને જોઇ હું ચમકી ઉઠયો હું પરદેસી છું એમ તેણે શા પરથી જાણ્યું ? મારો ભેદ જો જણાઇ જાય તો ધડ પર માથું રહે એમ નહોતું એટલે હું વિશેષ ભયભીત બન્યો.

મારી આવી સ્થિતિ જોઇ આશ્વાસન આપતો હોય તેમ તે બોલ્યો:–“ ગભરાશો નહિ. હું તમારો શત્રુ નથી. મરૂભૂમિને પાર કરી તમે અહિં આવ્યા છો અને સુલતાનના સંસારમાં દાસ થઇ દિવસો વીતાવો છો. એટલુંજ નહિ પણ વચ્ચે વચ્ચે તમે તમારી ભાગ્યદેવીની નિંદા કરો છો, તે બધું મારાથી અજાણ્યું નથી. છતાં મને શત્રુ નહિ માનતાં મિત્ર માનજો. જુઓ, તમારાપર એક પત્ર છે !”

“ પત્ર ? મારા નામે ? કોણે મોકલ્યો ?” મેં અન્નચબ થઇ પૂછ્યું.

“ સાહેબ; એક સાથે ત્રણ પ્રશ્ન પૂછો છો ? આટલા બધા વ્યગ્ર કેમ બની ગયા છો ? તમારા એક પણ પ્રશ્નનો હું જવાબ આપીશ નહિ. લ્યો આ પત્ર અને હું ચાલ્યો જાઉં પછી બોલજો. તમારા શત્રુઓ ચારે દિશાએ ફરી વળ્યા છે. આજે શહેરમાં

ઉત્સવ હોવાથી તમારી પાસે આવી શકયો છું અલ્લા તમારૂં ભલું કરશે ચાલો, સલામાલેકમ!"

ધણુાજ મૃદુસ્વરે ઉપરોક્ત શબ્દો ઉચ્ચારી હબસી ચાલ્યો મેં કૌતુક, ભય અને વિસ્મયની કેટલીક લાગણીઓ અનુભવતાં પત્રને ફોડી જોયો. આ પત્ર અરબ્બી ભાષામાં લખેલો હતો—

"હે પરદેશી જુબેદાના જીવનસર્વસ્વ! આજે એક મિત્રની સલાહ માન્ય રાખજે. આજે તને એક ખુશખબર આપું છું. આજે રાત્રિના પ્રથમ પ્રહરે તને છુટો કરવાનો પ્રયત્ન કરવામાં આવશે તે વખતે સાવચેત રહેજે. તારો એક અપરિચિત મિત્ર તને મળશે અને 'જિલામુ' શબ્દનો ઉચ્ચાર કરશે. આ શબ્દ સાંભળી તું તેનું અનુસરણ કરજે. તેને કોઇ જાતનો પ્રશ્ન પુછીશ નહિ. ખોજા પહેરેગીરો આજે આનંદ ઉત્સવમાં ઉન્મત્ત બની ગયા છે એટલે તારો મિત્ર તને વગર હરકતે છુટો કરવાને શક્તિવાન થશે. તું ભય પામતો નહિ. અલ્લા તારૂં ભલું કરશે."

પત્ર મારા હાથમાંથી સરી પડયો! શું આ કલેશકર દાસત્વમાંથી મારો ઉદ્ધાર થશે? કોની મહેરબાનીથી? અયાચિત ભાવે આ શત્રુપુરીમાં મારા પર અનુગ્રહ બતાવનાર કોણુ હશે? જુબેદા સાથેના મારા ઘનિષ્ઠ સંબંધ વિષે પત્ર લેખક કેમ જાણ્યું? શું અહિંના પ્રધાન હાજી ઇમામે મારી વિપદની કથા જાણી મદદ કરવા ઇચ્છયું હશે? જુબેદા શું હજી પણ જીવતી છે? ત્યારે પેલો હાથ કોનો જોવામાં આવ્યો?—આવી રીતે સંદેહના વમળમાં વિંટળાઇ મારૂં મન ઉન્મત્તની માફક ભમવા લાગ્યું.

યથા સમયે સુર્યાસ્ત થયો અને રાત્રિ પડી. આકાશમાં ચંદ્રનો ઉદય થયો. તેનાં કિરણોએ પશ્ચિમ દિશાના છેડે એક પ્રકારની અવર્ણનીય છટાનો વિકાસ કર્યો, રાતના લગભગ નવ વાગે હું દીવા પાસે બેસી એક તલવારની ધારને તેજ કરતો હતો, એવામાં સફેદ પોષાકમાં સજ્જ થયેલો, વચેટ ઉમરનો દીર્ઘ દેહવાળો પુરૂષ ચુપકીદીથી મારી સામે આવી ઉભો રહ્યો. તથા ધીમા અવાજે બોલ્યો:—"સલામ સાહેબ! બન્નીને જુઆવી·

નાખો. આપણને અહિંથી બહાર નીકળી જતા કોઈ જોઈ ન શકે, એવી સંભાળ રાખવાની જરૂર છે."

એકજ ફૂંકથી મેં બત્તીને બુઝાવી નાખી. બત્તી બુઝાઈ ગઈ એટલે મારા સોબતીએ પોતાનાં અંગવસ્ત્રનાં આવરણમાંથી એક પોષાક બહાર કહાડયો. એ પોષાક એણે ધારણ કરેલા પોષાક જેવોજ હતો, એમ હું ચંદ્રના સ્નિગ્ધ પ્રકાશમાં જોઈ શક્યો. મારા સાથીએ માથાપરનો ફેંટો ઉતારી તેનો એક ભાગ મને આપ્યો. પછી તેણે કહ્યું—"દોસ્ત! તમે મારા ઉપર વિશ્વાસ રાખી શકો છો. આ પોષાક પહેરી લઈ મારી સાથે ચાલો."

વિના વિલંબે મેં તેની સૂચનાને અમલમાં મૂકી. ગુલામનો વેષ છોડી દઈ મેં ગૃહસ્થનો વેષ ધારણ કર્યો. પછી મારા સાથીએ તેજ ધારવાળી એક કટાર મને આપતાં કહ્યું :– "આ હથિયાર તમારી પાસે રાખો. ભવિષ્યમાં તેની જરૂર પડવાનો સંભવ છે."

મેં કટાર હાથમાં લઈ કમર સાથે કટિબંધમાં મિયાન કરી. પછી અમે બંને જણા બહાર નીકળી પડયા.

સાથીએ હસીને કહ્યું:– "હવે તમે ગુલામ નથી. નિર્ભયતાથી ચાલો. દરવાજાપરના પહેરેગીરો આપણને જોઈ શકે નહિ એવી સંભાળ રાખજો સંકટ સમયે ગભરાઈ જવું ઉચિત નથી 'હિમ્મતે મરદા તો મદદે ખુદા' એ તમે કયાં નથી જાણતા?"

ફરતા ફરતા અમે દરવાજા આગળ ગયા. આખો દિવસ તકલીફ ઉઠાવી રાતના મોજ–મજાહ કરી મસ્ત બનેલા પહેરેગીરોએ એક વખત તીરછી નજરથી અમારા તરફ જોયું. અમે ઓળખાઈ ન જઈએ એટલા માટે તેમના તરફ નહિ જોતાં આગળ વધ્યા. નવા પોષાકમાં હું તદ્દન બદલાઈ ગયો હતો. દરવાજાનાં બારણાં બંધ હતાં. તે એક પહેરેગીરે દોડી આવી ઉઘાડ્યાં, અમે દેવડી વટાવી પસાર થઈ ગયા.

આવી રીતે ઘણો માર્ગ વટાવી ઘણા પહેરેગીરોની નજર ચુકવી અમે મુખ્ય દરવાજે ખડા થયા. હવેજ કટોકટીનો મામલો હતો! એક સુદાની પહેરેગીર સજ્જ સ્થિતિમાં એ દરવાજાનું રક્ષણ કરતો હતો. એ માણસ શેરમર્દ હતો. તેનો ચહેરો ઘણો

ભયંકર હતો.

અમને નજીક આવેલા જોઇ તેણે ઓળખાણ પૂછી તથા ભેદી દષ્ટિથી તે અમારા તરફ જોઇ રહ્યો. ભયની ભાવનાથી અમારાં મ્હોં સફેદ પુણી જેવાં થઇ ગયાં. જીગર જોશથી ધબકવા લાગ્યું, અને કપાળ પસીનાથી ભીંજાઇ ગયું. છતાં મારો સાથી વિલક્ષણ ચતુર હતો. સમયસૂચકતા વાપરી તે બોલી ઉઠયો:– "કેમ છો દોસ્ત! તમારો આંખોનું નુર પણ ઘટી ગયું છે કે શું? હજી તો તમે ફાંકડા જવાન છો. જોઇ શકતા નથી કે હું આજીમાનનો કાજી અબ્દર રહેમાન છું, અને આ મારા સાથીદાર કાલે કોહાનના મુખ્ય મૌલ્વી હાજી બશીર છે. જો તમે અમને ઓળખી ન શકતા હો, તો નોકરી છોડી ઘેર જાવ. તમારી સાથે લાંબી વાતચિત કરવા જેટલો અમને વખત નથી. અમારા નવા સુલતાન અબદુલ કરીમખાં બહાદુરને જરૂરી બાતમી પહોંચાડવાનું કામ બજાવવા અમે જઇએ છીએ."

કાળા હબસી જેવો દેખાતો એ દૈત્ય મારા સોબતીની ચતુરાઇથી ભૂલાવામાં પડયો. ઝડપથી તેણે મુખ્ય દરવાજાનાં દ્વાર ખુલ્લાં કર્યાં રીવાજ એવો હતો કે, સૂર્યાસ્ત થયા પછી મુખ્યત્વે કરી એ દ્વાર બંધજ રાખવામાં આવતાં; પરંતુ સુલતાનને પહોંચાડવાના જરૂરી સમાચારમાં રોકાણ કરવાનું એ પહેરેગીરને સલામતી ભરેલું લાગ્યું નહિ. ખુલ્લાં દ્વારમાંથી બહાર નીકળી અમે નિશ્વાસ મૂકયો એવામાં એક સિપાહી બોલી ઉઠયો:– "આ માણસોએ ખોટી ઓળખાણ આપી છે. એ બનાવટી કાજી છે એનું અસલ નામ હમ્મા છે. એ મરૂભૂમિનો લૂંટારો છે. એની ભયંકરતાનો પાર નથી. એ આપણો કટ્ટો દુશ્મન છે. વળી તેનો સાથેનો માણસ આપણા સરકારનો ગુલામ છે. ખોજા સરદારના તાબામાં એને રાખવામાં આવ્યો હતો."

ચો તરફથી ઘણા માણસો દોડી આવી એ સ્થળે જમા થયા યુવક સિપાહીનાં ઉપરોક્ત વચન સાંભળી જબરો કોલાહલ મચી રહ્યો મુખ્ય પહેરેગીર જોરશોરથી બોલી ઉઠયો:– "પકડો, જલ્દી પકડો! બદમાસ ફરેબીઓને હમણાંને હમણાં મારી પાસે લાવો."

આંખની પલક પડે એટલામાં તો દશબાર તેજ ધારવાળી તલવારો અમારા બન્નેના શીરપર ઝીઝુમી રહી. મારા સોબતીએ પાસે ઉભેલા એક પહેરેગીરને તલવારના એકજ વારથી જમીનદોસ્ત કર્યો. તથા બીજા એકને એટલા જોરથી લાત મારી કે, તે આઠ દસ ડગલાં દૂર જઈ ધૂળ ચાટવા લાગ્યો. એ સમય દરમિયાન મારી કટારને મ્યાનમાંથી બહાર ખેંચી કહાડી શત્રુઓના સિતમમાંથી મારો બચાવ કરી હું નગરને માર્ગે આગળ વધ્યો. પરંતુ કાર્યમાં હું સફળ થયો નહિ. જબરા હુમલાનો આરંભ થયો. બે માણસો મારાપર તૂટી પડવાની તૈયારી કરવા લાગ્યા; પરંતુ ચાલાકી વાપરી જે માણસે મારો જમણો હાથ પકડી લીધો હતો તેના હાથમાંથી હાથ છોડાવી મેં તેના ગળાને કટારની ધારથી ચીરી નાખ્યું. આમ છતાં હું પલાયન કરી શક્યો નહિ. એક હબસી ભૂખ્યા વાઘની માફક મારા પર તૂટી પડયો. છુટા થવાની આશા મારા મનમાંથી દૂર થઇ ગઇ. અફસોસ! મારે પાછું અહિં કેદી થવું પડશે કે? ન્હાસી જવાના અપરાધ માટે કદાચ મારા સરને છેદી નાખવામાં આવશે! ક્ષણકાળની અંદર આખી જહાન મારી નજરે જાણે કે, ભમરડાની માફક ચકર ચકર ફરવા લાગી.

છતાં ખુદા મારો મદદગાર હતો. વિના વિલંબે મારા સાથીદારે દોડી આવી, જે હબસી મારા પર હુમલો કરવા તૈયાર થયો હતો, તેને કટારની ધારથી જમીનપર સુવાડી દીધો. કટારની ધારે તેના મસ્તકને છેદી નાખ્યું હતું.

જોત જોતામાં બીજા એક સિપાહીએ દોડી આવી મારા સાથી પર હુમલો કરી તેને પૃથ્વી પર પછાડયો. મારી આસપાસ કોઇ જોવામાં નહિ આવવાથી હું ઉંચા શ્વાસે તીરવેગે દોડયો. કઇ તરફ દોડયો. તેની મને ખબર નહોતી. કેમકે મારૂં ભાનસાન ગુમ થયું હતું.

મને ન્હાસી જતો જોઇ છ સાત સિપાહીઓ મારી પાછળ દોડયા. તેઓ મોટા અવાજે બુમો પાડવા લાગ્યાઃ– “એ બદમાસને મારી નાખો તેને ન્હાસી જવા દેશો નહિ. પકડો–પકડો! પકડી ન ન શકાય તો ગોળીબાર કરો.”

મારાં સદ્‌ભાગ્યે એ વખતે કોઇની પાસે બંદુક નહોતી!

પ્રકરણ ૨૨ મું.

સ્વાધીનતા મેળવવા અને પ્રાણ બચાવવાના ઇરાદાથી મારામાં તે વખતે કલ્પનાતીત બળ આવ્યું. બંને ચક્ષુઓ જે દિશા તરફ લઇ જવા લાગ્યાં તે તરફ એક સરખો હું જીવ બચાવવા દોડવા લાગ્યો.

કેટલેક દૂર જવા બાદ હાંફતો હાંફતો હું ઉંટ બજારમાં જઇ પહોંચ્યો. મારી પછવાડે સિપાહીઓ પણ દોડતા આવતા હતા. તેઓની નજર ચુકાવવા હું એક ભગ્ન મસ્જીદની આડમાં છુપાવા પ્રયત્ન કરવા લાગ્યો. ત્યાં એક આરબ અશ્વારોહી યુવકને પોતાની સાથે બીજો ઘોડો લઇને જતાં મેં જોયો.

મને ભયભીત ચિત્તે દોડતો જોઇ તે યુવકે અશ્વની ગતિ મંદ કરી. ત્યાર પછી મારી નજીકમાં આવી તે બોલ્યો:-"તમને ઘણો શ્રમ પડયો હોય એમ જણાય છે. આવો, મારી સાથેના ઘોડા-પર બેસી જાવ—"છિલામુ."

"છિલામુ" શબ્દ સાંભળતાંજ મને મળેલા પત્રની યાદ આવી. મેં વિચાર્યું કે, શત્રુપુરીમાંથી જેણે મારો ઉધ્ધાર કર્યો, તેનાજ ટોળીનો આ માણસ હોવો જોઇએ. એક ક્ષણનો પણ વિલંબ નહિ કરતાં હું ઘોડાપર ચડી બેઠો અને અમો બંનેએ ઘોડાને મારી મૂકયા.

કેટલોક રસ્તો વટાવ્યા બાદ અમો એક ઉચ્ચ ભૂમિની નજીકમાં આવી પહોંચ્યા. અમોએ અશ્વની ગતિ મંદ કરી અને આસ્તે આસ્તે તે ઉંચાણવાળી જગ્યા ચડવા લાગ્યા. મારી જીંદગીનો આજનો દિવસ-યાદગાર દિવસ હતો.

રસ્તે ચાલતાં મારા સાથીએ કહ્યું:-" આપના પ્રાણની રક્ષા કરવા જતાં સાહસિક હામ્માએ પોતાનો પ્રાણ ગુમાવ્યો છે એ ઘણું શોચનીય છે. આવી રીતે તેનું મૃત્યુ થશે, એવો મને સ્વપ્નામાં પણ ખિયાલ આવ્યો નહોતો."

મેં કહ્યું:-" હા, તેણે વીરની માફક પરાક્રમ બતાવી યુધ્ધ

કર્યું છે. તેના મૃત્યુનું કારણ હું જ છું; પરંતુ આપે કેવી રીતે જાણ્યું કે, તેનું મૃત્યુ થયું છે ?"

"મુખ્ય દરવાજાથી થોડે દૂર બે અશ્વોને લઇ હું આપની પ્રતીક્ષા કરતો ઉભો હતો. એક અશ્વ આપના માટે અને બીજો હામ્મા માટે. શત્રુના ફટકાથી તેને મેં ભૂમિ પર પડી જતાં જોયો છે. આપ પલાયન કરી નહાસવા લાગ્યા તે પણ મેં જોયું. એટલે આપને સહાય કરવા એક ગુપ્ત રસ્તાથી આપની પહેલાંજ હું આ રસ્તે આવી પહોંચ્યો. ઇશ્વરનો ઉપકાર માનો કે, એક મહા ભયંકર શત્રુના હાથમાંથી હામ્માએ આપને જીવનદાન આપ્યું છે."

"હા. હામ્મા અને આપના અનુગ્રહથીજ હું આજે જીવિત રહ્યો છું; પરંતુ એક જટિલ રહસ્યનો ભેદ હું ઉકેલી શકતો નથી. મને મુક્તિ અપાવવા માટે તમે શા માટે આટલો બધો જોખમ માથે ઉઠાવ્યો છે ? આપ કોણ છો ? આપનો અને મારો સંબંધ શું ? આ બધાની મને કાંઇ સૂજ પડતી નથી !"

"તે વિષે હું કાંઈ જાણતો નથી. મને તો માત્ર એટલીજ ખબર છે કે, હર પ્રયત્ને તમારા જીવનની રક્ષા કરવી."

"શા માટે ?"

"તે હું કહી શકીશ નહિ."

"હું કોણ છું તે આપ જાણો છો ?"

"હા, જાણું છું. આપનું નામ આમિન છે !"

"બીજું શું જાણો છો ?"

"આપ કોઇ ગુપ્ત કાર્યની સિધ્ધિ માટે આ દેશમાં આવ્યા છો. રસ્તામાં તમે લૂંટારાના હાથમાં સપડાયા અને તેઓએ તમને અહિં ગુલામ તરીકે વેચી નાખ્યા !"

"કયા ગુપ્ત કાર્ય માટે હું અહિં આવ્યો છું તે પણ આપ કદાચિત્ જાણતા હશો !"

"તે જાણવાથી આપને શું ફાયદો ?"

મેં જીજ્ઞાસા દર્શાવી પૂછ્યું:—"આપ અહિંની મુખ્ય મસ્જિદના પ્રધાન ઇમામ હાજી મહમદ બિન ઇશાકને ઓળખતા

હતા ? ”

“ હા, ઓળખું છું. તેઓ મહાજ્ઞાની અને ધાર્મિક પુરૂષ હતા. ”

“ હતા એટલે ? શું તેમનું હમણાં મૃત્યુ થયું છે ? ”

“ ના—ના. તેઓ કેટલોક વખત થયાં તીર્થયાત્રા કરવા ચાલ્યા ગયા છે. ”

“ તીર્થયાત્રા માટે ? ક્યારે આવશે ? ”

“ તેની મને ખબર નથી. ”

જોત જોતાંમાં તે પહાડ જેવી ઉચ્ચ ભૂમિ પાર કરી ગયા પછી અમોએ એક ખજૂરીના વનમાં પ્રવેશ કર્યો. મારા સાથીએ તે સ્થળે વિશ્રાંતિ લેવાનો ઇરાદો જણાવ્યો. અમો બન્ને ઘોડા પરથી ઉતર્યાં અને જીનને માથા નીચે રાખી સુઇ ગયા. અતિશય પથ-શ્રમ કરવાથી તાત્કાલિકજ અમોને નિદ્રા આવી ગઇ.

સ્હવારે જાગીને જોયું તો સૂર્યનો ઉદય થયો હતો અને ચારે તરફ સૂર્યનાં કિરણો જાણે કે હાસ્ય કરી રહ્યાં હતાં. વળી મારા સાથીને ઘણી અજાયબીની સાથે મેં બીજા વેષમાં જોયો. એ પુરુષ મટી હમણાં તે એક નાજનીન જેવો દેખાતો હતો, અને ખરી રીતે એ હતી પણ એક નવોઢા નાર ! હું એકાગ્ર દૃષ્ટિથી તેના મુખ તરફ જોઇ રહ્યો.

મારા આશ્ચર્યને કળી જઇ તેણે પૂછ્યું:—“ મેં વેષ બદ-લેલો હોવાથી તમને નવાઇ લાગે છે કેમ ? ”

આમ કહી યુવતીએ અટ્ટહાસ્ય કર્યું. મ્હોં ઉપરનો બુરખો કહાડી નાખી તેણે કહ્યું:—“ દિવસે મને પુરૂષનો વેષ શોભે તેમ નહિ હોવાથી મેં આ વેષ બદલ્યો છે.”

મેં પૂછ્યું:—“ આપે આવી રીતે મને શા માટે છેતર્યો ? ”

“ એમ કરવાની જરૂર હતી. પુરૂષ વેષમાં આપને મદદ કરી, માર્ગ બતાવી, નિર્ભય સ્થળે લઇ જવાની મને આજ્ઞા થયેલી હતી.”

“ આપનો હું ઘણો અહેસાનમંદ છું. આપનું નામ હું જાણી શકીશ કે ? ”

"મારૂં નામ સાંભળી આપ શું કરશો ? એ સાંભળવાથી આપને કાંઇ લાભ નથી. ના છૂટકે એ વાત મારે આપનાથી છુપાવવી પડે છે."

સૂર્યપ્રભાથી ઉજ્જવળ બનેલા એ પ્રભાતકાળે ખજૂરીનાં કુંજમાં મારી એ જીવનદાયિની નજીક બેસી મેં ફળ-મૂળનો આહાર કર્યો અને જીનની થેલીમાં જળ ભરેલું હતું તેનાથી તૃષાની તૃપ્તિ કરી.

ખાનપાનને ઇન્સાફ આપી રહ્યા પછી રમણીએ પોતાના કેશકલાપને બરાબર બાંધી ઘોડાપર સવાર થઇ મને પોતાનું અનુસરણ કરવાનો સંકેત કર્યો. રસ્તો જંગલમાંથી આગળ વધેલો હતો. સહરાની મરૂભૂમિમાં આવું ગાઢ વન અને લતાપત્રપૂર્ણ સ્થાન બીજું જોવામાં આવ્યું ન હતું. અરણ્યને ભેદી આગળ વધવામાં અમને ઘણી અગવડ પડવા લાગી.

ચાલતાં ચાલતાં મેં પૂછ્યું:—"આપે જુબેદાનું નામ સાંભળ્યું છે કે ?"

યુવતીએ મૃદુ હાસ્ય કરી ઉત્તર આપ્યો: "સહરાના રણની એ રાણી કિંવા મરૂભૂમિની મોહિનીનું નામ કોનાથી અજાણ્યું હોય ?"

"તેમને કદાપિ આપે જોયાં છે કે ?"

"આ પ્રશ્નનો ચોક્કસ ઉત્તર હું આપી શકતી નથી."

"અલ્જીયર્સમાં તેમનું મૃત્યુ થવાની વાત સાંભળી હતી, એ વાત ખરી છે ?"

યુવતીએ ઉત્તર આપ્યો:—"મેં પણ એ વાત સાંભળી છે. આલ્બેઝેર ગયા પછી તેમનો પત્તો નથી, માટે એ વાતને ખોટી પણ કેમ માની શકાય !"

ચિંતાતુર ચિત્તે મેં કહ્યું:—"તેઓ ભવિષ્યવાદિની હતાં. માનવના અંતરની વાત ઉકેલી શકતાં હતા."

મારી સંગિનીએ કહ્યું:—"આપનું અનુમાન યથાર્થ છે. અમારી ટોળીનાં માણસો જે સ્થળે તેમને લઇ જતાં તે સ્થળેથી તેઓને લૂંટફાટમાં પુષ્કળ ધન-દોલત મળી આવતી હતી. તેઓ

આસા ડુંગરથી ચાકી શકતાં હતાં. તેજ પ્રમાણે તેમનો તિરસ્કાર કાયરના કાળજાને કંપાવે તેવો ભયંકર હતો."

"હવે હું સમજ્યો. આપ હાજી અબુ સલામની ટોળીના માણુસ છો. લુંટારાઓના એ સરદાર હમણાં ક્યાં છે એ કહી શકો છો ?"

"હું કાંઇ જાણુતી નથી. હું કેવળ માર્ગદર્શિકા દાસી છું. જે વાત હું જાણુતી નથી, તે વાત આપ કૃપા કરી મને પુછશો નહિ."

આ વાક્યો સાંભળી હું એ ચતુર ચપળાના મુખમાંથી ઉપયોગની કાંઇ વિશેષ બાતમી બહાર કઢાવી શક્યો નહિ. મધ્યાન્હકાળે વિશ્રામ મેળવી પુનઃ મેં મારી સંગિનીનું અનુસરણુ કર્યું લીલી હરિયાળી ઉપર અથવા પ્રકૃતિ દેવીએ બિછાવેલા મનોહર લીલા ગાલીચા પર ચાલતાં મારા મનમાં એવો વિચાર આવ્યો કે, સહરાની અંદર આવું ફળદ્રૂપ તેમજ રસાળ સ્થાન આવેલું હોવાની અગાઉ કોને ખબર હતી ?

નમતા પ્રહરે મારી સંગિની ચાલતાં ચાલતાં પ્રફુલ્લ ચિત્તે મારી સાથે વાત કરવા લાગી. મેં તેને મુખે એમ સાંભળ્યું કે, હાજી અબુ સલામ જેવા સર્પના હાથમાંથી મેં છુટકારો મેળવેલો હોવાથી એ દસ્યુરાજે ક્રોધથી અંધ થઇ મારો નાશ કરવાની પ્રતિજ્ઞા કરી હતી અને મારૂં ખૂન કરવા માટે એક ટોળીને મોકલી હતી. ફ્રેંચ સિપાહીઓને હાથે એ ટોળીના માણુસો પરાજિત થઇ માર્યાં ગયા હતા.

મેં પૂછ્યું:—"આપ અરણ્યવાસને ત્યાગ કરી અત્રે કેમ આવ્યાં છો ?"

"હું કેવળ શત્રુઓના પંઝામાંથી આપનો ઉધ્ધાર કરવાના હેતુથી હમ્માની સાથે આગાદેજમાં આવી હતી. અલ્લાની મહેરબાની છે કે સેંકડો આફતમાંથી દિન દુનિયાના એ માલિકે આપને બચાવી લીધા છે પરંતુ દિલગીરી સાથે કહેવું પડે છે કે, હમ્મા આપને છોડાવવા જતાં સુલતાનના દ્વારરક્ષકને હાથે માર્યો ગયો છે."

"અલ્લા તેમના આત્માનું કલ્યાણ કરો. આપનો મારા ઉપર મોટો અહેસાન થયો છે. મને બચાવવા માટે આપે જે કષ્ટ વેઠયું છે, જે જે સંકટોની સામે આપ ઝઝુમ્યાં છો, તેવું બીજું કોઇ હિતેષી માણસ કરી શકે એવી સંભાવના નથી."

રમણીએ ઉત્સાહ સહીત કહ્યું:—"હું મરૂભુમિમાં ભટકતી અરબ અબળા છું. અરબ રમણી ભય કોને કહે છે. એ સમજતી નથી. ખુદાની મહેરબાનીથી આફતોનાં વાદળાં અદ્રશ્ય થઇ ગયાં છે."

મેં કહ્યું:—"તમારો સ્વભાવ ઘણો અદ્‌ભુત અને રહસ્યજનક છે. તમારે મુખેથી મુદ્દાની એક પણ વાત હું સાંભળી શકયો નથી. જે વાત સાંભળી છે, તેથી રહસ્યનું કોકડું વધું ગુંચવાયું છે."

યુવતીએ કહ્યું:—"પરંતુ જેથી આપનું અનિષ્ટ થઇ શકે તેમ છે, એવી એક પણ વાત મેં આપને કહી નથી. આપનું સાહસ અને સહનશીલતા આ સંકટપૂર્ણ સ્થાનમાં આપનું સંરક્ષણ કરશે."

યથા સમયે સંધ્યાની છાયાથી તરૂલતાપૂર્ણ એ પહાડી વન ભુમિ સમાચ્છન્ન થઇ. ફરતાં ફરતાં અમે એક પહાડી નદીના તટ ઉપર ઉપસ્થિત થયાં. ત્યાં મેં મારા ઘોડાને પાણી પાયું. પછી આહારની ગોઠવણ કરી. આહારની સમાપ્તિ થતાં મારી સંગિની પોતાના દેહને વસ્ત્રમાં છુપાવી પાષાણ શિલા ઉપર સુઇ ગઇ. બેદુઇન રમણીઓને આવી ટેવ પડેલી હોય છે. નક્ષત્રોથી પ્રકાશી રહેલા અનંત આસ્માની આકાશનાં છત્ર નીચે પ્રકૃતિના ખોળામાં સુઇ રહી તેઓ—માતાના ખોળામાં સુઇ રહી બાળક જેવી રીતે નિર્ભયતાથી નિદ્રા લે—તેવી નિર્ભયતાથી નિદ્રા લઇ શકે છે.

આવી રીતે બીજા બે દિવસ વીતી ગયા. પછી અમે એક સરાઇ નજીક ઉપસ્થિત થયાં. સરાઇની અંદર ઘોડાને પુષ્કળ પ્રમાણમાં આહાર કરાવી પાછાં અમે મરૂમાર્ગમાં અગ્રગામી થયાં. મારો ઘોડો વાયુવેગે દોડવા લાગ્યો. અશ્વારોહણની

વિદ્યામાં મારી સંગિની પણ ઘણી ચાલાક હતી. રસ્તે અમને સહજ પણ કંટાળાનો અનુભવ થયો નહિ. બેદુઇન જાતિનાં સાહસ અને વીરતાની વાતો કરી યુવતી મને મુગ્ધ બનાવી દેતી હતી. રાત્રે અમે મરૂભુમિમાં વિશ્રામ કરી ત્રીજે દિવસે એક બીજી સરાઇ નજીક જઇ પહોંચ્યા. થોડા અંતરે તાડ અને ખજુરીનાં ઝાડનાં જુથ આવેલાં અમારી નજરે પડયાં. મરૂભૂમિની આંખને બાળી નાખે એવી પ્રખરતામાં એ મનોહર દેખાવથી અમારી આંખો ઠરી. મારી સંગિનીએ ઘોડાની લગામ કાબુ કરી કહ્યું:-"જેને મળવાની આતુરતામાં આપણે છીએ, તેજ આવે છે."

પ્રથમ હું કાંઇ જોઇ શકયો નહિ. ઘણા સમય સુધી દ્દષ્ટિ દોડાવ્યા પછી સુફેદ પોષાકમાં સજ્જ થયેલો એક ઘોડેસ્વાર વાયુ વેગથી અમારા તરફ આવતો નજરે પડયો.

અડધા કલાકમાં તો એ માણસ અમારી નજીકમાં આવ્યો, તથા પ્રથમ નજરેજ એ મુખ અજાણ્યું નથી, એ હું સમજી શકયો. એ માણસને કયાં જોયો હતો, તેનો હું વિચાર કરવા લાગ્યો.

થોડા વખત પછી મને એમ યાદ આવ્યું કે, જે માણસે પૂર્વોકત મુસાફરખાનામાંથી મારી પેટી ચોરી લીધી હતી, તેજ એ હતો. જરીથી ભરેલી જે પેટીમાં જુએદાનો છિન્ન હસ્ત હતો, તે પેટી આ માણસેજ ચોર હતી એ સંબંધી મારા મનમાં સહજ પણ સંદેહ રહ્યો નહિ. મારો વધ કરવા માટે એણે ઘણો પ્રયત્ન કર્યો હતો. મારા પરમ હિતૈષી મિત્રને લાંચ આપી વશીભૂત કરવાની તેણે કોશિશ પણ કરી હતી. મારો નાશ કરવા માટે તેણે શું ન હોતું કર્યું ! તે દિવસે સંધ્યાકાળે નિર્જન સ્થળમાં એ હથિયારબંધ દસ્યુને જોઇ મારૂં મન શંકાશીલ અને સંદિગ્ધ બની ગયું. જો ગાજેરીની વાત ખરી હોય તો જગતમાં આના જે... ભયંકર મારે કોઇ બીજો દુશ્મન ન હોતો. મને એમ વિચાર આવ્યો કે, મારી સાથેની યુવતી જે મારી હિતૈષીણી હોવાનો દેખાવ કરતી હતી, તે વિશ્વાસઘાતિની તો નહિ હોય ? મારા પ્રાણનો નાશ કરવા

માટે તેણે પૈશાચિક જાળનો વિસ્તાર તો નહિ કર્યો હોય? કાંઈ સમજી નહિ શકાવાથી દિંગ્મૂઢ બની હું ચુપજ રહ્યો. એ વખતે લાવાકાને સહજ હસી સશસ્ત્ર હસ્તનો મસ્તકે સ્પર્શ કરી મને અભિવાદન કર્યું. તેના સિંહ જેવા ક્રૂર અને સર્પ જેવાં ખલતાપૂર્ણ બન્ને નેત્રો જાણે વૈર લેવાની આગથી સળગી ઉઠયાં.

પ્રકરણ ૨૩ મું.

—o:o—

ઘોડેસ્વાર થઇ અમે ત્રણે જણાં આગળ વધવા લાગ્યાં. થોડે દૂર ગયા પછી વિશ્રામ માટે અમે એક તાલકુંજ પસંદ કર્યો. એવામાં ભયંકર દેખાવના અરબોની એક ટોળી એ સ્થળે આવી પહોંચી. તેમણે બંધુભાવથી અમને અભિવાદન કર્યું. નજીકમાં જ આરામ લેવા માટે તેમણે છાવણી નાખી. તેઓ મિત્ર હતા કે શત્રુ એ વિષયનો પુષ્કળ વિચાર કરવા છતાં હું કાંઇ નિર્ણય કરી શકયો નહિ. ગમે તેમ હો, તેમના તરફ સૌજન્ય દર્શાવવા માટે ઘોડા પરથી ઉતરી પડી હું લાવાકાનની સાથે એ નવા આવેલા માણસના મુખ્ય તંબુ તરફ અગ્રેસર થયો. એ તંબુના દ્વાર આગળ એક બુઢ્ઢો અરબ ચિંતાતુર ચિત્તે બેસી બીડી ફૂંકતો હતો. માણસ ઘણો ઘરડો હતો. તેની દાઢી પાતળી હતી, તથા બન્ને નેત્રો અમુક કાળ પહેલાં ઘણાં તીક્ષ્ણ હશે એમ હમણાંના તેના તેજ પરથી જણાઇ આવતું હતું. એ વૃધ્ધ સ્થિર દષ્ટિથી મારા મ્હોં તરફ જોઇ રહ્યો.

લાવાકાને મને પુછ્યું:—“ આ બુઢ્ઢાને તમે જોયો છે કે ?”

હું કાંઇ ઉત્તર આપું તે પહેલાં એ બુઢ્ઢાએ કહ્યું:—“ હે વિદેશી ! અમારા શિબિરમાં હું તમારી અભ્યર્થના કરૂં છું.” આમ કહી બીડી ફેંકી દઇ તે પોતાની બરફ જેવી સુફેદ દાઢી પસવારવા લાગ્યો.

મેં કહ્યું:—‘ શેખજી, તમારી દાઢીનું કલ્યાણ થાવ. આવા અજાણ્યા સ્થળે તમારૂં આતિથ્ય કેટલું કીમતી છે, એ મારાથી અજાણ્યું નથી; પરંતુ હું કોનું આતિથ્ય મેળવી શકયો છું, તેનું નામ સુધ્ધાં હજી સૂધી જાણી શકયો નથી.”

બુઢ્ઢાએ કહ્યું—:“ પ્રવાસના કષ્ટથી તમે થાકી ગયા હો એમ લાગે છે. તમે રણનો લાંબો અને અગવડ ભરેલો માર્ગ પસાર કર્યો છે. તેથી પ્રથમ તમારે આરામ લેવાની જરૂર છે.”

આમ કહી બુઢ્ઢાએ મને પોતાની પાસે ચટાઇ ઉપર બેસ-

વાનો સંકેત કર્યો. હું બેઠો એટલે ગુલામ બુઢ્ઢાના હુકમ મુજબ મારે માટે ખાનપાનની સામગ્રી લઈ આવ્યો.

એ બુઢ્ઢો હું ન સમજી શકું એવી ભાષામાં બાવાકાન સાથે કાંઈ વાતચિત કરવા લાગ્યો. જેમાંના એક શબ્દનો પણ સાર હું સમજી શક્યો નહિ. વિવિધ પ્રકારનો સંદેહ મારા મનમાં ઉપજ્યો. પરંતુ એ માણસનો મારા તરફનો સદ્ વ્યવહાર જોઈ તથા ખાનપાનની ઉત્કૃષ્ટતા અનુભવી મારો સંદેહ શિથિલ થયો. મને આપવામાં આવેલા ખોરાકમાં જહર તો નહિ ભેળવ્યું હોય? ના, ના, એ અસભ્ય જાતિનો માણસ હતો. આજકાલના જમાનામાં કહેવાતા શિષ્ટ અને સભ્ય માણસોજ છળકપટનો આશ્રય લઈ દગાથી દુશ્મનને સાફ કરે છે. અસભ્ય માણસો કપટતાને જાણતા નથી. ઉપરથી દોસ્તી બતાવી બેવફા બની કોઈની ગરદન પર છુરી ફેરવતા નથી. ચુપકીદીથી મેં ખાણાને ઇન્સાફ આપ્યો. એવામાં સંદિગ્ધ મુખમુદ્રાવાળો એક માણસ મારી નજીક આવી બેઠો. ગાજેરીને લાંચથી વશ કરી જેણે મારા પ્રાણનો નાશ કરવાનો સંકલ્પ કર્યો હતો, તેને આ સ્થળે હાજર થયેલો જોઈ હું કોઈ પણ પ્રકારે પ્રફુલ્લ ભાવ ધારણ કરી શક્યો નહિ.

વૃધ્ધે માથું હલાવી કહ્યું:—"દોસ્તો સાથે ભલાઈ કરવી અને દુશ્મનો તરફ દયા દર્શાવવી એ અમારો જાતિ ધર્મ છે. તમારું કપાળ જોઈ તમે પુષ્કળ દુઃખ વેઠયું હોય એમ લાગે છે. બનતાં સુધી તમારા દુઃખ શોકને અમે કાંઈક અંશે દૂર કરી શકીશું. તમે ભિન્ન દેશના અને ભિન્ન ધર્મના હોવા છતાં માણસ છો તથા તમને મદદ કરવી એ અમારૂં આવશ્યક કર્ત્તવ્ય છે."

બુઢ્ઢા મુસલમાનને મુખે પ્રભુ ઇસુ ખ્રિસ્તના જેવો ઉદાર ધર્મોપદેશ સાંભળી મારૂં મન ઘણા અંશે સ્વસ્થ થયું. છતાં તે સાથે એવો સંદેહ ઉપજ્યો કે, એ વૃધ્ધ મને બનાવતો તો નહિ હોય! મનનો ભાવ છુપાવી મેં કહ્યું:—"બંધુ, તમારા શિષ્ટાચારથી હું અત્યંત પ્રસન્ન થયો છું. તમારો વ્યવહાર ઉદાર છે.

આ મરુભૂમિની અંદર એક દિવસે આવા સાધુ હૃદય મહાત્માની મુલાકાત થશે એવો વિચાર સુધ્ધાં પ્રથમ મારા મનમાં આવ્યો નહોતો. હું ઘણી આફતો સાથે સામનો કરી અલ્લાની મહેરબાનીથી અહિં આવી શક્યો છું. જે સ્થિતિમાં અલ્લાએ મને રાખ્યો છે, એ સ્થિતિ માટે અફસોસ કરવો એ તેના મહિમાને કલંકિત કરવા જેવું છે–પાપ છે."

વૃધ્ધે પૂછ્યું:–"આવા સંકટજનક સ્થળે તમે શા માટે ફરવા આવ્યા છો? તમારા દેશમાં જોવા લાયક સ્થળોની ખોટ છે કે શું?"

મેં કહ્યું:–"એક છુપો હેતુ પાર પાડવા માટે હું આ તરફ આવ્યો છું. હું ઘણો દુર્ભાગી છું; કિંચિત સૌભાગ્ય પ્રાપ્ત કરવાની વાસના મારા અંતરમાં ઉપજી છે."

વૃધ્ધે કહ્યું:–"હજી તમે ઉગતી જવાનીમાં છો. પ્રયત્ન કરવાથી અસાધ્ય સાધી શકાય છે એવો વિચાર કમઉમ્રને લીધે તમારા મનમાં ઉપજ્યો છે. પ્રયત્નદ્વારા શયતાનને વશ કરવાનું અશક્ય નથી, એમ તમને લાગે છે. તમારા ઉતાવળા વિચારોએ જે રસ્તો તમને બતાવ્યો છે, તેને તમે સરળ સમજી બેઠા છો; પરંતુ ભાઇ, તમે તમારા દિલની વાત કહી નથી. તમારી બન્ને આંખો જોઈ હું સમજી શકું છું કે, એ નયનોમાં નિરાશ પ્રેમની છાયા છવાઇ રહી છે. શું સિંદબાદ ખલાસીની વાત વાંચી વિદેશમાં રખડી આફતો સહી, છેવટે દૌલતજાદા થઇ શકાય છે, એમ તમે સમજી બેઠા છો કે?"

એ વૃધ્ધ માણસ અંતરને પણ ઉકેલી શકે છે? મારા દિલની વાત એ બુઝર્ગ કેવી રીતે જાણી શક્યો?

વૃધ્ધે ફરીથી કહ્યું:–"તમારી કોશિશ અફળ થનાર છે. નખરાંબાજ નાજનીનના નયનબાણથી જેનું હૃદય ચીરાઇ ગયું હોય છે, તેનો ઘા કોઇ પણ પ્રકારના મરહમથી રૂઝાતો નથી."

મેં કહ્યું:–"પરંતુ ખરો પ્રેમ અનેક મુશ્કિલ કાર્યોને આસાન કરી શકે છે. એને તમે ઇશ્કનો મોહ કહી શકો છો; પરંતુ જે ખરો આશક છે, તે દિવાનો મટી ડાહ્યો થવા ઇચ્છતો નથી."

વૃધ્ધે કહ્યું:–" તમે એ મોહમાંથી છુટવાને ઇચ્છતા નથી એમજ લાગે છે. સંસારનો નિયમજ એવો છે. તુચ્છ પતંગ જ્યારે દીપકની જ્યોતિ ઉપર આત્મસમર્પણ કરે છે, ત્યારે પરિણામની ચિંતા તેને હોતી નથી. પ્રેમની જ્યોતિ પાસે મનુષ્ય પતંગ છે. તમે જ્ઞાની છો. જ્ઞાનની એકાદ વાત તમારા મુખે સાંભળી છે; પરંતુ ગમે તેટલા જ્ઞાની હોવા છતાં તમારૂં જ્ઞાન પોપટની માફક કેવળ મુખમાંજ સમાયેલું હોય છે. તમે વિદેશીઓ એ જ્ઞાનનો જીવનના આદર્શ તરીકે સ્વીકાર કરી શકો તેમ નથી. અલ્જીરીયામાં જે સઘળા ફ્રેંચો છે, તેમની સ્થિતિ હું કહું છું તેવીજ છે. કેવળ મ્હોડે મોટી મોટી વાતો કરવામાં આવે છે, ત્યારે કાર્યમાં ભમરડા જેવું મીંડુ હોય છે. મ્હોડેથી બાઇબલનો ઉપદેશ આપવામાં આવે છે, ત્યારે હાથ લોહીથી ભીંજાવવામાં આવે છે. આમ હોવાથીજ યૂરોપની પ્રજાના કપટી માણસોને અમે જોઇ શકતા નથી. તમારી સ્ત્રીઓ ખોટા વિલાસ-સમુદ્રમાં કેટલી બધી ડૂબી ગઇ છે ! પુરૂષ સાથેના તેમના વ્યવ-હારમાં કેટલી કૃત્રિમતા અને નફટાઇ ભરેલી છે ! પુરૂષના મનને માયામાં ફસાવવા તેઓ કેવો અગાધ પરિશ્રમ કરે છે તથા કોઇ ઉલ્લુ માયામાં ફસાતાં તેના હૃદય સાથે કેવી નિષ્ઠુર રમત રમ-વામાં આવે છે ! તમારા દેશનાં માણસો ઘણાં નીચ અને સ્વાર્થી છે."

મેં કહ્યું:—"શેખજી ! આપનું કહેવું યથાર્થ છે. પરંતુ વિચાર કરી જુઓ કે, પુરૂષની મૂર્ખતા વિના અસહાય અબળા પોતાની મોજને કયા ઉપાયથી પુરી કરી શકે ?"

શેખજીએ માથું હલાવી કહ્યું:–"તમે સાચી વાત કહી છે. સત્ય એ જગતની કીમતી સામગ્રી છે. અસત્યનો વચ્ચે વચ્ચે કવચિત જય થતો જોવામાં આવે છે; પરંતુ સત્યનું ગૌરવ અસીમ છે. સત્યનું દાન પવિત્ર છે. તે માણસને ધનવાન ન કરી શકે, પણ ધાર્મિક તો કરી શકે છે. ધર્મ તેમજ અર્થ વચ્ચે ભેળસેળ થઇ શકતી નથી."

આવી વાતચિતમાં સંધ્યાકાળ પસાર થઇ ગયો. પછી કેટ-

લીક હબસી બાળાઓ એ વૃક્ષના તંબુ. આગળ નાચ કરવા આવી. નૃત્ય ગીતનો ઉત્સવ ચાલવા લાગ્યો. ગીત વાદ્યથી એ એકાંત તાલકુંજે બેહસ્તનું સ્વરૂપ ધારણ કર્યું. વચ્ચે વચ્ચે હું કોઇના એકાદ પ્રશ્નનો ઉત્તર આપતો હતો; પરંતુ મારૂં મન એ વખતે અપ્રસન્ન હતું. લાવાકાન થોડે છેટે બેસી બીડી ફૂંકતો હતો તથા વચ્ચે વચ્ચે તીક્ષ્ણ દૃષ્ટિથી મારા તરફ જોતો હતો. તેનાં નયનોમાં તિરસ્કાર અને ધૂર્તતા સાફ દેખાતી હતી. વચ્ચે વચ્ચે ગાન સાંભળી તે જ્યારે પોતાના સુફેદ દાંત બહાર કહાડી હસતો હતો ત્યારે બદમાશ શિયાળના મુખનું મને સ્મરણ થઇ આવતું હતું.

રાત્રિ વિશેષ વીતી ગઇ. સંગીતના સૂર બંધ પડયા અને તેના પડઘા વાયુમાં પ્રતિધ્વનિત થવા લાગ્યા. મોજીલાં નરનારીઓ પોતપોતાના શિબિરમાં ચાલ્યાં ગયાં. હું પણ મારા નાના તંબુમાં જઇ સૂઇ રહ્યો. છતાં નિદ્રા ન આવી. વિવિધ પ્રકારની ચિંતાઓમાં નિશાકાળ પસાર થઇ જવા લાગ્યો. એવામાં વંટોળીયાનું તોફાન ચાલુ થયું. રેતીના રણના પ્રચંડ વંટોળીયાની કલ્પના અનુભવી સિવાય બીજું કોઇ કરી શકે તેમ નથી. સમસમ અવાજ કરતો વાયુ ફૂંકાતો હતો. ચારે દિશાએ ગાઢ અંધકારનો વિસ્તાર થઇ ગયો હતો અને તાલવૃક્ષો વાયુના જોરથી ફફડાટ કરી રહ્યાં હતાં. પ્રલયકાળ ઉપસ્થિત થયો હોય એવો ભાસ થતો હતો! મને એમ લાગ્યું કે, મનુષ્ય તથા પ્રકૃતિ બન્નેએ મળી મારા નાના તંબુને ઘેરી લઇ મૃત્યુનો ભૈરવ નાદ કરવા માંડયો હતો. ભયની ભાવનાથી મારૂં નાનું હૃદય ધબકતું હતું. જાણે કે એ સ્થળે મેં મૃત્યુના બરફ જેવા શીતળ હાથનો સ્પર્શ અનુભવ્યો. કોઇ જોરથી મારા હૃદયને પકડી દબાવતું હોય, એમ મને લાગ્યું. છતાં હું વિહ્વળ બની ગયો નહિ. જે રહસ્યને જાણવા માટે હું અહિં આવ્યો હતો એ કાંઇ સામાન્ય નહોતું. જીવલેણ આફતોનો સામનો કર્યા સિવાય એ રહસ્યનો ભેદ કળી શકવાનું કાર્ય અશક્ય હતું. એ પ્રચંડ વંટોળીયાની અંદર કોઇ બે માણસોની છાયામૂર્તિને મેં મારા તંબુ પાસેથી ચુપકીદીથી ચાલી જતી જોઇ. તેઓ કોણ હશે?

તેઓનો પોષાક જોઇ એક જણ પુરૂષ અને એક જણ સ્ત્રી હોવાનું હું જાણી શક્યો. એ મારી સંગિની સુંદરી અને લાલા-કાનજી હોવાં જોઇએ. શા હેતુથી ચોરની માફક તેઓ મારા તંબુની આસપાસ ફરતાં હશે ? મારી ચોતરફ સંકટનાં વાદળાં ઘેરાઇ ગયાં. હું જાણે કે, આફતના દરિયામાં ડૂબી ગયો. એ સમુદ્રનું પ્રત્યેક મોજું ગગનસ્પર્શી દેહને ધારણ કરી જાણે કે, મને ગળી જવા દોડી આવતું હતું. મારો આનંદ ઉડી ગયો હતો. સુખ ગુમ થયું હતું અને આશાના અંશનું અસ્તિત્વ પણ રહ્યું નહોતું. કેવળ જીવનની જ્વાળામયી નિરાશા આ મહા શ્મશાનની અંદર કુતરાની માફક પોતાની લાલ જીભ બહાર કહાડી, મારી ચોતરફ ફરતી હતી. છતાં એક નામર્દ હિચકારાની માફક મરવાને હું તૈયાર નહોતો. તંબુમાં હું ઉઠી બેઠો થયો. મજબુત હાથે તલવારને હાથમાં પકડી શત્રુઓ તરફથી હુમલો થવાની રાહ હું જોવા લાગ્યો. કોને હાથે મારા આ માનવી જીવનનો અંત આવશે તેની કલ્પના હું કરી શક્યો નહિ. છતાં મારો વિશ્વાસ હતો કે, આ શત્રુ રાજ્યમાં કોઇ મારૂં હિતૈષી નથી. બિછાનામાં બેસી રહી આખી રાત આશંકાઓ સાથે યુદ્ધ કરવામાં મેં પસાર કરી.

યથા સમયે વંટોળીયાનો વેગ ઘટ્યો અને નિશાનો અંધકાર અદ્રશ્ય થયો. પૂર્વાકાશે પીતજ્યોતિ ધારણ કરી અને જોતજોતાંમાં જ્યોતિર્મય સૂર્યકિરણોએ પૂર્વાકાશને પ્રકાશિત કર્યું. અંતરના ઉંડાણમાંથી એક હૃદયભેદી શ્વાસ મૂકી હું તંબુની બહાર નીકળ્યો. કેમ કે, આજના પ્રભાત સૂર્યનું દર્શન થવાની મારી આશા અદ્રશ્ય થઇ ગઇ હતી.

તથાપિ તંબુની બહાર નીકળી જે દેખાવ મેં જોયો, તેથી મારા આશ્ચર્યનો પાર રહ્યો નહિ. નજીકમાં તેમજ દૂર–કોઇ પણ સ્થળે એકકે તંબુ કે માણસનું અસ્તિત્વ નહોતું. બેદુઇન લોકોની ટોળી આ રેતીના રણમાં મને એકલો રાખી વંટોળીઆના તોફાનમાં રાતોરાત વંજે આપી ગઇ હતી. એ નિષ્ઠુર માણસો આ ભયંકર સ્થળે મને નિરાધાર હાલતમાં મૂકી ગુમ થઇ ગયા હતા. હવે મારે શું કરવું ? આમ તેમ તપાસ કરતાં એક તાડના ઝાડ

સાથે એક ઉંટ બાંધી રાખવામાં આવેલું મારી નજરે પડયું. નજીકમાં કોઇ માણસ છે કે કેમ એ વિષયની શોધ કરવા જતાં થોડે છેટે કોઇનો સુફેદ પોષાક મારી નજરે પડયો.

આશા પૂર્ણ હૃદયે હું સહજ આગળ વધ્યો એટલે લાવાકાને એક ઝાડના થડ પાછળથી આગળ આવી મને સલામ કરી હસતાં હસતાં કહ્યું:—"તમને એકલા રાખી તમારૂં મિત્રમંડળ ચાલ્યું ગયું છે."

મેં વિરક્ત ભાવથી કહ્યું:—"તેમણે મારી સાથે સારૂં વર્તન ચલાવ્યું! મેં તમારો કાંઇ અપકાર કર્યો નથી છતાં મારી સાથે આવું વિષમ વર્તન કેમ ચલાવવામાં આવે છે! આવી રીતે ચાલ્યા જવાની તેમને શી જરૂર હતી?"

લાવાકાને કહ્યું:—"ઘણા જરૂરી કામને લીધે આપણી ટોળીના માણસોને બીજા સ્થળે ચાલ્યા જવાની જરૂર પડી છે."

મેં પૂછ્યું:—"શત્રુઓ તરફની કાંઇ બીક હતી કે?"

લાવાકાને ઉત્તર આપ્યો:—"અલ્લાના અભિશાપ સિવાય જગતના કોઇ પણ માણસનો અમે ડર રાખતા નથી."

વિશેષ કાંઇ નહિ બોલતાં લાવાકાને મારા તંબુના ખુંટા ખેંચી નાખ્યા. પછી તંબુ વીટાળી બાંધી દઇ તેણે ઉંટની પીઠ ઉપર લાદ્યો.

મેં કહ્યું:—"અમે એક વખત જેની સાથે નમક ખાઇએ છીએ તેની સાથે કદાપિ શત્રુતા કરતા નથી; પરંતુ તમે એક વખત આશ્રય આપી છેવટે વિદેશી માણસને અજાણ્યા સ્થળે કાળનો કોળીયો થવા રાખી સંકોચ સિવાય ચાલ્યા જઇ શકો છો!"

લાવાકાને કહ્યું:-"તમે મારાપર ખોટો દોષ મૂકો છો. અધિકાર નહિ હોવાથીજ ટોળીના માણસો ગંતવ્ય સ્થળે તમને લઇ ગયા નથી. તમારે નિરાધાર બની ભૂખતરસના દુ:ખથી મરવું ન પડે એટલા માટે તમને નિર્ભય સ્થળે લઇ જવા માટે હું અહિં રોકાયો છું."

લાવાકાન જેવા પશુ સ્વભાવના માણસની સાથે અન્ય પ્રસંગે

કોઈ પણ નિર્ભય સ્થળે જવા હું રાજી થાત નહિ; પરંતુ મરૂભુમિમાં ભુખતરસથી મરી જવા કરતાં દુશ્મન પર ઇમાન રાખી તેનું અનુસરણ કરવું મને પ્રસંગોચિત લાગ્યું. સંદિગ્ધ ચિંતે હું અપ્રસન્ન ભાવથી તેની સાથે જવા લાગ્યો.

પ્રકરણ ૨૪ મું.

લાવાકાન મારી સાથે ઘણા પ્રફુલ્લ ભાવથી વાતચિત કરવા લાગ્યો. તેણે મારૂં અનિષ્ટ કરવાનો કદાપિ પ્રયત્ન કર્યો હોય તથા હું તેને ઓળખી શક્યો હોઉં એવો ભાવ તેણે દર્શાવ્યો નહિ.

સતત પાંચ કલાક સુધી અમે મરૂભૂમિનો માર્ગ કાપ્યો. પછી અમે એક જરાજીર્ણ જૂના જમાનાના કિલ્લા નજીક જઇ પહોંચ્યા. એ સ્થળે કોઇ જનમાનવ નહોતું તથા ઘણા કાળથી કોઇનાં પગલાં એ સ્થળે પડેલાં નહોતાં. ફરતા ફરતા અમે એક સાંકડા દ્વારમાંથી એ કિલ્લામાં આવેલી એક મોટી અંધકારમય ભાંગી-તૂટી અટ્ટાલિકામાં જઇ ચડયા.

લાવાકાને કહ્યું:-"આ અટ્ટાલિકાનું નામ મૃત્યુ-મંદિર છે. અરબ દેશમાં એવી દંતકથા ચાલે છે કે, ઘણા કાળ પૂર્વે અત્રે એક યુરોપીય સુલતાન રાજત્વ કરતો હતો. તે દિગ્વિજયી રાજા હતો. દિગ્વિજય માટે બહાર નીકળી પડી એક વખત તેણે સુલતાનના રાજ્ય ઉપર હુમલો કરી યુધ્ધમાં તેને હરાવી તેની દોલત અને નૂરેનજર કન્યાને લૂંટી લઇ પોતાના પ્રાસાદમાં પુનરાગમન કર્યું હતું. પરાજિત સુલતાને છુપી રીતે તેનું અનુસરણ કર્યું તથા જાદુગરનો ગુપ્ત વેષ ધારણ કરી તેની સાથે મુલાકાત કરી પોતાની કન્યાની ભિક્ષા યાચના કરી. વિજયી સુલતાને તેને હુકમ કર્યો કે "તમે હમણાંજ અહિંથી ચાલ્યા જાવ, નહિ તો જંજીરથી પકડી તમને કેદખાનામાં નાખવામાં આવશે."

પરાજીત સુલતાને વિજયી સુલતાનના પ્રાસાદનો ત્યાગ કર્યો. તેણે વિદાય થતી વખતે કહ્યું:-"કાફર! એ માસમાંજ તારા રાજ્યમાં ભીષણ મરકી ઉત્પન્ન થશે અને તેથી તારા સર્વસ્વનો નાશ થશે." એ માસની અંદરજ અભિશાપવાણી સફળ થઇ અને પરિણામે સુલતાનની રાજધાનીએ શ્મશાનનું સ્વરૂપ ધારણ કર્યું. તેના કુટુંબના સઘળા માણસો મરણ પામ્યા, કેવળ પરાજીત સુલતાનની કન્યા એકલી જીવતી રહી. યુરોપીય સુલતાનના મૃત્યુ

પછી પિતાની લુંટી લેવામાં આવેલી દોલત લઇ એ કન્યા પુનઃ પિતાની પાસે ગઇ. એ વખતથીજ આ સ્થાને શ્મશાનનું રૂપ ધારણ કર્યું છે. અલ્લાના અભિશાપથી વિધર્મી કાફરોનું એક પણ ચહ્નિ અહિં કાયમ રહ્યું નથી.''

હું એ ગૃહદ્વારની પરીક્ષા કરવા લાગ્યો. પૂર્વે એક કાળે રોમન જાતિએ આ સ્થળે રાજત્વ કર્યું હોય, એવાં અનેક ચિહ્ન પ્રાસાદનાં ભિન્ન ભિન્ન સ્થળે જોવામાં આવતાં હતાં. ધ્યાન-મગ્ન બની હું સઘળું જોતો હતો, એવામાં કોઇની છાયા નજરે પડતાં ચમકીને મેં પાછળ જોયું. લાવાકાન તત્કાળ એક તેજદાર કટાર હાથમાં લઇ મારા ઉપર ટૂટી પડયો તથા બળ-પૂર્વક મારો કંઠ દાબી મને જમીનદોસ્ત કરવાને યત્ન આદરવા લાગ્યો. હું તેના પંજામાંથી છૂટો થવાનો પ્રયત્ન કરવા લાગ્યો; પરંતુ સફળ ન થયો. તેણે કહ્યું:—"આટલા દિવસે તમે મૃત્યુ—મંદિરમાં આવી ચડયા છો. આ સ્થળે નાસ્તિક માણસના પ્રાણનો નાશ કરવામાં આવે છે. આજે હું તમારા પ્રાણનો સંહાર કરીશ.''

મેં કહ્યું:—"હે વિશ્વાસઘાતક! આવી રીતે તું તારા આતિથ્યનો પરિચય કરાવે છે કે! મેં તારૂં શું અનિષ્ટ કર્યું છે કે, જેથી તું મારા પ્રાણનો નાશ કરવા તત્પર થયો છે?''

લાવાકાન બોલી ઉઠયો:—"નરકના કીડા! હું તને બરાબર ઓળખું છું. તું અમારા તંબુમાંથી નાસી ગયેલો હોવાથી અમારે વિપદ વેઠવી પડી હતી અને અપમાન સહન કરવું પડયું હતું. તેંજ અમારા લોહ અર્ધચન્દ્રનું અપહરણ કરી અમારા સર્વ-સ્વનો નાશ કરવા માંડયો હતો. તુંજ આગાદેજમાં હાજી મહમદ બિન ઇસાક પાસે ગુપ્ત પત્ર લઇ જતો હતો,—હજી પણ એ પત્ર તારી પાસે છે. લોહ અર્ધચન્દ્ર કયાં છે તે કહે, નહિ તો ત્હારૂં મૃત્યુ નિશ્ચય છે!'' તેણે મને ઘા કરવાને કટાર ઉંચકી. ક્રોધની ઉત્તે-જનાથી તેનો હાથ કંપી ઉઠયો. એ કટાર દેહમાં વિંધાતાં પળ માત્રમાંજ મારા પ્રાણનો નાશ થશે એમ મને લાગ્યું. પ્રયત્ન કરવા છતાં હું તેના પંજામાંથી છુટો થઇ શકયો નહિ. મેં કહ્યું:—"હે બદમાશ! તું જે વાત જાણવા માગે છે, એ સંબંધી મારે

મુખે કાંઇ પણ જાણી શકીશ નહિ. તું તારી મરજી પડે તે કર."

"નહિ જાણી શકું ? અવશ્ય જાણી શકીશ. ઇમામ તરફ તું ગુપ્ત પત્ર લઇ જતો હતો એ વાતનો ઇનકાર કરે છે ?"

મેં કહ્યું:–"હું કોઇ પણ વાતનો સ્વીકાર કે ઇનકાર કરતો નથી. તું ચોર છે. અલ્જીરિયાના મુસાફરખાનામાંથી તુંજ મારી પેટી ચોરી ગયો હતો. મારા પ્રાણનો નાશ કરવા માટે સોનામહોરોની એક થેલી આપી તેંજ ગાડીવાળાને ફોડવાનો પ્રયત્ન કર્યો હતો. તારૂં નામ લાવાકાન છે. યાદ રાખજે કે જો તું મારા જીવનો નાશ કરીશ તો વિના વિલંબે તારે તેનું ફળ ભોગવવું પડશે."

આ વખતે લાવાકાને ભયંકર હાસ્ય કર્યું. તેણે કહ્યું:–"હાજી અબુ સલામ આ મરૂભૂમિના સુલતાન છે, અને હું લાવાકાન તેમનો વજીર છું. કાફરનો સહજ પણ ડર અમે રાખતા નથી. તેં એ અર્ધચન્દ્ર ક્યાં છુપાવી રાખ્યો છે, તે જલ્દી કહે અને વિના વિલંબે પેલો ગુપ્ત પત્ર મને આપ."

મેં કહ્યું:–"એ આશા છોડી દે."

"શયતાન ! વાતમાં ને વાતમાં તેં મારો ઘણો વખત ગુમાવ્યો છે. હવે હું તારી સઘળી આશાનો અંત લાવું છું."

આમ કહી લાવાકાને મારા ગળાને જોરથી દબાવ્યું. મારો શ્વાસ રૂંધાઇ જવા લાગ્યો. અસ્પષ્ટ સ્વરે મેં કહ્યું:–"દોજખના દૈત્ય ! આટલા માટેજ તું મને અહિં લઇ આવ્યો હતો કે ? ઠીક છે, હું તને અર્ધચન્દ્રની બાતમી આપી શકું છું; પરન્તુ જલ્દી કહે કે, જુબેદાનું શું થયું છે ?"

લાવાકાને ભવાં ચડાવી કહ્યું:–"જુબેદા ! એ શયતાનીને તું ઓળખે છે ? જો એમ હોય તો મારી કલ્પના કાંઇ ખોટી નથી. તારી વાસનાલોલુપ દૃષ્ટિએ તેના મુખ ઉપર પડી તેના સુન્દર મુખને અપવિત્ર કર્યું છે. તેને વશ કરવા માટેજ અમારો લોહ અર્ધચન્દ્ર તેની પાસેથી તેં મેળવ્યો છે. આવી ભયંકર વિશ્વાસઘાતકતાની સજા શી છે, તે તું સમજે છે ?"

મેં કહ્યું:–"હું એમાનું કાંઇ જાણતો નથી. સઘળો ભેદ

જાણવા માટે એ લોહ અર્ધચન્દ્રના રહસ્યને ઉકેલવા માટે મેં લાંબો અરણ્યમાર્ગ વટાવ્યો છે. હજારો આફતો વેઠવા છતાં હું કોઇ જાણી શક્યો નથી."

લાવાકાને કહ્યું:—"પરંતુ તેણે તને પોતાનું મ્હોં બતાવ્યું છે. તારી સાથે કપટ કારસ્થાન રચી લોહ અર્ધચન્દ્રને ગુમ કર્યો છે. અમને આફતમાં ફસાવવાનો પ્રયત્ન કર્યો છે. એ સઘળા ગુન્હાઓના બદલામાં તેને જે સજા થવી જોઇએ, તે થઇ ચૂકી છે."

મેં પૂછ્યું:—"નિષ્ઠુર લૂંટારાઓએ તેને શી સજા કરી છે? તે જીવે છે કે મૃત્યુ પામી છે?"

લાવાકાને કહ્યું:—"તેણે જે હાથથી ભયંકર વિશ્વાસઘાતકતા કરી છે તે હાથ કાપી નાખી પેટીમાં પુરી તને મોકલવામાં આવ્યો હતો, એ વાત તું ભૂલી ગયો છે કે?"

મેં કહ્યું:—"એ બિભત્સ દેખાવની વાત મને બરાબર યાદ છે. તેં એ પેટીની ચોરી કરી હતી તેથીજ હું તને ઓળખી શક્યો હતો."

લાવાકાને ગંભીર સ્વરે કહ્યું:—"એ પાપિષ્ઠાએ પોતાની જાતના માણસોનો વિશ્વાસઘાત કરી ઘરના સમાચાર બીજાઓને જણાવ્યા છે. એના કુકર્મની યોગ્ય સજા એને થઇ ચુકી છે."

"યોગ્ય સજા એટલે શું મૃત્યુ થયું છે?"

"તેના પ્રત્યેક અંગના કટકા કરી રેતીમાં ફેંકી દેવામાં આવ્યા છે. તેના પ્રાણનાશના ચિહ્ન તરીકે—તેના અવિચારના ઇનામ તરીકે—કેવળ તેનો છિન્ન હસ્ત તારા તરફ મોકલવામાં આવ્યો હતો."

મેં કહ્યું:—"મારો કાંઇ અપરાધ નથી. મેં કાંઇ કુકર્મ કર્યું નથી. અલ્લા જાણે છે કે—"

વચ્ચેજ ગર્જના કરી લાવાકાન બોલી ઉઠયો:—"શયતાનના બચ્ચા! તારા અપવિત્ર મુખે અલ્લાનું નેક નામ ઉચ્ચારી તું તેને કલંકિત ન કર. તારે લીધેજ અમારો સૌભાગ્યચંદ્ર અસ્ત પામવા આવ્યો છે, તારે લીધેજ ડગલે અને પગલે અમે પરાજીત

અને દુઃખિત થયા છીએ, તારે લીધેજ હાજી અબુ સલામની ટોળી આજે વિખરાઇ ગઇ છે. તારા મોતની ઘડી આજે આવી પહોંચી છે. તારો ચ્હેરો જોઇ હવસની પુતળી બનેલી જુબેદા અનંગ-બાણુથી વિંધાઈ અમારો નાશ કરવાને તૈયાર થઈ હતી. એ માયાવિની જાદુગરીની સઘળી શક્તિ તારા હાથમાં છે. આજે જો એ અર્ધચન્દ્ર અને ઇમામના નામનો પત્ર પાછો નહિ આપે તો આવતી કાલનો સૂર્ય તું જોઇ શકીશ નહિ."

મેં કહ્યું:—"નિર્દોષપર જુલ્મ ગુજારવાથી તમને શું લાભ થવાનો છે?"

"તારા જેવા વિદેશી—નાસ્તિકના પ્રાણુનો નાશ કરવાથી પુણ્યની પ્રાપ્તિ થાય તેમ છે."

"હે નરપિશાચ! મને જલ્દી છૂટો કર. એક નામર્દની માફક તું મારા ઉપર હુમલો કરે છે. જો શેરે જવાંમર્દની માફક દ્વંદ્વ યુધ્ધમાં ઉતરતો હોય તો મારી બહાદુરીનો અનુભવ તને થઈ શકે તેમ છે."

"તારો વધ કરવા માટે હું તને અહિં લઇ આવ્યો છું. તું જો અર્ધચન્દ્ર પાછો નહિ આપે તો તારૂં ભલું થનાર નથી."

પછી એ નરપશુએ મને માટી ઉપર પછાડયો. મેં ઉઠી બેઠા થવાનો પ્રયત્ન કર્યો; પરંતુ બેઠો થઇ શકયો નહિ. લાવાકાન મારૂ ગળું દબાવી મારી છાતી ઉપર ચડી બેઠો તથા વાઘના જેવી સળગતી આંખોથી મારા મ્હોં તરફ જોઇ રહ્યો. મારો દમ બંધ થઇ જવા આવ્યો. મારી અંતરેન્દ્રિયની સર્વ શક્તિ અદ્દશ્ય થઇ ગઇ. શ્રવણુ માર્ગમાં જાણે કે તમરાંનો અવાજ સંભળાવા લાગ્યો. આંખે અંધકાર જણાવા લાગ્યો અને આખું જગત્ ફરતું જણાયું. દુઃખ કષ્ટની વિશેષતાથી મારૂં જ્ઞાન લુપ્ત થયું અને ચોતરફ કેવળ કાળરાત્રિના અંધકારનો વિસ્તાર થયો—હું બેહોશ બની ગયો.

